

॥ અધ્યાય ૨૨ ॥

અપમૃત્યુ નિવારણમ્

(ભક્તોના અકાળ મૃત્યુને પાછું ઠેલવું)

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,
શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથ મહારાજને વંદન.

આનંદથી પરિપૂર્ણ, મૂતિમંત જ્ઞાનનો અવતાર અને અતિશય પવિત્ર એવા સદ્ગુરુ ! તારો જય હો. તું સંસારના ભયનું નિકંદન કરનારો છે. કળિયુગમાં લોકોની પાપકર્મો કરવા માટેની અને અધર્મના આચરણ તરફની પ્રવૃત્તિઓ વધેલી હોય છે એવી એક સાધારણ સમજ છે. તેમાં ઉત્પન્ન થનારી દુષ્ટ વાસનાઓને જડમૂળથી ભસ્મ કરનાર સર્વ બાહ્યુએથી પૂર્ણ એવા તારો જયજયકાર થાયો. તું આનંદરૂપી સાગર છે. તારા વર્તનમાંથી અનેક લહેરો એકદમ ઉઠતાં ઇચ્છારૂપી મોજાંના ઉછાળા થાય છે. પણ ભક્તો ઉપર કૃપા કરવા માટે તું જ તેને રોકે છે. આછા પ્રકાશ અને થોડું અજવાળું હોય એવી સ્થિતિમાં જે દેખાય છે તે પ્રકાશ થતાં જ દોરડું જણાય છે. આ જે સ્થિતિ છે, તે બંનેનો ઉત્પન્નકર્તા પણ તું જ છે. ડરથી સાપનો આકાર ભાવનામાં ઉત્પન્ન કરનારો પણ તું જ છે અને તે જ ભાવનાને દોરડાનો આકાર આપીને એ ભય દૂર કરવાવાળો પણ તું જ છે. પહેલાં જ્યારે અંધકાર હતો અને સાપ અથવા તો દોરડું આ બેઉ વૃત્તિઓને સમજવા માટેનો કોઈ અવકાશ જ ન હતો. ત્યારે પણ આકાર વગરનો નિરાકાર તું જ હતો. પછી આગળ ઉપર નિરાકારનો સાકાર થયો. અને થોડું અજવાળું થવાથી સર્પનો ખોટો ભાસ થવા લાગ્યો. જે આભાસ થયો તેનું કરાણ પણ તું જ છે. આમ આવી તારી ખુલ્લી દેખાતી અને ન દેખાનારી અંતઃકરણની પ્રવૃત્તિઓ આનંદથી વર્તવાનો તારો મહિમા અને મનમાં સારા અથવા તો નરસા એવા કોઈ પણ પ્રકારના વિકાર ઉત્પન્ન ન થતા હોય તેવો સ્વભાવ, આની કોઈને ખબર પડતી નથી. તેને કારણે બધા વેદો મૌન ધારણ કરીને બેઠા છે. અનેક મુખથી સ્તુતિ કરીને શેષનાગ પણ તારા વાસ્તવિક સ્વરૂપને સમજી શક્યા નથી તો ત્યાં આ મારા જેવા પામરોનો શો હિસાબ ? બાબા ! તમારા સ્વરૂપનાં દર્શન કર્યા વીના મનને કોઈ પણ વસ્તુ વ્હાલી કે રુચિકર લાગતી નથી. મન કહે છે કે તારા એ જ સ્વરૂપને ધ્યાનમાં રાખું અને આંખોની સામે હંમેશા રહેવા દઉં. પરમ શ્રેષ્ઠ સુખોનો લાભ લેવા માટે શુદ્ધ જ્ઞાનની સાક્ષાત મૂર્તિ એવાં તારાં ચરણો સિવાય અમને બીજા કોઈ આશ્રય કે ગતિ નથી. (ઓ. ૧-૧૦)

બાબા ! શું તમારી નિત્યની બેસવાની આ રીત ! અનેક ભક્તો દર્શન માટે આવે છે. અને તમારા ચરણ ઉપર માથું મુકીને પ્રેમથી સુખ લૂંટાવે છે. તમારો એક પગ નિશાનીરૂપે જેવો ચંદ્ર અને ઝાડની ડાળી સાથે સંબંધ બેડનારા ઉદ્દાહરણ જેવો પગનો અંગૂઠો પકડી ભક્તોના દર્શન માટેની ઉત્સુકતા દૂર કરનાર છે. કૃષ્ણપક્ષની પંદરમી તિથિ એટલે પૂર્ણ અંધકારવાળી અમાસ પૂરી થતાં ચંદ્રના દર્શન માટેની બધાને સહેજે ઉત્સુકતા થતી હોય છે. કૃષ્ણપક્ષની રાત પૂરી થતાં બીજા દિવસે સાંજે ચંદ્રદર્શનની આશા ઉત્પન્ન થતાં તે આકાશ તરફ નજર કરીને પશ્ચિમ દિશા તરફ ઝીણવટથી જુવે છે. બાબા ! તમારા ભક્તોની એ ઉત્કંઠા તમે જ્યારે ડાબા ઘૂંટણ પર તમારો જમણો પગ મૂકીને બેસો છે ત્યારે તમરા પગ પાસે જ પૂર્ણ થાય છે. ડાબા હાથના અંગૂઠા પાસેની પહેલી આંગળી અને તેની પાસેની વચ્ચેની

આંગળી આ બે આંગળીરૂપી ઝાડની બે ડાળીઓની વચ્ચેની જગ્યા જેમાં પગનો અંગૂઠો પકડેલો દેખાય છે. ત્યાં નખરૂપી બીજનો ચંદ્ર ચમકતો દેખાય છે. ચંદ્રના દર્શનની ઉત્સુકતા ખૂબ જ મોટી હોય છે પણ આકાશમાં ચંદ્રકોર સહેલાઈ અને સાધારણ રીતે નજરે આવતી નથી, ત્યારે અનુભવી માણસો કહે છે કે ઝાડની બે ડાળીઓ વચ્ચે નજર રાખો અને એ ખાંચામાં બરાબર જુઓ એટલે ચંદ્ર સામે જ દેખાશે. ચંદ્રકોર નાની હોવા છતાં ત્યાંથી તે નરી આંખે દૃષ્ટિગોચર થાય છે. (ઓ. ૧૧-૧૮)

તે અંગૂઠાનો મહિમા ધન્ય છે. બાબાએ પોતે જ વેણીમાધવ બનીને ગંગા-યમુના પ્રગટ કરીને દાસગણુને સંતુષ્ટ કર્યા હતા. પ્રયાગ તીર્થે સ્નાન કરવા માટે જવાની આજ્ઞા માંગતા, 'આ મારા પગનો અંગૂઠો એટલે પ્રયાગ તીર્થ જ છે, ત્યાં જ સ્નાન કર' એવું બાબા બોલ્યા હતા અને દાસગણુએ તેમનાં ચરણો ઉપર મસ્તક મુકતાં જ ગંગા અને યમુનાના બે પ્રવાહ એ જ જગ્યા પર પ્રગટ થયા હતા. એવા પ્રસંગે 'અગાધ શક્તિ, અઘટિત લીલા તારી શ્રી સદ્ગુરુરાયા' આ દાસગણુનાં સુંદર પદોનું તત્પર શ્રવણ શ્રોતાઓએ જો કર્યું હોય તો આ સાઇસતચરિત્રના ચોથા અધ્યાયમાં દાસગણુએ પોતાના શબ્દોમાં કહ્યું છે, જે શ્રોતાઓએ ફરી એકવાર વાંચવાથી એક નવું જ માધુર્ય પેદા થશે. આવું કહીને, શાખા-ચંદ્ર-ન્યાયાનુસાર એની ઉપર પહેલી આંગળીની વચ્ચે જગ્યા રાખીને સાઇમાવડી પોતાના ભક્તોને આ સહેલો ઉપાય બતાવીને કહે છે કે, 'અભિમાન છોડી દેઠને દરેક જીવમાત્રની સામે નમ્રપણે પોતાની ગર્દન ઝૂકાવીને આ એક અંગૂઠાનું ધ્યાન કરો. એ જ ભક્તિનું મોટું અને સહેલામાં સહેલું સાધન છે.' (ઓ. ૧૯-૨૫)

આગળ ઉપરની કથામાં બાબાએ ભક્તો ઉપર કરેલી અનેક કૃપાનું વર્ણન હતું. હવે તેમનું આગળનું અપૂર્વ ચરિત્ર ધ્યાનથી જોઈએ. બાબાના હિસાબે શિરડી એક અતિશય પવિત્ર ક્ષેત્ર જાહેર થયું હતું. રાત અને દિવસ યાત્રા ચાલુ જ રહેતી હતી. અનેક સન્માર્ગી લોકો પુણ્ય પ્રાપ્ત કરવા માટે ત્યાં આવવા લાગ્યા હતા. જેનો દર્શો દિશામાં પુરાવો પ્રત્યક્ષ મળે અથવા તો બીજા પાસેથી પરોક્ષ રીતે સાંભળવા મળે તેવા જાણે કે આ સાક્ષાત્ કલ્પવૃક્ષ જેવા સાઇબાબા શિરડીમાં અવતર્યા હતા. ગરીબ હોય કે તવંગર, તે દરેકને એક જ દૃષ્ટિએ જોતાં કંઈ પણ ન સમજાય તેવા કૌશલ્ય અને અતકર્ચ નિદાનો બતાવીને તેઓ ભક્તોનું કલ્યાણ સાધતા હતા. શું એમની એ અગાધ પ્રેમાળતા, સ્વભાવિક જ્ઞાન સંપન્નતા અને દરેક પ્રાણીઓમાં એક જ આત્મા છે એવી શ્રેષ્ઠ ભાવના હતી ! જેમણે આનો અનુભવ કર્યો તેમનું ભાગ્ય ધન્ય બન્યું. ક્યારેક તો એક શબ્દ ન બોલતાં, મૌન તે જ તેમનું તત્ત્વજ્ઞાન વિષેનું વ્યાખ્યાન હતું. તો ક્યારેક ચૈતન્ય અને આનંદથી પરિપૂર્ણ એવા તેઓ ભક્તગણોથી ચારે તરફ ઘેરાયેલા રહેતા. ક્યારેક ગૂઢ અર્થ સમજાવીને બોલતા તો ક્યારેક મશ્કરી રૂપે અને વિનોદ દ્વારા કહેતા. ક્યારેક અનેક અર્થોમાં તો ક્યારેક અસ્પષ્ટ બોલવાનું છોડીને ફક્ત ગુસ્સામાં તડફડ કરી નાખતા. ક્યારેક ભાવાર્થથી તો ક્યારેક તર્કથી સમજમાં આવે તેવો વિવેક તો વળી ક્યારેક ખુલ્લેઆમ ખાત્રી પૂર્વક કહેતા. આવી અનેક રીતોથી ઉપદેશ કરવાની તેમની રીત હતી. આમ સાઇ સમર્થનું વર્તન અને આચરણ મન, બુદ્ધિ અને વાણીની સમજવાની શક્તિથી બહારનું હતું. તેમનું દરેક કાર્ય ન સમજાય તેવું, કદી કલ્પના ન કરી શકાય તેવું, જાણવા માટે ખૂબ જ અઘરું અને એકાએક જ થતું. તેમનું મુખ જોતાં તે ભક્તો સાથે વાતો કરતા, અને તેમની વાતો સાંભળતાં મનને પૂરેપૂરું સમાધાન કદી પણ થતું નહિ અને હૃદયમાં આનંદ સમાતો નહીં. કદાચ વરસાદની ધારો ગણી શકાય અથવા તો મોટા થેલામાં પવનને બાંધી શકાય પણ શ્રી સાઇના ચમત્કારને કોણ પામી શકવાનું છે ? (ઓ. ૨૬-૩૬)

હવે સાઇની ભક્તોના રક્ષણ કરવા માટેની ચીવટ અંગે તેમજ તેમના વિકટ પ્રસંગોનું નિવારણ કરવા માટેની કથા મન દૃષ્ટને સાંભળો. ભક્તો ઉપર આવનારાં ભયંકર સંકટોની બાબાને અગાઉથી જાણ થઈ જતી હતી. ભક્તોના ગાંડાતૂર સંકટો જાણીને ભક્તોના કલ્યાણ માટે સદાચે તત્પર એવા સાઇબાબા તેમને સમયસર ધીરજ આપીને તથા તે સંકટ ટાળીને

ભક્તોને પોતાનાં ચરણોમાં કેવી રીતે સ્થિર કરતા હતા તે વિષય ઉપરની એક કથા તમને બાબાની વાતો સાંભળવા માટે કાયમ ઉત્સુક રહેનારા તમારા જેવા શ્રોતાઓને આનંદ પમાડશે. તમારો સાથ સમાગમના સુખનો વધારો થશે અને ભાવિક ભક્તોના મનમાં શ્રદ્ધા જન્મશે. દીન, હીન બિચારા લોકોમાં શ્રી સાઈની કથા સાંભળવાનું ખેંચાણ ઉત્પન્ન થશે. તેમજ દરેક ક્ષણે સાઈનામનો જાપ કરતાં સાઈ તેમને સામે કઠિ પહોંચાડશે. અહમદનગરમાં રહેનારા કાકાસાહેબ મિરીકરને અંગ્રેજ સરકારે ખુશ થઈને સરદારની પદવી એનાયત કરી હતી. તેમના ચિરંજીવ બાળાસાહેબ મિરીકર જેઓ તે સમયે પોતાના કામમાં કાયમ મશગૂલ રહેતા મામલતદાર હતા. તે ચિથળીના પ્રવાસ પર હોવાથી શિરડીમાં બાબાના દર્શનાર્થે આવ્યા. મસ્જિદમાં જઈ બેસતાં અને બાબાનાં ચરણો પર માથુ મૂકતાં, શું કેમ ચાલે છે ? એમ પૂછતા બીજી બધી વાતો કરવા લાગ્યા. ત્યાં બીજા ઘણા ભક્તજનો બેઠા હતા. પાસે માધવરાવ દેશપાંડે પણ બેઠા હતા. અમૃતરૂપી આ કથાનું માધુર્ય સરસ ધ્યાન દઈને તમે ચાખજો. આગળ ઉપર આવનારાં ભાવિ સંકટોની સૂચના આપીને, તેનું નિવારણ કરવા માટેનો ઉપાય કરીને તથા ભક્તોનું બાબા કેવી રીતે રક્ષણ કરતા એ મોટી ચમત્કારિક વાત હતી. તે સમયે બાબા બોલ્યા, ‘હવે જુઓ આ દ્વારકામાઈ એટલે આપણી મસ્જિદ એ જ આપણી દ્વારકારૂપી માતા છે. તેના ખોળામાં બેઠેલાં બાળકોને તે નિર્ભયતા બક્ષે છે. તે બધા જ પ્રકારના ડર દૂર કરે છે તેમજ તેને કોઈ પણ ચિંતાની રહેતી નથી. આ મસ્જિદ માવડી મોટી કૃપાળુ છે. ભોળા ભક્તોની એ માતા છે. કોઈ પણ સંકટોમાં ફસાય કે એ તેનું તરત જ રક્ષણ કરે છે. જે કોઈ એક વખત તેના ખોળામાં બેસે છે કે તેનો બેડો પાર કરે છે. આ મસ્જિદની છાયામાં જેણે વિસામો લીધો તેણે એવું સમજવાનું કે તે આરામદાયક ગાદી ઉપર જ બેઠો છે. આ જ એ દ્વારકા અથવા તો દ્વારાવતી છે.’ (ઓ. ૩૭-૫૦)

બાબાએ ત્યારબાદ મિરીકરને ઉદ્દી આપી અને તેના માથા ઉપર સુરક્ષા આપનારો અભય હસ્ત મૂક્યો. મિરીકર પાછા જવા નીકળ્યા. પણ બાબાના મનમાં થયું કે, તેમને હજુ એક પ્રશ્ન કરવો જોઈએ કે શું તમને ‘લાંબાબાવા’ એટલે સાપનું આશ્ચર્ય ખબર છે ? ત્યારબાદ ડાબા હાથની મૂઠ્ઠી વાળીને ખુણાથી તેને જમણે હાથે પકડીને ચારે બાજુ ફેરવીને મોઢેથી બોલ્યા, ‘એ ભયંકર જ હોય છે. પણ એ આપણું શું બગાડવાનો ? આપણે દ્વારકામાઈનાં બાળકો છીએ. એની કરામતની કોઈને ખબર પડતી નથી. આપણે શાંત બેસીને એનું કૌતુક જોયાં કરવું. દ્વારકામાઈ જ બચાવવાળી બેઠી છે, પછી લાંબાબાવા કંઈ આપણને મારી શકવાના છે ? એ તારણહાર સામે મારનારનો શો હિસાબ ?’ આ જ પ્રસંગે બાબાએ આ ખુલાસો શા માટે કર્યો અને મિરીકર સાથે આનો શું સંબંધ છે એ જાણવાની જિજ્ઞાસા બધાને થવા માંડી. તે બાબતમાં બાબાને પૂછવાની કોઈની હિંમત ચાલી નહીં. મિરીકરે બાબાનાં ચરણોમાં માથુ મૂક્યું અને ચિથળી જવા માટે મોડું થઈ રહ્યું છે એવું કહીને નીચે ઉતર્યા. તેમની સાથે માધવરાવ દેશપાંડે પણ હતા. તેઓ બંને સભામંડપના દરવાજા સુધી જ પહોંચ્યા હશે, એટલામાં જ બાબાએ માધવરાવને એક થોડી ક્ષણ પાછો આવ. એમ જણાવ્યું અને કહ્યું, ‘શ્યામા તું પણ તૈયારી કર અને તેમની સાથે ચિથળીનો પ્રવાસ કરી આવ. તને ખૂબ જ મઝા આવશે.’ તરત જ માધવરાવ નીચે ઉતર્યા અને મિરીકર પાસે ગયા અને બોલ્યા, ‘તમારા ઠાંગામાં મારે પણ સાથે ચિથળી આવવું છે. હું ઘરે જઈને તૈયારી કરીને તરત જ પાછો આવ્યો સમજો ને ! બાબાએ મને તમારી સાથે ચિથળી જવા માટે કહ્યું છે.’ તે સાંભળી મિરીકર તેમને બોલ્યા, ‘આટલે દૂર ચિથળી આવીને તમે શું કરવાના ? કામ વગરનો ખોટો ત્રાસ તમને જ થવાનો છે.’ આ સાંભળી માધવરાવ પાછા આવ્યા અને બાબાને જે વાત મિરીકર સાથે થઈ તે કહી સંભળાવી. ત્યાં બાબાએ માધવરાવને કહ્યું, ‘સારું થયું. આપણું એમાં શું જા્ય છે ? મંત્ર, તીર્થનાં સ્થાન, બ્રાહ્મણ, દેવ, ભવિષ્યવેતા, વૈદ્ય અને ગુરુરાજ એમની ઉપર જેવી શ્રદ્ધા કે વિશ્વાસ અથવા ભાવ હોય તે પ્રમાણે જ ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે. આપણે હંમેશા કલ્યાણ કરવાનો હેતુ જ મનમાં રાખીને યોગ્ય એવો ઉપદેશ કરવો. જેના કર્મમાં જેવું લખેલું હશે તે જ પ્રમાણે થાય છે.’ એટલામાં મિરીકરને મનમાં શંકા આવી

કે બાબાના શબ્દોને માન આપવું જોઈએ. તેમણે ધીરેથી માધવરાવને ઇશારો કરી ચિથળી આવવા માટે ચાલો એમ કહ્યું. એ સાંભળી માધવરાવ બોલ્યા, 'થોભો હું આવ્યો, ફરી પાછી બાબાની આજ્ઞા લઈ લઉં. જો હા કહેશે તો તરત જ પાછો આવું છું. તમારી સાથે જ હું આવવા નીકળ્યો હતો. પણ તમે જ મને ના પાડી અને પાછો મોકલ્યો.' બાબા બોલ્યા, 'સારું થયું આપણું એમાં શું જાણ છે ? એમ કહીને તેમણે મને સ્વસ્થ બેસાડ્યો ફરી પાછો તેમને પૂછી લઉં છું. હા કહેતા જ તાબડતોબ આવું છું. બાબા કહે તે પ્રમાણે હું કરું છું. હું તો ફક્ત આજ્ઞાનો દાસ છું.' પછી માધવરાવ બાબા પાસે ગયા અને બોલ્યા, 'મિરીકર મને બોલાવી રહ્યા છે. મને ચિથળી તેમની જોડે લઈ જવા માંગે છે. તમારી આજ્ઞા માંગવા આવ્યો છું.' બાબાએ સાંભળીને હસીને બોલ્યા, 'ભલે એ લઈ જતો હોય તો તું જા. આનું નામ મસ્જિદ્ માઈ છે, એ પોતાનું વ્રત થોડું છોડવાની ? એ ખૂબ જ માયાળુ મા છે. લોકો માટે ખૂબ જ ચિંતા કરનારી છે. પણ બાળકોને એની ઉપર વિશ્વાસ ન હોય અને નીકળી પડે તો તેમની સંભાળ એ કેવી રીતે રાખે ?' પછી માધવરાવ બાબાને પગે પડી, નમસ્કાર કરી જવા માટે નીકળ્યા. જ્યાં મિરીકરનો ટાંગો હતો ત્યાં બેસવા માટે આવી પહોંચ્યા, અને બંને ચિથળી ગયા. તપાસ કરતા જણાવા મળ્યું કે, મુખ્ય કાર્યાલયથી જે લોકો આવવાના હતા તે આવ્યા ન હતા. માટે તેઓ શાંતિથી સ્વસ્થ થઈને બેઠા. તેમના ઉતારાની સગવડ એક મારુતિના મંદિરમાં કરવામાં આવી હતી. ત્યાં તેઓ બંને ઝટપટ પહોંચી ગયા. રાતનો એક પ્રહર વીત્યો હતો અને રાત્રીના ૧૦ વાગી ગયા હતા. તેઓ શેતરંજી પાથરીને અને ઓશિફું મુકીને દીવાના પ્રકાશમાં વાર્તાલાપ અને ગપ્પા મારતા બેઠા હતા. થોડીવાર બાદ મિરીકર ત્યાં એક વર્તમાનપત્ર પડ્યું હતું તે ઉઘાડીને વાંચવા લાગ્યા. તેમનું ચિત્ત મુખ્ય સમાચારો વાંચવામાં મગ્ન હતું. એટલામાં જ ત્યાં એક ખૂબ જ વિચિત્ર ઘટના બની. (ઓ. ૫૧-૭૭)

એ સમયે એક ભયંકર સાપ ત્યાં ક્યાંકથી આવ્યો. કોઈને ખબર જ ન પડી. તે બધાની નજર ચૂકવીને ગૂંચળું વાળીને બેઠો હતો. મિરીકરની કમ્મર પરનો ખેસનો છેડો હતો તે નરમ કપડાંની ગડીમાં સાપ શાંતિથી કોઈની બીક વગર બેઠો હતો. ધીમે ધીમે સરકતો હોવાને કારણે કાગળનો અવાજ સુરસુર થવા લાગ્યો, પણ કોઈને એ સરકવાના અવાજને કારણે સાપ હોવાની શંકા આવી નહીં. ભયંકર પ્રસંગ બન્યો હતો. પણ મિરીકર વર્તમાનપત્ર વાંચવામાં લીન હતા. પટાવાળાને મનમાં સંશય થયો કે એ અવાજ ક્યાંથી આવી રહ્યો છે અને શાનો હશે તેની જાણ માટે દીવો જરા સાધારણ ઉંચક્યો, તો 'લાંબોબુવા' એટલે લંબુમહારાજ ઉર્ફે સર્પરાજ દેખાયો. તે જોતાં પટાવાળો ગભરાયો અને 'સાપ રે સાપ' એમ ધીરેથી બૂમ મારી. મિરીકરની તો ધીરજ જ ખૂટી ગઈ અને તેમનું આખું શરીર ડરના માર્યા કાંપવા માંડ્યું. શ્યામરાવ પણ આ જોઈને આશ્ચર્યચકિત થયા અને બોલ્યા, 'બાબા આ શું કર્યું ? ન હતું ત્યાંથી આ સંકટ ક્યાંથી ઊભું કર્યું ? હવે એનો ઉપાય કરવો પડશે.' પછી એ પરિસ્થિતિ સમજીને, જેના હાથમાં જે આવ્યું તે લઈને બધા જ પગનો પગરવ પણ ન થાય એ રીતે તે તરફ ધસ્યા એટલામાં એ સાપ કમ્મરથી નીચે સરકતો દેખાયો. સાપ શેનો ! જાણો કે મૂર્તિમંત મોત જ ઉતરતું હોય એવું લાગ્યું. જોત જોતામાં એ સંકટ દૂર થયું. તેમજ પહેલેથી જ ઊંચકેલા સોટા ઘડાઘડ એ સાપ ઉપર પડવા લાગ્યા, અને તેના ટુકડે ટુકડા થઈ ગયા. આ પ્રકારે આપત્તિ ટળેલી જોવા છતાં મિરીકર ખૂબ જ ગભરાઈ ગયા. અને સાઇસમર્થનો પ્રેમ અતિશય પ્રગટીને બહાર આવ્યો. ભયની પીડાથી થયેલો શરીરનો કંપ ઓછો થયો. આંખોમાંથી પ્રેમના આંસુ વહેવા લાગ્યાં અને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા, 'કેટલી મોટી ઘાત ટળી ! બાબાને આની કેવી રીતે ખબર પડી હતી ? કેવું આ ભયંકર સંકટ નીકળી ગયું ? સમયસર સૂચના આપીને મારી ના કહેવા છતાં પણ શ્યામરાવને ટાંગામાં જોડે બેસાડ્યા અને મને મદદ કરવા માટે મોકલી આપ્યા ! કેટલી દયા એમના મનમાં ! કેટલું એમનું અંતર્જ્ઞાન ! આગળ આવનારી ખરાબ પળ જોઈને યોગ્ય ઉપદેશ કર્યો. પોતાના દર્શનનું માહાત્મ્ય બતાવી દીધું. મસ્જિદ્ માઈનું ગાઢ મહત્વ પણ બધાના મનમાં સ્થાપિત કરાવી આપ્યું. અને સહેજ વાતવાતમાં ભક્તો ઉપરના પોતાના પ્રેમની જાણ કરાવી.' (ઓ. ૭૮-૯૨)

એક વખતે નાના ડેંગળે નામના એક પ્રસિદ્ધ જ્યોતિષી બાપુસાહેબ બુટ્ટીને મળવા આવ્યા. તેઓએ તેમને શું કહ્યું તે સાંભળી, ‘આજનો દિવસ ખૂબ જ અશુભ છે. તમારા જીવને આજે જોખમ છે. મનમાં ધીરજ રાખો અને ખૂબ સાવધાનીથી વર્તજો.’ ડેંગળેએ આમ વિચિત્ર વાત કરતાં બાપુસાહેબનું ચિત્ત ખૂબ અસ્વસ્થ થયું અને તેઓ તે બાબતની ચિંતા કરવા લાગ્યા. દિવસ પસાર થાય નહીં. પછી રોજના સમયે સૌ મસ્જિદ તરફ જવા નીકળ્યા અને બાપુસાહેબ નાના ડેંગળેની જોડે બાબા પાસે જઈને બેઠા. બાબાએ તરત જ બુટ્ટીને પૂછ્યું, ‘આ નાના શું કહે છે ? શું એ તને મારવા ધારે છે? આપણે વળી શાની બીક ? માર માર કેવો મારે છે, એ જોઈ તો ખરો ! ‘આવો ખુશાલ જવાબ તેને આપ.’ આવું બાબા બોલ્યા, તેની સાથે જ શું ચમત્કાર થયો તે સાંભળો. સાંજના સમયે બાપુસાહેબ શૌચવિધિ માટે ગયા હતા, તે દરમિયાન સંડાસમાં એક મોટો સાપ ઘસ્યો. એ ભયંકર સંકટ જોઈને બાપુસાહેબ બહાર દોડી આવ્યા. એમના લહાનું નામના નોકરે વિચાર કર્યો કે પેલા સાપને પથ્થરથી ટીચીને મારી નાખું. માટે એ પથ્થર ઉંચકીને જતો હતો. એટલામાં બાપુસાહેબે એને તેમ કરવા માટે ના કહી અને બોલ્યા, ‘જાલકડી લઈ આવ, આવા કામમાં ઉતાવળ કામની નહીં.’ નોકર જાલકડી લેવા ગયો હશે અને સાપ ભીંત ઉપર ધીમી ગતિએ ચઢવા માંડ્યો. ચઢવામાં એનું સંતુલન જતાં એકાએક તે નીચે જમીન ઉપર પડ્યો અને વાંકો ચૂકો સરકતો કાણામાંથી તે બહાર નીકળી ગયો. એવી રીતે તે સાપ ત્યાંથી ચૂપચાપ સરકી ગયો કે, તેને મારી નાખવાનું કોઈ કારણ જ ન રહ્યું. બુટ્ટીસાહેબને બાબાના શબ્દોની યાદ આવી. અને એની સાથે જ તેમનું મન ભરાઈ આવ્યું.’ (ઓ. ૯૩-૧૦૩)

આવો સાઈબાબાનો મોજીલો સહવાસ જે ભક્તોએ આંખોથી જોયેલો, તેવા ભક્તોને માટે આવી જૂની વાતો પોતાની યાદમાંથી કાઢી નાખવી ક્યારેય શક્ય નથી. આવા અનેક પ્રકારે જાત જાતના અનુભવો બતાવીને ભક્તોનાં મન બાબાએ જીતી લીધા હતા. જેનું વર્ણન કરવા માટે આ કાગળ પુરતો નથી. કેમ કે તેનું વર્ણન ક્યારેય ખૂટે તેમ નથી. તેમ છતાં આવી જ બીજી એક વાત ચાવડીમાં રાતના બીજા પ્રહરે એટલે કે સુમારે એક વાગ્યાની આસપાસ બાબાની સામે બની તે હવે સાંભળો. કોપરગાંવ તાલુકાનું કોરાળે ગામ જેમને વારસાગત બક્ષિસમાં મળેલું અને જે પોતાનું વતન હતું એવા ભક્તનું નામ અમીર શક્કર હતું. તેમનો સાઈચરણમાં અપૂર્વ ભક્તિભાવ હતો. જાતના તે ખાટકી હતા. પણ ધંધો ફક્ત દલાલીનો કરતા. મુંબઈ પાસે વાંદરા કતલખાનામાં તેમનું સારું એવું વર્ચસ્વ હતું. તેમની બોલબાલા હતી. તેમને એક વખત અચાનક ખૂબ જ દુઃખાવો ઉપડ્યો અને આ દુઃખાવાથી તેઓ અતિશય અશક્ત થઈ ગયા. સંકટ આવી પડે એટલે માણસને ઈશ્વરની યાદ આવે છે. અમીર શક્કરે ધંધાની ઊઠબેઠ અને દોડાદોડી બાજુ પર મૂકી. ત્યાં લેવડ દેવડની બધી જ વ્યવસ્થા પતાવી અને શિરડીની વાટ પકડી. મહાભારતમાં પાંચ પાંડવોની માતા કુંતી ભલેને અજ્ઞાતવાસમાં અને વનમાં અનેક સંકટોથી ત્રાસી ગયેલી હતી છતાં તે ઈશ્વર પાસે સંકટોની જ માંગણી કરતી હતી. તેણે ભગવાનને કહ્યું હતું કે, ‘હે પ્રભુ ! પરમેશ્વર જે કોઈ માંગે તે બધાને સુખ સગવડ અને ચેન આપ. પણ મને કાયમને માટે દુઃખમાં જ રાખજે જેથી હું કદાપિ તને ભૂલી ન શકું. બસ મારું આટલું જ માગવું છે. મને જો આપવું જ હોય તો બસ આટલું જ આપજો જેથી તમારા નામનો મારા કંઠમાં કાયમનો એક અલંકાર મારી પાસે રહેશે.’ આ વાત શ્રીમદ્ભાગવતપુરાણ સ્કંધ ૧ અધ્યાય ૮ શ્લોક ૨૫માં આ રીતે કહે છે. વિપદઃ સન્તુ નઃ શશ્વતત્ર તત્ર જગદ્ગુરો ! ભવતિ દર્શનં ચત્સ્યાદ્પુનર્ભવદર્શનમ્ ॥૨૫॥ હે જગતના ગુરુ ! અમારા આયુષ્યમાં પગલે પગલે સદાય સંકટો આવતાં રહે છે. અને સંકટોમાં જ આપનાં દર્શન મળે છે. આપનાં દર્શન મળ્યાં એટલે જન્મ અને મૃત્યુના ફેરામાં ફરીથી પડવું પડતું નથી. આપણે શ્રોતાઓ અને વક્તાઓ પણ રાત અને દિવસ શ્રી સાઈ પાસે આ જ માંગીએ કે, બાબા ! ‘તારા નામને વિસરવા દેતો નહીં. અને અમને કાયમ તારાં ચરણોમાં જ આ જગ્યા આપજે. તુકારામ મહારાજ પણ એ જ કહેતા હતા, ‘હે દેવા આ જ દાન આપજે ! કે તું કદાપિ ભૂલાય નહીં.’ (ઓ. ૧૦૪-૧૧૩)

અમીર શક્કરે બાબાને નમન કર્યું. વિધિયુક્ત બાબાના હાથને ચુંબન કર્યું અને પોતાના રોગ વિષેનું સવિસ્તાર નિવેદન કરીને એ દુઃખાવામાંથી છોડાવવા માટે નમ્ર વિનંતી કરી. પછી પોતાને જે સંધિવાતનો રોગ શરીરમાં થયો હોવાથી તેનો ઉપાય બાબાને પૂછ્યો. તે સાંભળીને બાબાએ જબાવ આપ્યો કે, 'ચાવડીમાં જઇને સ્વસ્થ થઇને બેસ' જે ચાવડીમાં બાબા એક દિવસના આંતરે નિયમિતપણે સુવા માટે જતા હતા. તે જ જગા અમીર શક્કર માટે રહેવાની નક્કી કરી. અમીર સંધિવાતથી સખત પીડાતા હતા. ગામમાં બીજે ક્યાંય પણ સુખેથી તેઓ રહી શક્યા હોત. પોતાના ગામ કોરાળા જઇને પડ્યા હોત તો તેમને વધારે ગમ્યું હોત. ચાવડી તો મલિકંબર નામનો ઇ.સ. ૧૬૬૦ના સુમારે જમીન મહેસૂલના સુધારા કરવા માટે પ્રસિદ્ધિ પામેલો નિઝામશાહીનો એક વૃદ્ધ અનુભવી અધિકારી હતો, તે સમયની પ્રાચીન જગ્યા હતી. ઉપર નીચેથી તૂટેલી ફૂટેલી બિસ્માર હાલતમાં જાણ હતી. કાંચીડા, ગરોળી, વીંછી અને ઝેરી સાપ ત્યાં મન ફાવે તે રીતે વર્તતા હતા. તેમાં પાછા મહારોગીઓ અને રક્તપીત્તિયાઓ અને કૂતરાં ત્યાં એકું ખાઇને બેસી રહેતાં. અમીર ખૂબ જ કંટાળ્યા. પણ બાબાની સામે કંઈ પણ બોલાય તેમ ન હતું. ચાવડીના પાછળના ભાગે ઘૂંટણ સુધીના કચરાના ઢગલા પડ્યા રહેતા. ભીંતોમાં પણ સત્તરસોને સાઠ છીંદ્રો પડ્યા હતા. કૂતરુંયે ત્યાં બેસવા જતું નહીં. જાણે કે આયુષ્યની એક વગર ફોગટની યાતના જ હતી. ઉપરથી વરસાદ, નીચે ભીનું. ખાબડ ખૂબડવાળી જગ્યા અને પવનનું અને ઠંડીનું પુષ્કળ જોર તેમાં રહેતું. અમીરના મનમાં ખૂબ જ ચિંતા પેઠી. શરીરના સાંધા તો રહી ગયા હતા. તથા પવન અને વરસાદવાળી જગ્યા હતી તેમજ ત્યાં પુષ્કળ ભેજ પણ હતો. પણ બાબાના શબ્દો એ જ ઓસડ હતું. પવન વરસાદ અથવા ભેજ હોય કે જ્યાં જગ્યા ઊંચી નીચી કે ખાડા ખૈયાવાળી હોય તેનો વિચાર જ ન કરાય. કારણ કે, બાબાના શબ્દો નિશ્ચિત ફળ આપનારા હતા. એવો અમીરનો વિશ્વાસ હતો. માટે એ જગ્યા ઉપર રોગમાં સુધારો થશે કે નહીં એવી શંકા ભલેને હતી, છતાં ત્યાં સાઇબાબાના સહવાસનો મહાન લાભ મળનાર હતો. એ માટે તેમનું વચન એ જ સુખનું ઓસડ માનીને અમીર ત્યાં ચાવડીમાં રહ્યો. ચાવડીનાં પગથિયાં ચઢીને જતાં સામે જ મધ્યભાગમાં બિછાનું પાથરીને તે અમીર શક્કર લગભગ નવ મહિના રહ્યો. સંધિવાનો રોગ શરીરમાં પૂરેપૂરો ઉતરી ગયો હતો. બહારથી બીજી રીતે જોતાં બધા ઉપચારો તદ્દન વિપરિત હતા. પણ અમીરના મનમાં વિશ્વાસ હતો માટે બધુ યથાસ્થિતિ ચાલ્યા કર્યું. બાબાએ અમીરને નવ મહિના સુધી ત્યાં જ રહેવું એવું નક્કી કર્યું હતું. અને મસ્જિદમાં દર્શન માટે આવવાની પણ મનાઇ કરી હતી. પણ તે ચાવડીનું સ્થાન એવું નક્કી કરી આપ્યું હતું કે તેને બાબાના દર્શન આપોઆપ પ્રયત્ન સિવાય થતાં હતાં. તે પણ સવારે અને સાંજે સવારે ભીક્ષા માટે જતાં અને સાંજના ફેરી માટે નીકળતી વખતે અને તે સિવાય પણ એક દિવસના અંતરે બાબા ચાવડીમાં જતા હતા અને ત્યાં જ પૂજા આરતી થયા પછી સૂઈ જતા હતા. બીજે દિવસે તે વહેલી સવારે કાકડ આરતી થયા બાદ મસ્જિદમાં પાછા ફરતા હતા. રોજ સવારે ભીક્ષા માંગવા જતી વખતે બાબા ચાવડી તરફ થઇને જ જતા. એ હિસાબે અમીરને તેમના જતાં આવતા બાબાનાં દર્શન પોતાની જગ્યા ન છોડતાં પણ થતાં હતાં. રોજ સાંજે ચાવડી સામે ઊભા રહી ને બાબા પહેલી આંગળી અને માથું હલાવીને આકાશ તરફ દિશાઓનું અભિવાદન કરતા અને તેમાં જ ખોવાઈ જતા. ત્યાંથી પાછા તે સમાધિ મંદિરના ખૂણા સુધી જતા. અને ફેરી પાછા ત્યાંથી મસ્જિદ તરફ ભકતોની સાથે આવતા. ચાવડીનો બાબાનો એક દિવસ આંતરેનો મુકામ અને અમીર એ બંને વચ્ચે એક પાટિયાનો દરવાજો ફક્ત નામનો જ હતો, તે એક આડ પડદા જેવો રહેતો. બાબાને અને અમીરને ગપ્પાં મારવાની ટેવ હતી. પૂજા આરતી પત્યા બાદ ભકતજનો પોતપોતાના ઘરે જતા. તે પછી આ બંને જણા સ્વસ્થ મને એક બીજાની જોડે વાતો કરતા બેસી રહેતા. અમીર શક્કરને ચાવડીમાંનો મુકામ ભલે બહારથી એક જેલના કેદી જેવો હતો. પણ અંદરખાને સાઇબાબાનો ખૂબ જ નજીકનો સહવાસ અમીરને મળતો હતો. જે ભોગવવાનું બીજાઓ માટે ખૂબ જ મુશ્કેલ હતું. આ બધું જ હોવા છતાં અમીર એક જ જગ્યા ઉપર રહીને કંટાળ્યો. એને

તો ચાવડીનો નિવાસ કારાવાસ લાગવા માંડ્યો. તે અન્ય કોઈક ગામે જઈને રહેવું એમ બોલવા લાગ્યો. જેના મનને સ્વતંત્રતાની હોંશ હોય તેને પરતંત્રતા ક્યાંથી ગમે ? આ કેદખાનું જ હવે બસ, એમ અમીરને લાગતાં તે બાબાની આજ્ઞા લીધા વીના, આ નિશ્ચિત સ્થાન છોડીને કોપરગાંવ ગયો અને ત્યાં એક ધર્મશાળામાં જઈને ઉતર્યા. ત્યાં પછી કયો ચમત્કાર બન્યો તે હવે જુઓ. (ઓ. ૧૧૪-૧૩૮)

મરવા માટે જીવતો હોય એવો એક ફકીર ત્યાં તરસથી આકુળ વ્યાકુળ થયો હતો. આ ફકીરે અમીર પાસે એક ઘૂંટડો પાણી માંગ્યું. અમીરને દયા આવતાં તે ફકીરને પાણી પીવડાવવા માટે ગયો. ફકીરે પાણી જતાં જ તેનું શરીર ઠંડુ પડ્યું અને તે ફકીરનું અવસાન થયું. આસપાસ કોઈ નહીં અને રાતનો વખત, અમીર ખૂબ ગભરાયો. ‘વહેલી સવારે જ્યુરી ભરાશે, અને આ અકસ્માતથી થયેલા મૃત્યુને કારણે ધરપકડ થશે. તેમજ સરકાર તપાસ કરાવશે, કે આ ફકીર પોતાના મોતે મર્યો છે કે કોઈએ એને મારી નાખ્યો છે ? હકીકતમાં તે જાતે જ મરણ પામેલ છે, પણ એ સત્ય બનેલી વાત હોવા છતાં તે વાતનો મારી ઉપર કોણ વિશ્વાસ કરશે ? ન્યાય કરવાની બાબતમાં સાક્ષી અને પુરાવા ઉપર જ બધો આધાર હોય છે અને તે મુજબ જ નિકાલ થાય છે. મેં જ ફકીરને છેલ્લે પાણી પાચું અને ત્યાર બાદ જ તેના પ્રાણ ગયા. તે સાચી બનેલી વાત જો હું કહું તો, પોલીસના હાથમાં તો હું જ અવશ્ય ફસાવાનો. મારો જ પહેલો સંબંધ આવેલો જોઈને મને જ પહેલો પકડવાના. પછી છેવટે મરણનું ખરું કારણ નક્કી થતાં જ મારો નિર્દોષ છૂટકારો થવાનો. પણ આ નક્કી થાય એ વચ્ચેનો સમય મારા માટે અસહ્ય થઈ જવાનો અને મારા ભૂંડા હાલ થવાના એ નક્કી. આ વાત અમીરના મનમાં ઠસી ગઈ. માટે જે રસ્તે આવેલો એ જ રસ્તે પાછો ઝટપટ નીકળી જવાનો વિચાર અમીરે કર્યો. તે પ્રમાણે રાતોરાત કોઈની પણ નજરે ન આવતાં અમીર ત્યાંથી ભાગ્યો. આગળ જતો જાય અને પાછળ ગભરાઈને જોતો જાય. આમ અસ્વસ્થ મને અને બીકનો માર્યો ક્યારે ચાવડી આવે અને તે સિવાય મનને શાંતિ નહીં મળે. તેવા સંશય સાથે એ શિરડી તરફ ચાલી નીકળ્યો. મનમાં કહેવા લાગ્યો, ‘બાબા ! તમે આ શું કર્યું ? મને ક્યાં સંકટમાં તમે ફસાવ્યો ? પાપ માથે પડ્યું ? મારા જ કર્મે મારે ભોગવવાનું આવ્યું એ અમીરને સંપૂર્ણપણે મનમાં સમજાયું. સુખની આશામાં ચાવડી છોડી માટે આ શિક્ષા ભોગવાવનો વારો આવ્યો. હવે કંઈ પણ કરીને બાબા ! આ સંકટમાંથી ઉગારો અને શિરડી ભેગો કરો.’ આ પ્રકારે અમીરે તરત જ તૈયારી કરી અને તે જ રાત્રે પેલા શબને એમને એમ જ ધર્મશાળામાં છોડીને એ રાતોરાત શિરડી તરફ ભાગ્યો. રસ્તામાં ‘બાબા.... બાબા’ બોલતો અને ‘ક્ષમા કરો’ એવી કડુણામય દશામાં તે જ્યારે ચાવડીમાં આવ્યો ત્યારે તેના જીવમાં જીવ આવ્યો. એ જ વખતે અમીરને એક પાઠ શિખવાનો મળ્યો અને તે દિવસથી અમીરે પોતાની ભૂલ સુધારી લીધી. તેણે પોતાના કાન પકડ્યા. ત્યાર બાદ તે ખરાબ રસ્તા છોડીને સારા માર્ગ ઉપર બાબાના ઉપદેશ પ્રમાણે વર્તવા લાગ્યો. તેની બાબા ઉપરની અપાર શ્રદ્ધાને કારણે તેને ખાસ્સો ફરક પડ્યો. સંઘિવાતમાંથી છૂટકારો મળ્યો અને આગળ બીજા એક પ્રસંગ બન્યો તે હવે સાંભળો. (ઓ. ૧૩૯-૧૫૪)

ચાવડીમાં આમ તો ત્રણ ઓરડા હતા. અગ્નિ ખૂણામાં બાબાનું સ્થાન હતું. ચારે બાજુએથી લાકડાનાં પાટિયાંની આડશ ઊભી કરવામાં આવી હતી. અને ત્યાં બાબા સૂતા હતા. આખી રાત દીવા પ્રજ્વલિત રહેતા. બાબા હંમેશા અજવાળામાં જ સૂતા હતા. ફકીર, વૈરાગીઓ અને ભિખારી હંમેશા અંધારામાં બહાર બેસતા. અમીર જાણે કે એમાંનો જ હતો. આજુબાજુમાં કેટલાયે લોક રહેતા હતા, તેઓ પણ ત્યાં જ આડા પડતા અથવા સૂઈ જતા. ત્યાં જ બાબાની પાછલી બાજુએ સરસામાન મૂકવા માટેના વિભાગમાં બાબાના શ્રેષ્ઠ અને વિરક્તભક્ત અબ્દુલ સેવા કરવા માટે તત્પર બેસતા. આવા જ એક પ્રસંગે અડધી રાતે બાબા બૂમાબૂમ કરવા લાગ્યા અને અબ્દુલને આકંઠ કરીને કહેવા લાગ્યા કે, ‘મારા બિંધાના પાસે જોને ભૂત આવીને બેસેલ છે.’ બાબા એક સરખી બૂમો પાડવા લાગ્યા. ત્યાં તરત જ અબ્દુલ હાથમાં

દીવાબત્તી લઈને આવ્યા. તેમને, ‘બાબાએ એકદમ જોશથી કહ્યું, ‘હમણાં તો તે અહીં હતું.’ અબ્દુલે બધી બાજુ જોયું અને કહ્યું અહીં કશું જ દેખાતું નથી. તે સાંભળીને બાબા ફરી બોલ્યા, ‘આંખો ખુલ્લી રાખીને બધી જ જગ્યાએ વ્યવસ્થિત જોને ?’ અબ્દુલ ફરીફરીને ફરીથી જોવા લાગ્યા. બહાર સૂતેલા બધા જ જાગી ગયા અને આમ તેમ જોવા લાગ્યા. અમીર પણ જોવા લાગ્યો. આજે પાછી અડધી રાતે શી ગરબડ અને ઉપરાઉપરી દંડુકાના પ્રહારો શા માટે થઈ રહ્યા હશે ? બાબાની આ લીલા જોઈને અમીર તરત જ મનમાં સમજ્યો કે કદાચ સાપ અંદર ઘૂસ્યો હોય તેની જાણ બાબાને થઈ હોય. તેમને બાબાનો પુષ્કળ અનુભવ હતો. અને બાબા પણ તેમના સ્વભાવને ઓળખતા હતા. બાબાના સ્વભાવને તેઓ પણ ઓળખતા હતા. તેણે બધું જ સમજી લીધું. ભકતોના ઓશિકા પાસે જ્યારે કોઈ ભય હોય ત્યારે તે પોતાની પાસે એવું થઈ રહ્યું છે તેવું જણાવી બાબાની આ પ્રકારની ભાષાની અમીરને ખબર હતી. તેની ઉપરથી અમીરે અનુમાન કર્યું કે કોઈ ભકતને કોઈ પણ પ્રકારનો ભય હોવો જોઈએ. એટલામાં તેમના પોતાના ઓશિકા તરફ કોઈ વિચિત્ર પ્રકારનો સળવળાટ થતો જોયો. તરત જ તેમણે ખૂમ મારી, ‘અબ્દુલ, જલ્લી બત્તી લાવ’ અબ્દુલ બત્તી ઘરમાં લઈને આવ્યા તો વીંટો વાળીને પડેલો સાપ નજરે પડ્યો. બત્તીના પ્રકાશમાં એ સાપ ચમક્યો અને ફેણ નીચી કરી લીધી. ત્યાં ભેગા થયેલા લોકોએ તેને ત્યાંને ત્યાં જ ઠાર કર્યો અને બાબાનો ખૂબ ઉપકાર માની કહેવા લાગ્યા કે, ‘શું બાબાની આ વિચિત્ર પદ્ધતિ કેવી એમની ભકતોના જોખમની ચિંતા ! કયું ભૂત અને કઈ પેલી દીવાની બત્તી. સમય સૂચકતા વાપરીને ભકતોને સંકટોમાંથી બચાવવાની આ એક યુક્તિ હતી. આવી અનેક સર્પોની વર્તા બાબાના ચરિત્રમાં વર્ણન કરી શકાય એમ છે. પણ ગ્રંથનો વિસ્તાર ખૂબ જ વધી જાય માટે અહીંયાં થોડામાં જ એને પતાવી દઈએ. (ઓ. ૧૫૫-૧૭૧)

‘સર્પ વીંછુ નારાયણ’ એટલે કે સાપ અને વીંછુ એ નારાયણ સ્વરૂપ હોય છે આ તુકારામ મહારાજનાં વચનો છે. ‘પરી તે વંદાવે દુરુન, શિવો નયે’ પરંતુ તેમને દૂરથી જ નમસ્કાર કરવા, પાસે જઈને હાથ લગાડવો નહીં આ પણ તેમના જ બોલ છે. તેવી રીતે તેમને તે ‘અધર્મ’ કહે છે તેમની સાથે ‘પૈજરીએ કામ’ એટલે કે તેમની સાથે જોડાથી જ વ્યવહાર કરવો જોઈએ એવું પણ તેઓ કહે છે. આને લીધે સર્પ અને વીંછી સાથે કેવી રીતે વર્તન રાખવું તેનો નિશ્ચિત નિયમ સમજતો નથી. જેવો જેનો સ્વભાવ, ધર્મ હોય અને જેવો ઇશ્વરીય યોગ હોય તે પ્રમાણે તેને કર્મ કરવાની બુદ્ધિ સૂઝતી હોય છે, એ જ આનો સાર છે. આ શંકાનું બાબા પાસે એક જ સમાધાન હતું. જીવ માત્ર સર્વસમાન હોય છે. બધાની સાથે દરેક પ્રકારે એટલે અહિંસાથી વર્તવું અને કાયા, વાચા અને મનથી હાનિ અથવા તો ઇજા કરવી નહીં કે દુઃખ દેવું નહીં. એજ સર્વમાન્ય નિયમ છે. વીંછી શું કે સાપ શું ! ઇશ્વર જ બધાનો અધિષ્ઠાતા છે. એની ઇચ્છા સિવાય તેઓ કોઈને પણ ઇજા કરી શકે ખરાં કે ? આ આખું વિશ્વ ઇશ્વરને આધિન અને તેની સત્તા નીચે આવેલું છે. અહીં કોઈ સ્વતંત્ર નથી, એવું બાબાના અનુભવથી પ્રાપ્ત થયેલું જ્ઞાન છે. છતાં આપણું ફાલતું અભિમાન છૂટતું નથી. એક વીંછી તળાવમાં પડતાં નીચે પાણીમાં ડુબતાં તરફડવા લાગ્યો, ત્યારે એક માણસ આનંદથી તાળી પાડીને બોલ્યો, ‘સારું થયું તું લોકોને આવું જ દુઃખ આપે છે ને !’ બીજા માણસ આ તાળીનો અવાજ સાંભળી તે તળાવ પાસે દોડતો દોડતો આવ્યો, પેલા વીંછીને પાણીમાં નીચે ગૂંચળાતો અને મરતો જોયો અને તેનું મન પીગળી ગયું. તેણે ધીરેથી પાસે જઈને પેલાને ચપટીમાં પકડી લીધો, તો એ વીંછીએ પોતાના મૂળ જાતિસ્વભાવ અનુસાર પલ્ટી મારીને આ બચાવનારાને જ આંગળી ઉપર ડંખ માર્યો. અહીંયાં અમારું જ્ઞાન શું કામનું ? અમે તો બધી જ રીતે પરાધીન છીએ. બુદ્ધિ આપનારો નારાયણ છે. એ જેવું નક્કી કરે છે તેવું જ બનતું રહે છે. (ઓ. ૧૭૨-૧૮૧)

અનેક લોકોના જુદાજુદા અનુભવો છે. હું મારો અનુભવ કહી રહ્યો છું. સાઈબાબાનાં વચનોમાં વિશ્વાસ રાખીને તેનો આદર અને તેનું ગૌરવ કરવું જોઈએ, કારણ કે તેનો પ્રતાપ કેવળ નિષ્ઠાથી જ જાણવા મળે છે. કાકાસાહેબ

દીક્ષિત જેમ દિવસે માત્ર નાથ ભાગવત વાંચતા હતા. તેવી જ રીતે તેઓ રાતના ભાવાર્થ રામાયણ વાંચતા હતા. એકાદ વખત ઇશ્વર ઉપર ફૂલ ચઢાવવાનાં બાકી રહી જાય, સ્નાન કરવાનું રહી જાય કે રોજના બીજા નિયમો ચૂકી જવાય પણ કાકાસાહેબ ગ્રંથોનું વાંચન કદી ચૂકતા નહીં. એકનાથ મહારાજના આ બંને ગ્રંથો પરમાર્થ સાધવા માટે સારપૂર્ણ હોવાને કારણે દીક્ષિત માટે તે સાઇબાબાની કૃપાથી પોતાનો ઉદ્ધાર કરવા માટે જ મળ્યા હતા. આ અનુપમ માધુર્ય ધરાવતો ગ્રંથ આત્મજ્ઞાન, વૈરાગ્ય, રીતિ અને નીતિ આ ચારે ગુણોથી જ્યોતિનો સ્વર્ગીય પ્રકાશ અખંડ ચમકતો હતો. તેમાંનો ઉપદેશરૂપી અમૃતનો ખ્યાલો, જેના હોઠે લાગ્યો તેના સંસારના ત્રણ પ્રકારનાં દુઃખો નાશ થતાં મોક્ષ તેમના પગમાં આળોટતો આવવાનો જ એમ સમજવું. સાઇકૃપાથી દીક્ષિતને કથા સાંભળાવવા માટે શ્રોતા મેળવવાનો સમય આવ્યો અને ભાગવત સાંભળવાનો મને યોગ સાંપડ્યો. જેને લીધે મારી ઉપર તેમના અનંત ઉપકાર થયા. તે પવિત્ર કથા સાંભળવા માટે હું દિવસ અને રાત જવા લાગ્યો. આ વાંચન સારા એવા દિવસ ચાલનારું હોવાને કારણે અને કાન પવિત્ર કરનારું હોવાથી મને પોથી સાંભળવા માટેનો લાભ મારા સદ્નસિબે સાંપડ્યો હતો. એવી એક રાતે તે પરમ પવિત્ર કથા ચાલી રહી હતી. તે સમયે એક વિચિત્ર અને વિષય બલનારી વાત બની. શ્રોતાઓએ તે હકીકત સાંભળવી. હું તો શું કરું ? એક વાત કહેવા જતાં જ વચ્ચે બીજી વાત યાદ આવે છે અને તે ન સાંભળાવવા તેનો અનાદર કેવી રીતે કરું ? (ઓ. ૧૮૨-૧૯૧)

રામાયણમાંથી એક રસાળ અને સુંદર કથા ચાલતી હતી. હનુમાનને પોતાની માતા અંજલિએ રામ અંગે કહેલી વાતો ભલે સમજાઈ પણ સ્વામીની એટલે કે રામચંદ્ર પ્રભુની શક્તિની તેઓ જાતે પરીક્ષા લેવા ગયાં. અને તેમાં જ મોટો અનર્થ સર્જ્યો. રામનાં બાણનાં પીછાંનો ફક્ત પવન લાગતાં હનુમાન આકાશમાં ગોળગોળ ફરવા લાગ્યા. તેમના પ્રાણ આકુળ વ્યાકુળ થઈ ગયા. તે સમયે ત્યાં તેમના પિતા વાયુ દેવતા આવી પહોંચ્યા અને તેમનો હિતોપદેશ સાંભળીને હનુમંત રામના શરણે ગયા. આ ભાવાર્થ રામાયણ કિષ્કિંધાકાંડ અ. ૧ ઓ. ૪૯-૯૪માં કરી છે. આ ભાગની કથા ચાલતી હતી. તેવામાં જે કંઈ વિચિત્રતા થઈ તે સાંભળો. બધા શ્રોતાઓનું ચિત્ત કથા સાંભળવામાં તલ્લિન હતું અને તેના શ્રવણના આનંદમાં તેઓ મગ્ન હતા. એટલામાં એક જીવંત વીંછીનું વિદ્ન આવી પડ્યું. તેને વળી આ કથા સાંભળવાની ઇચ્છા કેમ કરીને ઉત્પન્ન થઈ કોને ખબર કે તે ન જાણતાં મારા ખભા ઉપર કુદીને ગુપ્તપણે લપાઈને કથાસારની મીઠાસ ચાખતો હતો. અહીંયાં પણ બાબાની પ્રતીતિ થઈ. મારું ધ્યાન એ વીંછી તરફ સહેજ પણ નહતું. પણ જે શ્રી હરિની કથા સાંભળવામાં મશગુલ હોય તેનું રક્ષણ હરિ જાતે જ કરે છે. જ્યારે મારી નજર પહેલાં પડી ત્યારે એ વીંછી જમણા ખભા ઉપરના વચ્ચમાં સ્વસ્થતાથી બેઠેલો હતો. હલન ચલન જરા પણ નહીં. શાંત ચિત્તે ધ્યાન દઈને પોથી સાંભળવા માટે અન્ય શ્રોતાઓની જેમ જાણે કે તે પોતાની જગ્યા ઉપર જ બેઠો હતો. જાતિના સ્વભાવ પ્રમાણે વગર કારણની થોડી પણ મને તકલીફ આપ્યા વીના મને સ્વસ્થ બેસવા દીધો એટલું ઘણું જ સારુ રહ્યું. નહિતર તેણે જો જાત બતાવી હોત તો રામકથામાં જે રંગ આવ્યો હતો અને શ્રોતા અને વક્તા જે પોથી સાંભળવામાં મગ્ન હતા એ સર્વનો રસ ભંગ થયો હોત. આવી આ દુષ્ટ સંગત મને મળી હતી. રામકથાનો મહિમા એ જ છે કે ત્યાં વિદ્નોનો પ્રભાવ ચાલતો નથી. વિદ્નોનો પોતાનો સ્વાભાવિક ધર્મ છોડીને ભૂલી જઈને શાંત થવું પડે છે. રામકૃપાથી મને બુદ્ધિ સુઝી કે આ ઉપાધિને દૂર ફેંકી દેવી. ઠેઠ અંત સુધી આ ચંચળ બુદ્ધિના પ્રાણી પર વિશ્વાસ મૂકવો યોગ્ય નથી. પણ જે પહેરેલું ઉપવચ્ચ હતું તેથી ખૂબ વિચાર કરીને તથા હરિ ઉપર ભરોસો રાખી મેં ઉપવચ્ચને ધીમેથી બંને બાજુએથી ભેગું કર્યું અને તેમાં તે વીંછીને મજબૂત વીંટાળી લીધો. અને ઉપવચ્ચ બાગમાં જઈને ખંખેરી નાખ્યું. વીંછી જાત જ ભયંકર અને તે દબાય અને જો તેને ફાવટ આવે તો તેને તેની જાત પર જતા વાર નહિ લાગે એનો ડર હતો. પરંતુ બાબાની આજ્ઞા પાકી હતી માટે તેને મારી નાખવા માટે હાથ પણ આગળ જતો ન હતો.

અહીંયાં શ્રોતાઓને સહેજ શંકા થવાની કે પ્રાણઘાતક વીંછી ઠાર મારવો યોગ્ય નથી કે ? ડંખ માર્યા બાદ એ ક્યું સુખ આપે છે ? તેને મારવો કે નહીં તે સમજાવતું નથી. સાપ, વીંછી અને અન્ય ઝેરી પ્રાણીઓ તરફ કોઈ પણ ક્યારેય દુર્લક્ષ કરતું નથી. પછી બાબા તેમને શા માટે છોડી દેવાનું કહે છે ? શ્રોતાઓના મનની આ શંકા ખરી છે. મારા મનમાં પણ એ જ શંકા હતી. પણ પહેલાંના એક પ્રસંગ ઉપરની શ્રી બાબાની આ વાણી સાંભળો. (ઓ. ૧૯૨-૨૦૮)

પ્રશ્ન આના કરતાં પણ અઘરો હતો. શિરડીમાં કાકાસાહેબ દીક્ષિતના વાડામાં મેડા ઉપરની બારી પાસે એક ભયંકર સાપે દેખા દીધી. તેણે આ બારીની બારસાખ નીચેના કાણામાંથી અંદર ઓરડામાં પ્રવેશ કર્યો અને દીવાના પ્રકાશમાં તેની આંખો અંજીર ગઈ અને તે વીંટળાઈને બેસી ગયો. દીવાના પ્રકાશમાં ભલે તે સાવધ થયો. છતાં મનુષ્યના ચાલવાના અવાજથી તે ગભરાયો. તેમજ ગડબડ થતાં જ તે છંછેડાયો અને ક્ષણભર નિરાંતે બેસી રહ્યો. ના એ આગળ જાય કે ના એ પાછળ ખસે અને તેણે ફેંણ હલાવવાની શરૂ કરી. ત્યાં એક જ પ્રશ્ન થયો કે એને મારી નાંખવો કેવી રીતે ? કોઈ લાંબો દંડો તો કોઈ લાકડી લઈ જલ્દી જલ્દીથી ત્યાં આવ્યા. પણ એ જગ્યા ખૂબ જ અડચણવાળી હોવાને કારણે તેઓ ખૂબ ત્રાસી ગયા. એકાદ વખત જો એ સરકતો સામો આવ્યો હોત અથવા તો ભીંત નીચે ઉતરી ગયો હોત, તો એ સીધો મારી વાળેલી પથારી પાસે જ પહોંચ્યો હોત, અને મને સંકટમાં નાંખ્યો હોત. લાગ જોઈને એના નાજુક ભાગ ઉપર ફટકો માર્યો હોત પણ જો ન વાગે અને ચૂકી જવાત તો તેણે મારી ઉપર દ્વેષભાવ કાઢ્યો હોત. પછી બત્તી લાવીને એનું ઠેકાણું શોધતાં એ સાપને બહાર સરકી જવાની જગ્યા મળી ગઈ. તેની મરણની વેળા આવી ન હતી. અમારા બધાનું પણ દૈવીબળ સબળ હતું. એવી એ અશુભ સંકટની પળો હતી. તેમાં પણ બાબાએ અમારું રક્ષણ કર્યું. આવેલા રસ્તે એ સાપ પાછો બહાર સરકી ગયો. પોતે ભયમુક્ત થયો અને અમને પણ ભયમુક્ત કર્યા. તથા બંને પોતપોતાની રીતે સુખી થયા. પછી મુક્તારામ ઉઠ્યો અને બોલ્યો, ‘સારું થયું, છૂટ્યો બિચારો ! જો એ કાણામાંથી સરકી ન ગયો હોત તો માર્યો જાત.’ મુક્તારામની આવી દયાદૃષ્ટિનો વિચાર જોઈને હું બેચેન થઈ ગયો. ‘દુષ્ટ પ્રાણીઓની બાબતમાં આવી દયા શા કામની ? આવી રીતે આ જગતનો કારભાર કેવી રીતે ચાલશે ? મુક્તારામ કોઈવાર જ આવે છે પણ, અમે તો ત્યાં સવાર સાંજ બેસતા. તેમાં પણ મારી વાળેલી પથારી તો બિલકુલ બારીની પાસે જ હોય છે.’ મને મુક્તારામનું કહેવું ગમ્યું નહીં. આરંભની બાજુની રજૂઆત તેણે કરી, અને તેની વિરુદ્ધ જવાબ આપવાની બાજુ મેં ઉઠાવી લીધી. વાદ વિવાદ ખૂબ જ લાંબો ચાલ્યો પણ નિર્ણય તેમનો એમ જ રહ્યો. એકે કહ્યું સાપને મારવા માટે એક ક્ષણનો પણ વિલંબ કામનો નહીં. તો બીજે બોલ્યો કે નિરપરાધી જીવો જોડે આવો તે દ્વેષભાવ શા માટે રાખવો ? એકે મુક્તારામનો ધિક્કાર કર્યો, અને એકે મારા મતનો પુરસ્કાર કર્યો. આ પ્રકારે વાદવિવાદ જોરથી જામ્યો. પણ એનો કોઈ અંત આવ્યો નહીં. પછી મુક્તારામ નીચે ગયા અને મેં મારી જગ્યા બદલી નાખી. એ કાંણામાં મેં એક ગોદડીનો ડૂચો મારી દીધો. અને સૂવા માટે હું મારી વીંટળેલી પથારી છોડીને ઝોકા ખાવા લાગ્યો. અન્ય સૌ પોતપોતાની જગ્યાએ સૂવા માટે ચાલ્યા ગયા. હું પણ બગાસાં ખાવાં લાગ્યો અને વાદવિવાદ આપોઆપ થોભી ગયો. રાત પૂરી થઈ અને બીજા દિવસનું પ્રભાત થયું. દરરોજની નિત્ય ક્રિયાઓ પતાવી. બાબા લેંડીબાગથી પાછા આવ્યા. અને લોકો મસ્જિદમાં ભેગા થયા. દરરોજના નિયમ પ્રમાણે હું પણ સવારે ઠરેલા સમયે મસ્જિદમાં આવ્યો. મુક્તારામ વગેરે બધી ભક્ત મંડળી પણ આવી અને પોતપોતાની જગ્યા ઉપર બેસી ગઈ. કોઈ હાથમાં તંબાકુ ચોળવા લાગ્યા તો વળી કોઈ બાબા માટે ચલમ ભરવા માંડ્યા, તો કોઈ હાથ પગ દબાવવા માંડ્યા. આ પ્રકારે સેવા કાર્ય ચાલુ થયું. બાબા બધાના મનના વિચારો જાણતા હતા. તેમણે આસ્તે રહીને પ્રશ્ન કર્યો, ‘કાલે રાત્રે વાડામાં શેનો વાદ વિવાદ ચાલતો હતો ?’ પછી મેં જે જે કંઈ બનેલું તે બધું જ બાબાને કહ્યું. અને આવી પરિસ્થિતિમાં સાપને મારી નાખવો કે નહીં એ પૂછ્યું. બાબાનો આને માટે ફક્ત એક જ જવાબ હતો. ‘સર્પ, વીંછી ભલે ઝેરી જંતુઓ છે,

છતાં તે દરેકમાં ઇશ્વર જ વસેલો છે. માટે દરેક રીતે તેમની ઉપર પ્રેમ રાખવો. આ જગતના સુત્રધાર ઇશ્વર જ છે. તેમની જ આજ્ઞા પ્રમાણે પ્રાણીમાત્ર વર્તતાં હોય છે. સાપ હોય કે વીંછી તે પણ તેની આજ્ઞાની વિરુદ્ધ ક્યારેય વર્તતાં નથી. માટે પ્રાણી માત્ર પર દયા અને પ્રેમ રાખવો. અવિચારી સાહસ કે કૃત્ય કરવું નહીં. અને હંમેશા સબુરીથી કામ લેવું. દરેકને બચાવનારો તો શ્રી હરિ પોતે જ છે.’ (ઓ. ૨૦૯-૨૩૩)

શ્રી બાબા હયાત હતા ત્યારે શિરડીમાં સાપ અને વીંછીનું જ્વેર ગામમાં વધારે હતું. અને તે કારણથી ગામનાં ઘણા લોકો તેના ડંખના શિકાર બન્યા હતા. તે માટે ભકતોને સંકટમાંથી બચાવવામાં બાબાની કથા કહેતાં કહેતાં સર્પદંશ કથા માટે હેમાડપંતને એક સંપૂર્ણ અધ્યાય અને તેના આગળના અધ્યાયમાં પણ એક ભાગ આ બાબત માટે લેવો પડે તો નવાઈ નહીં. પણ આ કથાનું પૃથક્કરણ કરતાં હેમાડપંતે પ્રત્યેક કથામાંથી જુદો જુદો બોધ જણાવવાનું ચાતુર્ય બતાવ્યું છે. પહેલાં મિરીકરની ચિથળીની કથામાં ભકતે ના કહેવા છતાં બાબાની સંરક્ષણની આસ્થા આપણને દેખાય છે. જ્યારે બુટ્ટીની કથામાં બાબાના જ્યોતિષ શાસ્ત્ર અંગેના વિચારો આપણને જાણવા મળ્યા છે. ત્રીજું એ કે અમીર શક્કરની બાબતમાં ભકતોના રોગ ઉપર અજબ ઉપાય કરવાની બાબાની ટેવ અને ભકત જ્વે આજ્ઞા ન પાળે તો તેની ઉપર ગુસ્સે ન થતાં તેને પોતાની હિતકારક આજ્ઞા બળજબરીથી પળાવીને દરેક પ્રકારે તેનું રક્ષણ કરવાનો બાબાનો સ્વભાવ દષ્ટિમાન થાય છે. ચોથું કે હેમાડપંતને વીંછીથી બચાવવામ ઠે જે હરિકથા સાંભળવામાં મશગુલ હોય છે તેની ઇશ્વર પોતે કેવી રીતે કાળજી લે છે તેની સાક્ષી પુરાવે છે. આગલા ૨૩માં અધ્યાયમાં આપેલી શામાને સર્પદંશની પાંચમી કથામાં શ્યામાની બાબા ઉપરની અટલ શ્રદ્ધાનું દર્શન થાય છે. પણ તેની સાથે સાથે સર્પદંશથી મરણના દ્વારે પડેલા ભકતનું વિષ ઉતારવા માટે અને તે પણ મંત્ર, તંત્ર કે ચોખાનું પાણી છાંટયા વગર એ વાતોમાં બાબાના સામર્થ્યનો આપણને પરિચય થાય છે.

આ કથામાંથી બાબાનો સાપ અને વીંછી જેવા ઘાતકી પ્રાણીઓ સાથેના વર્તાવ બદલનો સ્પષ્ટ નિર્ણય તો આપણને મળે જ છે પણ તેની સાથે સાથે બાબાના ભકતોને શિખામણ આપવાના કૌશલ્યનો પણ અનુભવ થાય છે. શિરડીના લોકો તે વખતે ગામમાં સાપ અથવા વીંછીને જ્વેતાની સાથે જ તેની હત્યા કરી નાખતા હતા તે બાબા શું જાણતા ન હતા? એક દિવસ તો ચાવડીમાં એક રાત્રીના અમીર શક્કરના ઓશિકા પાસે દેખાયેલા સાપને તો લોકોએ તેમની સામે જ મારી નાખ્યો હતો. પણ બાબાએ અટ્ટહાસ્યમાં લોકોને તે સમયે મનાઈ કરી ન હતી. અથવા તો ત્યારબાદ એનો વિરોધ પણ કર્યો ન હતો. પણ જ્યારે સમય આવ્યો ત્યારે હેમાડપંત જેવા સુશિક્ષિત ભકતને તે અંગેનો મત પૂછતાં પોતાનો નિર્ણય સકારણ સમજાવીને કહ્યો હતો. આ પ્રકારે યોગ્ય માણસને યોગ્ય હોય એટલો જ ઉપદેશ કરતા, જેથી તે દરેકને સમજતો અને મનમાં ઠસી જતો. આગળ ઉપર હેમાડપંત પોતે પોતાના ખભા ઉપર દેખાયેલા વીંછીને ન મારતાં છોડી દઈને અને બાબાજી પાટીલ નેવાસકરના પોતાના ભંડારમાં નીકળેલા સાપને સાઇબાબાએ ભાવથી તપેલી ભરીને દૂધ લાવીને પાયું હતું. આ વાત અધ્યાય ૩૪ ઓવી ૨૦૦ થી ૨૧૫માં જણાવી છે.

આ કથાનું બીજું એક વિશેષ એટલે કે એમાં દેખાઈ આવતી હેમાડપંતની વખાણવા જેવી વર્ણન શૈલી. આખા સાઇસચરિત્રમાં સ્વાભાવિક રીતે અનેક પ્રસંગોના વર્ણન આવે છે. પણ આ અધ્યાયમાં એક કરતાં એક આબેહૂબ વર્ણન આપણને જ્વે મળે છે. મિરીકરના ઉપરના વચ્ચમાં કાગળનો સરસર અવાજ કરીને ચઢનારો સર્પ, બુટ્ટીનો શૌચાલમાં ભીંત ઉપરથી પસાર થતો અને તે નીચે પડીને અને કાણામાંથી સરકીને બહાર નીકળી જનારો સર્પ, કાંચીડો, ગરોળીઓ, વીંછી વગેરેથી ભરેલી ભેજવાળી, પવન અને ઠંડીને કારણે જીવંત ચાવડી. દીક્ષિતના વાડામાં મેડા ઉપર હેમાડપંતની વાળેલી પથારીની પાસે નીકળેલો અને તે દીવાના પ્રકાશમાં અંજળને માથું નીચે ઉપર કરનારો એ ઝેરીલો સાપ, આ બધાં

શ્રી સાઈનું સત્ય ચરિત્ર

વર્ણનો એક ચિત્રની માફક આંખો સામે આવીને ઊભાં રહે છે. માટે જ આ અધ્યાય સારો એવો મોટો હોવા છતાં વાંચવામાં કંટાળો આવતો નથી.

આ રીતે સાઈબાબાની અનેક કથાઓ કહી શકાય તેમ છે. માટે શ્રોતાઓએ ઉપર કહેલી કથાઓનું તાત્પર્ય અને એટલો જ સાર કાઢીને સમજવાનો પ્રયત્ન કરવો. આગળનો અધ્યાય આના કરતાં પણ સરસ છે. ભક્તિ અને શ્રદ્ધા જેને મળી હતી તેવા એક સાઈભક્ત કાકાસાહેબ દીક્ષિત ઉપર આવેલો એક અઘરો પ્રસંગ અને તેઓ બકરાને મારવા તૈયાર થયેલા તેનું વર્ણન જોવાનું મળશે. (ઓ. ૨૩૪-૨૩૫)

સર્વનું કલ્યાણ થાઓ. આ પ્રકારે સંત અને સજ્જનોની પ્રેરણા પામેલા ભક્ત હેમાડપંત રચિત

શ્રીસાઈસમર્થના સત્ય ચરિત્રનો 'અપમૃત્યુ નિવારણમ્' નામનો બાવીસમો અધ્યાય

અહીં સમાપ્ત થાય છે.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ.

॥ અધ્યાય ૨૩ ॥

ગુરુ-ભક્ત લીલાદર્શન

(ગુરુ અને ભક્ત એ બે વચ્ચેના ખેલ અને ક્રીડાઓનું દર્શન)

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,
શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઇનાથ મહારાજને વંદન.

ખરું જોતાં આ જીવાત્મા ત્રણે ગુણોથી પર છે. પરંતુ માયાથી મોહિત થઇને પોતાનું ત્રિકાળ અબાધિત અસ્તિત્વરૂપી તત્ત્વ, જ્ઞાન અને આનંદથી યુક્ત એવા પરમેશ્વરને તે ભૂલી જાય છે અને પોતાના દેહને જ તે સાચો માનવા માંડે છે. પછી આ દેહના અભિમાનને કારણે બધી વાત હું જ કરુ છું અને ભોગવનારો હું જ છું એવું તે સમજવા માંડે છે. આ કારણે એક પછી એક આવતા મોટા સંકટોથી ત્રાહીમામ પોકારી જાય છે. એમાંથી છૂટવાનો તેને માર્ગ મળતો નથી. ગુરુચરણમાં પ્રેમપૂર્વકની ભક્તિ એ જ આ સંકટોમાંથી નિવારણનો એકમાત્ર માર્ગ છે. શ્રી સાઇસમર્થ અનેક પ્રકારના ચમત્કારી ખેલ કરી બતાવનાર સાક્ષાત્ શ્રી કૃષ્ણ છે. પોતાના ભક્તોને પોતાના જ ખેલના આનંદમાં તલ્લિન કરે છે. અમે તેમને પૃથ્વી ઉપર જન્મ લીધેલા ઇશ્વર અથવા તો અવતારી પુરુષ માનીએ છીએ. કારણ કે તેમનાં બધાં લક્ષણો એવાં જ છે. પણ તેઓ ‘મી બંદા અલ્લાચિયા પદરી - હું પરમેશ્વરના ઘરનો ગુલામ છું’ આવું કહેતા હતા. જાતે ભલે ઇશ્વરના અવતાર હતા, છતાં લોકોની પ્રચલિત માન્યતા મુજબ વર્તન કરવાનું તેઓ સારી રીતે પાળતા હતા અને વર્ણ અને આશ્રમ અનુસરીને લોકોએ શુદ્ધ આચરણ રાખવું જોઈએ તેનો જ પ્રચાર તેઓ કરતા હતા. બાબા કોઇની સાથે કે કોઇ પણ પ્રકારે બરોબરી કરતા ન હતા અને કોઇને કરવા દેતા પણ નહિ. જે બધી ચર અને અચર વસ્તુઓમાં સર્વવ્યાપી પરમેશ્વરને જ જુએ છે તેનું ઓછાપણું શોભે છે. તેઓ કોઇનો પણ તિરસ્કાર કરતા નહીં અને સાથે સાથે કોઇને હલકો કે નીચ અથવા તુચ્છ માનતા ન હતા. પ્રાણી માત્રમાં પૂર્ણ ચૈતન્ય યુક્ત પરમેશ્વરને જ તેઓ નિહાળતા હતા. જાતે કદી પણ ‘અનલ હક્ક - હું જ પરમેશ્વર છું’ એવું કહેવડાવતા ન હતા, તેમજ હું પરમેશ્વરનો એક દાસ કે ભક્ત છું અથવા તો હું એક ગરીબ ‘ચાદે હક્ક - એટલે કે પરમેશ્વરનું કાયમ સ્મરણ કરનારો છું’ એવું જ કહેવડાવતા અને સદાય ‘અલ્લા માલિક’ એવો જ જપ કરતા હતા. કયા સંતની જાત કઇ અને તેઓ કેવી રીતે વર્તે છે કે શું ખાય છે તેની ઉપરથી તેમનું સ્વરૂપ સમજાતું નથી. તેઓ તો સર્વદા આ બાહ્ય વાતોથી પર હોય છે. મંદબુદ્ધિના પ્રાણીઓનો ઉદ્ધાર કરવા માટે અને બીજાઓ ઉપર ઉપકાર કરવા માટે આ જગતમાં સંતોનો અવતાર થતો હોય છે. આ પણ એક ઇશ્વરીય કૃપા જ સમજવી. પાછલા જન્મોનાં કરેલાં કોઇ પુણ્યનો જથ્થો હોય તો જ સુખ, સંતોષ પ્રાપ્ત કરવા માટે સંતોની વાતો સાંભળવાની ઇચ્છા મનમાં ઉદ્ભવે છે. (ઓ. ૧-૧૧)

એક દિવસે એક યોગ અભ્યાસી નાનાસાહેબ ચાંદોરકરને સાથે લઇને બાબાના દર્શન માટે મસ્જિદમાં આવી પહોંચ્યા. તેમને પતંજલિ નામના પૌરાણિક ઋષિએ અને બીજા યોગીઓએ શોધેલા પાતંજલ યોગશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કર્યો હતો. અનેક યોગોના અનેક પ્રકારના વિચિત્ર અનુભવોને અજમાવી જોયા બાદ સમાધિ એક ક્ષણ માટે પણ તેઓ સાધી શકતા ન હતા. ‘સાઇમહારાજ શ્રેષ્ઠ યોગી છે. એમની મારા ઉપર કૃપા ઉતરતા મારી શંકા દૂર થશે અને સમાધિ જરૂરથી સાધી શકાશે.’ એવી આશા અને શ્રદ્ધા સાથે તેઓ બાબાના દર્શન માટે ગયા. તો એ સમયે શ્રી બાબા કાંદા

સાથે ભાખરી ખાતા હતા. બાબાએ વાસી ભાખરી અને સૂકો કાંદો મોઢા સામે ધરેલો જોઈને પેલા યોગ અભ્યાસીના મનમાં મોટી શંકા થઈ કે આ વળી મારી શંકા કેવી રીતે દૂર કરવાના ? યોગ અભ્યાસીના મનમાં સંશય ઊભો થયો. પણ સાઈબાબા તો રહ્યા અંતર્યામી તે બોલ્યા, 'નાના, કાંદા તો જેને પચે એણે જ ખાવા. જેને પચાવવાનું જેર હોય તેણે ખુશીથી ખાવા.' કાંદો એ તામસી વૃત્તિ અને આળસ, બુદ્ધિનું જડત્વ વગેરે ઉત્પન્ન કરે છે. પરંતુ જેને યોગ સાધનાનું અંતિમ ચરણ મેળવ્યું છે, અને જેના મન પર અને શરીર પર યોગ્ય અથવા તો અયોગ્ય ખોરાકનું કોઈ પણ પરિણામ થતું નથી, તેણે જ એ સ્વેચ્છાએ ખાવો જોઈએ. બાબાના આ પ્રકારના શબ્દો સાંભળીને યોગ અભ્યાસી મનમાં ઓશિયાળા થઈ સરળ અને શુદ્ધ મનથી બાબાના શરણે ગયા. ત્યાં બાબા ગાદી ઉપર આવીને બેસતાં પેલો યોગ અભ્યાસી મનમાં કોઈ પણ જાતનો સંશય રાખ્યા સિવાય કે કોઈ પણ પ્રકારના વિકલ્પ વગર અને ખરા અંતઃકરણથી બાબાની પાસે આવીને બેઠો. બાબાની હાજરીમાં જ પૂરી હોશિયારીથી પ્રશ્નો પૂછી પોતાની શંકાનું સમાધાન કર્યું અને ઉદ્દીપ્રસાદ તથા આશીર્વાદ લઈ પ્રસન્ન મને પાછો ગયો. (ઓ. ૧૨-૨૦)

આવી અનેક બાબાની કથાઓ ભક્તો જો ભક્તિ ભાવથી સાંભળે તો તેમના ત્રાસદાયક રોગ અને વિવેક બુદ્ધિની નાશ કરનારી ખરાબ ઇચ્છાઓનો અને કર્મોનો ત્વરિત નાશ થાય છે. પાણીનો ભરેલો ખાડો ખૂબ નાના અને અતિશય ગંધાતો અને વાસ મારતો હોય તો ડુક્કર કોઈ પણ જાતના સંશય વગર તેમાં આળોટવામાં શ્રેષ્ઠ સુખ માને છે. મનુષ્ય જીવાત્માની અને પોપટની આ જ દશા છે. એક શરીરમાં હાડકાના માળામાં હોય છે અને બીજા પિંજરામાં બંધ હોય છે. પોપટે સ્વતંત્રતા ગુમાવી હોવા છતાં પણ એને પરતંત્રતા ક્યારેય ખરાબ લાગતી નથી. કૂવામાં રહેલા દેડકાની માફક આ પોપટને પણ પિંજરામાં પોતાનું સર્વ સુખ મળતું હોય છે. તેને સ્વતંત્રતાના આનંદની ખબર જ નથી હોતી. વિષય વાસનાઓમાં આસક્ત જીવાત્માઓના આવા જ હાલ હોય છે. 'શું મજાનું આ મારું પિંજર ! શું એમાંની સોનાની દાંડી ઉપર ચક્કર ચક્કર લટકવું ! ઉઘો લટકે તો પણ ચાલે, પણ પેલી સોનાની દાંડીથી મારા પગ જરાયે છૂટવા ન જોઈએ. પિંજરામાંથી બહાર જઈશ તો આ બધા સુખોથી વંચિત જ રહેવાનો. મને ભાવતા દાડમના દાણા અને લાલ મરચાં પછી ક્યાંથી મળવાનાં ? હું મારું સુખ જાતે જ ખોઈ બેસીશ.' પણ એ પોપટની યોગ્ય ઘડી આવતાં જ અકલ્પિત પ્રસંગો જોડે તેની સંઘી થાય છે અને તેને પ્રેમની લપડાક પડે છે. એ પ્રેમના લપડાકના સામર્થ્યથી આંખો ઉઘડે છે ત્યારે શક્તિપાત થાય છે. ગુરુ પોતાના શિષ્યને પોતાના મંત્રોનું બળ આપે છે અને તે શુદ્ધિમાં આવે છે. તેની સાથે જ એ પિંજરામાંથી છટકી જાય છે. બહાર નીકળતાની સાથે જ તે પાંખો ફફડાવીને આકાશમાં વિહાર કરવા લાગે છે. કોણ એને રોકી શકે ? અફાટ જગત એને માટે ખૂલી ગયું છે. દાડમ તેને જમરુખની વાડીઓ જોઈએ એટલી મળે છે. સ્વચ્છંદપણે ઉડવા માટે મોકળું આકાશ પણ મળે છે અને આખરે તે સ્વતંત્રતાની ખરી મોજ લૂંટે છે. આ જીવાત્માની પણ આવી જ સ્થિતિ થાય છે. ઇશ્વરની કૃપા અને ગુરુની મુલાકાત એ બંને પ્રાપ્ત થતાં સંસાર બંધનમાંથી મુક્તિ અને સ્વતંત્રતાના આનંદનો ઉપભોગ, આ બંને અનુભવો તેને મળે છે. (ઓ. ૨૧-૩૦)

હવે ધ્યાન દઈને તમે બધા ભાવિક શ્રોતાઓ શુદ્ધ પ્રેમની રસાળ કથા ક્ષણભર સાંભળશો કે ? પાછલા અધ્યાયમાં ચમત્કાર થયો. બાબાએ મિરીકરને ચિથળીના પ્રવાસ પર શ્યામાની સાથે મોકલી આપ્યો. સાઇસમર્થે લાંબાબાવા પાસેથી એટલે કે સર્પ દ્વારા આવનારા સંકટને અગાઉથી જાણીને મિરીકરને સમયસર સૂચના આપીને સાવધાન કર્યા. ફક્ત સાવધ જ નહીં પણ તે સંકટ નિવારણ કરવા માટેના ઉપાય પણ બતાવ્યા. મિરીકરે ના પાડી છતાં માઘવરાવને તેમની સાથે જબરજસ્તીથી મોકલ્યા અને સંકટમાંથી તેમનું રક્ષણ કર્યું. આમ ભક્તોનાં કલ્યાણ કરવા માટે તત્પર એવા બાબાએ બાળાસાહેબ મિરીકરની આપત્તિ ટાળીને તેમને એક વિચિત્ર અનુભવ કરાવ્યો. તેના કરતાં પણ શ્યામાની સ્થિતિ જુઓ.

તેને તો અચાનક સાપે ડંખ માર્યા બાદ જીવવાની આશા પણ રહી ન હતી. છતાં બાબાએ તેમાંથી તેને બચાવ્યો. તે પણ એક બાબાની જ લીલા છે જે શ્રોતાઓને પહેલાં કહીએ. સાપ ડંખ્યો હતો પણ બાબાએ ઉપાય શો કર્યો તે સાંભળો. સાંજના સાત વાગ્યાના અરસામાં શ્યામાના હાથ પરની છેલ્લી ટચલી આંગળી પર એકાએક એક સાપ કરડ્યો અને એટલા ભાગમાં ઝેરને કારણે બળતરાની વેદના થવા લાગી. અસહ્ય વેદનાથી તેઓ પીડાવા લાગ્યા. પ્રાણ નીકળી જાય એવો વખત આવ્યો અને માધવરાવ ભયભીત થઈને મનમાં ચિંતા કરવા લાગ્યા. શરીર વેદનાથી લાલચોળ થઈ ગયું. સગા સંબંધીઓ બધા ભેગા થઈ ગયા. તેમજ જીવ સંકટમાં આવી પડ્યો ત્યારે વિરોબા પાસે જવું એમ નક્કી કર્યું. વિરોબા શંકરનું સ્થાનક છે, ત્યાં સર્પદંશ થયેલાઓને લઈ જવાથી તે સારો થઈ જાય છે એવી માન્યતા છે. માધવરાવના મોટા કાકાના દિકરા નાનસાહેબ નિમોણકર આગળ આવ્યા અને ઉદી લઈને જવાનું કહ્યું. પરંતુ તે કાંઈ ન સાંભળતાં માધવરાવ મસ્જિદ તરફ દોડ્યા, તો બાબાએ શું કર્યું ? બાબાની સાથે નજર મળતાં જ બાબાનો ચમત્કાર જુઓ. બાબા એક સામટી ગાળો દેવા માંડ્યા અને માધવરાવને મસ્જિદ ઉપર આવવા જ ન દે, ‘ચઢૂ નકો ભટુરડયા – ઉપર ચઢ્યો તો ખબરદાર ! ચાલ નીકળી જા, નીચે ઉતર.’ એવી મોટી ગર્જના બાબાએ કરી. ક્યારે પણ ન થયા હોય તેટલા ગુસ્સે ભરાયા. કલ્પના બહારનો ક્રોધ તેમણે વરસાવ્યો. માધવરાવ તો આશ્ચર્યમાં પડી ગયા કે બાબા મને આવા કઠોર શબ્દો શા માટે બોલ્યા ? આ આખી સ્થિતિ જોઈને માધવરાવ વધારે ગભરાયા. તેમને કાંઈ સૂઝે જ નહીં. તેમની ધીરજ ખૂટી પડી અને અસહ્ય પીડાને કારણે તેઓ ભાંગી પડ્યા અને નીચે બેસી ગયા. આમ એમના દેવને જ ગુસ્સે થયેલા જોઈને માધવરાવના મનમાં બીક પેઠી અને તેમને લાગ્યું કે બધા જ ઉપાય હવે ખતમ થઈ ગયા. બાબાનું આવું ગુસ્સા ભરેલું વર્તન જોઈને કોણ ન ગભરાય ? ગાળોનો અને બૂમબરાડાનો વરસાદ જોઈને માધવરાવને આ ઘટના ભયંકર લાગવા માંડી. ‘મસ્જિદ મારા બાપનું ઘર અને હું તો સાઈના પેટનું બાળક છું. તેમ છતાં મા જ આજે પોતાના બાળક પર આટલો બધો ગુસ્સો શા માટે કરી રહી છે ? ‘સાપ કરડ્યો’ એ દુઃખ મા સિવાય કોને કહેવાય ? પણ એ જ જો લાતો મારે તો બાળકનું મો ઓશિયાળું નહિ થાય ?’ નાના બાળકનો મા સાથે જેવો સંબંધ હોય છે, એવો જ સંબંધ માધવરાવનો બાબાની સાથે રાત દિવસનો હોવા છતાં આજે આવી પરિસ્થિતિ શા માટે સર્જઈ ? મા જો ગુસ્સામાં તિરસ્કાર કરે તો પછી બાળકને કોણ સંભાળે ? માધવરાવે આ વખતે જીવવાની આશા પર પાણી મૂકી દીધું. પણ આગળ થોડો સમય પસાર થતાં બાબા શાંત પડ્યા. એ જોઈ માધવરાવની ધીરજ વધી અને મસ્જિદમાં ઉપર જઈને બેઠા. ત્યારે બાબા બોલ્યા, ‘ધીરજ છોડતો નહીં, મનથી જરા પણ હેરાન થતો નહીં. તું સારો થઈ જઈશ ફિકર છોડી દે દયાળુ ફકીર તને સંભાળશે. જા ઘરે જઈને સ્વસ્થ બેસ. ઘરની બહાર નીકળતો નહીં. ડર છોડીને નિશ્ચિંત મનથી બેસ અને મારી ઉપર વિશ્વાસ રાખ.’ પછી માધવરાવ ઘેર પહોંચે એ પહેલા બાબાએ તાત્યા કોતે પાટીલને માધવરાવની પૂછપરછ કરવા માટે એને ઘેર મોકલ્યો અને સાથે સંદેશો પણ મોકલાવ્યો, ‘એને કહેજો સૂઈ ન જાય, ઉંઘ આવે તો પણ નહિં. ઘરમાં ને ઘરમાં ફરતો જ રહેજે. જે મન ફાવે તે ખા, પણ મેં જે આટલું કહ્યું છે તે ન ભૂલતાં કાળજીપૂર્વક સંભાળજે.’ કાકાસાહેબ દીક્ષિતને પણ તે રાત્રે પાછું કહ્યું, ‘એને ઘેન ચઢશે પણ સૂવા દેતા નહીં.’ આવી સાવધાની વર્તતાં એ ઉપાધિ દૂર થઈ. આંગળીમાં ઝેરની થોડી જ બળતરા રહી અને થોડા જ સમયમાં તેમાં પણ આરામ થવા માંડ્યો. કાન મરડનારી સાઈમાવડી ભક્ત ઉપર કૃપા કરવા માટે વ્યાકુળ થઈ અને તેમનું મન કકળી ઉઠ્યું અને એ ભયંકર પળ ટળી ગઈ. (ઓ. ૩૧-૫૯)

‘ચઢતો નહીં ભટુરડયા ઉપર’ શ્યામા આ બાબાના શબ્દોના પ્રહાર કંઈ માધવરાવ પર થોડા કરેલા ? નહીં આ શબ્દો ના બાણ માધવરાવને ઉદ્દેશીને ન હતાં. પણ સર્પદંશથી ચઢેલા ઝેરને આપેલ એક કડક આજ્ઞા હતી. ‘ચઢતો નહીં ભટુરડયા ઉપર’ એટલે ‘શ્યામા ભટુરડયા મસ્જિદમાં ઉપર ચઢતો નહિં.’ આવો ઉદ્દેશ ન હતો, પણ ચઢતો નહીં ભટુરડયા ઉપર એટલે, ‘શ્યામા

ભટુરડયા શરીરમાં ઉપર ચઢીશ નહીં.’ આ તે પેલા સાપના ઝેરને ઉદ્દેશીને કરવામાં આવેલો અર્થ હતો. ‘ચઢીશ તો ખબરદાર’ આ શ્રી સાઇનાથના મુખેથી પ્રખર આજ્ઞા સાંભળીને વિષનો સંચાર સ્થગિત થયો, અને તેની આગળની ગતિ રોકાઇ ગઇ. એટલું જ નહિ પણ ‘ચાલ નીકળી ન્હ, નીચે ઉતર’ આ પાંચ અક્ષરોમાં સાઇના પંચાક્ષરી મંત્રને લીધે તે પુર તરત જ નીચે ઉતરી ગયું. લોકોમાં પ્રચલિત એવા માંત્રિક અથવા તો પંચાક્ષરી આવા લાગતા વળગતા કંઈ સાધનોનો ઉપયોગ ન કરતાં, ભક્તોનાં સંકટો બાબા અનેક સમયે જુદી જુદી રીતે નિવારતા હતા. ન કોઈ મંત્ર બોલ્યા કે ન તો ચોખ્ખાનું મંતરેલું પાણી છાંટ્યું. તેમ છતાં આ વિષ ઉતર્યું કેવી રીતે ? સંતના મોઢામાંથી નીકળેલા શબ્દોથી માધવરાવને ફરક પડ્યો ! શું આ ચમત્કાર ન કહેવાય ? સંતોની આવી કૃપાનો કોઈ પાર નથી હોતો. (ઓ. ૬૦-૬૬)

પાછલા અધ્યાયમાં સુચન કર્યા અનુસાર એ સરસ અને અદ્ભૂત કથા હવે શ્રોતાઓ ખૂબ જ ધ્યાન દઇને અથથી ઇતિ સુધી સાંભળે. પાછલા અધ્યાયમાં જે કથાનું વર્ણન થયું છે, તેના કરતાં આ વાર્તાનું કૌતુક અનેકગણું છે. સાઇબાબા કેવી લીલા કરતા હતા. તે હવે કહેવામાં આવશે. આ સુંદર કથા સાંભળ્યા પછી ગુરુવચનોનું મન પર પાકું પરિણામ થશે, સારાં કર્મ કરવાં, ખરાબ કર્મ કરવાં, કે કોઈ પણ પ્રકારના કર્મ ન કરતાં, ફક્ત સ્વસ્થ બેસી રહેવું. આ બધી વાતોનું કર્તાપણુ નષ્ટ થશે અને ગુરુચરણમાં દૃઢ શ્રદ્ધા વધશે. માયાનો નાશ કરવા માટે સહેલામાં સહેલો ઉપાય એટલે હૃદયથી શ્રીબાબાનાં ચરણ કમળનું ધ્યાન કરવું. આ જ સાગર પાર કરવા માટેનો સરળ ઉપાય છે. સંસારનો ભય ખૂબ જ જબરો હોય છે. આ ત્રાસદાયક વાતની ઉત્પત્તિ માયાનાં બંધનોમાંથી જ થયેલી છે. શ્રી સાઇની કથા સાંભળવાથી આ માયા છિન્નભિન્ન થઇને સાશ્વત આનંદની પ્રાપ્તિ થાય છે. (ઓ. ૬૭-૭૧)

એક વખત શિરડીમાં કોલેરાનો વાવર ચાલ્યો. ગામના ભલાબોળા બિચારા સાદા માણસો મનથી ગભરાયેલા એકમત થઇને, ઢોલ પીટીને ઘોષણા કરી અને ગામમાં રાહદારી બંધ કરાવી. કોલેરાને કારણે મોટી દહેશત ફેલાઇ ગઇ. ગામના માણસો ભયભીત થઇ ગયા. બીજા ગામના લોકોને ગામની પાસે આવવાની પણ મનાઇ ફરમાવવામાં આવી. તેથી બધા વ્યાપાર ધંધા બંધ પડ્યા. જ્યાં સુધી આ વાવર ચાલે ત્યાં સુધી કોઈએ ગામમાં બકરો હલાલ કરવો નહિ, તેમજ ગામની સીમમાં બહારગામથી આવતી કોઈ પણ ગાડી કે ગાડું આવવા દેવું નહિ એવા નિયમો બધા પાળવા લાગ્યા. ગામ લોકોનું આવું ભોળપણ બાબાના મનને કદાપિ ગમતું નહિ. તેમના મતે આ એક ખોટી ભ્રમણા હતી અને લોકોનું અનાડીપણું હતું. એક બાજુ ગામના માણસો દ્વારા નિયમોનો કડક અમલ કરવો અને બીજી બાજુ અહિયાં બાબા તેને ભંગ કરતા ગયા. કેવી રીતે તે આદરપૂર્વક સાંભળો. ગ્રામ પંચાયતનો આ નિર્ણય શિરડીના તમામ લોકો પૂર્ણપણે પાળતા હતા. નિયમનો થોડો પણ ભંગ કરનારાને દંડ ભર્યે જ છૂટકો. પણ બાબાને કોઈ દંડનો ભય ન હતો. બાબા તો સદા સર્વદા નિર્ભય રહેતા. હરિના ચરણમાં મનનો લય કરવાથી કળિકાળ પણ તેમને જીતી શકતો નથી. એક વખત બીજા ગામથી બળતણ માટેનું લાકડા ભરેલું એક ગાડુ ગામની સીમામાં આવ્યું અને ધાંધલ ઘમાલની પરિસ્થિતિ ઊભી થઇ. ગામના લોકો અંદર અંદર લડવા લાગ્યા. ચૂલામાં બાળવા માટે બળતણના લાકડાની કમી હતી, એ ગામના માણસો જાણતા હતા. પણ નિયમોનું ઉલ્લંઘન કરવું તે સારું નથી. માટે એ બધા ગૂંચવણમાં પડ્યા. ગાડાવાળાને તે સૌ મળ્યા અને તેનું ગાડું પાછું મોકલવા લાગ્યા. આ વાતની ખબર બાબાને પડી અને તેઓ ત્યાં આવીને ઊભા થઇ ગયા. બાબા પોતે જ ગાડા સામે આવીને ઊભા રહી ગયા એ જોઈને ગાડાવાળાને થોડી હિંમત આવી. ગામના લોકોનો હઠાગ્રહ તૂટ્યો અને તેમણે ગાડું ગામની હદમાં આવવા દીધું. ત્યાંથી બાબાએ દ્વારકામાઇના સભામંડપના દરવાજે લાવીને તેને ખાલી કરાવડાવ્યું. પણ કોઈનાં મોઢામાંથી એક શબ્દ પણ ન નીકળી શક્યો. ઉનાળો, શરદઋતુ, હેમંત કે ચોમાસુ હોય અથવા તો વસંતઋતુ હોય, બાબાની પવિત્ર ઘૂણી આઠેય પ્રહર પ્રજ્વલિત જ રહેતી. કેવો બાબાનો આ વિચિત્ર નિયમ ? અગ્નિહોત્રીઓના જેવું અગ્નિહોત્ર વ્રત હોય છે. તેવી જ

બાબાની આ પવિત્ર ધૂણી રાત અને દિવસ પ્રજ્વલિત રહેતી. ફક્ત આ ધૂણી માટે બાબા બાળવાના લાકડાંના ભારા વેચાતા લેતા હતા અને સભામંડપની સામેની ભીંતે એની થપ્પી કરાવતા. બજારનો સમય સાધીને બાબા કાળજીપૂર્વક તેમાંથી લાકડાં ભેગાં કરતા. તેની ઉપર આજુબાજુવાળાઓની પણ નજર રહેતી. પોતાને જેમાંથી ફાયદો થતો હોય ત્યાં નિષ્કાળજીપણું કે ભોળાપણું કોઈ ભાગ્યે જ બતાવતો હોય છે. સ્વાર્થી લોકો મૂળથી જ ત્રાસદાયક હોય છે. સભામંડપને કોઈ દરવાજો ન હતો. તેથી આવા લોકોને સારી ફાવટ મળતી અને ગરજવાળા તેમજ લબાડ બંને લોકોને એનાથી સરખો જ લાભ થતો હતો. સાઈબાબા તો મોટા પરોપકારી જીવ હતા. તેમની મોટાઈનું કેવી રીતે વર્ણન કરવું ! બહારથી જોતાં ભલે તેઓ ઉગ્ર અને કઠોર દેખાતા પણ અસલમાં તેઓ અંદરથી ખૂબ જ નરમ અને સૌમ્ય હતા. તેમની મહાનતાની કોઈ સીમા જ ન હતી. જે વાણીનું અભિમાન છોડીને નમ્રતાપૂર્વક તેમનાં ચરણોનું વંદન કરશે, તે જ તેમની મોટાઈનું વર્ણન કરવા માટે શક્તિમાન છે. (ઓ. ૭૨-૯૧)

વિશ્વંભર (સર્વવ્યાપી પરમેશ્વર) બધી જ ચર અને અચર વસ્તુઓમાં વ્યાપેલા છે. તે હંમેશા ધ્યાનમાં રાખીને તેઓ કોઈની સાથે વેર કરતા નહીં. પરમાત્મા બધીજ સૃષ્ટિમાં, દશે દિશાઓમાં આગળ પાછળ વ્યાપક છે, તે જાણીને કોઈની સામે કોઈ દુષ્ટભાવથી જોતાં શ્રી બાબાને ખૂબ ત્રાસ અને દુઃખ થતું. તેઓ શરીરથી પૂર્ણ વૈરાગી હતા, છતાં સમાજ વ્યવસ્થાના રક્ષણ માટે અને શરણે આવેલાને શિખામણ આપવા માટે તેઓ એક સંસારી માણસની માફક વર્તતા હતા. આ મહાન પુરુષમાં કેટલી નમ્રતા ! સાંભળીને પણ આશ્ચર્ય થાય છે, ભકતો ઉપરનો તેમનો પ્રેમ દેખાઈ આવતો અને અવતાર લીધાનું સાર્થક થયું એવું તેમને લાગતું. તેમના હૃદયમાં, દુઃખી અને ગરીબ ગુરબાઓ માટે અતુલનીય વાત્સલ્ય હતું. તે સાદાઈના હિમાયતી હતા અને એમને તે ખૂબ જ ગમતી. આ વાતની સાક્ષી પુરવાર કરવા માટે અનેક વાતો કહી શકાય તેમ છે. તેઓ ક્યારેય ઉપવાસ વગેરે કરતા નહીં. તેમજ હૃદયોગમાંની કષ્ટદાયક સાધનાઓ પણ કરતા ન હતા. તેમને તેલ, મસાલા, ખાંડ, મીઠું વગેરે ઉત્તેજક પદાર્થોની બિલકુલ રુચિ ન હતી, તેમજ અન્ન ગ્રહણ પણ ઓછું જ કરતા. તેઓ નક્કી કરેલા ઘરે જઈને લૂપ્પી સૂકી ભાખરી માંગતા હતા. તો કાયમ ભિક્ષા અથવા તો માધુકરી માંગી લાવતા. જીભના ચટાકા અને કોડ તેઓ કરતા નહીં કે સ્વાદ અને રસને પણ બહુ પ્રાધાન્ય આપતા નહીં. તે કદી મીઠાં પકવાનોની પણ આશા રાખતા નહીં. મળે તો પણ વાહ વાહ અને ન મળે તો પણ વાહ વાહ. જો કોઈ વખતે ઉત્તમ રાંધેલો ખોરાક ભિક્ષામાં મળી જતો તો તેનો હરખશોક પણ તેમને ન હતો. આવી રીતે ઉદરનિર્વાહ કરીને જ્ઞાન અને મોક્ષનું સાધન જ પોતાનું શરીર છે, એનું તેઓ રક્ષણ કરતા હતા. આવા બાબાને કેવો અહંકાર ને કેવું અભિમાન ? આત્માની શાંતિ એ જેનું ભૂષણ હતું, તેમને ગળામાં માળા પહેરવાની, કપાળમાં ચાંલો કરવાની અને શરીરને ભસ્મ ચોપડવાની શી જરૂર છે ? શ્રી બાબા તો પૂર્ણબ્રહ્મ જ હતા. આ ખાસ તો ભક્તિરસથી પરિપૂર્ણ આખ્યાન છે જે ખૂબ જ પવિત્ર છે. જે એને ધ્યાનથી સાંભળશે એનું સંસારમાંથી ધ્યાન ઓછું થશે. જેમ જેમ શ્રોતાઓની શ્રદ્ધા અને સાદી ભોળી વૃત્તિ વધતી જશે તેમ તેમ સાઈનો ભંડાર ખૂલતો જશે. વગર કામના ભળતા તર્ક કરનારાઓને તે સમજતું નથી. ભોળા અને ભલા ભકતો પ્રેમથી એનો ઉપભોગ કરતા હોય છે. (ઓ. ૯૨-૧૦૩)

હવે આગળની કથા એકાગ્ર મનથી સાંભળીશું તો હૃદયમાં પ્રેમના અંકુર ફૂટશે અને આંખોમાંથી આનંદનાં અશ્રુ વહેશે. કેટલો સુંદર બાબાનો ડહાપણ ભરેલો માર્ગ અને કેટલી અનેક જાતની એમની યુક્તિઓ ! આ બધાની ખૂબી તેમના અનન્ય ભકતોને વખતોવખત અનુભવપૂર્વક જાણવા મળતી હતી, આ સાઈચરિત્રરૂપી અમૃતનું સેવન ધ્યાનથી અને આદરથી કરવું. પછી ગુરુચરણમાં મન લગાડીને કથામાં જોડાઈને ધ્યાન ધરવું. આ કથા એટલે પહેલાં કદી પણ ન મળ્યું હોય એવું ઉત્તમ અને રસપૂર્ણ જમણ છે. એનું શ્રવણ કરતાં શ્રોતાઓએ ઉતાવળ કરવી નહીં. દરેક પદાર્થની

ઉત્તમતાનું અને નવીનતાનું મનને ભાવે ત્યાં સુધી પેટ ભરીને પાન કરવું. હવે આ રસપ્રદ કથા અહીં સમાપ્ત કરીએ. એના કરતાં જરા જુદી જ અને વિચિત્ર બકરાની કથા છે. જે સાંભળીને શ્રોતાઓના મનમાં આશ્ચર્ય થશે અને ગુરુ ભક્તોને આનંદ થશે. એક વખતે એક મજાની વાત બની. કોઈએ એક દિવસ બકરો આણ્યો. તે ખૂબ અશક્ત હોવાને કારણે મરવા ખાતર જીવી રહ્યો હતો. તેને જોવા માટે લોકો ભેગા થયા હતા. જેનું કોઈ વાલી કે વારસ નથી અને જેને કોઈ આશ્રય આપનારું નથી, એવા દરેકને સાઈમાવડી જ સંભાળે છે. જે કંઈ બગડેલું કે સડેલું હોય. આધાર વગરનું નીચે પડેલું હોય, અથવા તો દુઃખથી ત્રાસેલું હોય એવા બધા જીવો વિશ્રાંતિ માટે મસ્જિદમાં આવતા તે વખતે ત્યાં મસ્જિદમાં બડેબાબા હતા. એમને જોઈને સાઈબાબા બોલ્યા, ‘એનો બલી આપ (મારીને દેવને અર્પણ કર) એક ઝાટકામાં એનો જીવ લે.’ (ઓ. ૧૦૪-૧૧૨)

આ બડેબાબાનો પણ આદરસત્કાર ભારે હતો ! બાબાના જમણા હાથે તેમની બેસવાની જગ્યા રહેતી હતી. બડેબાબા ચલમ ફૂંકે પછી જ બાબા તે ચલમ પીતા. તેમના સિવાય બાબાને જમતું નહીં. તેઓ કોળીઓ ભરે નહિં ત્યાં સુધી બાબા જમતા નહિ. એક વખત દિવાળીનો તહેવાર હતો. બધાં જ પકવાનો સાથે પીરસેલી થાળીઓ તૈયાર હતી. જમણવારની પંગતો પણ બેસી ગઈ હતી. તે સમયે બડેબાબાને કંઈક વાંકું પડતાં તેઓ રિસાઈને જતા રહ્યા. બડેબાબા જમવાની હરોળમાં ન હોય તો સાઈબાબા અન્ન ગ્રહણ કરતા નહીં. જ્યારે સાઈબાબા જ કોળિયો લે નહિ તો બીજા લોકો કેવી રીતે જમવાના હતા ? માટે બધા રાહ જોવા લાગ્યા. જ્યારે બડેબાબાને શોધી લાવ્યા અને પંગતમાં બેસાડ્યા ત્યારે જ સાઈબાબાએ અન્ન ગ્રહણ કરવાની શરૂઆત કરી. હવે એવું લાગે છે કે આ ચાલુ કથાને કોઈ વિષય બદલનારી અને સંબંધ વગરની સમજાવી નહિ. બડેબાબા સાઈબાબાના જમતી વખતના અતિથિ હતા. રોજ બપોરના જમવાના સમયે નીચે સભા મંડપમાં તેઓ વાટ જોતા અને બાબાની ખૂમ સાંભળવા કાન દઈને બેસતા. મસ્જિદમાં જમવા માટેની બે પંગતો પડતી અને સાઈબાબા મધ્ય ભાગમાં ઠાઠથી બિરાજમાન થતા. બડેબાબાની જગ્યા ડાબા હાથે ખાલી રહેતી. નેવેદ્ય થાળીમાં પીરસાઈ જાય કે થાળીઓ પંગતમાં ગોઠવાઈ જાય અને જમનારા પોતપોતાની જગ્યા ઉપર બેસી જાય તે પછી કે જમવાની તૈયારી થતાં જ બાબા જાતે અત્યંત આદરપૂર્વક મોટા અવાજે ‘બડેમિયાં ! એવી હાંક પાડતા અને એની સાથે જ બડેબાબા પણ જરાપણ વિલંબ કર્યા વગર નમસ્કાર કરીને ઉપર મસ્જિદમાં આવી જતા. જે અન્ન ઉપર કારણ સિવાયનો રિસાય તેને વળી આદર કેવો ? જેણે અન્નનું અપમાન કર્યું તેને માટે આટલો બધો ભાવ શા માટે ? તો આ સર્વ રીતરિવાજો ભક્તગણો માટે બાબા પોતે આચરણમાં લાવીને જ દેખાડતા હતા. અતિથિને પંગતમાં પોતાની સાથે લીધા સિવાય જેઓ અન્ન ખાય છે તે યોગ્ય નથી. ગૃહસ્થાશ્રમી માણસને શાસ્ત્રોએ સમજાવેલો નિયમ અને જેને કારણે ભક્તોની આપદાઓ દૂર થાય છે. એનું ઉલ્લંઘન બાબા ક્યારેય કરતા નહીં તેમજ જાતે ગૃહસ્થાશ્રમી ન હોવા છતાં તે નિયમોનું પાલન કરતા. અતિથિનો સત્કાર કરવાથી ઇચ્છિત વાતોનો લાભ થાય છે અને અપ્રિય અનર્થોનો પણ નાશ થાય છે. આવું ન કરતાં જરૂરથી વિકટ પ્રસંગો ઊભા થાય છે. માટે ડાહ્યા માણસો અતિથિની પૂજા કરે છે. જો અતિથિ જમ્યા વગરનો રહે તો પશુ, પુત્ર, ધાન્ય આ બધી વસ્તુઓનો નાશ થાય છે. અતિથિને ઉપવાસ કરાવવો તે અનર્થને આમંત્રણ આપવા જેવું છે. બડેબાબાને સાઈસમર્થ દરરોજ જ ૫૦ રૂપિયા દક્ષિણા આપતા અને ‘સો’ ડગલાં એમની જોડે વળાવતી વખતે વાતો કરતા કરતા જતા. તૈત્તિરિય ઉપનિષદ, વલ્લી ૧ અનુવાદ ૧૧ ‘અતિથિ દેવો ભવ’ અતિથિને માનવા.’ (ઓ. ૧૧૩-૧૨૭) બાબાની કરણીની બાબાને જ ખબર.

એ બડેબાબા ઉપર જ્યારે પેલા બકરાને હલાલ કરવાનો પહેલો વારો આવ્યો ત્યારે, ‘કૈસા બે કાટના ઇસકું ખાલી’ આને વગર કારણનો શા માટે કાપવો ! એવા તેમના મોઢામાંથી શબ્દો નીકળ્યા. માઘવરાવ ત્યાં જ હતા. પછી બાબાએ

તેમને આજ્ઞા કરી, 'શામા તું જ અને છરો લઇને આવ. બકરાને હવે આપણે કાપીએ.' માધવરાવ ખૂબ ભરોસા પાત્ર હતા. રાધાકૃષ્ણબાઇ પાસે જઇને તેઓ છરો લઇ આવ્યા અને બાબાની સામે મૂક્યો. ભલે તે છરો લાવવા માટે માધવરાવને તકલીફ પડતી હતી છતાં તેમણે તે છરા વિના આવતા જોવા તેવું બાબાને લાગતું ન હતું. એટલામાં આ વાતની ઉડતી ખબર રાધાકૃષ્ણબાઇના કાને પડી અને તેમને દયા આવી અને એમણે છરો પાછો મંગાવી લીધો. માધવરાવ તરત બીજા છરો લેવા માટે ઉપડ્યા. કદાચ પોતાના હાથે પેલા મૂંગા જનાવરની હત્યા થયા, એવું ધારીને ત્યાં વાડામાં જ બેસી રહ્યા. પછી કાકાસાહેબ દીક્ષિતનું મન પારખવા તેમને આજ્ઞા કરી, 'જ તું ! બકરાને કાપવા માટે છરો લઇ આવ અને તેને એની વેદનામાંથી છોડાવ.' (ઓ. ૧૨૮-૧૩૪)

કાકાસાહેબ દીક્ષિત અતિશય ચોખ્ખું સોનુ હતા. તે બાબાને ખબર તો હતી જ, છતાં તપાવીને લાલ થઇ જાય ત્યાં સુધીની તેમની કસોટી કર્યા વિના લોકજનોની આંખોમાં આ વાતની ખાત્રી થઇ શકે તેમ ન હતી. સોનુ ચોખ્ખું છે કે કસરવાળું છે તેની પરીક્ષા ન કરતાં, અને કાનસ કે કસોટી પથ્થર પર ન ઘસતાં ફક્ત બોલેલા ઉપર લોકો વિશ્વાસ રાખતા નથી. હીરાને પણ પોતાનો વૈભવ પ્રાપ્ત કરવા માટે નાની હતોડીના ઘા વેઠવા પડે છે. પથ્થરને પણ દેવની મૂર્તિનું માનસન્માન અને ઠાઠમાઠ અમસ્તો ફોગટમાં મળતો નથી. તેને પણ તે માટે ટાંકણાના ઘા સહન કરવા પડે છે. કાકા ભલે બાબાના ગળામાંનું એક તાવીજ જેવા હતા. તેમ છતાં તેની ખાત્રી લોકોને કેવી રીતે કરાવાય ? રત્નની પારખ કરનારા પારખુઓ હીરાને પણ સુતરના દોરાથી બાંધીને કિંમત આંકવા માટે અગ્નિમાં નાખે છે. સંતોના શબ્દો પર જેઓ શંકા કરે છે તેમનો સંકલ્પ યશસ્વી થતો નથી. તેમને જોઈતો જોમ તથા જુસ્સો નકામો મોઢાનો બડબડાટ ગણાય છે. તેમને પરમાર્થ જરાયે સાઘતાં આવડતો નથી. પણ જે ગુરુનાં વચનોનો અભિપ્રાય વંદનીય માને છે તેમનો સ્વાર્થ અને પરમાર્થ એ બંને સફળ થાય છે. તેમાં જે નવીનતા અથવા તો દોષ જુએ છે તેનું અધઃપતન થાય છે. જે ગુરુની સેવા કરવા માટે તત્પર હોય છે અને જેને ગુરુની આજ્ઞા પ્રત્યે આદર હોય છે, તે યોગ્ય અને અયોગ્યનો વિચાર કરવાનું ગુરુને શિરે મૂકે છે. ગુરુની આજ્ઞાનો તો એ દાસ હોય છે. તેની પાસે તેનો પોતાનો કોઈ સ્વતંત્ર વિચાર નથી હોતો. નિત્ય ગુરુવચન પાળવા માટે ઉત્સુક એવો એ સારું નરસું પણ જોતો નથી. તેનું ચિત્ત સાઇનામસ્મરણમાં અને દષ્ટિ સાઇસમર્થનાં ચરણમાં, વૃત્તિ સાઇના ધ્યાન ધરવામાં અને દેહ સાઇના જ કામ માટે વપરાય છે. ગુરુની આજ્ઞા થવી અને તેનું પાલન કરવું આ બંનેની વચ્ચે એક ક્ષણનો વિલંબ તેને સહન થતો નથી. કેટલું આશ્ચર્યકારક ધ્યાન આપવા જેવું આ છે ! (ઓ. ૧૩૫-૧૪૪)

કાકાસાહેબ દીક્ષિત આ ઔદાર્ય, સત્ય, ઇમાનદારી જેવા સદ્ગુણોને ગંભીર પણે પાળનારા હતા. નિશ્ચયના મહામેરું જેવા ન ડગનારા પર્વત સમાન હતા. બકરાનો જીવ લેવા માટે તેને કેવી રીતે મારું આ વિચાર પણ તેમને સ્પર્શતો ન હતો. નિરપરાધી જીવ મરશે, એનો આત્મા તરફડશે, પોતાની સ્વચ્છ કીર્તિને અપયશ મળશે, કે પોતાને મોટું પાપ લાગશે આ વિચારો ત્યાં ન હતા. આજ્ઞાબંધ જેવું પાપ નથી, અને આજ્ઞા તરત સર્વ પ્રકારે પાળવા જેવું પુણ્ય નથી. જેને ગુરુની આજ્ઞા એ જ સર્વમાન્ય યોગ્ય નિર્ણય લાગે છે. તેને વિચિત્ર પ્રેરણા થાય છે અને તેનું સહજ કોમળ અંતઃકરણ પ્રાણ હરવા માટે તૈયાર થાય છે. પછી કાકાસાહેબ દીક્ષિત સાઇના વાડામાં ગયા. તે આજ્ઞા પ્રમાણે શાસ્ત્ર લાવ્યા અને બકરાને મારવા માટે તલમાત્ર પણ ખચકાયા વગર તૈયાર થઇ ગયા. ગુરુની આજ્ઞાનું પાલન તે જ તેમના મનમાં શૌર્યનું સ્ફૂરણ હતું. કાકાએ શસ્ત્ર હાથમાં લીધું અને મન કઠણ કર્યું. તેમનો જન્મ પવિત્ર બ્રાહ્મણ કુળમાં થયો હતો. જન્મથી જ અહિંસાનું વ્રત ધારણ કર્યું હતું અને એવા માણસ ઉપર આવો પ્રસંગ આવ્યો હતો. તેમનો હાથ કેમ કરીને હત્યા કરવા માટે આગળ વધશે ? ગુરુની આજ્ઞા પાળવા માટે ફરીથી એકવાર તેમણે પાક્કો નિર્ધાર કર્યો છતાં તેમની છાતી ઘકઘક ઉછળવા લાગી અને પરસેવો છૂટવા માંડ્યો. કાયા, વાયા અને મનથી જેમણે કોઇને પણ

તીખા શબ્દોથી પ્રહાર કર્યો નથી તેમને શસ્ત્ર પ્રહાર કરવાની ઘડી આવી ! જે ઘડાઈને આવનારું કઠણ કાર્ય દુર્ઘટના તે આ જ. ગુરુવચનોની જે ઉપેક્ષા કરે છે તેના જેવી દર્દુશા નથી હોતી. તેમના પૂર્વજન્મનાં પૂણ્યકર્મોનો સમૂળગો નાશ થાય છે. ગુરુની પૂર્ણપણે આજ્ઞાનું પાલન તે કોઈ પણ શોભાયમાન વસ્તુ કરતાં વધારે શોભાયમાન સદ્ગુણ જ છે. એ જ ઉત્તમ શિષ્યની નિશાની છે. ગુરુ આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરવું તે મહાન પાપ છે. ગુરુની આજ્ઞાનું પાલન એક પણ ક્ષણ ગુમાવ્યા વગર કરવું. જે વિચાર કરવા માટે રોકાય છે તે કાં તો અચકાય છે તેને દૂઢૈવી કે હતભાગી જ સમજવો. તેના માણસના રૂપમાં શિંગડા વગરનો પશુ જ સમજવો. આજ્ઞા પાલન માટેની યોગ્ય તક આજ્ઞા સારી કે ખરાબ હોય પણ તેનું તરત પાલન કરવું. થોડા સમય પછી ચાલશે તેવો વિચાર ન કરવો જોઈએ. ઝટ આજ્ઞા પાળનારો ડાહ્યો છે અને મોડું કરનારો દુર્ભાગી, ચીકણો અને સુસ્ત હોય છે. (ઓ. ૧૪૫-૧૫૭)

પછી દીક્ષિતે એક હાથે ધોતિયાનો કછોટો માર્યો અને બીજા હાથે મજબૂત રીતે શસ્ત્ર પકડવા માટે પોતાના ઝબ્બાની બાયો ઉપર ચઢાવી. તે બાંયો ચઢાવતાં ચઢાવતાં જ્યાં બકરો બેઠો હતો તે જગ્યાએ ગયા. ગામના મોટા ભાગના લોકો આશ્ચર્યમાં ગરકાવ થઈ ગયા. 'કેટલું દૈવી અને અદ્ભુત આ કૃત્ય ! કાકાના મનની પેલી કુમાશ ક્યાં ગઈ ? ફકીરબાબા જાતના મુસલમાન અને માંસ મચ્છી ખાનારા, તે પણ પેલા તરફડતા બકરાને કાપવા માટે જ્યારે તૈયાર ન હતા, ત્યાં વળી આ કાકાની તૈયારી ! મહાન માણસોનાં હૃદય વજ કરતાં પણ કઠોર અને ફૂલો કરતાં પણ અતિ કોમળ હોય છે તે ખરું.' પછી છરો હાથમાં મજબૂત પકડીને હાથ ઊંચા કરીને દીક્ષિતે બાબાને પૂછ્યું, 'આને મારું કે બાબા ? એક વાર મને કહી દો' ખરેખર તે શસ્ત્ર ધારણ કરવાં તે દુઃખી પ્રજ્ઞના રક્ષણ માટે હોય છે. તેનાથી જ એક નિરપરાધી જીવને મારવો એ કેવું ? પણ ગુરુ સેવા કરતી વખતે જ્યાં પ્રાણની પણ પડી નથી હોતી ત્યાં વળી સંકોચ કેવો ? છતાં ઉતાવળે બકારને બલી આપવા માટે દીક્ષિતના હૃદયમાં દયા ઉપજી અને તેમનો છૂરો ખચકાતા પાછળ જવા માંડ્યો અને હાથ આગળ આવતો રોકાઈ ગયો. એટલામાં, 'હું... બસ માર હવે, જ્યાં શું કરે છે ?' આવી બાબાની આખી આજ્ઞા સાંભળીને પ્રહાર કરવાનો આદેશ આપ્યો. તેઓ અડધા પડધા ગોળ ફર્યા અને છૂરા સાથે હાથ અદ્વર કર્યો. બિચારા એ જનાવરના મૃત્યુની પળ હવે આવી ગઈ. ત્યાં તે જ ક્ષણે એનો રખવાળો ઇશ્વર ત્યાં હાજર થયો. હવે આ ચોક્કસ ખાત્રીપૂર્વક જ ઘા કરશે, તેવું સમજીને સાઇમાવડીએ છેલ્લે સુધીની રાહ જોઈ હવે, અનર્થ થશે માટે બાબા બોલ્યા, 'અરે.... જા, રહેવા..... દે, એ કાકા ! થોભી જ તારા હાથ પાછા લઈ લે.. શું.... રે તારી નિષ્ઠુરતા ? શું.... રે તારી કઠોરતા ? બ્રાહ્મણ થઈને પણ હિંસા કરતાં મનમાં જરાય ખચકાટ તને ના થયો ?' આ સાંભળતાં જ કાકાએ હાથમાંનો છરો ફેંકી દીધો અને બાબુ ઊભેલા સૌને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું. બકરાના પ્રાણ સંકટમાંથી ઉગરી ગયા, તેને જીવતદાન મળ્યું અને બાબાએ ગુરુભક્તિનો મહિમા અતિ ઉચ્ચ શિખરે ચઢાવ્યો. (ઓ. ૧૫૮-૧૬૯)

પછી કાકાએ છરો નાખીને બાબાને શું કહ્યું એ તરફ વ્યવસ્થિત ધ્યાન આપો. 'બાબા ! તમારાં અમૃત વચન તે જ અમારે માટે ધર્મશાસ્ત્ર. અમારે માટે બીજા કોઈ ધર્મ, નિયમ કે આચરણ અમે જાણતા નથી. અમને લાજ કે શરમ પણ નથી. ગુરુઆજ્ઞાનું પાલન કરવું એજ અમારું કર્તવ્ય છે, અને એ જ અમારે માટે વેદશાસ્ત્ર પણ છે.' ગુરુઆજ્ઞાને પૂર્ણપણે માન આપવું એ જ શિષ્યો માટે શિષ્યપણું છે. અને એ જ અમારું ભૂષણ છે. ગુરુની આજ્ઞાનો અનાદર કરવો તે અમારે માટે બધી દષ્ટિથી દોષ આપવા યોગ્ય અને નિંદનીય વાત છે. ગુરુની આજ્ઞા પાળવાથી અમે સુખી થઈશું કે દુઃખી તેના પરિણામ તરફ અમારું ધ્યાન નથી રહેતું. જેવું નસીબમાં હશે તેવું થશે. બાકી બીજી બધી ચિંતા તો પરમેશ્વર જાણે. બાબા ! અમને તો ફક્ત એક જ વસ્તુ યાદ છે, તમારા નામને નિત્ય ભજવું, તમારા સ્વરૂપને આંખોમાં સંભાળી રાખવું, અને રાત દિવસ આપની આજ્ઞાનું પાલન કરતા રહેવું. હિંસા કે અહિંસા અમને સમજતી નથી. અમને તારનારા તો અમારા

સદ્ગુરુનાં ચરણ છે. એમની આજ્ઞા શાને માટે છે, એનો વિચાર પણ અમે મનમાં કદી લાવતા નથી. તેમની આજ્ઞાનું બસ પાલન એ જ અમારું કર્તવ્ય સમજાયે છીએ. જ્યાં ગુરુની આજ્ઞા સ્પષ્ટ હોય ત્યાં યોગ્ય કે અયોગ્ય, લાભકારક કે હાનિકારક આવો વિચાર જે શિષ્ય કરે છે, તેનું પતન થયેલું છે એમ જાણ્યું અને ગુરુની સેવાથી તે ભ્રષ્ટ થયેલો છે એવું અમે સમજાયે છીએ. ગુરુઆજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન એ જ અમારે માટે અધઃપતન છે. અને ગુરુની આજ્ઞાનું પરિપૂર્ણ પાલન કરવું એ જ અમારે માટે મુખ્ય ધર્મનું આચરણ છે. અમારું ચિત્ત સદાને માટે ગુરુચરણમાં જ ધ્યાન નિષ્ઠ છે. અમારા પ્રાણ જાય કે રહે, તેની અમને જરાયે પરવા નથી. ગુરુની આજ્ઞા એ જ અમારે માટે સર્વમાન્ય નિર્ણય અને પ્રમાણ છે. એનું પરિણામ કે એનો અંત એ તો ગુરુ જ જાણે. અમે અર્થ કે અનર્થ આ બંને જાણતા નથી. અમને અમારું પોતાનું હિત કે સ્વાર્થ અથવા તો બીજાનું હિત સમજાતું નથી. અમે ફક્ત ગુરુનું જ કાર્ય સિદ્ધ કરવાનું સમજાયે છીએ. એ જ અમારે માટે પરમાર્થ છે. ‘ગુરુ વચનોની સામે અમુક સારું, અમુક ખરાબ, અમુક કરવું, અમુક ન કરવું આ વિષેના નિયમોનો વિચાર કંઈ કામનો નથી. શિષ્યનું લક્ષ્ય ગુરુના વ્યવસ્થિત આજ્ઞા પાલન તરફ અને કર્તવ્ય તરફ જ હોય, એટલે એનું રક્ષણ કરવાની પૂરેપૂરી જવાબદારી ગુરુના શિરે જ હોય છે. અમે તો તમારી આજ્ઞાના દાસ છીએ. યોગ્ય અયોગ્ય મનમાં લાવવાના નથી. સમય અને પ્રસંગ જો આવે તો પ્રાણની આહુતિ આપીને પણ ગુરુવચનનું પાલન અમે છોડવાના નથી.’ (ઓ. ૧૭૦-૧૮૧)

મૂળ સ્વભાવમાં જે મને અતિશય દયાશીલ હોય તે જ પાષાણ જેવું કઠણ પણ થાય છે. મ્લેચ્છ પણ જે કરવા તૈયાર થતા નથી, તે કરવા માટે બ્રાહ્મણો તૈયાર થતા હોય છે આ વાત શ્રોતાઓને અશક્ય લાગશે. પણ આ સદ્ગુરુનો જન્મ છે. એકવાર ગુરુનાં વચનો પાળવાં તૈયાર રહો એટલે એનો ગહન અર્થ તરત સમજાશે. એકવાર તેનો સહારો લીધો કે તેના ચરણમાં પૂર્ણ વિશ્વાસ મૂક્યો તે પછી શિષ્યની ચિંતા તેને હોય છે. શિષ્યને કોઈ પણ જાતની વેઠ કરવી પડતી નથી. તેનાં ચરણોમાં પોતાને વહેવા દો, પછી કોઈ પણ જાતનો ભય રહેતો નથી. ગુરુ તે જ તેનો આત્મવિશ્વાસ છે અને તેને સામે પાર સહારો આપીને પહોંચાડાવે. શિષ્યો ત્રણ પ્રકારના હોય છે. ઉત્તમ, મધ્યમ અને અધમ. દરેક પ્રકાર ખૂબ જ સ્પષ્ટ કરીને ટૂંકાણમાં સમજાવું છું. ગુરુ ના ન કહેતા, તેના મનની ઇચ્છા જાણીને અને જાણ્યા બાદ પ્રત્યક્ષ આજ્ઞાની રાહ ન જોતાં જ સેવા કરવા માંડે છે તેને ઉત્તમ શિષ્ય સમજાવો. ગુરુએ આજ્ઞા આપ્યા બાદ તેનો જરાય વિલંબ વગર અક્ષરે અક્ષરનું પૂર્ણ પણે પાલન કરનારને મધ્યમ શિષ્ય ગણાવો. ગુરુ આજ્ઞા કરતા જ રહે, કરું છું, કરું છું એવું કહેતો રહે અને દરેક પગલે મોટી ભૂલો કરતો રહે તેવા શિષ્યને અધમ જાણવો. જેના શરીરમાં શ્રેષ્ઠ વૈરાગ્ય નથી, જે નિત્ય ક્યું અને અનિત્ય ક્યું તેવો વિચાર પણ કરતો નથી, તેવાનો ભલેને આખો જન્મ ગુરુના સાનિધ્યમાં ખર્ચી નાખે તો પણ તેની ઉપર ગુરુકૃપા કેવી રીતે થઈ શકે ? પણ તે જે ગુરુનાં ચરણમાં અખંડ શ્રદ્ધા મૂકીને બેઠેલો છે, તેવાની ઇચ્છા પરમેશ્વર જ પુરી કરે છે. તેને જલ્દીથી જ નિષ્કામ કરીને પરમેશ્વર તેને શાંત પ્રકૃતિનો કરી દે છે. શ્રદ્ધાનું બળ શુદ્ધ અને નિર્મળ હોવું જોઈએ, ઉપરાંત બુદ્ધિનું બળ વધારે પ્રબળ જોઈએ. અને સાથે સબૂરીનો ક્યારેય ન ખચકાય એવો સંગાથ જોઈએ એટલે પરમાર્થ સબળ હાથમાં આવ્યો એવું સમજાવે. અહીંયાં શ્વાસોશ્વાસ ઝંઘવો પડતો નથી. અપાન અને ઉદાન વગેરે પ્રાણવાયુની શુદ્ધિ કરવી કે શોધ કરવી નથી પડતી. અથવા તો હૃદયોગની સમાધિ અને તેમાંથી ફરી પાછું શુદ્ધિ ઉપર આવવું એવું કંઈ પણ કરવું પડતું નથી. આ બધાં સાધનો અમારે માટે સમજાવાં કે આચરણમાં મૂકવા અધરાં છે. શિષ્યની ભૂમિકા તૈયાર થતાં જ સદ્ગુરુ દ્વારા થતી ફળપ્રાપ્તિ માટે જરા પણ વાર લાગતી નથી. ગુરુ પણ કૃપા કરવા માટે સદાય તત્પર ઊભા હોય છે. સગુણ રૂપનો સાક્ષાત્કારનો અનુભવ કે પ્રતીતિ ફક્ત ભકતોને અનુભવવા મળે છે. ભાવિકોના મનામં જ ભક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે. બાકી બીજાં બધાનાં મનમાં માત્ર ઢોંગીપણું અને દંભની કલ્પના જ હોય છે. (ઓ. ૧૮૨-૧૯૫)

પછી તરત શ્રી સાઈબાબાએ કાકાને કહ્યું, ‘આ પાણી ભરેલું ટમ્બલર હાથમાં લે. હું હવે તેને મુસલમાન ધર્મની

વિધિ પ્રમાણે હલાલ કરીને એને સદ્ગતિ આપું છું.’ એ બકરો તો પહેલેથી જ એક તો મરણતોલ દશામાં હતો. પાસે જ ફકીર લોકોને બેસવા ઉઠવાનું ઘર તકીયો હતો. ફકીરબાબાને સમયસર એક વિચાર આવ્યો. તે પ્રમાણે તકિયા પર લઈ જઈને એ બકરાને હલાલ કરવાની તેમણે સંમતિ બાબા પાસેથી લઈ લીધી. અને પેલી બીજી જગ્યા ઉપર બકરાને ખસેડવા જતાં જ તે કુદરતી રીતે મરણ પામ્યો. બકારનું મૃત્યુ ચોક્કસ થવાનું જ હતું, તે વાત તો બધા જાણી ચૂક્યા હતા. પણ આ યોગ્ય સમય જોઈને બાબાએ આ આખો ય ખેલ રચ્યો હતો. સદ્ગુરુના શરણે જે જાય છે તે સદ્ગુરુ રૂપ જ થઈ જાય છે. મીઠાને જો સમુદ્રના પાણીમાં ઓગાળવા માટે નાખવામાં આવે તો એ કદી બહાર આવી શકવાનું છે ? તેવો આ જીવાત્મા એ સંસારનો સુખ દુઃખોનો અનુભવ કરનારો ભોકતા છે, જ્યારે ઈશ્વર સંસારનાં સુખ અને દુઃખોનો અનુભવ આપનારો ભોગ પ્રદાતા છે. પણ મોક્ષ આપનારો તો સદ્ગુરુ એકલો જ છે. તે આપણા બધા આત્માઓના ઐક્યનો સમુહ છે. હૃદયમાં કૃપા દષ્ટિ ઉપજે તો જ સદ્ગુરુ દિવ્ય દષ્ટિ આપે છે જેને કારણે આખી સૃષ્ટિ એકી વખતે આંખોમાં સમઈ જાય છે. (ઓ. ૧૯૬-૨૦૨)

હેમાડપંત સાઈબાબાના શરણે આવ્યા છે. અને ત્યાં પોતાના દેહ અભિમાન છોડી દે છે. તે મનમાં કહી રહ્યા છે કે, ‘હે મારા મન, સાવધ થા. બાબા ! મારા દેહનું અભિમાન નષ્ટ કરી નાંખો.’ હવે આગળના બે અધ્યાયોમાં સાઈ મહારાજ ઠઠા વિનોદમાં મિષ્ટાન્નરૂપી ભોજન તૈયાર કરશે. એને લગતી એક આશ્ચર્યકારક વાત સાંભળો. જ્ઞેવામાં તે સાધારણરીતે વિનોદી છે, પણ તે અત્યંત ઉપદેશકારક અને બોધદાયક પણ છે. જે ભાવિક ભક્ત તેમાંની શિખામણ પ્રયત્નોથી આચરણમાં મૂકશે તેને પુષ્કળ સુખનો લાભ મળશે. (ઓ. ૨૦૩-૨૦૫)

સર્વનું કલ્યાણ થાઓ. આ પ્રકારે સંત અને સજ્જનોની પ્રેરણા પામેલા ભક્ત હેમાડપંત રચિત શ્રી સાઈસમર્થના સત્ય ચરિત્રના ‘ગુરુ ભક્ત લીલા દર્શન’ નામનો ત્રેવીસમો અધ્યાય સમાપ્ત થાય છે.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ.

અધ્યાય ૨૩નું અર્થ વિવરણ

આ અધ્યાયમાં એક યોગ અભ્યાસી, શ્યામા, કાકાસાહેબ દીક્ષિત આ ત્રણેની કથાનો સાર એવો છે કે, સંત અથવા તો ગુરુ ગમે તેવી રીતે વર્તે અને આપણી ઉપર ગમે તેટલો ગુસ્સો કરે, તેમ છતાં તેમની ઉપરની આપણી શ્રદ્ધા અડગ રહેવી જોઈએ. તેમજ તેમનો પીછો ન છોડતાં અને તેમની કોઈ પણ પ્રકારની આજ્ઞાઓનું અક્ષરસઃ પાલન કરવાથી તો છેવટે આપણું જ કલ્યાણ થાય છે. તે દેખાઈ આવે છે અને તે આપણા ભલા માટે જ હોય છે. પેલો યોગ

અભ્યાસી બાબાને વાસી ભાખરી અને કાંદો ખાતા જોઈને પહેલાં તો મનથી ખચકાયેલો પણ ત્યારબાદ તે નમ્રપણે બાબાને શરણે ગયેલો અને પોતાના આયુષ્યનું મોટું કલ્યાણ સાધી લીધેલું. શ્યામાને સર્પદંશ થતાં ગામનાં લોકો રીતરિવાજ પ્રમાણે વિરોબાની પાસે લઈ જવા માટેનો આગ્રહ કરતા હતા પણ તેઓ ત્યાં ન જતાં મસ્જિદમાં બાબા પાસે દોડેલા. બાબાએ તેમને ગુસ્સાથી લાલપીળા થઈને ‘ભટુરડયા’ કહીને કાઢી મૂક્યા હતા, છતાં તે ત્યાં પગથિયાં ઉપર બેસી રહ્યા અને પછી બાબાએ કૃપાળું થઈને તેમના પ્રાણ બચાવેલા. કાકાસાહેબ દીક્ષિતે આયુષ્યમાં ક્યારેય માંસાહાર કર્યો ન હતો અને શસ્ત્ર તો હાથમાંય પકડ્યું ન હતું, પણ બાબાની આજ્ઞા થતાં તેઓ તરત જ એક બકરાની હત્યા કરવા માટે ખુશીથી તૈયાર થયા હતા. આ કેટલી મહાન ગુરુભક્તિ ! બાબાએ તેમને બ્રાહ્મણ થઈને હિંસા કરે છે । કોઈ વિચાર કે ચિંતા કરતો નથી ॥ આવો પ્રશ્ન પૂછતા કાકાએ ગુરુની ભક્તિ અને ગુરુઆજ્ઞા પર જે ઉત્તરો આપ્યા એ ઘણા મૂલ્યવાન છે -

‘બાબા આપની અમૃતવાણી । ધર્મશાસ્ત્ર તે જ નક્કી ॥૧૭૦॥
અમે ન જાણીએ બીજો ધર્મ । અમને નહીં લાજશરમ ।
અમારું તો એ જ વેદશાસ્ત્ર । ગુરુપાલન એ જ ધર્મ ॥૧૭૧॥
ગુરુઆજ્ઞાનું પરિપાલન । એ જ શિષ્યનું શિષ્યત્વ ।
એ જ અમારું જિનભૂષણ । અવજ્ઞા સર્વાર્થે દૂષણ ॥૧૭૨॥
અમે તો દાસ આપની આજ્ઞાના । યોગ્ય અયોગ્ય ન જાણીએ મનમાં ।
જીવન દઈ દઈએ સમય આવતાં । પણ ગુરુવચન પ્રતિપાળીએ ॥૧૮૧॥’

હેમાડપંતે અમસ્તુ કાકાસાહેબને ‘બાવન વખત ચકાસેલું સોનું’ અને બાબાના ‘ગળાનું તાવીજ’ કહીને સંબોધિત કર્યા નથી. બાબાએ પણ તેમને ‘તને તો હું વિમાનમાં લઈ જઈશ’ આપું અભય વચન આપ્યું હતું. એટલું જ નહિ પણ છેક છેલ્લે સુધી તંદુરસ્ત હાલતમાં રાખીને અને એકાદશીના પવિત્ર દિવસે તેમને શ્રેષ્ઠ મરણ પણ આપ્યું. અધ્યાય ૫૧માં હેમાડપંત વર્ણન કરે છે કે -

રેલગાડીના એક ડબ્બામાં । અમે બેઠા હતા પરસ્પર ।
ચક્રચૂર હતા સાઈની વાર્તામાં । તવ એકદમ વિમાને ચઢ્યા તે ॥૧૦૪

આ કહેતાં કહેતાં વચ્ચે જ હેમાડપંતે માણસનો જીવ સંસારપાશમાં પોતાને એમાં કેદ કરીને કેવો આનંદ માણતો હોય છે પણ પૂર્વના પૂણ્યોને હિસાબે અને ઇશ્વરની કૃપાથી તેની સદ્ગુરુની સાથે મુલાકાત થતાં અને તેને પોતાના સ્વસ્વરૂપનું ખરું ભાન થતાં તે મુક્તિ કેવી રીતે મેળવી લે છે તે બાબતને આ જીવને પહેલા ડુક્કરની અને પછી પોપટની ઉપમા આપીને અત્યંત સુંદર કાવ્યમય રીતે કહ્યું છે કે-

હોય જો કે અલ્પ જલાશય । દુર્ગંધવાળુ પણ અતિશય ।
તેનું જ સુખ નિરતિશય । માને નિઃસંશય ડુક્કર ॥૨૨॥
જીવ શુકની દશા એક છે । એક દેહે બીજો પીંજરે ।
સ્વાતંત્ર્ય તો ખોયું તેણે । પણ પરતંત્રતા તેને ગમે ॥૨૩॥
કૂપમંડૂક જેવો આ શુક । પાંજરામાં તેનું સૌ સુખ ।

બાણે ન સ્વાતંત્ર્યનું કૌતુક । જીવ પણ એવો સકામ ॥૨૪ ॥
 સુંદર પીંજરુ મહારુ કેવું । સુવર્ણ દાંડીનું આવવું જવું ।
 સુખી ઊંઘો ટાંગતાં પણ હું । છૂટે ન મહારો પગ અહીંથી ॥૨૫॥
 બહાર તો આ સુખ ના મળે । દાડમદાણા ત્યાં ન મળે ।
 ના કંઈ મરચાં ખાવા મળે । સ્વસુખ જાતે ખોવું પડે ॥૨૬॥
 પણ આવતાં શુકની ઘડી । લાઘે તે અઘટિત ઘડી ।
 મારે તેને પ્રેમે થાબડી । ને અંજન આંજે આંખમાં ॥૨૭॥
 તે થાપટના શક્તિપાતે । તે નાસે ને આંખ ઉઘાડે ।
 ઉડવા લાગે પાંખ વડે । કોણ તેને રોકી શકે ॥૨૮॥
 તેને જગ અફાટ ખૂલે । યથેચ્છ દાડમ પેરુ મળે ।
 સ્વચ્છ ગગને મોકળે તે વિહરે । સ્વાતંત્ર્ય સુખ ઉત્સવ માણે ॥૨૯॥
 તેવી જ આ જીવની સ્થિતિ । ઇશ્વરાનુગ્રહ ગુરુપ્રાપ્તિ ।
 ઉભય લાભથી બંધન-મુક્તિ । સ્વાતંત્ર્યસુખ તે અનુભવે ॥૩૦॥

બડેબાબાના માર્ગદર્શન અને વાર્તામાં પણ સંસારી માણસને અતિથિઓનું તેની પાત્રતા જોયા વગર જમવાનું આપીને કેવું સ્વાગત કરવું જોઈએ તેનું શિક્ષણ બાબા દ્વારા આપણને મળે છે. આ વિષય ઉપરની આપણા ધર્મશાસ્ત્રમાંની શિખામણ પણ હેમાડપંત આપતાં કહે છે કે -

અતિથિપૂજને ઇષ્ટપ્રાપ્તિ । થાય તેથી અનિષ્ટનિવૃત્તિ ।
 તેમ ન કરતાં વિઘ્ન નક્કી । આવે શિષ્ટ તેથી પૂજે તેમને ॥૧૨૫॥
 રહે અતિથિ ખાધા વિણ । પશુ-પુત્ર-ધન-ધાન્ય વિનાશન ।
 પડતાં અતિથિને ઉપોષણ । આમંત્રણ મળે અનર્થને ॥૧૨૬॥

સારાંશ, આ અધ્યાયમાં બીજી ઘણીબધી બોધપ્રદ વાતો હોવા છતાં ગુરુભક્તિનો મહિમા જ આ અધ્યાયનો મુખ્ય વિષય રહ્યો છે.

પણ જે છે ગુરુપદે નિરંતર । કરે પૂર્ણ ઇચ્છા તેની ઇશ્વર ।
 નિશ્ચળ નિષ્કામ કરે સત્વર । તે પરાત્પર સગો છે ॥૧૯૧॥
 હોય શિષ્યની ભૂમિકા તૈયાર । સદ્ગુરુ સિદ્ધિને ના વાર ।
 તે તો છે અનુગ્રહતત્પર । ઊભા છે એક પગે ॥૧૯૪॥

॥ અધ્યાય ૨૪ ॥

વિનોદ વિલાસ

(ઠઠા મશ્કરીનો ખેલ)

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,
શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથ મહારાજને વંદન.

પાછલા અધ્યાયમાં દયાના સાગર કરુણાનિધિ શ્રી સાઈનાથ મહારાજ ઠઠા મશ્કરી દ્વારા કેવી શિખામણ આપતા હતા તે કહીશ એમ મેં વચન આપ્યું હતું. 'કહીશ' એ પણ હું પણાનો જ પ્રકાર ! ચરિત્રકારે સદાને માટે પોતાનું હું પણું ગુરુચરણમાં ત્યજી દેવું જોઈએ. અને તેનું શરણ લઈએ એટલે કથા આપોઆપ કહેવાઈ જશે. તો શ્રોતાઓએ તેને ફક્ત આદરથી સાંભળવી. સદાય કલંક રહિત અને પાપ રહિત એવા સાધુ સજ્જન અને મહાપુરુષો વાદળ વગરના નિર્મળ અવકાશ જેવા સ્વચ્છ તથા કોઈપણ પ્રકારના ખરાબ આચરણ વગરના હોય છે. સાઈમહારાજનું ભજન સ્વાર્થ અને પરમાર્થ એ બંને પ્રાપ્ત કરવાનું સાધન છે તેમજ આત્મસ્વરૂપ તરફ ધ્યાન દોરીને જીવને સમાધાન આપનારું છે. જેના મનમાં પોતાનું હિત સાધવાનો મક્કમ નિર્ધાર છે, આ કથા તેનું જીવન સાર્થક કરશે. આ કથાના શ્રવણથી શ્રોતાઓના આત્માને શાંતિ મળશે અને સંસાર તરફનો કારણ વગરનો ભય દૂર થશે. પરમાનંદનો લાભ મળશે અને મરણોત્તર સમયની અવસ્થામાં સારી દશા પ્રાપ્ત થશે અથવા સારો જન્મ થશે. સાઈસમર્થ બીજાના મનની વાતો જાણનારા હોવાને કારણે ભકતોની ભાવનાઓનો હેતુ ઓળખીને તેને માટે જરૂરી પોતાનું કર્તવ્ય પૂર્ણ કરી આપેલાં વચનો પૂરા કરશે. સાઈ સમર્થ જ મારી બુદ્ધિને પ્રેરણા આપનારા છે. તેઓ પોતાનાં વચનોનો આશય મારા દ્વારા બોલાવી રહ્યા છે. મારી બુદ્ધિ પ્રમાણે સ્વાર્થ અને પરમાર્થ સાધી આપનારા તેમના સારાંશનું હું કથન કરીશ. આંધળા કે રાતાંધળાં ન હોવા છતાં સારી આંખોએ પણ લોકો આંધળા હોય છે. દેહ બુદ્ધિના યોગે તેમને પોતાનું હિત સમજતું નથી. આ દેહ પણ કેવો છે ? તેનો ક્ષણનો ભરોસો નથી. આપણી સામે હુંના ઉપરાણાંની આદર પાથરી આજીવનપૂર્વક વિનંતી કરું છું કે, આ કથાનું પાન અને રસ જરૂર ચાખો. (ઓ. ૧-૧૦)

ઠઠા વિનોદ બધાને જ પસંદ હોય છે. પણ શ્રી બાબાની મજાક કરવાની રીત વિચિત્ર પ્રકારની હતી. ગમ્મત દ્વારા પણ તેઓ સૌના કલ્યાણનો સાર સાંભળનારાંના મનમાં ઠસાવતા હતા. લોકો સાધારણ રીતે મજાક મશ્કરી કરનારાના નાદે ચઢતા નથી. પણ બાબાની મજાક મશ્કરીની રીત માત્ર સારી ટેવ પાડવા માટે અને ૨૮ લગાડવા માટે રહેતી. પોતાના હિસ્સામાં એ ક્યારે આવશે તેની તેઓ હંમેશા રાહ જોતા હતાં. મજાક મશ્કરી સાધારણ રીતે દરેકને પસંદ નથી હોતી. પણ બાબાની મજાકની રીત દરેકને ખૂબ જ ગમતી. તેમાં પણ તેઓને જ્યારે હાવભાવ અને અભિનયનો સાથ મળતો ત્યારે તેનો હેતુ તરત જ સમજાતો. સ્વાભાવિક રીતે પ્રયત્નો સિવાય કરેલો અભિનય હસતો ચહેરો અને આંખોના ગમતી હાવભાવને કારણે જ્યારે તે પાછા રસ સભર હોય ત્યારે એ મજાકના શ્રેષ્ઠ માધુર્યનું વર્ણન કરવું અશક્ય થતું. (ઓ. ૧૧-૧૪)

હવે મારા અનુભવની નવીનતાપૂર્ણ અને ઉપદેશવાળી એક વાત કહું છું. મજાકમાંથી પરમાર્થની શિખામણ કેવી રીતે ઉદ્ભવી તેનું ગૌરવપૂર્ણ વર્ણન સાંભળો. દરેક રવિવારે શિરડીમાં અઠવાડિયાનું એક મોટું બજાર ભરાતું. ઉઘાડા મેદાનમાં

તંબુ ઠોકીને ખરીદ વેચાણનો વહેવાર શરૂ થતો. ત્યાંના રસ્તાની બંને બાજુએ જાતજાતના શાકભાજીના ઢગલા અને માલ ખડકાતા. ઘાંચીઓ અને તંબોળીઓ વગેરેના સમુદાયો ચાર રસ્તા ઉપર બેસતા. આવા એક રવિવારે બપોરના હું બાબાના પગ દબાવતો હતો. એટલામાં એક આશ્ચર્ય પમાડે એવી વાત બની. બપોરનો એ દરબાર હંમેશાને માટે ખૂબ ખીચોખીચ ભરાયેલો રહેતો. અને તેમાં પણ રવિવાર અને બજારનો દિવસ હોવાને કારણે પુષ્કળ લોકોની અવરજવર અને ગિર્દી વધી હતી. બાબાની સામે જમણી બાજુએ બેસીને નીચી ગરદન કરીને હું ધીમે ધીમે નામસ્મરણ કરતો. તેમના પગ દબાવી રહ્યો હતો. માઘવરાવ ડાબા હાથે, વામનરાવ જમણા હાથેથી દક્ષિણ તરફ અને શ્રીમંત ગોપાળરાવ બુટ્ટી એમની કાયમની જગ્યા ઉપર બેઠા હતા. કાકાસાહેબ દીક્ષિત પણ ત્યાં નજીક જ બેઠા હતા. એટલામાં માઘવરાવ હસ્યા અને, કહે ‘અણસાહેબ આ દાણા શાના ચોટેલા દેખાય છે !’ એવું કહેતાં તેમણે મારા કોટની બાંયનો આંગળીથી સ્પર્શ કર્યો. તે વખતે એ કોટની વળમાંથી લીલા ચણાના દાણા પડ્યા. એ શું છે એવું જોવા જતાં ડાબા હાથની કોણી લંબાવતા નીચે તે ગબડતા અને નીચે પડતા દેખાયા અને ત્યાં બેઠેલાઓ તેને ભેગા કરવા લાગ્યા. બેઠેલાઓએ એક એક કરી બધા ભેગા મળીને લગભગ પાંચ પચ્ચીસ દાણા ભેગા કર્યા અને એ એક ગમ્મતનું કારણ બની ગયું. આમ કેવી રીતે બન્યું તેની ઉપર ત્યાં બેઠેલ મંડળીમાં તર્ક અને વિવાદ ચાલ્યો. જે - તે બધા વિચારમાં ગરક થઈ ગયા. એ ચણાના દાણાનો અને કોટનો સંપર્ક કેવી રીતે થયો હશે ? એ બાબતનું બધાને આશ્ચર્ય થવા લાગ્યું. ખાખી કોટને વળી કરચલીઓ કેટલી અને એમાં આટલા બધા દાણા સમાયા જ કેવી રીતે ? તે ક્યાંથી આવ્યા અને કેવી રીતે આવ્યા તે કોઈને સમજતું ન હતું. હું નામસ્મરણની ધૂનમાં બાબાનાં ચરણોની સેવા કરી રહ્યો હતો, ત્યાં વળી વચ્ચેથી આ દાણાનું આખ્યાન ક્યાંથી ઉત્પન્ન થયું હશે ? આટલી વાર સુધી સેવા કરતો હતો ત્યારે જરાય પડ્યા નહિ અને આટલી બધી વાર એ કરચલીમાં રહ્યા કેવી રીતે ? તેનું બધાના જ મનમાં આશ્ચર્ય થયું. તે દાણા આવ્યા ક્યાંથી, અને કોટની બાંયમાં રહ્યા કેવી રીતે તેનો દરેક જણ વિચાર કરવા લાગ્યા. ત્યાર પછી બાબા શું બોલ્યા તે સાંભળો. (ઓ. ૧૫-૩૦)

શૈક્ષણિક બોધ આપવા માટેની દરેકની પોતાની જુદી જુદી પદ્ધતિઓ હોય છે. સાઇનાથ મહારાજ જેની જેટલી પહોંચ અથવા તો પ્રગતિ હોય તે જ પ્રમાણે તેને શિખામણ આપતા. તેમની રીત વિચિત્ર હતી. અને તેમની પદ્ધતિ ખૂબ જ મજેદાર અને યાદ રહી જાય તેવી રહેતી હતી. બીજે કશેથી જોવામાં આવેલો કે સાંભળવામાં આવેલો એવો અનુભવ મને થયો નથી. બાબા બોલ્યા, ‘આ હેમાડપંતને એકલા એકલા ખાવાની અને મઝા માણવાની ખૂબ જ ખરાબ આદત છે. આજે બજારનો દિવસ જોઈને એ પેટ ભરીને દાણા ખાઈ આવ્યો હશે. એકલા એકલા ખાવું સારું નહીં. પણ આની નબળાઈ મને ખબર છે. આ દાણા જ એની સાક્ષી પુરાવે છે. તેને માટે આટલું બધું વગર કામનું આશ્ચર્ય કેમ કરો છો ?’ આ સાંભળી (હેમાડપંત) હું બોલ્યો, ‘કોઈને આખ્યા વગર એકલું ખાવું એની તો મને ખબર જ નથી. માટે આ ખરાબ ટેવની વાત મને લાગુ પડે છે એ કથન બરાબર નથી અને મને લાગતું વળગતું પણ નથી. બાબા ! મેં આ ક્ષણ સુધી શિરડીમાંનો આ હાટ ભરાયેલો જોયો પણ નથી. હા ત્યાં ગયો હોત તો દાણા લીધા હોત, પણ ખાવાની વાત તો બહુ દૂરની રહી. બીજા કોઈને કદાચ એકલું ખાવામાં મઝા આવતી હશે, પણ મને તો એવી જરાય ટેવ નથી.’ ત્યારપછી કોઈ એક ચોક્કસ ભક્તની પોતાનાં ચરણો પર તેની ભક્તિ દઢ કરવા ખાતર બાબાની યુક્તિ જુઓ. મારો આવો સ્પષ્ટ ઉત્તર સાંભળીને તેઓ શું બોલ્યા તે ધ્યાન રાખો, ‘તારી પાસે જ હોય છે, તેને તો તું જરૂર આપે છે, પણ સમજો કે પાસે કોઈ ના હોય તો તું શું કરવાનો ? હું પોતે પણ આવી પરિસ્થિતિમાં શું કરી શક્યો હોત ? પણ મને તો યાદ કરે છે ને ? હું નથી કહે તો તારી પાસે છે ? મને તું એકાદો કોળિયો ખવડાવે છે ?’ આ પ્રકારે દાણાનું કેવળ નિમિત્ત બનાવીને બાબાએ એ કાયમ ટકનારું તત્ત્વ મારા મગજમાં ઉતારી દીધું. ઇન્દ્રિયોના અધિષ્ઠિત અને બધા દેવતાઓ, પ્રાણ, અપાન આદિ પંચપ્રાણ

અને પંચાગ્નિને ફસાવીને અને વૈશ્વદેવ પછી અતિથિને છોડીને જે લોક ભોજન કરી છે, તેમનું અન્ન દૂષિત છે એમ સમજવું. પાંચ આદિ પાપોનો ક્ષય કરવા માટે ગૃહસ્થે કરવા પડતા પંચયજ્ઞ અંગેનું સવિસ્તારથી વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. એમાંથી બ્રહ્મયજ્ઞને સિવાય બાકી રહેલા બીજા ચાર યજ્ઞ એટલે દેવયજ્ઞ, ભૂતયજ્ઞ, પિતૃયજ્ઞ અને મનુષ્યયજ્ઞનો સમાવેશ ઉપર જણાવેલા વૈશ્વદેવ કર્મમાં થાય છે. બલિવૈશ્વદેવ કરવાથી મનુષ્યનાં બધાં જ પાપો નાશ પામે છે. આ કર્યા બાદ વધેલા અન્નને ‘યજ્ઞશિષ્ટ’ અન્ન કહેવામાં આવે છે. ગીતામાં અધ્યાય ૩માં શ્રી કૃષ્ણભગવાને કહ્યું છે કે, યજ્ઞશિષ્ટાશિનઃ સન્તો મુચ્યન્તે સર્વ કિલ્બિષૈઃ । ભુદ્રજતે તે ત્વધં પાપ યે પચન્ત્યાત્મકારણાત્ ॥૧૩॥ યજ્ઞમાં બચેલા શેષ ભાગનું સેવન કરનારો સદ્ગૃહસ્થ બધાં જ પાપોમાંથી મુક્ત થાય છે. પણ જે લોકો પોતાને માટે જ રાંધે છે અને સેવન કરે છે, તે પાપી જીવ પાપનું જ ભક્ષણ કરે છે. આ તો થઈ શાસ્ત્રોક્ત વિધિની શિખામણ. પણ બાબાની શિખામણ ખૂબ જ વ્યવહારું રહેતી. જમવાના સમયે તો આ વિધિ ધ્યાન દઈને પાળી શકાય. પણ બીજી બધી વખતે આપણે જે ખાતા હોઈએ છીએ તેનું શું ? આમ અઘીરા થઈને સ્વાર્થીપણે, બીજાને ન આપતાં ખાવાનું શા માટે ? આવું કરવાથી તો આ વિધિનું મૂળ તત્ત્વ ન પાળવા જેવું જ થયું. માટે બન્નરમાંથી લીધેલ ચણા સુદાં, બીજા બધાને આપીને પછી પોતે ખાવા પણ જ્યારે ન હોય ત્યારે શું કરવું ? આવા પ્રસંગે પરમેશ્વરને અથવા તો ગુરુને યાદ કરીને તેમને અર્પણ કરવું. કેટલી સુંદર અને વ્યવહારિક બાબાની આ શિખામણ ! (ઓ. ૩૧-૪૧)

આ જ્ઞેવામાં ખૂબ નાની વાત લાગે છે, પણ વ્યવહારમાં સ્વિકારાય તો અતિશય મહત્ત્વનું છે એ ધ્યાનમાં આવશે. આ જીભથી સ્વાદ લેવા માટે એટલે કે મોઢેથી કાંઈ પણ આરોગવા માટે કાંઈ કહેવામાં આવ્યું છે, એ તો ફક્ત થોડુંક લાક્ષણિક કહેવાય. ખરો અર્થ તો, આ પાંચે ય વિષયો માટે લાગુ પડે છે. જે માણસને વિષયોનો ઉપભોગ કરવાની વાસના હોય છે તેમને પરમાર્થનો લાભ મળતો નથી. વિષય વાસના ઉપર જે કાબૂ મેળવે છે ત્યારે પરમાર્થ તેનો દાસ બની જાય છે. ‘યદા પશ્ચાવતિષ્ઠન્તે જ્ઞાનાનિ મનસા સહ । બુદ્ધિશ્ચ ન વિચેષ્ટતિ તામાહુઃ પરમાં ગતિમ્’ ॥૧૦॥ (યોગ અભ્યાસ કરતાં કરતાં જ્યારે મન સહિત પાંચે ઇન્દ્રિયો બિલકુલ સ્થિર થઈ જાય છે અને બુદ્ધિ પણ કોઈ પણ જાતની ચેષ્ટા કરવા માટે અટકતી નથી, તે સ્થિતિને યોગની સર્વોત્તમ સ્થિતિ કહેવામાં આવે છે.) આવું જે કઠોપનિષદમાં અધ્યાય ૨. વલ્લીમાં ૩માં મંત્રમાં જે કહ્યું છે, તે જ બાબા આ મશ્કરીમાં વધારે સારી રીતે ઠસાવવા માંગતા હતા. શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ અને ગંધ આ બાકી ચાર વિષયો જ આ વાત સાથે સંબંધ છે, એ બતાવીને પ્રસ્તુત કથા જોડે જોડતું કેટલું બોધપ્રદ બાબાનું આ વ્યાખ્યાન ! બાબા કહે છે, ‘મન બુદ્ધિ વગેરે ઇન્દ્રિયો વિષયોના ઉપભોગ માટે જ્યારે પણ લલચાવે છે ત્યારે ભક્તોએ પહેલા મારું સ્મરણ કરવું જેથી કરીને તે વિષયો ધીરે ધીરે મારામાં જ સમાઈ જશે અને મને અર્પણ થશે. ઇન્દ્રિયો વિષયો રહિત બની જશે તેવું કદાપિ બનવાનું નથી. પણ તેમને જો ગુરુનાં ચરણોમાં અર્પણ કરી દેવામાં આવે તો તે માટેની આસક્તિ થોડી ઓછી થઈ જશે. કોઈ પણ પ્રકારની ઇચ્છા ઉત્પન્ન થાય તો તે મારા વિષયની જ કરવી. ગુસ્સો આવે તો તે મારી ઉપર જ કરવો. અભિમાન, ગર્વ કે હઠ પેદા થાય તો તે પણ ભક્તોએ મારાં જ ચરણોમાં સમર્પણ કરી દેવાં જોઈએ. કામ, ક્રોધ અભિમાન વગેરે વૃત્તિઓ જો જોઈએ તો મારામાં મન પરોવીને તથા મને યાદ કરીને દરેકને છોડી દેવી. ક્રમે ક્રમે આવી વૃત્તિઓનું શ્રી હરિ જ નિકંદન કરશે અને આ કામ, ક્રોધ અભિમાનરૂપી ઝેરી ત્રિપુટીઓની લહેરોને એ જ ગોવિંદ દૂર કરશે. મોટે ભાગે આવી બધી વિકારવાળી મનોવૃત્તિઓ મારા જ સ્વરૂપમાં લીન થાય છે અથવા તો મારા જ સ્વરૂપની બની જાય છે અને મારામાં જ શાંત થાય છે. આ પ્રકારે અભ્યાસ થતાં વૃત્તિઓ પોતાની મેળે જ શક્તિહિન થઈને અને અમુક સમય બાદ એનો નાશ થઈને મોનવૃત્તિ શૂન્ય થશે. ગુરુ હંમેશા સાંનિધ્યમાં હોય છે, એવી જેની ભાવના મનમાં પાકી થયેલ હશે, તેવાઓને વિષય વાસના આ પ્રકારે ક્યારે પણ ત્રાસ આપી શકતી નથી. જ્યાં જ્યાં આવી સારી

ભાવના પ્રગટશે ત્યાં જ સંસારનાં બંધનોનો ઉકેલ મળ્યો છે એમ સમજવું. પ્રત્યેક વિષયોમાં ગુરુ જ પ્રગટ્યા છે, અથવા તો વિષયો રૂપે ગુરુ જાતે જ સજેલો છે. તેથી થોડા પણ વિષયોનો ઉપભોગ કરવા જતા, બાબા સાંનિધ્યમાં છે તે ભાવનાને લીધે એ વિષયો ભોગવવા યોગ્ય છે કે અયોગ્ય તે વિચાર મનમાં ઉઠશે. આમ ભોગવવામાં અયોગ્ય વિષયો સહેજે છૂટી જશે તથા વ્યસની ભકતોના વ્યસન છૂટશે અને દૃઢ અભ્યાસથી મનને મૂળ ઠેકાણે વાળવાથી અયોગ્ય વિષયો ભોગવવા એને માટે અશક્ય થઈ જશે. પછી તે વિષયોને દબાવવામાં માટે તત્પર થશે. વેદ એ પેલા સર્વ નિયમોનું મૂળ સ્થાન છે. તેમાં દર્શાવેલા નિયમો અનુસાર વિષયોનું સેવન કરશે અને મન ફાવે તેવું આચરણ કરશે નહિ. આ રીતે મનમાં ટેવ પાડતાં, વિષયો માત્રના વિચાર ક્ષીણ થતો જશે અને ગુરુ ભજનનો મોહ ઉત્પન્ન થઈને શુદ્ધ જ્ઞાનના અંકુરો ફૂટશે. પછી શુદ્ધ જ્ઞાન વધવા લાગશે કે દેહ બુદ્ધિનો બંધનોની બેડી તૂટશે, અને પછી એ જ બુદ્ધિ અહમ્ બ્રહ્માસ્મિ હું પોતે જ બ્રહ્મ હું અથવા તો પરમેશ્વર હું એવા વિચારમાં ડૂબકી મારશે અને અનેક પ્રકારનાં સુખ પ્રાપ્ત કરશે. ભલે આ દેહ ક્ષણભંગુર છે, પણ તેને કારણે જ પરમ પુરુષાર્થ સાધ્ય થાય છે અને મોક્ષ કરતાં પણ શ્રેષ્ઠ એવો ભક્તિયોગનો લાભ થશે. “મોક્ષ તારો છે એ દેવા । દુર્લભ છે તે તમે જ રાખો । પસંદગી મારી તો છે ભક્તિની । એના માધુર્યમાં કોઈ ફરક પડવાનો નથી ॥” બીજા એક અભંગમાં તો તેઓ ભક્તિ માટે દેવને એક વિનંતી કરી છે કે, ‘ગર્ભાવાસમાં સુખેથી અમને પાછા નાખવા ।’ એકનાથ મહારાજે કહ્યું છે કે, ‘વારંવાર જન્મ લઈને । ફરીથી જોઈશું પંઢરપુર ।’ ચારેય પુરુષાર્થની ઉપર આ પાંચમા પુરુષાર્થનું એટલે ભક્તિયોગનું પગથિયું જ છે. ભક્તિયોગના માર્ગની બરોબરી કોઈને પણ સમજમાં આવવાની નથી. ભક્તિનો પ્રકાર અલૌકિક છે. ગુરુ સેવાને લીધે કૃતાર્થ થઈને આયુષ્યનો આપણો ધ્યોય સિદ્ધ થયો છે એવું લાગશે, અને તેમને જ તેની ખૂબી વ્યવસ્થિત સમજશે. તથા તે જ પરમાર્થની પ્રાપ્તિ કરી શકશે. ગુરુ અને દેવ એમાં જેના મનમાં ભેદ જણાયો છે, તેને સંપૂર્ણ ભાગવતમાં શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને જોયા જ નથી, અને સંપૂર્ણ રામાયણ વાંચીને રામની સીતા કોણ એ તેને સમજ્યું નથી એવું માની લેવું. માટે એ બધામાં ફરક જોવાનું છોડીને ગુરુ અને દેવ એક જ છે એમ જાણવું. દોષરહિત નિર્મળ ગુરુસેવા પેદા થતાં વિષયો માટેની લાલસા જડમૂળથી નાશ પામશે, ચિત્ત શુદ્ધ પાપરહિત થશે, અને પોતાનું પવિત્ર અને તેજસ્વી રૂપ પ્રગટ થશે. (ઓ. ૪૧-૬૫)

મનમાં જે પ્રબળ ઇચ્છા ઉત્પન્ન થાય તો લીલા ચણાના દાણા કાઢવા, એ તો બાબાના ડાબા હાથનો ખેલ હતો. એટલું જ નહિ પણ કાળ કે સમય ન બગાડતાં તેના કરતાં કોઈ વિચિત્ર ખેલ પણ તેઓ કરી શકતા. લોકોમાં પ્રચલિત હોય એવા નજરબંધીના પ્રયોગ કરનારો જાદુગર ફક્ત પેટ ભરવાના આકર્ષણને લીધે, મોહ પમાડનારી હાડકાની લાકડી ફેરવીને જોઈએ તે પદાર્થ કાઢી દેખાડતો હોય છે. પણ સાઈનાથ મહારાજ તો એ એક અલૌકિક જાદુગર છે. એમના ખેલનું કેટલું ગજબનું સામર્થ્ય ! મનમાં આવે તો એક ક્ષણમાં અગણિત દાણાઓ તેઓ કાઢી શક્યા હોત. પણ આ કથાનો સાર શું એનો જ આપણે વિચાર કરવો. પાંચ પૈકી ? કોઈ પણ વિષય બાબાને અર્પણ કર્યા સિવાય સેવન કરવો નહીં. આ શિખામણ જો મનને આપવામાં આવે તો વખતોવખત કાંઈ લેતાં દેતાં સાઈનાં ચરણની યાદ આવશે અને નિયમાનુસાર વિષયોનું સેવન કરવા તરફનું જ લક્ષ રહેશે. આ શુદ્ધ બ્રહ્મની સગુણ મૂર્તિ આંખોની સામે રમતી રહેશે. ભક્તિ, મુક્તિ અને વિરક્તિ આ ત્રણેનો ઉદય થશે અને પરમ શ્રેષ્ઠ અવસ્થાને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થશે. શ્રી બાબાનું તે સુંદર સ્વરૂપ ધ્યાનમાં રાખતા સંસારની ઇચ્છાઓ અને વાસનાઓ હતી ન હતી એવી થઈ જશે. આ લોકમાંના સુખોનું ભાન રહેશે નહીં, અને મનને સમાધાન થશે. (ઓ. ૬૬-૭૨)

ગીતની પંક્તિઓ યાદ કરવા છતાં યાદ આવતી નથી પણ ઘંટીના પથ્થર ગોઠવી દળવા માટે બેસતાં એની યાદ જરૂર આવે છે. તેવી જ રીતે લીલા ચરણાની મજક કહેતી વખતે સુદામાની કથા યાદ આવી. એક વખતે શ્રી કૃષ્ણના મોટાભાઈ

બલરામ, શ્રી કૃષ્ણ અને સુદામા વિદ્યા મેળવવા માટે સાંદિપની ઋષિના આશ્રમમાં રહ્યા હતા. તે અરસામાં કૃષ્ણ અને બલરામને જંગલમાંથી લાકડાં કાપવાના કામ માટે મોકલ્યા. ગુરુપત્નીની આજ્ઞાથી કૃષ્ણ અને બલરામ જંગલ તરફ જવા માટે નીકળ્યા અને તરત જ તેની પાછળ સુદામાને મોકલવામાં આવ્યા. તેની સાથે ગુરુપત્નીએ ચણા મોકલાવ્યા અને કહેવડાવ્યું કે જંગલમાં ફરતાં ફરતાં જો ભૂખ લાગે તો તમારે ત્રણે જણાએ આ ચણા ખાવા. એ પછી આગળ જતા સુદામાને જંગલમાં કૃષ્ણનો ભેટો થયો, કૃષ્ણએ સુદામાને કહ્યું, 'મિત્ર તરસ લાગી છે.' પણ સુદામાએ ચણાની વાત કાઢી જ નહિ. ઉલ્ટાનું કૃષ્ણને તેમણે શું કહ્યું તે વાત સાંભળી, 'ખાલી પેટે પાણી પીવું નહિ. થોડો વિસામો કર્યા, પછી જ પાણી પીવું.' પણ સુદામા આ ચણા ખાવ એવું બોલ્યા નહિ. થોડીવાર પછી કૃષ્ણ સુદામાની પલાંઠીમાં માથું ટેકવીને આડા પડ્યા અને કૃષ્ણને ઉંઘ આવી ગઈ. તે જોઈને, સુદામા ચણા ખાવા લાગ્યા. અચાનક જાગી જતાં કૃષ્ણએ જોયું અને બોલ્યા, 'મિત્ર આ શું ખાય છે ? તારા મોમાંથી શાનો અવાજ આવે છે ?', ત્યારે સુદામાએ જવાબ આપ્યો કે, 'અહીં ખાવા માટે છે શું ? એ તો ઠંડીથી ઘાંત કકડી રહ્યા છે, તેનો એ અવાજ છે. મોઢામાંથી વ્યવસ્થિત વિષ્ણુ સહસ્રનામના શબ્દો પણ સ્પષ્ટ નીકળતા નથી. 'આ લોકમાં એક એવા ઉપાસ્ય દેવ કયા અને કયા દેવની સ્તુતિ અથવા પૂજા કરવાથી મનુષ્યનું પરમ કલ્યાણ થશે ?' આવો યુધિષ્ઠિરે પ્રશ્ન પૂછતાં ભીષ્મ પિતામહે આ સ્તોત્ર તેમને કહ્યું હતું. તે પહેલાં શ્રી કૃષ્ણના બાળપણમાં ઋષિઓના આશ્રમમાં પણ બાળ શિષ્યોને આ સ્તોત્ર ભણાવવામાં આવતું હતું. તે આ પ્રસ્તુત સુદામાકથામાંથી આપણને જાણવા મળે છે. આ ઉપરથી આ સ્તોત્રને ભારતમાં પૂર્વેથી ચાલી આવતી પરંપરા વાચકોના ધ્યાનમાં આવશે. પણ આગળ અધ્યાય ૨૭માં સાઈબાબા પોતાના લાડકા શ્યામાને એ જ વિષ્ણુસહસ્રનામનો બોધ જાણવા ફરજ પાડે છે, તે વાંચીને આ સ્તોત્રનું અપાર મહત્ત્વ વાચકોને વધારે સારી રીતે સમજશે. સુદામાનો આવો જવાબ સાંભળીને સર્વસાક્ષી પરાત્પર કૃષ્ણ બોલ્યા, 'હા ખરેખર મને પણ એવું જ સ્વપ્ન આવ્યું કે એકની વસ્તુ બીજાને ખાતો હોય તેવામાં એને એકાએક પેલાએ પૂછ્યું 'શું ખાય છે ?' તેણે જવાબ આપ્યો 'શું ખાય માટી ?' એની ઉપર વાક્ય દેવતાએ કહ્યું 'તથાસ્તુ' 'અરે, આ સ્વપ્ન જ છે, સમજ્યા તું ? મને મૂકીને તું થોડો કાંઈ ખાવાનો છે ? શું ખાવ છો ? આ પ્રશ્ન પણ મેં સ્વપ્ન અસર ને કારણે જ પૂછી નાખ્યો.' પહેલેથી જ આશ્રમમાં સાથે રહેલા સુદામાજીને કૃષ્ણની આ લીલા જો ખબર હોત તો તેમનાથી આવી ભૂલ થાત જ નહીં, અને તેનું પરિણામ ભોગવવું પડ્યું જ ન હોત. એ પરિણામ પણ કંઈ સાધારણ હતું. તેમને અઢાર વર્ષ અત્યંત દરિદ્રતા ભોગવવી પડી. માટે જે લોકો એકલા ખાતા હોય છે, તેમણે આ વાત ખૂબ જ ધ્યાનમાં રાખવી. સાક્ષાત્ કૃષ્ણ જ જેનો સખો હતો એવા સુદામા જેવા ભક્તને પણ આ નીતિ ભંગ કરવાથી સંસારમાં જોરદાર ફટકો પડ્યો. પણ એ જ સુદામાએ આગળ જતાં પોતાની પત્નીએ પોતાના પરિશ્રમથી બનાવેલા મૂઠીભર પૌંઆ કૃષ્ણને પ્રેમથી અર્પણ કરતાં કૃષ્ણે પ્રસન્નચિત્ત થઈને તેમને કેવા ઐશ્વર્યથી તૃપ્ત કર્યા એ બધું તમે શ્રોતાઓ જાણો છો. (ઓ. ૭૩-૮૭)

હવે વધુ એક બોધ આપનારી વાત સંભળાવું છું. પહેલાં એ એક મશ્કરી રૂપે આનંદ કરાવશે અને ત્યારબાદ અંતે તો તે ઉપદેશ જ કરશે. કોઈને પરમાર્થનો ઉપદેશ ગમતો હોય છે, તો કોઈને તર્કવાદી યુક્તિઓ ગમતી હોય છે, તો ઘણાને મજાક મશ્કરી ગમતી હોય છે. આમ જોવા જઈએ તો દરેકને આનંદ જ આનંદ જોઈતો હોય છે. આ વાતમાં પણ મજાક જ હતી. એક બાઈ અને એક ભટ્ટજી અમુક કારણસર જુદે ચઢ્યાં અને સાઈ દરબારમાં કબિયો કર્યો. પણ કોઈ જાતનો ઉકેલ ન આવતા એ વાત પતી ગઈ. આ કથા ખૂબજ રસાળ છે, અને શ્રોતાઓને ખૂબ આનંદ આપનારી છે. ભક્તો એક બીજા સાથે લડતા ઝગડતા હતા તેમાંથી પણ હાસ્યરસ ઉત્પન્ન થતો. બધામાં હાસ્યની છોળો ફૂટશે. ભક્ત દામોદર ધનશ્યામ જેમની અટક બાબરે હતી, પણ અણણા ચિંચાણીકર એ જ એમનું પ્રચલિત નામ હતું. તેમને બાબા ઉપર અમર્યાદિત પ્રેમ

હતો. તેમનો મૂળ સ્વભાવ ગુસ્સાવાળો અને તીખો હતો. તેઓ કોઇની પણ મગજમારી સહન કરતા નહીં. યોગ્ય હોય કે અયોગ્ય હોય તેઓ ખુલ્લેઆમ જ પોતાનો અભિપ્રાય કહી દેતા. પછી ભલે તેનું પરિણામ હિતકારક હોય કે હાનિકારક એ તેઓ જાણતા નહીં. આણાનો સ્વભાવ જેટલો કડક અને તામસી હતો એટલો જ સજ્જન અને સત્વગુણોથી ભરેલો હતો. તેમના માથા ઉપર જાણે કાયમ સગડી જ ચેતેલી રહેતી. સાધારણ કારણો ઉપર પણ એમનું મગજ એકદમ ઉશ્કેરાઇ જતું અને ગુસ્સે થઇ જતા. કોઇ પણ કામ એ તડાફાડી વગર કરી શકતા જ નહીં. એમાં જરા પણ ઉધાર રાખતા નહીં. કોઇની પણ પરવા કર્યા વગર જે હોય તે રોકડું સંભળાવી દેતા, એવો એમનો વ્યવહાર હતો. એક વખત હાથમાં અંગારો પકડી શકાય પણ આણા એના કરતાં પણ વધારે પ્રખર કડક સ્વભાવના હતા. તેમ છતાં તેઓ બિલકુલ નિષ્કપટી હતા. તેથી જ તેમની ઉપર સાઇબાબા ખૂબ પ્રેમ રાખતા. તે અને તેમની ધર્મપત્ની બંને શ્રી સાઇબાબાની ખૂબ જ ભક્તિ કરતાં હતાં. તે માટે તે ઘણા વર્ષો શિરડીમાં જઇને રહ્યાં હતાં. આણાનાં પત્ની થોડાં વર્ષો બાદ પોતાનાં વતનમાં હતાં, તે દરમિયાન જ તેમનું નિધન થયું. તે પછી તરત જ લગભગ આણા પણ પોતાના જ વતનમાં ત્યાં જ અવસાન પામ્યા. તેમણે પોતાની સર્વ સ્થાવર અને જંગમ મિલકત ખૂબ પ્રેમથી શ્રી સાઇના ખર્ચ માટે શ્રી શિરડી સંસ્થાનને અર્પણ કરી દીધી હતી. ચાવડીનું સમારકામ આણાના ધર્મપત્ની લક્ષ્મીબાઇ બાબરેના નામથી થયેલું છે, અને સમાધિમંદિરના સભામંડપ માટે આણાના જ ટ્રસ્ટમાંથી ખાસ્સી મોટી રકમ ફાળવવામાં આવી હતી. જેને લગતી નોંધ પણ ઇમારત ઉપર કોતરવામાં આવી છે. ચિંચાણી ગામ થાણા જિલ્લામાં આવેલું છે. (ઓ. ૮૮-૯૬)

એક વખતે બપોરના સમયે મસ્જિદમાં ભરાયેલા દરબારમાં કહેડા ઉપર ડાબો હાથ મૂકીને બાબા બિરાજ્યા હતા. બાબા આમ તટસ્થપણે અને સીધા બેસતા હતા. પછી ન સમજાય તેવી રીતે ભક્તોમાં ઝગડો ઘૂસાડી દેતા. ત્યાર બાદ ગરમાગરમી, રીસામણાં મનામણા વગેરે પતી જતાં એટલે બંને પક્ષોને સમજાવીને શાંત પાડી દેતા. કોઇ બાબાની કૂખ દબાવી આપતા, તો કોઇ પગ ધીમે ધીમે દબાવી સેવા કરતા, તો કોઇ બરડો અને પેટ ચોળીને બાબાની અનેક પ્રકારે સેવા કરતા હતા. બાબા તો આજીવન બ્રહ્મચારી હતા, ઉધ્વરિતસ અને શુદ્ધચારી હતા. તેઓ પુરુષ અને સ્ત્રીઓ આ બધાને સેવાચાકરી કરવાનો મોકો આપતા. આણા કહેડાની બહાર આગળ વળીને બાબાનો ડાબો હાથ દાબી રહ્યા હતા, ત્યારે જમણી બાજુની પરિસ્થિતિ કેવી હતી તે હવે સ્વસ્થ ચિત્તે સાંભળો. એ બાજુ બાબાનાં ચરણોમાં જેની અનન્ય ભક્તિ છે, એવી એક બાઇ બેઠી હતી. જેમને બાબા આઇ-મા કહેતા હતા. અને અન્ય સર્વે માસીબા નામથી બોલાવતા હતા. તેમનું મૂળનામ વેણુબાઇ હતું. તેમની અટક કૌજલગી હતી. તેમનો સાઇનાં ચરણમાં અનુપમ ભાવ હતો. આણા પચાસ વટાવી ચૂક્યા હતા. મોઢામાં દાંત પણ ન હતા. માવશીબાઇ પણ ઉંમરલાયક હતાં. આ બંને વચ્ચે વાદવિવાદ અને ઝગડો ઊભો થયો. આણા પોતાની પત્ની સાથે બાબાની સેવામાં હતાં. માવશીબાઇ વિધવા હતાં. તેઓ બાબાનું પેટ અને કૂખ નીચેની બે બાજુએ દાબતાં તેમનો શ્વાસ ચઢી જતો. માવશીબાઇ મનનાં નિર્મળ હતાં. તેમજ બાબાની સેવા કરવા માટેની તેમની શક્તિ પ્રબળ હતી. બંને હાથોથી વળ દઇને બાબાનું પેટ તેઓ ચોળી આપવા લાગ્યાં. પાછળથી બાબાને બંને હાથે પકડીને છાશ વલોવતા હોય એ પ્રમાણે તેમને દાબીને મળવા માંડ્યા. બાબા પણ હાથહૂંચ કર્યા વગર ચૂપચાપ બેસી રહ્યા. જાણે કે તેમને કોઇ ત્રાસ થતો જ ન હતો. દાબવાની પદ્ધતિ વિચિત્ર હતી. પેટ અને પીઠ સપાટ થઇ જાય એવી રીતે હતી. આ બધાનું મૂળ કારણ ભલે માવશીબાઇનો બાબા પ્રત્યેનો પ્રેમ જ હતો છતાં જાનના મનમાં દયા ઉપજતી હતી. પરંતુ પોતાની ઉપરનો આ નિષ્કામ પ્રેમ જોઇને બાબા આવી ઉત્તમ સેવા ભક્તોને હંમેશા પોતાની યાદ રહે અને તેમનું કલ્યાણ થાય માટે સ્વીકારતા હતા. આપણી તો એટલી તે કઇ મોટી તપશ્ચર્યા કે જેને હિસાબે આ સંતનો સહવાસ આપણને મળ્યો ! પણ સાઇ જ ભક્તો ઉપર નિસંશય પ્રેમ કરનારા હતા. તેઓ ભક્તોની ક્યારે પણ ઉપેક્ષા કરતા ન હતા. શું એ આમ તેમ ડોલવાનું કૌશલ્ય.

બાબા ઉપરનીચે હાલતા તેવી જ રીતે માવશીબાઈ પણ હાલતાં હતાં. સેવાની ખરેખર આ એક આશ્ચર્યકારક રીત હતી. અણા આગળ વળેલા હતા, પણ હાલતા ન હતા, સ્થિર હતા. જ્યારે માવશીબાઈ પોતાની સેવામાં ખૂબ જ મસ્ત હતાં. જેને લીધે એમનું મો ઉપર નીચે થતું હતું, તેવા સમયે શું બન્યું તે સાંભળો. સાઈસેવામાં પેટ ચોળતાં ઉપર નીચે થતાં આ બાઈનું મોઢું અણાના મોઢા સામે આવ્યું. આ લાગ જોઈને પહેલેથી જ મોટી ગમ્મતિયાળ એવી માવશીબાઈ બોલી, ‘શું... રે... અણા ઇસ્કબાજ ! શરમ નથી આવતી, પહેલા મારું ચુંબન માંગો છો ? મારું ચુંબન લેતાં પહેલા આ સફેદ વાળની શરમ નહિ આવી.’ માવશીબાઈ આવું બોલતાં જ અણા બાંધો ઉપર ચઢાવીને બોલ્યા, ‘શું આટલી ઉંમરે પણ હું સાવ મૂર્ખ ગાંડો હોઈશ તું જ મોઢાને મોઢું અડાડીને મારી જોડે ઝગડવા તૈયાર થઈ ગઈ લાગે છે.’ બાબાને મનમાં બંને માટે પ્રેમ હતો. તેમની બોલાચાલી શરૂ થયેલી જોઈને, બંનેને શાંત કરવા માટે તેમણે એક સરસ યુક્તિ અજમાવી. પ્રેમથી બોલ્યા, ‘અરે અણા, તું વગર કામનો બૂમાબૂમ કરીને ઝગડે છે, શાનો ? પોતાની માને ચુંબન કરવું એમાં ગેરવ્યાજબી શું છે ?’ આ સાંભળીને બંનેને શરમ આવી. મજાક મશકરીના શબ્દો ત્યાંના ત્યાંજ રહ્યા અને પ્રેમપૂર્વક એક રમુજની છોળ ઊઠી. આ ગમ્મત બધાંને ખૂબ જ ગમી. આમ જુઓ તો આ વાત એકદમ સાધારણ છે, પણ એનો માર્મિક અર્થ જાણનારા શ્રોતાઓ જ એનો આસ્વાદ લઈ શકશે. તેમને તે જ જગ્યાએ ચૂપ કરીને કેવી રીતે બેસાડી દેવા એના અનેક પ્રકાર જોવા મળશે. એક મા અને બાળકમાં જેવી પ્રીતિ હોય છે તેવો જો પ્રેમ આ બંનેમાં હોત કે મમતા હોત તો આ કલેશનો ઉદ્ભવ જ ન થયો હતો અને આવી ક્રોધની ભાવના પણ પેદા થઈ ન હોત. ચાબુકના ચાબખા પડતાં જોરથી હસવું આવે અને પુષ્પોની વર્ષા થતાં અસહ્ય રડવું આવે, મનમાં ઉઠનાર શોક, આનંદ વગેરેની લહેરો મનની કલ્પના ઉપર અથવા તો સમજૂતી ઉપર જ આધાર રાખતી હોય છે. આનો અનુભવ કોને નથી ? ખરેખર ! બાબાની યુક્તિ પ્રયુક્તિઓ કમાલની હતી. સમયસર યોગ્ય હોય તેટલું જ બોલીને તેઓ સાંભળનારા મનને શાંત કરતા, અને તેની સાથે સાથે બોધ પણ આપતા. (ઓ. ૯૭-૧૨૪)

આમ એક બીજી વખતે માવશીબાઈ બાબાનું પેટ ચોળતાં હતાં તે વખતે તેમની એ અતિરેકતા જોઈને એક પરમ ભક્તનું મન કકળી ઉઠ્યું. દયા અને ચિંતા ઉત્પન્ન થઈ અને તેઓ બોલ્યા, ‘બાઈ ! જરા તો ધીરથી કરો ? આ તો કાંઈ શરીરને ચોળવાની રીત કહેવાય ? થોડી મનમાં કરુણા રાખો. બાબાના સ્નાયુઓની શિરાઓ તૂટી જશે.’ આટલા શબ્દો કાને પડતાં જ બાબા પોતાની જગ્યાએથી ઊભા થઈ ગયા અને સટકો હાથમાં લઈને તેનાથી ભૂમિ ઉપર જોર જોરથી પ્રહાર કરવાનું તાંડવ ચાલુ કર્યું. બાબાનો સંતાપ હૃદયપરનો વધ્યો. અંગારા જેવી તેમની બે ચમકતી આંખો સામે ફરવા લાગી. તેથી તેમની સામે ઊભા રહેવાની હિંમત કોણ કરે ? જેવી રીતે બિલાડીની આંખો અંધારામાં ચમકે છે તેવી જ રીતે બાબાની આંખો દિવસ દરમિયાન ચમકવા લાગી. જાણે કે આંખોની જવાળાઓથી હમણાં સૃષ્ટિને ભસ્મીભૂત કરી નાખશે એવું લાગવા માંડ્યું, પછી તેમણે સટકાનો એક છેડો પોતાના હાથમાં પકડ્યો અને પોતાના પેટના મધ્યભાગમાં જોરથી દબાવીને ખૂંપાવી દીધો. અને બીજો છેડો સામેના થાંભલા ઉપર ટેકવીને મજબૂત એવા થાંભલાને બે હાથે બાથ ભીડી. એ સટકો સવાહાથનો એટલે કે લગભગ બે થી અઢી ફૂટનો લાંબો હતો. તે આખો પેટમાં ઘૂસી ગયો અને જોરજોરતામાં એવું લાગ્યું કે એ બાબાનું પેટ ફાડીને એમનો પ્રાણ લેશે કે શું ? થાંભલો જમીનમાં ખાસો ખૂંપેલો હતો, એ કંઈ થોડો જ હાલવાનો હતો ? બાબા ધીરે ધીરે સરકતા ગયા અને થાંભલાને ખૂમ પાડીને બાથ ભરી. જોનારાના તો મોઢામાંથી પ્રાણ ઊડી ગયા. હમણાં કંઈક અઘટિત બનશે એવું સમજીને લોકો મોઢામાં આંગળા નાખીને બેઠા. ‘બાપ રે, આ કેવો કદી ન બને તેવો પ્રસંગ ! કેટલું ભયંકર આ સંકટ ! આ અનર્થનો શું ઉપાય કરવો ?’ આમ લોકો ફિક્કર કરવા લાગ્યા. પેલી માવશીબાઈના કારણે આટલું બધું સંકટ ? પણ ભક્તોને આધિન રહેવું એ બાબાનું વ્રત હતું. માટે જ્યારે કોઈ સેવા કરતું

હોય તે સમયે વચ્ચે કોઈ, એ સેવાની ટીકા કરે કે, સેવા કરવાવાળા ઉપર કોઈ કટાક્ષ કરે તે બાબાને જરાયે ગમતું નહિ. પેલા પ્રેમાળ ભક્તના મનમાં આવ્યું કે, માવશીબાઈને કોઈ સુચના આપીએ. જેથી કરીને બાબાને ત્રાસ ઓછો થાય. તો એનું પરિણામ તો આવું આટલું બધું ઉલ્ટું અને ભયંકર આવ્યું. આખરે દેવને કુરુણા આવી અને ગભરાવી નાખે એવી કલ્પના છોડીને પોતાના આસન ઉપર આવીને બેસી ગયા. પેલો પ્રેમાળ ભક્ત ભલે ન ડગમગનારો હતો, છતાં બાબાનો આવો આકરો સ્વભાવ જોઈને તેણે કાન પકડ્યા અને હવે પછી કેવી રીતે વર્તવું તેનો બોધ મેળવ્યો. તે દિવસથી નિર્ધાર કર્યો કે, જો કોઈ સેવા કરતું હોય તો તેમાં માથાકૂટ કે વિરોધ કરવો નહિ. જેને જે રીતે સેવા કરવી હોય તેને ગમે તેવી રીતે કરવા દેવી પણ વચ્ચે બોલવું નહીં. સાઈસમર્થ પોતે જ સામર્થ્યવંત છે. સેવા કરવાવાળાને ક્યારે અને કેવી રીતે રોકવો અથવા તો કોના ઉપર ક્યારે કૃપા કરીને તેને એના મન પ્રમાણે કરવા દેવી એ તેઓ જાણતા હતા. સેવા કરવાવાળાના ગુણ અથવા અવગુણ આપણે શા માટે જોવા ? કોઈ એકની ચાકરી સાઈબાબાને સુખદાયક લાગે અને બીજાની વેદના આપનારી દેખાય તો તે આપણી બુદ્ધિ તથા ભાવનાઓના તરંગો તો નથી ને ? ખરો પ્રકાર કોઈને પણ સમજતો નહીં ! હવે આ ગમ્મત મશ્કરી બસ થયાં. લેનારાઓ તો આમાંથી યોગ્ય બોધ લઈ જ લેશે. સાઈની કથાનો સ્વાદ ને સુગંધ ભ્રમરરૂપી ભક્ત જ સેવન કરી શકે છે. (ઓ. ૧૨૫-૧૪૨)

હેમાડપંત સાઈનાં ચરણોમાં લીન થયા છે. આગળનો અધ્યાય આના કરતાં પણ કંઈક વિશેષ હશે. દયાના સાગર સાઈબાબા ભક્ત દામોદર દામુઆણા રાસને કે જે અહમદનગરના સુખસંપન્ન શ્રીમંત કંસારા અથવા તો કાય ઉપર કામ કરવાવાળા તેમજ જાતજાતની કાયની બંગડીઓ બનાવી વેચવાનો ધંધો કરાનરા ગૃહસ્થની ઇચ્છા પૂર્ણ કરેલી તે પણ એક મોટો ચમત્કાર જ છે. દમોદર સંકટોથી ઘેરાયેલા અને ખૂબ જ ત્રાસેલા હતા. તેમણે પોતાની સામે બોલાવીને તેના મનની અસ્વસ્થતા બાબા દૂર કરશે. (ઓ. ૧૪૩-૧૪૪)

સર્વનું કલ્યાણ થાઓ, આ પ્રકારે સંત અને સજ્જનોની પ્રેરણા પામેલા ભક્ત હેમાડપંત રચિત શ્રી સાઈસમર્થના સત્ય ચરિત્રનો 'વિનોદ-વિલાસ' નામનો ચોવીસમો અધ્યાય અહીં સમાપ્ત થાય છે.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ.

અધ્યાય ૨૪નું વિવરણ

(આ અધ્યાયમાં સાઈબાબાની વિનોદવૃત્તિનાં બે ઉત્તમ ઉદાહરણો આપેલાં છે.)

સાઈબાબા તો વિનોદના ભંડાર હતા. નાનપણથી જ તેમને વિનોદ અને ઠઠા મશ્કરી પ્રિય હતી. હેમાડપંતે શરૂઆતમાં અધ્યાય ૪ ઓવી ૧૩૧માં કહ્યું છે કે, 'સ્વભાવ છોકરો ગમતી છેક । ક્યા ભળતી ભળતી જ વાત એણે કહી ।।' દ્વારકામાઈમાં મહાળસાપતિ અને તાત્યા પાટીલ રાત્રે સૂવા માટે જતા. તેમની સાથે બાબાની હંમેશા ધમાલ મસ્તી રહેતી. આ ત્રણેય જણા પોતાના પગ પરસ્પર એકબીજાને લગાડીને તથા માથાં ત્રણેય દિશામાં રાખીને સૂઈ જતા હતા. ક્યારેક બાબા

ઓચિંતા ઊઠી જતાં અને આનો પગ પેલા ઉપર અને પેલાનો પગ આના ઉપર, અને કોઈના પગ પોતાના શરીર ઉપર લઈને સૂઈ જતા. અને સવારે ઉઠતાં તેઓ એક બીજાને પૂછતાં કે આવું કોણે કર્યું, તો બાબા જવાબ ન આપતા ખડખડાટ હસતા. કોઈ કોઈ વખત તાત્યા ધોરવા લાગતા એટલે બાબા ઉઠીને તેમને ઉઘાછતા કરીને એવું માથું દબાવી દેતા અને ત્યારબાદ મહાળસાપતિની મદદ લઈ તેને આખો નિચોવી નાખતા અને એની પીઠ મસળતા. બાબાનો અને તાત્યાનો મામા ભાણેજ જેવો સંબંધ હતો. તેને લીધે તેની સાથે બાબા સૌથી વધારે ટીખળ કરતા. બાબા તેને ગલીપચી કરતા, તેના બે હાથ પકડી કુદડી ફરતા, કુસ્તી કરતા, અને ધીંગામસ્તી પણ હંમેશાં કરતા રહેતા. એ જ પ્રમાણે અધ્યાય ૩૬માં પોતાના લાકડા ભક્ત શ્યામાને ગાલ પકડી ચૂંટલી ભરેલી એ વિષે તો આપણે બધા જાણીએ છીએ.

બાબા કોઈની સાથે બોલતા અને વાત કહેતા, કોઈનો રોગ મટાડતા અને ઉપદેશ કરતી વખતે પણ બાબા સદાને માટે વિનોદ કરતા અને હસતા રહેતા. જાણે કે તેઓ એવું કહેવા માગતા હતા કે સંસારમાં દુઃખો અને સંકટોની તો પરંપરા જ હોય છે. પછી આપણે વગર કામના મૂર્ખની માફક રડતા રહેવાથી કે ચિંતાગ્રસ્ત થઈને વધારે દુઃખી શા માટે થવું ?

ન કરશો ફિક્કર ચત્કિચિત । રહેવું સદાઆનંદ ભરિત ।

ન કરવી ચિંતા અમરણાંત । ઉપદેશ નિત્ય એ બાબાનો ॥૧૧૩॥

બાબાની વિનોદ કરવાની રીત ખરેખર જ અલૌકિક હતી. અભિનય સાથે ઓછું સ્મિત કરીને તેઓ બિલકુલ જોઈતા જ શબ્દોમાં પ્રસંગને અનુરૂપ એટલો સરસ વિનોદ કરતા કે ભક્તોનું હસવું રોકાતું નહિ. સાધારણ રીતે જેની મશ્કરી કરવામાં આવે એને તે ગમતું નથી હોતું, પણ બાબાની આ મજાક મશ્કરીની ટેવ એટલી પ્રેમાળ હતી કે જેનાથી કોઈ બોધ નહિ તો શિખામણ જરૂર મળી રહેતી, અને જે તે માણસને એ ખરેખર ગમી જતી.

આ અધ્યાયમાં હેમાડપંતની લીલા ચણા ઉપરથી મજાક કરીને ‘એકલા એકલા ખાવું સારું નહિ’ એવું કહીને બાબાને એમની સાથે જ નહિ પણ ભેગા થયેલા તમામ ભક્તોને કેટલું મહાન તત્ત્વ શિખવ્યું છે !

વિષયની જેને છે ખાજ । પરમાર્થને ન તેની આશ ।

તેને જે કરે પરાજિત । તેનો દાસ પરમાર્થ ॥૪૩॥

‘યદા પંચાવતિષ્ઠંતે’ । એ મંત્રથી દે શ્રુતિ કહે ।

ઠઠા નિમિત્તે તે જ બાબાએ । કરી દીધું દઢ મહને ॥૪૪॥

એવી જ રીતે અણણા ચિંચણીકર અને માવશીબાઈનો વિવાદએ ‘અનુચિત શું તે સમજે નહીં । ચુંબન લેતા મા નું તે ॥ આવી મશ્કરીથી વાતને વાળી લઈ બધાને હસાવીને બાબા તેનો કેવો અંત લાવ્યા ?’

બાબાની નવલ સહજ યુક્તિ । બોલે બોલ અનુસરી ।

શ્રોતા પામે જેથી શાંતિ । ને બોધ પણ લે તત્કાળ ॥૧૨૪॥

સારાંશ કે બાબાનો આવો વિનોદ શ્રોતાઓને ફક્ત દુઃખી કરવા માટે ન હતો, પણ તેમાંથી બધાને હિતાવહ એવો સાર જ શિખવાડવા માટે હતો. માટે બાબાના અનુભવી ભક્ત તેમના બોલવા ઉપર ખાલી મજાક મશ્કરી સમજીને છોડી દેતા ન હતા, પણ તેમના મનમાં ખાત્રી રહેતી કે -

હોય ન હો વાણી વિનોદ । ન થાય કદી તે નિષ્કારણ ।

બાબાના એકાએક અક્ષરગણ । હોય છે અર્થની ખાણ ॥૬૦॥

અધ્યાય - ૨૦

॥ અધ્યાય ૨૫ ॥

ભક્ત, અભીષ્ટ સંપાદન

(ભક્તોની મનોકામના પૂર્ણ કરીને કલ્યાણ કરવું)

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,
શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઇનાથ મહારાજને વંદન.

કૃપાના સાગર એવા સાઇમહારાજ સાક્ષાત્ ઇશ્વર હતા. તે પૂર્ણબ્રહ્મ હોવાથી પણ મહાન યોગેશ્વર હતા. તેમને મારાં સાષ્ટાંગ નમસ્કાર હો. હે સંતોના ભૂષણ ! દરેકના કલ્યાણના નિવાસસ્થાન જેવા અને આત્માનંદ પ્રાપ્ત થયેલા સાઇનાથ ! તારો જય જયકાર હો. હે ભક્તોના વિશ્રામસ્થાન અને પૂર્ણકામ સાઇસમર્થ તને મારા પ્રણામ હો. પાછળના અધ્યાયમાં સાઇબાબાની મન્નક મશ્કરીની ઓળખ અને તેને લગતું વર્ણન કર્યું. ભક્તભાવન સાઇ ભક્તોને સદાય આનંદ આપે છે અને દયાની પરમમૂર્તિ છે. ભક્ત માત્ર શ્રદ્ધાળું અને ભાવથી ભરેલો હોવો જોઈએ તેમજ તેની ભક્તિ એકનિષ્ઠ હોવી જોઈએ. પછી એને ઇચ્છિત વસ્તુઓની ઊણપ રહેતી નથી. ‘સદ્ગુરુ એટલે હું જાતે જ છું’ એવું શ્રી કૃષ્ણે ઉદ્ભવને ભાગવતમાં કહ્યું છે. સદ્ગુરુ એ જ મારી મૂર્તિ । નિશ્ચયથી એ જાણ નિશ્ચિત । વિકલ્પ ના રાખવો આ અર્થે । અનન્ય ભક્તિ એ જ એનું નામ ॥ એકનાથી ભાગવત અધ્યાય ૧૨ ઓ. ૪૯૯ આની ઉપર વિશ્વાસ મૂકનારને જ અનન્ય ભક્તિ કહેવામાં આવે છે. મારા મનમાં ઇચ્છા થઇ કે, શ્રી સાઇનું ચરિત્ર લખું, અને સાઇએ એમાં અતિ આશ્ચર્યકારક સાંભળવા યોગ્ય લીલાઓ લખાવીને મને ચિંતામાંથી મુક્ત કર્યો. મારો અધિકાર ન હોવા છતાં અને શાસ્ત્ર, જ્ઞાનમાં નિપુણતા ન હોવા છતાં મારા જેવા તદ્દન પામર મનુષ્યને શક્તિ બક્ષી અને પોતાના ભક્તોની જગૃતિ માટે મારા દ્વારા આ ગ્રંથ લખાવ્યો. ‘કથાનો વ્યવસ્થિત સંગ્રહ કરો એવી આજ્ઞા જ્યારે મારા જેવા અજ્ઞાનીને થઇ ત્યારે જ મારી મંદબુદ્ધિ, ધૈર્ય અને જ્ઞાનથી સંપન્ન થઇ અને ત્યારે જ મને ધીરજ આવી કે આ ઉત્તમ ગુણોથી યુક્ત સાઇ પોતાના ભક્તોના ઉદ્ધાર માટે પોતાની જ કથાનો સંગ્રહ કરાવશે. આવું જ ન હોત તો, આ વાણીનો ખેલ કરવાનું સાહસ હું કરી શક્યો હોત કે ? આ ચરિત્રરૂપી અમૃતનો રસ તે સંત ચરણોના પ્રસાદનું અમૃત છે. આ સાઇચરિત્ર એટલે ભક્તો માટે સાઇની કથારૂપી અમૃતની પરબ છે. તે યથેચ્છપીને સાઇકૃપાથી સંસારરૂપી દુઃખનું નિવારણ કરવું. આ ચરિત્ર નથી પણ આતો સોમકાંત ચંદ્રમાણી કે જેની ઉપર ચંદ્રનું કિરણ પડતાં તેમાંથી પ્રકાશપૂંજ ફૂટે છે તેવી માન્યતા છે. એમાંથી સાઇકથાનું ચંદ્રામૃત સતત ઝરતું હોય છે. તરસથી વ્યાકુળ થયેલા, ચકોરરૂપી ભક્તો તે પીને તૃપ્ત થતા હોય છે. હવે ઓ પ્રેમાળ શ્રોતાજનો ! કળિયુગમાં ઉત્પન્ન થનારી જે વાસનાઓ છે, તેનો નાશ કરવા માટે આ સાઇની પવિત્ર કથા સંકોચ વગર એક ચિત્તે અને મન લગાવીને સાંભળો. સાઇબાબા ઉપર જો એકાદ કોઇની અનન્ય શ્રદ્ધા બેસી ગઇ તો તે ભક્તના સર્વ અનર્થો દૂર કરીને તથા બધા જ કષ્ટોનું નિવારણ કરીને તેની ધારેલી મનોકામના પુરી કરે છે. આ વિષેની એક વાત સાઇની ભક્ત વત્સલતા દર્શાવે છે. તે જો શ્રોતાઓ આદરથી સાંભળશે તો તેમને જરૂરથી આનંદ થશે. માટે શ્રોતાઓઆ નવીનતસભર કથા ધ્યાન દઇને સાંભળવી. જેથી ગુરુમાઉલી કેટલા દયાના મૂર્તિમંત સાગર છે તેનો અનુભવ થશે. આ કથા ભલે નાની હોય પણ એવા તાત્પર્યથી મળનારી શિખામણને લીધે તે કથા ખૂબ જ સારી છે. એક ક્ષણ માટે ધ્યાન આપો એટલે તમારાં બધાં જ સંકટો બાજુએ ખસી જશે. (ઓ. ૧-૧૭)

અહમદનગરના દામુ અણ્ણા દામોદર સાવળારામ રાસને નામના એક સુખી ધનવાન કંસારા જાતના કે જે કાચનું કામ કરનારા અને બંગડીઓ બનાવીને વેચનારા ભક્ત સાથે ચરણમાં આસકત હતા. એવા શ્રેષ્ઠ ભક્તની આ કથા સાંભળીને શ્રોતાઓને જરૂર આનંદ થશે. તેમજ સાઇબાબાની ભક્તોના રક્ષણ કરવાની તત્પરતા તેમને પ્રત્યક્ષ દેખાશે. દર વર્ષે રામનવમીના ઉત્સવને દિવસે બે મોટાં નવાં નિશાનો શિરડી ગામમાં સરઘસમાં ફેરવવા માટે કાઢવામાં આવે છે, જેની સ્થાનિક લોકોને ખબર છે. તેમાનું એક પ્રેમનું અખંડ પ્રતીક સમી ચાલુ જ રહ્યું છે. દામુ અણ્ણાને બે પત્નીઓ હતી છતાં સંતતિ ન હતી. પાછળથી બાબાના આશીર્વાદથી તેમને ત્યાં પુત્રરત્નનો જન્મ થયો. આ પુત્રરત્ન એટલે શિરડીમાં હમણા સુધી બધા જ ઉત્સવોમાં દેખાનારા અને સાઇબાબા પ્રત્યે અત્યંત નિષ્ઠા રાખનારા સ્વ. નાનાસાહેબ રાસને ઉર્ફે દત્તાત્રેય દામોદર રાસને હતા. તેમનો જન્મ અહમદનગરમાં ઇ.સ. ૧૯૦૦ની સાલમાં થયો હતો. અને મૃત્યુ ૨૧ જૂન ૧૯૮૫ના રોજ અષાઢી એકદાશીના દિવસે પવિત્ર તિર્થ શિરડીમાં જ ઉંમરના ૮૫મા વર્ષે થયું. આ પુત્રરત્ન નિમિત્તે દામુ અણ્ણાએ રામનવમીના ઉત્સવ નિમિત્તે નિશાન ચઢાવવાની બાધા રાખી અને ત્યારથી પ્રત્યેક વર્ષે એ નિશાનને સરઘસમાં ફેરવવાનો શિરડીમાં રિવાજ શરૂ થયો. આ સરઘસની તૈયારી કોંડિબા નામના સુથારના ઘરેથી શરૂ થાય છે, અને પછી વાજતે ગાજતે આ ઝંડા જેવું નિશાન ગામમાં સરઘસાકારે ફેરવાય છે. ત્યારબાદ તે ખૂબ લાંબી પતાકા મસ્જિદના બે ખૂણાઓમાં બાંધવામાં આવે છે. આ રીતે ભાવપૂર્વક યા ઉત્તમ મહોત્સવ દર વર્ષે શિરડી ગામમાં થાય છે. તે વખતે ત્યાં જે કોઈ ફકીર અને સાધુઓ આવતા તેમને ધરાઈને જમાડવામાં આવતા. આ દામુશેઠ રામનવમીનો નિયમ આ રીતે પાર પાડતા હતા. હાલમાં પણ તે નિયમ તેમના વારસદારો પાળી રહ્યા છે. આ દામુઅણ્ણાની કથા શ્રોતાઓ માટે જ વર્ણવીને કહી રહ્યો છું. તે ધ્યાન રાખીને સાંભળશો તો સાઇબાબાના સામર્થ્યની તેમને કલ્પના આવશે. (ઓ. ૧૮-૨૭)

દામુ અણ્ણાના મુંબઈમાં રહેતા એક મિત્રે તેમને એક પત્ર મોકલ્યો, ‘ખુલ્લેઆમ ચોખ્ખો રૂપિયા બે લાખનો નફો થાય એવો ફાયદાકારક ધંધો આપણે કરીએ. તેમાં તમારી અને અમારી ભાગીદારી કરીએ. બંનેને એક એક લાખની ચોખ્ખી કમાણી છે. આ બાબતમાં તમે મને તરત જ જવાબ મોકલી આપશો. રોકડો ધંધો છે એમાં ડરવા જેવું કંઈ નથી. આ ખેપમાં કપાસની ખરીદી કરી નાંખીએ. ભાવ તો ઉપર જવાનો જ છે. સમયસર જો એ સોદ્ધો પાકો કરવામાં નહીં આવે તો પાછળથી જરૂર પસ્તાવાનો વારો આવશે.’ આવો મોકો નકામો જવા દેવા જેવો નથી, આ વાંચી અણ્ણાના મનમાં હલચલ મચી ગઈ. કેમકે દામુને તેના મિત્ર ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હતો. પણ કોઈ નક્કી વિચાર તેમને સૂઝતો ન હતો. ધંધો કરવો કે ના કરવો ? આ વિચાર અણ્ણાના મનમાં ચકરાવા લાગ્યો. શું થશે ? હે દેવ ! કેમ કરીને આ વાત શક્ય બનશે તે વાતનો મનમાં સંશય થવા લાગ્યો. દામુ અણ્ણા સાઇગુરુના શિષ્ય હતા. તેમણે બાબાને એક પત્ર લખી મોકલ્યો, ‘મારા જેવા પામર પાસે સ્વતંત્ર બુદ્ધિ નથી, તમે જ અમારા આધાર છો, છત્ર છો. પ્રથમ દષ્ટિએ આ ધંધો કરવો જોઈએ, એવું લાગે છે. છતાં લાભ થવાનો કે નુકસાન તે તે કૃપા કરીને બતાવો.’ પત્ર માધવરાવને મોકલ્યો અને કહેવડાવ્યું કે, તે બાબાને વાંચીને સંભળાવે. તેઓ શું અભિપ્રાય આપે છે તે મને અવશ્ય જણાવશો. મને તો આ ધંધો આમ તો લાભકારક લાગે છે. બીજા દિવસે ત્રીજા પ્રહરમાં તે પત્ર માધવરાવના હાથમાં પહોંચ્યો. તે તેમણે મસ્જિદમાં જઈ બાબાનાં ચરણોમાં મૂક્યો. ત્યારે બાબાએ પૂછ્યું, ‘કેમ શ્યામા ! ઉતાવળ શેની છે ! કયો કાગળ પગ પાસે મૂક્યો ?’ શ્યામાએ જવાબ આપ્યો, ‘બાબા ! પેલો નગરનો દામુશેઠ તમને કંઈ પૂછવા માંગે છે.’ બાબાએ પૂછ્યું, ‘શું... રે, શું લખે છે ? શું બેઠો બેઠો કારસ્તાન કરે છે ? મને લાગે છે કે તે આકાશને સ્પર્શવા માંગે છે. ભગવાને તેને જે આપ્યું છે તેની તેને કિંમત નથી. તેને તે ઓછું પડે છે. સારું, વાંચ વાંચ એનો પત્ર.’ શ્યામા બોલ્યા, ‘બાબા ! તમે કહી રહ્યા છો એ જ પ્રમાણેના સચોટ શબ્દો દામુ અણ્ણાએ પત્રમાં લખ્યા છે, હે દેવ તમે અહીંયા સ્વસ્થ બેઠા છો અને ત્યાં પેલા ભક્તોને અસ્વસ્થ કરી ગભરાવી મૂકો છો. પછી તમારા મનને તાલાવેલી લાગતાં તેને તમારાં ચરણોમાં ખેંચી લાવો છો. કોઈને

જાતે ખેંચી લાવો છો તો કોઈને પત્ર લખવા પ્રેરો છો અને એમાં પાછો પત્રનો આશય પહેલેથી જ કહી દો છો. પછી પત્ર શા માટે વાંચવો છો ?' બાબા બોલ્યા, 'અરે શ્યામા વાંચ.... વાંચ, મારું કહેવું બધું સાચું માનતો નહિ. હું તો બસ આવો જ છું અને સ્વાભાવિક પણે જ કહેતો હતો. હું તો મનમાં આવે તેમ વગર કામનું બોલતો હોઉં છું.' પછી માધવરાવ પત્ર વાંચવા લાગ્યા અને બાબા તેને ધ્યાન દઈને સાંભળવા લાગ્યા. સાંભળતા જ બાબા ઉકળીને બોલ્યા, 'પેલા શેઠિયાની તો મતિ ભ્રષ્ટ થઈ લાગે છે. આ પત્રના જવાબમાં એને લખ, કે તારા ઘરમાં કંઈ વાતની ઉણપ છે ? આપણને અડધી ભાખરી પણ ચાલે. લાખ્ખોની પાછળ ગાંડો થતો નહિ.' આ બાજુ દામુ અણા જવાબની કાગડોળે રાહ જોઈને બેઠા હતા. પત્ર મળતાં જ તેઓ વાંચવા માંડ્યા અને તે વાંચતાં વાંચતાં નિરાશ થઈ ગયા. તેમના મનના મનોરથોનો કિલ્લો ધસી પડતો લાગ્યો અને આશાનું વૃક્ષ જડમૂળથી જ ઉખડી ગયું. 'હવે એક લાખ કમાઉં અને અડધો લાખ વ્યાજે મૂકું એટલે જલ્દી જ લાખોપતિ શાહુકાર થઈને આનંદથી અહમદનગરમાં રહીશ.' આવો જે મનમાં મોભાનો વિચાર કર્યો હતો, તે તેની જ જગ્યાએ રહ્યો અને દામુ અણા ખૂબ ઉદાસ થઈ ગયા. તેઓ મનમાં બોલ્યા, 'બાબાએ આ શું કર્યું ? તેમને આ પત્ર લખીને મેં મોટી ભુલ કરી. મારું પોતાનું મેં જાતે જ નુકશાન કર્યું. જોત જોતામાં સામે આવેલી પીરસેલી થાળીને આપણે લાત મારી છે. પેલા જવાબમાં દામુ અણાને માધવરાવે એવી પણ સૂચના આપી હતી કે, કાન અને આંખોની વચ્ચે અંતર હોય છે. અર્થાત્ પત્ર દ્વારા સંદેશો સંભળાવવામાં અને પ્રત્યક્ષ કહેવામાં ઘણો ફરક પડે છે. આ માધવરાવની સૂચના વાંચીને દામુશેઠને જાણે બધું યોગ્ય અને ઉચિત લાગ્યું, 'કોણ જાણે ? એમાં જ આપણું કલ્યાણ હોય. કદાચ પરવાનગી મળશે.' આવો મનમાં વિચાર કરીને, અણા સીધા જ શિરડી પહોંચ્યા. અને બાબાની સામે દંડવત્ પ્રણામ કરી સામે જઈને બેસી ગયા. ધીમે ધીમે બાબાના પગ દાબવા લાગ્યા. પણ બાબાને પૂછવાની હિંમત ન ચાલી. એટલામાં તેમના મનમાં એક વૃત્તિ જાગી કે બાબાનો નફામાં ભાગ રાખવો. તેઓ મનમાં બોલ્યા, 'હે સાઇનાથ ! જો આ સોદામાં મને મદદરૂપ થશે તો નફાનો થોડો હિસ્સો તમારાં ચરણોમાં અર્પણ કરીશ.' આવો વિચાર મનમાં કરીને દામુ અણા પલભર માટે બાબાનાં ચરણો પર પાથ મૂકીને બેસી રહ્યા. સંકલ્પ-વિકલ્પ આ મનની વિચિત્ર સ્થિતિ છે. દામુ અણાના મનમાં તો આંદોલન ચાલી રહ્યું હતું. ભક્ત મનમાં અનેક મનોરથો કરતા હોય છે, પણ તેમને પોતાનો ખરો નફો કે તોટો શામાં છે તે ક્યારેય સમજતું નથી. એકલા ગુરુને જ ભક્તનું ભવિષ્ય ભૂત અને વર્તમાન શામાં કલ્યાણકારી છે તેની ખબર હોય છે. પોતાના મનના વિચાર કોઈ કેટલાયે ગુપ્ત રાખે છતાં અંતર્યામી શ્રી સાઇમહારાજ મનના અંતર્ગત વિચારો જાણતા હતા. માટે જ્યારે કોઈ પોતાના મનનાં વિચારો અને હેતુ સાઇનાં ચરણમાં પ્રેમથી નિવેદન કરીને અને પૂર્ણ વિશ્વાસથી તે અંગેની યોગ્ય કાર્યવાહી માટે વિનંતી કરતા, ત્યારે સાઇબાબા તેમને યોગ્ય માર્ગ બતાવતા હતા. આ તેમનું વચન પણ દરેક ભક્તો જાણતા જ હતા. જેઓ તેમને અનન્ય પણે શરણે જતા, તેમનાં સંકટો અને આપદાઓને તેઓ દૂર કરતા હતા. ગુરુ જ સાચા માબાપ છે. અનેક જન્મોના તે પાલનકર્તા અને રક્ષણકર્તા છે. તેજ વિષ્ણુ, તેજ શંકર અને તેજ બ્રહ્મા છે. બધું કરનારો અને કરાવનારો તે એક જ છે. (ઓ. ૨૮-૬૦)

નાનું બાળક જો કોઈ મીઠાઈ ખાવા માટે જ્યારે મા પાસે જીદ કરે છે ત્યારે મા તેને 'બાળ'નામનું નાનાં બાળકો માટેનું ઔષધ પાય છે. બાળક હાથ પગ પછાડીને રડારડ કરી મૂકે છે છતાં માના પ્રેમનો નિર્ણય બદલાતો નથી. કારણ કે તે દવાની કડવાશ યોગ્ય સમયે ગુણ અને ફાયદો કરનારી છે તેની ખબર માને હોય છે. પણ પેલા બાળકને આ સારાં નરસાં પરિણામોની કોઈ કલ્પના જ નથી હોતી. કંઈ વસ્તુ ધ્યાનમાં રાખવા જેવી છે. તે ફક્ત મા જ જાણે છે. (ઓ. ૬૧-૬૨)

અણા ભલેને ભાગીદારી રાખે તેથી કંઈ બાબા તેના મોહમાં થોડા પડવાના હતા ! તેમનો પ્રેમ ભક્તો પાસેથી કંઈ મેળવવાની અપેક્ષાવાળો ન હતો. પોતાના ભક્તોના કલ્યાણ માટે તેઓ સદાયે તત્પર જ રહેતા. જેમને માટે સંપત્તિ અને સોનું ઘરતીની ધૂળ બરાબર હતાં. તેમને ભાગીદારી અને હિસ્સાની શી કિંમત ? ફક્ત દીનદુઃખીઓના ઉદ્ધાર માટે

જ સંતો જગતમાં અવતાર ધારણ કરતા હોય છે. યમ, નિયમ અને શમ, દમ તેનાથી ઘડાયેલું, માયા કે મત્સર જેવા દોષ વીનાનું અને કેવળ બીજા ઉપર કૃપા કરવા માટે જ, જેનું જીવન છે તે જ સંત કહેવાય છે. દામુ અણ્ણાની આ ભાગીદારીની વાત તો તેમના મનમાં ગુપ્ત હતી. પણ તે અંગે બાબાએ કેવો ચોખ્ખો જવાબ આપ્યો તે શ્રોતાઓએ આદરપૂર્વક સાંભળવો. જીવ માત્રના મનની ઇચ્છાઓ તેમજ તેમનું ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનની ઘટનાઓથી બાબા સંપૂર્ણપણે વાકેફ રહેતા. પોતાના ભક્તોની ભવિષ્યમાં પેદા થનારી સ્થિતિ બાબા જાણતા હોવાને કારણે તેઓ તેમને સમયસર સાવધ કેવી રીતે કરતા હતા એનું સ્પષ્ટ વર્ણન સાંભળીએ. ‘આપણે તો ભાઈ આમાં કશામાં નહિ’ આવું કહીને પોતાને આ ધંધો બરાબર લાગતો નથી. એવી ચોખ્ખી પ્રેમથી સુચના બાબાએ આપી અને દામુ અણ્ણા મનમાંને મનમાં શરમાયા. બાબાના આવા શબ્દો સાંભળીને તેમને અણસાર સમજાયો. અને પોતાના મનના બધા સંકલ્પ છોડીને તેઓ નીચું મો કરીને સ્વસ્થ બેસી ગયા. પછી તેમના મનમાં બીજા વિચાર આવ્યો કે, ચોખા, દાળ, ઘઉં વગેરે અનાજનો અન્ય કોઈ વેપાર કરવો. એ અંગેના બાબાના વિચાર સાંભળો, ‘રૂપિયાના પાંચ શેરના ભાવથી લઈશ અને રૂપિયાના સાતશેરના ભાવથી વેચીશ.’ બાબાના આવા વચનો સાંભળીને અણ્ણા ખસિયાણા થઈ ગયા. સાઈની નજરમાં ન પડે એવું ક્યાંયે કંઈ પણ ક્યારેય બનતું નહીં. ઉપર નીચે જ્યાં ત્યાં સર્વત્ર તેમને ખુલ્લે ખુલ્લુ અને સ્પષ્ટ દેખાતું હતું. (ઓ. ૬૩-૭૩)

આ બાજુ દામુ અણ્ણાનો મિત્ર ઊંડા વિચારમાં ગરકાવ થઈ ગયો. શું કરવું તેની તેને સમજ પડતી ન હતી. અણ્ણા તરફથી કોઈ જવાબ પણ નથી. એવામાં દામુશેઠે તેને એક પત્ર લખીને બનેલી બધી હકીકત જણાવી. તે વાંચીને પેલા મિત્રને બહુ જ નવાઈ લાગી. તે મનમાં બોલ્યો, ‘કર્મની ગતિ કેટલી વિચિત્ર હોય છે ? સોદ્દો સામે ચાલીને થઈ રહ્યો હતો. પોતાના સ્વાર્થનો વિચાર કેમ કર્યો નહીં ? ફકીરના ચાળે શા માટે ચઢી ગયો અને નકામી તક ગુમાવી દીધી. ‘ઈશ્વર આપે છે, કર્મો ખેંચી જાય છે । અને એને જોઈતી જ બુદ્ધિ પણ થાય છે ।’ યોગાનું યોગે જે મળવાનું હોય છે, તેને પણ પહેલાંના કર્મોનાં ફળ પ્રાપ્ત થવા દેતાં નથી. તે કર્મોનાં ફળ અનુસાર જેવું થનાર હશે તેવું જ વર્તન કરવાનું બુદ્ધિને સૂઝે છે. આવો રોકડો વ્યવહાર જ્યારે થતો હતો ત્યારે આ ફકીર વળી ક્યાંથી આડો આવ્યો ? કામ ધંધો છોડીને જે ગાંડા જેવો બબડાટ કરી ઘેર ઘેર જઈ રોટલાના ટુકડા માંગીને પેટ ભરતો હોય તે વળી કહી કહીને શું કહેવાનો છે ? જવા દે, દામુ અણ્ણાના નસીબમાં જ ન હતું. માટે જ તેને આવી બુદ્ધિ સૂઝી છે. હવે મારે બીજા કોઈ ભાગીદાર શોધવો પડશે. યદ્ભાવિ ન તદ્ભાવિ । ભાવિ ચેત્ર તદ્ન્યથા ।। જે થવાનું નથી થનાર પણ નથી અને જે નક્કી થનાર છે તે નિશ્ચિત થાય જ છે તેમાં કોઈ ફરક પડવાનો નથી. આ પ્રકારે દામુશેઠ સ્વસ્થ બેઠા. અને જેમનાં કર્મો ભોગવવાનાં બાકી રહ્યાં હતાં એવાં પેલા મિત્રે કોઈની સાથે ભાગીદારી કરી અને તે સંકટમાં પડ્યો. તેઓ સદ્દો કરવા ગયા, પણ તેમના દિવસો પલટાયા અને પાસા ઊંઘા પડ્યા. તેમને દૂદ્દેવનો ફટકો પડ્યો અને મોટું નુકશાન થયું. જાણે કે પેલા ફકીરના દંડાનો મારો જ પડ્યો. ‘આપણો દામુ અણ્ણા કેટલો નસીબવાળો અને ડાહ્યો ! એનો સાઈ ખરેખર ઉત્તમ દાનવીર માણસ છે. કેટલી બધી એમની ભક્તો પ્રત્યે ચિંતા ! મિત્ર સમજીને દામુ અણ્ણા જાે મારા ચાળે ચઢ્યો હોત તો તે બરાબર જ ફસાયો હોત. પેલા ફકીરના નાદે લાગીને બિચારો બચી ગયો. ખરેખર કેટલી બધી એની દૃઢ શ્રદ્ધા ! એના ગાંડપણની મેં કરેલી મશ્કરી અને મારા હડાપણનો ઘમંડ વ્યર્થ હતો તેનો મને અનુભવ થયો. પેલા ફકીરની મેં વગર કારણે નિંદા કરી, એવું ન કરતાં મેં પણ જાે એનું કહ્યું માન્યુ હોત તો મને પણ તેમણે સમયસર ચેતવીને આ મોટી અને ખોટી ફસામણીમાંથી ઉગારી લીધો હોત, અને આવો દગો મારી જાેડે ન થાત.’ (ઓ. ૭૪-૮૫)

હવે એક વધારાની વાત કહીને દામુ અણ્ણાના વૃત્તાન્તને સમેટી લઈએ. આ વૃત્તાન્ત સાંભળીને શ્રોતાઓનાં મન

શાંત થશે અને બાબાના ચમત્કાર સમજાશે. એક વખતે એવું બન્યું કે ગોવાથી એક પાર્સલ આવ્યું. કોઈકે મામલતાદર રાજેના નામથી પ્રસિદ્ધ હાફ્સ કેરીઓ મોકલાવી અને બાબાનાં ચરણે અર્પણ થાય માટે માધવરાવના નામે કોપરગાંવમાં સ્વીકાર થઈને પાર્સલ શિરડીમાં આવી પહોંચ્યું. એ પાર્સલ મસ્જિદમાં બાબાની સામે ઉઘાડતાં એમાંથી સુંદર કેરીઓ નીકળી. એ સરસ મધમધતાં દળદાર ફળો લગભગ ત્રણ શેર ઉપર હતાં. બાબાએ જ્યાં અને માધવરાવને આપી દીધાં. માધવરાવે તેમાંથી ચાર ફળ કાઢીને માટીની હાંડલીમાં નાંખ્યાં. અને બાકીનાં પોતાની સાથે લઈ ગયા. આંબાનાં ફળ માટીની હાંડીમાં આવતાં જ બાબા મોટેથી જે બોલ્યા તે હવે સાંભળો, ‘આ કેરીઓ દામુ અણણા માટે છે. ત્યાં જ પડી રહેવા દો.’ ત્યારબાદ બે કલાકે દામુ અણણા પૂજનું સાહિત્ય લઈને મસ્જિદમાં આવી પહોંચ્યા. આગળ શું બનેલું તેનાથી તેઓ જરાપણ માહિતગાર ન હતા. બાબા મોટેથી બોલવા લાગ્યા, ‘આ કેરીનાં ફળો દામ્યાનાં છે, આપણાં નથી. લોકો તેને ખાવા માટે ટાંપીને બેઠા છે, પણ જેનાં છે, તેણે જ ખાવાં. કોઈની વસ્તુ આપણે શા માટે ખાવી ? જેની કેરીઓ હોય તેમને જ ખાવી, અને ખાઈને મરી જવું.’ આ બાબાનો પ્રસાદ જ છે, એ ભાવનાથી અણણાએ એનો સ્વાભાવિક રીતે સ્વીકાર કર્યો. ભળતા જ અથવા વિપરિત અર્થથી ગભરાવું નહીં, એની અણણાને ખબર હતી. ખરી વાત એ કે ‘ખાઈને મરી જવું’ એવા બાબાના શબ્દો સાંભળીને એ ફળોનો સ્વીકાર કરતાં કોઈ કાચોપોચો ભકતો હોત તો તે ગભરાયો હોત. પણ દામુ અણણાને બાબા ઉપર અટલ વિશ્વાસ હતો. માટે તેમણે મન કચવાયા વગર સ્વીકાર કર્યો. આગળ ઉપર તેમને પુત્ર સંતતિના રૂપે ફળ મળ્યું. ક્યારેક બાબા કોઈ એવું વિચિત્ર પ્રકારનું બોલીને કે આજ્ઞા કરીને ભકતોની શ્રદ્ધાની પરીક્ષા લેતા હતા. પછી દામુ અણણા બાબાની પૂજનું કાર્ય પતાવીને ગયા. પણ ફરી તેમને યાદ આવ્યું કે ખાસ પૂછવાનું તો રહી જ ગયું. આથી પાછા વળ્યા અને બાબાને પૂછવા લાગ્યા કે, ‘આ ફળો કોને આપું તે સમજાવું નથી. પહેલી સ્ત્રીને કે બીજીને ?’ ત્યાં બાબાએ કહ્યું, ‘નાનીને એટલે કે બીજીને તે આપજે, જેથી તેને આઠ બાળકો થશે. ચાર છોકરા અને ચાર છોકરી, આ કેરીના ખેલમાંથી જન્મશે. આત્રલીલા પ્રસવશે. પેટે સંતતિ ન હોય તો તે માટે ખૂબ જ પ્રયત્નો કરવા, સાધુ સંતોની સેવા કરવી. અને તેમની કૃપા અને આશીર્વાદ મેળવવા માટે દામુ અણણા સાધુ સંતોના સંગે લાગ્યા હતા. તેવી જ ગ્રહોની અનુકૂળતા પ્રાપ્ત થવી એટલે તેમને જ્યોતિષ શાસ્ત્રનો પણ ચસકો લાગ્યો હતો અને તે કારણે તેઓ જાતે જ સારા જ્યોતિષી બન્યા હતા. નસીબમાં સંતાન સુખ નથી, એવો જ્યોતિષ જાણનારાઓનો આખરી નિર્ણય હતો. એ અણણા જાણતા હતા. માટે તેઓ નિરાશ થઈને બેઠા હતા. પણ શ્રી સાઈબાબા પ્રસન્ન થયા અને તેમના મુખના આ આશ્વાસનયુક્ત શબ્દો સાંભળીને તેમને ફરી આશા જન્મી. થોડો સમય વીતતાં બાબાનાં વચનો સફળ થયાં. અને સંતપ્રસાદ રૂપી આંબાના મોહરને સંતતિરૂપી ફળો લાગ્યાં. બાબાએ જેવું કહ્યું હતું એવું જ બન્યું. દામુ અણણાનું પોતાનું જ્યોતિષ ખોટું ઠર્યું. બાબાનાં અચૂક વચનો પ્રમાણે જ બાળકો થયાં. (ઓ. ૮૬-૧૦૩)

આ બાબાની વાણી, તેઓ એ દેહધારણ કરેલો હતો ત્યારની હતી. પણ આગળ દેહત્યાગ કર્યા પછી પણ પોતાની આ વાણીનો મહિમા તેમણે જાતે જ નક્કી કરી રાખ્યો હતો. ‘ગયો ભલે હું છોડી શરીર વાક્ય મારામાંનો પ્રમાણ મારા હાડકાં પણ મારી સમાધિમાંથી કે એની ઉપર કરેલા બાંધકામમાંથી તમને અવશ્ય આશ્વાસન આપશે જ. હું તો શું ? પણ મારી સમાધિ પણ તમારી સાથે બોલતી રહેશે, અને તેને જે કોઈ અનન્યપણે શરણે જશે, તેની સાથે બોલતી પણ રહેશે. હું આંખોથી દૂર થઈ જઈશ એની ચિંતા કરતા નહીં. મારા હાડકાં બોલશે અને તમારી સાથે કાનમાં વાતો કરતાં તમે સાંભળશો. ફક્ત મારું સ્મરણ કરો, અંતઃકરણથી મારી ઉપર વિશ્વાસ કરો, અને નિષ્કામપણે મારું ભજન કરો. જેથી તમારું કલ્યાણ થશે.’ (ઓ. ૧૦૪-૧૦૮)

બાબાનાં આ વાક્યો યાદ કરીને હેમાડપંત ગદગદીત થઈ પ્રાર્થના કરે છે કે ‘હે ભકતોની ઇચ્છા પૂર્ણ કરવાવાળા,

કલ્પવૃક્ષ જેવા સર્વ શક્તિમાન સમર્થ સાઈ સદ્ગુરુ ! તમારી પાસેથી અનેક પ્રકારે દયાની એટલી જ યાચના કરું છું કે આ હેમાડપંતને તારાં ચરણોનો વિયોગ કદી યે ન નડે. હે ભક્તજનો ઉપર કરુણા કરનાર ગુરુવર્ય ! અમારી મદદે દોડીને આવો અને અમને સામે પાર ઉતારો. આ સંસારમાં જરા પણ વિશ્રાંતિ મળતી નથી. જન્મમરણના ઘક્કા હવે બસ થયા. મનમાં ફાવે તેવું વર્તવા માટે અને સંસારના વિષયોનો જ વિચાર કરનારા એવા અમને આ વિષયભોગથી પાછા વાળો. તમે અમારી દષ્ટિ અંતર્મુખ કરીને નિવૃત્તિના માર્ગે લઈ જાઓ. આ સંસાર સાગરમાં અમે એનાં મોઢાંઓના પ્રવાહમાં ગમે ત્યાં વહી રહ્યા છીએ. સમયસર હાથ પકડીને આ સંસાર સાગરમાંથી અમને છોડવો ! ઇન્દ્રિયો સ્વચ્છંદપણે ભટકીને અનીતિ અને દુરાચારને રસ્તે જવા માટે પ્રવૃત્ત થઈ જ્યાં થનગની રહી છે. આવી અનિયંત્રીતપણે ધસમસતી વહેતી નદીને બંધ બાંધીને રોકો અને ઇન્દ્રિય સમૂહને આપની તરફ ફેરવી નાખો. જ્યાં સુધી ઇન્દ્રિયો અંતર્મુખ થતી નથી ત્યાં સુધી આત્મા સન્મુખ દેખાતો નથી. જ્યાં સુધી આત્મા સામે દેખાતો નથી ત્યાં સુધી પેલું સર્વશ્રેષ્ઠ અને શાશ્વત સુખ તે વળી કયું ? જન્મ જ નકામો જવાનો. પત્ની, પુત્ર કે મિત્ર પણ છેવટે કામમાં આવવાનાં નથી. તું.... જ સુખ અને મોક્ષ આપનારો સાથી છે. હે સાઈમહારાજ ! કર્મ અને અકર્મનાં જાળાં ઢીલાં કરીને તથા તેને ઉકેલીને એક વખત અમને દુઃખોના ઢગલામાંથી અલગ કરો. પોતાની કૃપાના બળથી આ દીનદુઃખીઓનો ઉદ્ધાર કરો. હે અત્યંત પવિત્ર સાઈરાયા ! દયાના સામર્થ્યની વાદવિવાદ જેવી ખરાબ પ્રવૃત્તિઓનો જડમૂળમાંથી નાશ કરો. અમારી જીભને તારા નામનો ચસકો લાગવા દો. મનમાં એવો પ્રેમ થવા દો કે જેને લીધે સંકલ્પ વિકલ્પ ઉત્પન્ન થાય જ નહિ. શરીર, ઘરબાર વગેરેનું ભાન જ ન રહે અને મારું હું પણું મને છોડીને જતું રહે તેવું કરો. ફક્ત તમારું નામસ્મરણ થાય, અને અન્ય કોઈ પણ યાદ રહે નહિ, તેમજ મનની ચંચળતાનો સ્પર્શ પણ ન થાય. તમે જો અમને છાતીએ વળગાડશો તો અમારી અજ્ઞાનની અંધારી રાત દૂર થશે. તમે તમારા પ્રકાશના સુખમાં અમને તરબોળ કરી નાખો. પછી ક્યાં અમને કોઈ પણ જાતની ઉણપ રહેવાની છે. તેમજ જ અમને પોતાના ચરિત્રરૂપી જે અમૃતપાણી પીવડાવ્યું છે, અને લપડાક મારીને જાગૃત કર્યાં છે તે પુણ્યકાર્ય શું સીધું અને સામાન્ય થોડું જ છે ?' (ઓ. ૧૦૯-૧૨૧)

આગળનો અધ્યાય આના કરતાં પણ વધારે રસાળ હશે તેમજ સાંભળનારાઓની હોંશ પૂર્ણ કરશે. એમની સાઈચરણમાં શ્રદ્ધા વધુ બળવાન થશે. પોતાના ગુરુનાં ચરણ છોડીને દર્શન માટે શિરડી આવેલા એક ભક્તે બાબાનાં ચરણોમાં વંદન કરતાં બાબાએ તેમને પોતાનાં જ ગુરુનાં ચરણમાં દબ કરેલા. તેવા જ બીજા એક શ્રીમંત પણ સંતોથી ઘેરાયેલા ભક્ત, પત્ની અને બાળકો સહિત સાઈના દર્શને આવ્યા હતા. તે સમયે બાબાએ એ ભક્તના મનનો ઉદ્દય કરી ઇચ્છિત હેતુ કેવી રીતે પૂર્ણ કર્યો, અને વાઈના રોગથી પીડાતા એમના પુત્રને કેવળ દર્શનથી જ રોગમુક્ત કર્યો અને પહેલાં બનેલી હકીકતની પ્રત્યક્ષ યાદ કેવી રીતે કરાવી એ હવે સાંભળો. હેમાડપંત સાઈના શરણમાં આવીને શ્રોતાઓને આદરપૂર્વક વિનવણી કરી રહ્યા છે કે સાઈકથા સાંભળવા માટે આસકત થાઓ અને કાનને સાર્થક કરી લો. (ઓ. ૧૧૨-૧૨૬)

સર્વનું કલ્યાણ થાઓ. આ પ્રકારે સંત અને સજ્જનોની પ્રેરણા પામેલા, હેમાડપંત રચિત શ્રી સાઈસમર્થના સત્ય ચરિત્રનો 'ભક્તા ભીષ્ટ સંપાદન' નામનો પચ્ચીસમો અધ્યાય અહીંયાં સમાપ્ત થાય છે.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ.

અધ્યાય ૨ પનું અર્થ વિવરણ

ઉપરના અધ્યાયમાં ઓવી ૯૪ વચ્ચે બાબાએ દામુ અણણા માટે હાંડીમાં મૂકેલ ફળો માટે ‘ખાઈને મરી જવ’ આવું ભળતું જ અને આશ્ચર્ય પમાડે એવું કેમ બોલ્યા ? તેનો અર્થ શો હોવો જોઈએ તેનો અર્થ મદ્રાસના સ્વ. પ. પૂ. નરસિંહ સ્વામીએ એમના LIFE OF SAIBABA VOL III, CH 3 માં સુંદર રીતે ઉકેલ સમજાવ્યો છે. ‘મરી જવું’ આ શારીરિક નથી પણ આધ્યાત્મિક મરણ સમજવાનું છે. આ મરણ એટલે લગ્ન પછી એક પછી એક સંતતિના જન્મમરણના કારણે અને બીજી બધી જવાબદારીઓની ચિંતાના કારણે સંસારમાં ઊંડા ઉતરી જવાને લીધે એક ભ્રમ અથવા તો પ્રમાદ પેદા થાય છે. સનતકુમાર તેમના સનતસુન્દરિતિમાં કહે છે કે, ‘પ્રમાદો મૃત્યુરહં બ્રવીમિ’ પ્રમાદને જ હું મૃત્યું કહું છું. હેમાડપંતે પણ અધ્યાય ૫૨, ઓ. ૧૨-૧૩ વચ્ચે આનો જ અનુવાદ કર્યો છે. ‘પ્રમાદ મિથ્યા જ્ઞાનનું કારણ । આત્મરૂપ અન-અનુસંધાન । જેથી ઉદ્ભવે જનનમરણ । સર્વ અનર્થનું કારણ જે ॥૧૨॥ મોહ એટલે મિથ્યા જ્ઞાન । અનાત્મમાં આત્માભિમાન । તે જ ‘મૃત્યુ’ એવું વિદ્વજ્જન । લક્ષણ કહે છે ॥૧૩॥ સાઈબાબાને પોતાના ભક્તો પ્રપંચમાં ગુંચવાઈને પરમાર્થ તરફ ધ્યાન ન આપે એવું ગમતું નથી. એનો અર્થ એ કે ધન અથવા તો સંસારનાં બીજાં સુખ સાધનો પ્રાપ્ત કરવા માટે ભક્તિ કરનારા દામુ અણણા જેવા ભક્તોની ઇચ્છાને તેમની જીવને કારણે ભલે તે પૂરી કરતા હતા. છતાં તેની સાથે સાથે ‘ખાઈને મરી જવું’ એવા સૂચક શબ્દો બોલીને તેમને તેઓ ઇશારો પણ કરતા હતા. અથવા તો પોતાની નાપસંદગી પણ દર્શાવતા હતા. આપણા ઘરમાં એક નાનું બાળક ખૂબ જ જીવ પકડીને કોઈ વસ્તુ માંગવા લાગે ત્યારે તેની મા તેને એ વસ્તુ આપીને ગુસ્સાથી કહેતી હોય છે કે, ‘એક વાર લે અને જા મર અહિયાંથી.’

આમાં સ્વ. નરસિંહ સ્વામીની સામે ઇ.સ. ૧૯૩૬માં સ્વ. દામુ અણણાએ નિવેદન કર્યાં છે જેને વાંચ્યા બાદ આ અધ્યાયના પ્રસંગ બાબાતે વધારાનો કંઈક ખુલાસો થાય છે. શ્યામાએ માટીની મોટી ઊંડી વાટકી જેવી જે હાંડી હતી તેમાં પહેલાં ચાર નહિ પણ આઠ કેરીનાં ફળ મૂક્યાં હતાં. બાબા નાનાં બાળકોને ખૂબ પ્રેમ કરતા હતા. તેમને માટે તેમને ભાવતી વસ્તુ ભેગી કરીને ખાવા માટે ખાદ્ય પ્રસાદ આપીને તેઓ ખૂબ જ લાડ કરતા હોવા જોઈએ. કોઈ કોઈ વખત બાબાનું ન સાંભળતાં અમુક અમુક ખાદ્ય પદાર્થો તો તેઓ મસ્જિદમાંથી ઉઠાવી લઈ જતા. પણ બાબા તેમની આ ભૂલ અથવા મસ્તી પ્રત્યે દુર્લક્ષા જ કરતા. પેલા મૂકેલા સુંદર મધમધતા હાફૂસ કેરીના ટોપલા જોઈને બાળકો માંગવા લાગ્યા. માટે બાબાએ તેમને કહ્યું કે, ‘એ તો દામુશેઠ માટે છે’ ત્યારે બાળકોએ જવાબ આપેલો, ‘તેઓ અહિયાં ક્યાં છે, એ તો નગરમાં રહે છે.’ ત્યારે બાબા બોલેલા, ‘તેઓ અહિયાં આવવા નીકળી ગયા છે.’ છતાં પેલા બાળકોએ લાગ જોઈને એમાનાં ચાર ફળો ગપચાવી લીધાં અને તેથી જ દામુ અણણા માટે ચાર જ કેરીઓ બચેલી. આ ઉપરના અધ્યાયમાં બાબા દામુ અણણાને કહે છે કે, ‘તારી નાની પત્નીને એટલે બીજી પત્ની બધાં મળીને આઠ બચ્યાં જન્મશે. એમાંથી ચાર છોકરા અને ચાર છોકરીઓ થશે. આ મારી આત્મલીલા પ્રસવશે’ એવું શા માટે કહ્યું હશે એનો અર્થ સમજાય છે. પછી આગળ ઉપર એ આઠમાંથી ચાર મૃત્યુના મુખમાં પડ્યા અને ચાર જીવંત રહ્યા. આનું કારણ પણ સમજાય છે.

દામુ અણણાની જન્મકુંડલીમાં પુત્ર સ્થાનમાં એટલે પાંચમાં સ્થાને પાપ ગ્રહ કેતુ આવેલો હતો. અને તેને મારક ગ્રહ ઉપર ગુરુની કૃપાદષ્ટિ પણ ન હતી. તેને કારણે તેમને સંતતિ યોગ બિલકુલ જ ન હતો, તેવો જ્યોતિષીઓનો નિર્ણય હતો. પણ તેમને શ્રી બાબા જેવા સમર્થ ગુરુ મળ્યા હતા અને એમની કૃપા દષ્ટિથી પેલા પાપ ગ્રહની વક્ર દષ્ટિનું નિવારણ થયું અને દામુ અણણાને ત્યાં સંતતિ પ્રાપ્ત થઈ. તે ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે, ઇશ્વરના અથવા ગુરુના બળની સામે ગ્રહોની શક્તિ નિર્બળ થઈ જાય છે. શ્રી ત્યાગરાજ કહે છે કે, ‘ગ્રહોનું બળ મોટું ? શ્રી રામની કૃપાનું બળ બધાંએ બળ કરતાં મોટું’. સાચે

જ આના સિવાય ગોપાળરાવ ગુંડના નસીબમાં ન હોવા છતાં પણ પુત્રસંતતિ પ્રાપ્ત થઈ હતી કે નહીં ? રઘુનાથરાવ તેંડુલકરનો પુત્ર ડૉક્ટરની પરીક્ષા પાસ થયો હતો ને ? સોલાપુરના ઔરંગાબાદકરની પત્ની ૨૭ વર્ષ બાદ પુત્રવતી થઈ શકી હોત ખરી ? આને તમે બાબાનું અસામાન્ય સામર્થ્ય કે ઇશ્વરી તત્વ સમજો અથવા તો ત્રિકાળજ્ઞાન કહો કે સત્ય સંકલ્પસિદ્ધિ કહો પણ બાબાના શબ્દો આખરે ખરા જ ઠરતા હતા. એ ચોક્કસ પણે સાચું. ‘સાઈમુખેથી બોલાયા જે શબ્દો । તે તો નિર્ધાર જાણે બ્રહ્મ લેખ ॥૧૧૯॥ અ. ૩૬’

દામુઆણાની બાબા પ્રત્યેની ભક્તિ પોતાના સાંસારિક સ્વાર્થના કલયાણ માટે હતી. માટે જ તેમની આ બે કથાઓમાંથી આપણને આ દુનિયાદારીના સ્વાર્થના ઘણા જ પાઠ શીખવા મળે છે -

(૧) માણસે પૈસા કમાવા માટે અતિ લોભ કરવો નહિ. ‘ઉત્તમ વ્યવહારથી’ ધન જરૂર કમાવવું. પૈસા વીના આ જગતમાં કંઈ પણ થતું નથી. અને ચાલે નહિ. ચારે ય પુરુષાર્થોમાં અર્થ આને બીજા ક્રમનો પુરુષાર્થ આપણાં શાસ્ત્રોમાં કહ્યો છે. પણ જેને એક રાતમાં પૈસા કમાઈ લેવા છે તે પુષ્કળ કમાવવાના મોહમાં સદા જેવો જોખમી વ્યવહાર જેમ કે જુગાર અને ઘોડાની રેસ તથા તેને લગતા કોઈ પણ ખેલ બાબાશ્રીને પસંદ ન હતા. ‘પુરતી છે અર્ધી ભાખરી તેમાં સંતોષ માન । ભાખની પાછળ પડતો નહીં ॥’

(૨) શ્રી બાબા પાસેથી આપણે કંઈ માંગીએ છીએ અને તેની ખૂબ રાહ જોવાં છતાં ન મળતાં મનથી આપણે બાબા ઉપર ગુસ્સો કરી ક્યારેય તેમની ભક્તિ કરવાની પણ છોડી દઈએ છીએ. આ સદંતર આપણી મુખામી છે. બાબા તો ત્રિકાળજ્ઞાની છે. તેમને તો આપણું અંતિમ કલ્યાણ શેમાં છે, એ ચોખ્ખુ દેખાય છે. આપણે પુત્ર પ્રાપ્તિ ઇચ્છતા હોઈએ પણ તેનું મૃત્યુ જલ્દી થવાનું હોય અથવા તો લગ્ન કરાવ્યા બાદ ઘડપણમાં આપણને તે છોડી દેનાર હોય તો એવી સંતતિ શા કામની ?

(૩) ગુરુને સાંસારિક સ્વાર્થ અંગેની પ્રત્યક્ષ અથવા તેમની છબીની સામે ચિઠ્ઠીઓ ફેંકીને સલાહ સાધારણ રીતે પૂછવી નહીં. પણ જો પૂછ્યું તો તેમની આજ્ઞા પ્રમાણે જ વર્તવું જોઈએ. પછી ભલે તે આજ્ઞા આપણી ઇચ્છા વિરુદ્ધની કેમ ના હોય. દામુ આણાએ બાબાની કપાસના અને અનાજના સોદા કરવાની સલાહ માની માટે તેમની ઉપરની મોટી ઘાત ટળી અને મોટા નુકસાનમાંથી ઉગરી ગયા. તેથી એમનું કલ્યાણ થયું.

(૪) સદ્ગુરુ ઉપર અનન્ય શ્રદ્ધા જોઈએ. તેમને એકવાર કંઈ પણ કહ્યા પછી ભલે તે ઉપર ઉપરથી જોતાં, ગમે તેટલી વિચિત્ર વાત લાગે તેમ છતાં તે પ્રમાણે વર્તતાં આપણું મન કચવાવું ન જોઈએ. શ્રી બાબાએ દામુ આણાને કેરી ખાઈને મરી જવા માટે કહ્યું છતાં તેમણે તે ફળ સ્વીકાર્યાં અને બીજી નાની પત્નીને ખવડાવતાં તેમને પુત્ર રત્નની પ્રાપ્તિની ઇચ્છા પૂર્ણ થઈને ?

॥ અધ્યાય ૨૬ ॥

અપસ્માર અને આત્મહત્યા નિવારણ તથા નીજ ગુરુ પદ સ્થિરીકરણ
(દર્શને આવેલા પિત્તળેના છોકરાનો તાણનો રોગ સારો કરવો પૂનાના આંબેડકરને આત્મહત્યાનો વિચાર છોડાવવો
અને મુંબઈના પંતને તેમના ગુરુનાં ચરણોમાં સ્થિર કરવા.)

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,
શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથ મહારાજને વંદન.

આ પંચમહાભૂતોનું બનેલું અને મન તતા ઇન્દ્રિયથી સમજવા યોગ્ય એવા બધા જ સજીવ અને નિર્જીવ પદાર્થોના સમુદાયવાળું આ જગત અરીસામાં પડેલા શહેરના પ્રતિબિંબની જેમ માયાના ગોટાળામાં પાડનારો દેખાવ છે. અસલમાં આત્મસ્વરૂપમાં સમાયેલું પરોવાયેલું આ વિશ્વ ઉત્પન્ન થયેલું નથી, છતાં જે આત્મસ્વરૂપમાં સ્થિત એવું સજીવ અને નિર્જીવ જગત ઉત્પન્ન થયેલું અદ્ભુત ભાસે છે. જે કાંઈ અરીસામાં દેખાય છે તે વાસ્તવિક રીતે નથી હોતું. જેવી રીતે ઊંઘમાં મનની પ્રવૃત્તિ ચાલુ છે. જેવી રીતે ઊંઘમાં મનની પ્રવૃત્તિ ચાલુ હોય છે, તે પ્રમાણે દૃશ્ય દેખાતાં હોય છે પણ જગત તતાં તેનું અસ્તિત્વ જ રહેતું નથી. એકનાથી ભાગવત અધ્યાય બીજામાં જણાવ્યા પ્રમાણે ‘માણસને જે પ્રપંચ દેખાય છે । એ મિથ્યા આભાસ છે । જેવી રીતે એકલા નિદ્રાવશ । સ્વપ્નમાં જુદું જ કલ્પનામય જગત દેખાતું હોય છે. ॥૫૦૮॥’ જગત અવસ્થામાં હું દેહ નથી પરંતુ આત્મા છું એવું જણાવનારી સ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ કે સ્વપ્નમાં અનુભવેલો સંસાર ઓગળી જાય છે. અદૃશ્ય થઈ જાય છે. સદ્ગુરુ પાસેથી મહાવાક્યોનો ઉપદેશ થતાં, અભેદ જ્ઞાનના આનંદનો પ્રકાશ પ્રગટે છે. અધ્યાય ૧૦ ઓવી ૬૭માં કહ્યું છે તેમ તતાં અચળ ગુરુનું સખ્ય । જતાં દ્વૈત થાય છે ઐક્ય । ‘તત્ત્વમસિ’ મહાવાક્ય । સાક્ષ એની એ આપે છે ॥ જગતનું અસ્તિત્વ પ્રગટ થનારી સત્તાનું સ્ફૂરણ, અને કોઈ પણ બાબત ઉપર અવલંબીને ન રહેનારું સત્તાનું કેન્દ્ર, એવું જે ઇશ્વર સ્વરૂપ ગુરુરૂપી આત્મા, એ જ્યારે પ્રસન્ન થાય ત્યારે ઉપરની વાતની પ્રતીતિ થાય છે. તેથી સાક્ષાત્કાર થાય છે. સ્વયં પ્રકાશિત અને સત્સ્વરૂપ એવું આ આત્માનું સ્વરૂપ છે અને ત્યાં આ પંચમહાભૂતનો અને માયાના આશ્ચર્યનો ખેલ છે. બ્રહ્મથી માંડીને ઠેઠ ઘાસના તણખલા સુધી વિસ્તરેલું આ પંચમહાભૂતોનું વિશ્વ બધું જ કલ્પિત હોવાને કારણે ફક્ત માયાનો દેખાવ છે. જે તે ખરા સ્વરૂપની જાણ નથી તેમને માટે તો જાડી રસસી સાપ છે. તે રીતે ફૂલની અથવા તો મણિની માળા, લાકડીનો દંડ અથવા તો પાણીની ધારા તે પણ ભૂલથી સમજાય છે. એવી જ રીતે આત્માના યથાર્થ જ્ઞાનના અભાવના કારણે આત્માની જગ્યાએ, આ જગતના ફેલાવાના અસ્તિત્વમાં છે એવું દેખાય છે. ગુરુ ઉપદેશથી જગતનો કાળ આવતાં તત્ત્વજ્ઞાનથી માયામય દેખાવનો નાશ થાય છે. ‘ગૃ’ આ ઘાતુનું તૃતીયપુરુષ એકવચનના રૂપને એટલે કે ‘ગૃણાતિ’ એટલે કે ઉપદેશ કરતો અર્થ મનમાં ધારતાં, શિષ્યને તત્ત્વજ્ઞાનનો ઉપદેશ કરવા માટે ગુરુ આ એક જ જગતમાં સમર્થ છે એવું ધ્યાનમાં આવશે. ગુરુ ગીતાએ કહ્યું છે તેમ ગુકારં ચ ગુણાતીતં રુકારં રૂપવર્જિતમ્ । ગુણાતીતસ્વરૂપં ચ યો દધાત્ સ ગુરુઃ સ્મૃતઃ ॥ ગુરુગીતા ૪૬ ॥ ગુરુ આ શબ્દમાંનો ‘ગુ’ અક્ષર ગુણાતીત સ્વરૂપનો નિર્દેશક હોવાને લીધે ‘રુ’ આ અક્ષર રૂપાતીત સ્વરૂપનો નિર્દેશક છે. ગુણ અને રૂપ પણ પર એટલે નિર્ગુણ અને નિરાકાર સ્વરૂપની જે પ્રાપ્તિ કરાવી આપે

છે, અથવા તો સાક્ષાત્કાર કરાવી આપે છે, તેને જ ગુરુ કહેવામાં આવે છે. (ઓ. ૧-૧૦)

આપણે સાઈબાબાને વિનંતી કરીએ કે અમારી બુદ્ધિને આત્મપરાયણ, નિત્ય અને અનિત્યનો ભેદ જાણનારી બનાવીને વિષયસુખોનો ત્યાગ કરવા માટે તત્પર બનાવો. હું તો સદાય સાર અસારનો વિચાર ન કરનાર મૂર્ખ અને અવિવેકી મૂઢ છું. અજ્ઞાનરૂપી અંધકારમાં અડચણોથી ઢંકાયેલો અને સદા સર્વદા, હંમેશને માટે મૂર્ખપણાની કલ્પના કરતો રહું છું. મારે માટે આ કોયડો ગલન બન્યો છે. બાબા ! ગુરુ અને વેદાંત ઉપર હું દૃઢ વિશ્વાસ રાખતો થાઉં એવું કરો. એટલે મારું મન અરીસા જેવું સ્વચ્છ થઈને એમાં આત્મજ્ઞાનના ઉપદેશની છાપ સ્પષ્ટ ઉપસી આવે. હે સદ્ગુરુ સાઈસમર્થ ! આ સમજાયેલા જ્ઞાનની યથાર્થતા સમજવો. કારણ કે અનુભવ વગરના મોઢાના બડબડાટને પરમાર્થ કેવી રીતે સધારો ? માટે બાબા, તમારા પ્રભાવથી આ જ્ઞાન પ્રત્યક્ષ રીતે શરીરને અનુભવવા દો. એટલે સદંતર મુક્તિ સહેલાઈથી પ્રાપ્ત થાય. કૃપા કરીને મને આવું વચન આપો. એ માટે હે દેવ સદ્ગુરુ સાઈસમર્થ ! હું તારાં ચરણોમાં મારાં દેહનું અભિમાન અર્પણ કરું છું. હવેથી એને તું જ સંભાળ અને તું જ જો જો. મારું હું પણું મારી પાસે નથી. મારું દેહાભિમાન લઈ લે જેથી મને સુખ દુઃખની જાણકારી જ ન રહે. તારી ઇચ્છા પ્રમાણે ચલાવીને મારા મનને રોક, અથવા તો મારામાં જે હું પણું છે તે તું જાતે જ થઈ જ અને સુખદુઃખનું ભોગવવું પણ તું જ લઈ લે. પછી મને એની કોઈ ચિંતા નથી. હે પુર્ણકામ સાઈનાથ ! તારો જયજયકાર થાઓ. તારે માટેની મારી ભક્તિ દૃઢ થાઓ. હે સર્વ શુભવાતોના નિવાસ સ્થાન એવા સાઈનાથ ! મારા આ ચંચળ મનને તારાં ચરણોમાં શાંત કર. તારા સિવાય અમારા હિતોની વાત બીજું કોણ કહેશે અને અમારાં દુઃખોને દૂર કરી અમારા મનનું સમાધાન કોણ કરશે ? (ઓ. ૧૧-૨૦)

બાબા ! એ શિરડીનું ભાગ્ય છે, કે તમે શિરડીમાં પધાર્યાં. ત્યાં જ તમે જીવન પર્યન્ત નિવાસ કર્યો, અને શિરડીને તીર્થયાત્રાનું સ્થાન બનાવ્યું. ધન્ય છે એ શિરડીનાં પુણ્ય કે બાબાએ કૃપાવંત થઈને તે ભૂમિને પોતાનું સ્થાનક બનાવીને, અલંકારિત કરીને તથા શોભાવીને તેને ભાગ્યવંત બનાવી. હે સાઈનાથ ! તું જ મને પ્રેરણા આપનારો અને ચેતવનારો છે. તું જ મારી વાણીની ગતિ આપનારો છે ત્યારે તારા ગુણ ગાનારો વળી હું કોણ ? બધાં જ કાર્ય કરનારો અને કરાવનારો તું એકલો જ છે. તારો દરરોજનો સહવાસ એ જ અમારે માટે વેદ-વેદાંતનો અભ્યાસ, અને તારા ચરિત્રનું શ્રવણ તે જ અમારે માટે પોથી પુરાણ અને પારાયણ છે. એક પણ ક્ષણ ન વેડફતાં તારા જ નામનો જાપ કરવો એ જ અમારું નિત્ય ધ્યાન છે, અને એ જ અમારાં મનનું સમાધાન છે. જેને લીધે ઇશ્વર ભજનમાં અમે પાછા પડીએ, એવું સુખ અમારે નથી જોઈતું, તે અમારા માટે શું કામનું ? એનાથી વિશેષ પરમાર્થમાં બાધારૂપ અધઃપતન બીજું કયું હોઈ શકે ? આનંદના આંસુ એ જ જાણે કે ગરમ પાણી ! તેનાથી તારા પગ ધોઈને અને શુદ્ધ પ્રેમરૂપી ચંદન વડે તારા શરીરે લેપ કરીને અને ઉત્તમ પ્રકારની શ્રદ્ધા તે જાણે કે ઓઢવાનું વસ્ત્ર ન હોય તે આપના શરીર પર પહેરાવીએ. બહારના આવા દેખાવ ઉપચાર અને પૂજા કરતાં માનસિક પૂજા વિધિથી જ અમે તને પ્રસન્ન અને સંપન્ન કરીએ. મનને પૂર્ણપણે એક ચિત્ત કરીને અષ્ટભાવ જેવા કે આઠ પ્રકારની મન અને શરીરની અવસ્થા. પરસેવો છૂટવો, સ્તબ્ધ થઈ જવું, શરીરનાં ઝવાટાં ઊભાં થવાં, અવાજ ગળગળો થવો, શરીરમાં કંપ છૂટવો, રંગ બદલવો, આંખોમાંથી આંસુ છલકાવાં અને બેહોશ થવું તેવી આઠ પાંખડીઓનું અતિ નિર્મળ કમલપુષ્પ તારાં ચરણોમાં અર્પણ કરી તેનું ઉત્તમ ફળ અમે પ્રાપ્ત કરીએ. ભોળી ભક્તિ અને શ્રદ્ધા રૂપે અબીલ, ચંદન, કાળા રંગનું અને લાલ રંગનું કંકુ વગેરે સુંદર દ્રવ્યોનું તારા કપાળને તિલક કરીએ. દૃઢ ભક્તિરૂપી કમ્બરબંધ તારી કમ્બર પર બાંધીએ અને તારા પગના અંગૂઠા પર અમે અમારું મસ્તક અર્પણ કરીને એટલે કે સર્વસ્વ શરણે આવીને અલૌકિક આનંદદાયક મોજ લૂંટીએ. પ્રેમ જાણે કે રત્નોનો અલંકાર તેનાથી તમને સજ્જવીએ, અમારું સર્વસ્વ એટલે જાણે કે કડવા લીંબડાનાં પાન, અને મીઠા વડે તારી આરતી કરી નજર ઉતારીએ. પાંચ પ્રાણથી તમારી ઉપર ચમ્બર ઢોળીએ,

અમારું તન્મય હોવું એ જાણે કે છત્ર જ ન હોય ! જેનાથી તમારું ગરમીથી રક્ષણ કરીએ. આ પ્રકારે ગંધ-અર્ધ્ય સહિત અષ્ટોપચારી સ્વાનંદથી તમને પૂજા અર્પણ કરીએ. હે સાઈરાયા ! અમારા કામકાજ ખાતર તારી આરાધના કરીએ. પોતાનું ઇચ્છિત પ્રાપ્ત કરી લેવા માટે ‘સાઈસમર્થ’ આ નામનો જાપ જાપી અને એ જ મંત્રથી પરમાર્થ સાધીને આપણી નિષ્ઠા સાર્થક કરીએ. (ઓ. ૨૧-૩૩)

આ પહેલાના અધ્યાયમાં અત્યંત દયાળુ શ્રી સાઈસમર્થ પોતાના ભક્તોના કલ્યાણ માટે તેમને કેવી શિખામણ આપતા તે કહેવામાં આવ્યું છે. હવે આ અધ્યાયમાં દર્શને આવેલા પોતાના ભક્તોને તેમના મૂળ ગુરુનાં ચરણોમાં કેવી રીતે સ્થિર કર્યા હતા, તે કથા ધ્યાન દઈને સાંભળો. પાછલા અધ્યાયના અંતમાં જે પંત નામના ભક્તને કથામૃતમાંનો જે નિર્દેષ કર્યો તેમાંનો સાર મનમાં નિશ્ચિત કરવા માટે બાબાએ તેમને કેવા કેવા અનુભવો કરાવ્યા ? કેવું નિષ્ઠારૂપી અંજન આંખોમાં નાખ્યું ? કેવી રીતે પોતાના ગુરુપદે સ્થિર કર્યા અને કેવી રીતે મન શાંત કર્યું, તે હવે ધ્યાન દઈ શ્રોતાઓએ સાંભળવું. એક વખત એક પંત નામના ભક્ત મિત્રોની સાથે સાઈના દર્શનની ઇચ્છાથી ઘણા પ્રયત્નો બાદ શિરડી પહોંચ્યા. તેઓ પોતે પહેલેથી જ કૃપાપાત્ર હોવાને કારણે, પોતાનાં ગુરુચરણમાં સ્થિર જ હતા. શિરડી શા માટે જવું એવી શંકા તેમના મનમાં ઉત્પન્ન થઈ. પરંતુ જેવો જેનો યોગ હોય છે, તે પ્રમાણે માણસની કલ્પના બહારના ભોગ પ્રાપ્ત થાય છે. પંતને સાઈદર્શનનો મોકો સામે ચાલીને આવ્યો અને તે ખરેખર સુખકારક પુરવાર થયો. આપણે કોઈ યોજના તૈયાર કરીએ છીએ પણ પરમેશ્વર કંઈ બીજું જ વિચારતો હોય છે. નસીબની આગળ કંઈ જ ચાલતું નથી. તે કેવી રીતે બન્યું તે સ્વસ્થ ચિત્તે સાંભળો. શિરડીના પ્રવાસમાં જવાનું નક્કી કરીને ઘણા લોકો સમુદમાં આનંદથી ભેગા થઈને આગગાડી દ્વારા પોતપોતાનાં ઠેકાણેથી નિકળ્યા હતા. આ બધી મંડળી જ્યારે ગાડીમાં ચઢી ત્યારે તેમની સાથે તે ગાડીમાં પંત પણ બેઠેલા હતા. વાત વાતમાં પંતને આ સંઘનું શિરડી જવાનું આયોજન સમજાયું. આ સમુદમાં પંતના થોડા સ્નેહીઓ અને ભાભી તથા એમનાં બાળકોના સાસુ સસરા પણ હતા. પંતના મનમાં આ બાબતનો જરા પણ વિચાર ન હોવા છતાં મંડળીએ બળબરીથી તેમની સાથે શિરડી આવવાનો બહુ જ આગ્રહ કરતાં તેઓ તૈયાર થઈ ગયા. પંતને જ્યાં જવું હતું અને જ્યાં જવાનો વિચાર હતો ત્યાં સુધીની તેમણે ટિકિટ પણ કઢાવી હતી. પણ પછી તેઓએ વિચાર બદલ્યો. તેઓ વિચાર સ્ટેશને ઉતરી ગયા અને મંડળી મુંબઈથી આગળ ગઈ. પછી પંત પણ ખર્ચા માટે ઉછીના પૈસા લઈને મુંબઈ પહોંચ્યા. મિત્રોનું મન તોડવું તેમને ગમતું ન હતું. પોતાના ગુરુની સંમતિ લઈને પછી તે બધા જ મળીને આનંદ કરતાં કરતાં શિરડી સાઈબાબાના દર્શન માટે જઈ પહોંચ્યા. સવારના અગિયારના સુમારે તેઓ બધા એક જ સાથે મસ્જિદમાં ગયા, અને બાબાની પૂજા માટેની ભક્તોની ગિર્દી જોઈને તેમને આનંદ થયો, તેમજ બાબાનું રૂપ જોઈને તેઓ ઉત્સાહિત થઈ ગયા. એટલામાં પંતને ચક્કર આવ્યા અને તેઓ બેશુદ્ધ થઈને નીચે પડ્યા. તેમને અશક્તિ આવી અને શરીર ઠંડુ પડીને હલનચલન વગરનું થઈ ગયું. આવી તેમની હાલત જોઈને સાથે આવેલા લોકોને ચિંતા થઈ અને તેમનાં મન બિલકુલ જ અસ્વસ્થ થઈ ગયાં. પણ સાઈબાબાની કૃપા દષ્ટિથી અને જોડે આવેલા લોકોની મદદથી માથા ઉપર પાણી છાંટતા પંતની બેશુદ્ધિ બિલકુલ નષ્ટ થઈ. તેઓ હોશમાં આવી લથડિયા ખાતા ધીમે ધીમે ઊભા થઈને બેસી ગયા. જાણે કે ઊંઘમાંથી હમણાં જાગીને બેઠા ના હોય ! સાઈબાબા તો સંપૂર્ણ અંતર્જાની હતા. પંતે પહેલેથી જ પોતાના ગુરુનું શિષ્યત્વ પ્રાપ્ત કરેલું હતું. બાબાને તે વાતની ખબર પડી ગઈ હતી. માટે તેમને અભય વચન આપીને બાબાએ તેમના પોતાના ગુરુનાં ચરણોમાં સ્થિર કર્યા. બાબા બોલ્યા, ‘પ્રસંગ ગમે તેવો આવે ‘અપના તકિયા છોડના નહીં’ એટલે કે આશ્રય સ્થાન છોડવું નહીં. હમેશને માટે પોતાના સ્થાનને ચોટીને જ રહેવું તેમજ એકનિષ્ઠપણે બધા જ ગુરુઓની એકતા ધ્યાનમાં રાખવી.’ પંત આ માર્મિક શબ્દોનો બોધરૂપી અણસાર તરત સમજી ગયા. પોતાના ગુરુની

યાદ આવી અને સાઇબાબાની આ શિખામણની યાદ જન્મભર રહી. (ઓ. ૩૪-૫૬)

એ રીતે એક મુંબઈના હરીશચંદ્ર પિતળે નામના ગૃહસ્થ તેમના છોકરાની તાણની બીમારીને લીધે દુઃખથી અને પીડાથી ખૂબ જ ત્રાસી ગયેલા. દેશી અને વિદેશી વૈદ્ય, ડૉક્ટરો એ બધાને અજમાવી જ્ઞેયા પણ કોઈથી ફાયદો થયો નહિ. આખરે થાકીને છેવટે સાધુ સંતોનો સહારો લીધો. સન ૧૯૧૦માં દાસગણુનાં કીર્તનો શરૂ થયાં અને શ્રી સાઇનાથાની કીર્તિ પ્રસરવા લાગી. આથી શિરડી ઘસારો વધવા મંડ્યો. શિરડી આમ તો નાનું ખુણાં ખાચરાનું ગામ છતાં તે મોટું ભાગ્યવાન હતું. તે હવે પંદરપુર થયું હતું. એટલે કે શિડીને વિઠ્ઠલના પંદરપુર જેટલું મહત્ત્વ પ્રાપ્ત થયું હતું. તેમજ યાત્રા સવારીઓ ખૂબ વધવા લાગ્યાં. સાઇબાબા ફક્ત દર્શન માત્રથી કે કેવળ હાથના સ્પર્શથી અથવા કૃપાદષ્ટિથી રોગમુક્ત કરતા હતા. એવા અનેકને અનુભવ થવા લાગેલા. તેમના શરણે અનન્યપણે જતા ભક્તોનું કલ્યાણ થતું હતું. દરેકના મનની ઇચ્છા જાણીને, બાબા તેમની મનોકામના પૂર્ણ કરતા ઉઠી લગાડતાં ભૂતપિશાચની વૃત્તિઓ ભાગી જતી. આશીર્વાદથી રોગીઓનો રોગ મટી જતો. અને કૃપાદષ્ટિથી બધી જ બાધાઓ અને દુઃખો ટળતાં અને ફરી પાસે ફરકતાં પણ નહીં. આવું સાંભળીને લોકો શિરડીમાં દોડી દોડીને આવતાં. આવા સાઇબાબાનો મહિમા દાસગણું મહારાજના કથાકીર્તનોમાંથી, ગ્રંથોમાંથી અને કાનોકાન સાંભળીને પિતળેને એમના પવિત્ર દર્શનની ઉત્કંઠા જાગી. બધા બાળગોપાળ સાથે ભેટ સોગાદો અને અનેક પ્રકારનાં ફળફળાદી સાથે લઇને તેઓ પોતાનાં પૂર્વનાં પુણ્યના પ્રતાપે શ્રી સાઇનાથના દર્શનાર્થે શિરડી આવી પહોંચ્યા. ત્યાં પહોંચતાં પોતાનાં બાળકોને બાબાનાં ચરણોમાં મૂક્યાં અને જાતે પણ બાબાશ્રીની સામે દંડવત્ પ્રણામ કર્યાં. એટલામાં એક જુદા જ પ્રકારનો અનુભવ થયો. તેથી પિતળે મનથી ખૂબ જ મુંઝાઇ અને ગભરાઇ ગયા. સાઇનાથાની આંખો સાથે છોકરાની આંખ મળતા જ, પેલો છોકરો એકાએક બેહોશ થઇ ગયો. અને આંખો ચક્રવકર ફેરવીને નીચે ભોંય પર પડ્યો. આથી એ છોકરાના માબાપ આવી હાલત જાણીને ગભરાઇ ગયા. પેલો છોકરો જમીન પર બેભાન પડ્યો, મોઢામાંથી ફીણ ફીણ નીકળી ગયાં અને માબાપને ચિંતા પેઠી કે આ દેવભોગનો શું ઉપાય કરવો ? એનો શ્વાસોશ્વાસ ઝૂંધાતો હોય એવો ભાસ થયો. મોઢામાંથી ફીણ એક જ સરખાં નીકળી રહ્યાં હતાં. અને પરસેવો વળતા ઠંડોગાર થઇ જતાં તેની છેલ્લી ઘડી આવી ગઇ કે શું એવું લાગવા માંડ્યું. આવા તો વાઇ કે તાણના ઝટકા પહેલાં એ છોકરાને કેટલીયે વખત આવી ગયા હતા. પણ એકેયવખત આવી વિચિત્ર લાંબા ગાળાની બેશુદ્ધિ, અને આવી પરિસ્થિતિ સર્જી ન હતી. આ વખતની તાણનો પ્રકાર ન જાણેલો કે બનેલો એના જેવો હતો. આ વખતે તો તે મરણ પામશે એવી જ પરિસ્થિતિ સર્જી. પોતાના પુત્રની આવી પરિસ્થિતિ જાણીને માની આંખોમાંથી આંસુ વહેવા લાગ્યાં અને તે મનમાં બોલવા લાગી, ‘આપણે આવ્યાં શા માટે અને આ શું થયું ? ઉપાય શોધવા નીકળતા તો અપાય થઇ ગયો. શ્રી સાઇનાં ચરણ આવાં પ્રાણઘાતક કેવી રીતે હોઇ શકે ? અમારી બધી ખટપટો વ્યર્થ ગઇ. ચોરના ડરથી ઘરમાં બેઠા. તો ઘર જ શરીર ઉપર ધસી પડ્યુ. વાઘ ભક્ષણ કરી જશે. એ બીકથી જીવ બચાવવા ગાય ભાગી તો રસ્તામાં જ કસાઇ મળી ગયો. તે રીતે ઉનાળામાં ગરમીથી તપેલો વટેમાર્ગુ ઝાડની છાયામાં વિસામો કરવા આડો પડ્યો તો તેની ઉપર ડાળી તૂટી પડી. એવી જ રીતે દેવની શ્રદ્ધાથી પૂજા માટે મંદિરે જતાં તો જાણે મંદિર જ તુટી ને ધસી પડ્યું એવો આ ઘાટ થયો.’ (ઓ. ૫૭-૭૬)

બાબાએ પછી પિતળેને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું કે, ‘મનમાં થોડી ધીરજ રાખો. તેને સાંભળીને કાળજીપૂર્વક ઉચકીને લઇ જાવ. તે હોંશમાં આવી જ જશે. આ છોકરાને તમે જ્યાં ઉતર્યા હો તે નિવાસસ્થાને પાછો લઇ જાવ. લગભગ પચીસેક મિનિટમાં એના શરીરમાં પ્રાણ આવશે. હમણાં કોઇ પણ પ્રકારની ઉતાવળ કરતા નહીં.’ ટૂંકા સમયનો વાયદો પણ અચંબો પામડે તેવો બની ગયો, બાબાના બોલેલા બોલ સાચા પડ્યા. પિતળેના કુટુંબમાં આનંદ થયો, તેમજ તેમના મનની બધી જ કુશંકાઓ પિગળી ગઇ. ત્યારબાદ પિતળે પોતાની પત્ની સહ બાબાના દર્શન માટે આવ્યા અને અત્યંત

નમ્રપણે તેમણે સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કર્યાં. પોતાના દીકરાને બેઠેલો જોઈને આભાર માનતા મનમાં આનંદિત થઈને તેઓ બાબા પાસે બેસીને ચરણ સેવા કરવા લાગ્યાં. ત્યાં જ બાબાએ તેમને હસતાં હસતાં પૂછ્યું કે, ‘હવે તો તમારી શંકા કુશંકાનાં તોફાનો શાંત થયાંને ? જે વિશ્વાસ અને શ્રદ્ધા મૂકે છે, અને ધીરજ અને સબુરી રાખે છે એનું શ્રી હરિ હંમેશા રક્ષણ કરે છે.’ (ઓ. ૭૭-૮૩)

પિતળે ગર્ભશ્રીમંત હતા, સારા કુળના હતા અને લોકોમાં પ્રસિદ્ધિ પામેલા હતા. તેમણે બાબાને ફળફળાદિ અને માન અર્પ્યા તેમજ મસ્જિદમાં એકત્રિત થયેલા સમુહને માવા મીઠાઈ વહેંચી. તેમનાં પત્ની ખૂબ જ સાત્વિક પ્રેમાળ શ્રદ્ધાળુ અને ભાવિક હતાં. તેઓ હંમેશા મસ્જિદમાં બાબા તરફ એકીટશે ધ્યાન ધરતાં અને ત્યાં થાંભલાને ટેકવીને બેસતાં. બાબા સામે જોતાં જોતાં તેમની આંખો ભરાઈ આવતી. આવું તેમનું હૈત જોઈને અને પ્રેમ જોઈને બાબા પણ પોતાનું ભાન ભુલી જતા. જેવા દેવ તેવા જ સંત, તેઓ પણ ભક્તોના તાબામાં જ રહે છે. તેમને જે અનન્યપણે ભજે છે તેમની ઉપર તે અસીમ કૃપા કરે છે. થોડા દિવસ પછી તે આખી મંડળી જવા માટે નીકળી અને છેલ્લે મસ્જિદનાં દર્શન માટે આવી. બાબાની આજ્ઞા અને ઉદ્દી લીધી અને નીકળવાની તૈયારી કરી. એટલામાં બાબાએ તેમની કફનીના ખિસ્સામાંથી ત્રણ રૂપિયા કાઢ્યા અને પિતળેને પાસે બોલાવી જે કહ્યું તે સાંભળો. ‘બાપુ ! ખૂબ પહેલાં મેં તને બે રૂપિયા આપ્યા હતા, એમાં બીજા આ ત્રણ મૂકીને એની પૂજા કરતો રહેજે, તારું કલ્યાણ થશે.’ પિતળેએ હાથમાં ત્રણ રૂપિયા લીધા અને એને બાબાનો પ્રસાદ સમજીને આનંદથી સ્વીકાર કર્યો. બાબાનાં ચરણોમાં દંડવત્ પ્રણામ કર્યા અને બોલ્યા, ‘મહારાજ ! મારી ઉપર આપની કૃપા કાયમ રાખજો.’ પિતળે મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા, ‘મારો શિરડીનો તો આ પહેલો જ ફેરો છે. પછી બાબા આ શું કહી રહ્યા છે તે મને સમજાતું નથી. મેં બાબાને આ પહેલા કદી જોયા નથી. પછી આ પહેલાં આપેલા તે બે રૂપિયા કેવી રીતે હોઈ શકે ? તેમનો આમ બોલાવાનો ભાવાર્થ કોણ સ્પષ્ટ કહી શકશે ?’ પિતળેની આ જાણવાની જિજ્ઞાસા વધતી ગઈ. પણ બાબાએ તેનો અર્થ સમજાવ્યો નહિ. તેમજ આ બાબતની અસ્પષ્ટતા તેમના મનમાં એવી અને એવી જ રહી. સંત સહજ રીતે કંઈક બોલી નાખે તો પણ તેમના એ શબ્દો સાચા જ ઠરે છે. આ બાબતની જાણકારી પિતળેને હતી. માટે તેઓ વિચારમાં પડ્યા. પણ પછી તેઓ જ્યારે મુંબઈ પાછા ફર્યા ત્યારે તેમના ઘરમાં એક ડોશીમાં રહેતાં હતાં. જેમણે પિતળેની આ જિજ્ઞાસા પૂર્ણ કરી. (ઓ. ૮૪-૯૬)

એ વૃદ્ધ બાઈ બીજા કોઈ નહીં પણ પિતળેના માતૃશ્રી જ હતાં. શિરડીની હકીકત પૂછતાં વાતવાતમાં પેલી ત્રણ રૂપિયાવાળી વાત નીકળી પણ એનો કશાની સાથે સંબંધ લાગ્યો નહિ. છતાં ત્યાર પછી ખૂબ જ વિચાર કરતાં, પિતળેના માતૃશ્રીને કોઈ ખૂબ જૂની વાત યાદ આવી અને બોલ્યા ‘હવે મને સમજાય છે, બાબાએ જે કંઈ કહ્યું છે તે ખરેખર સાચું જ છે. હાલમાં જેવી રીતે તું તારાં બાળકોને લઈને શિરડી સાઈદર્શન માટે ગયો હતો તેવી જ રીતે તારા બાપ પણ તને પહેલાં અક્કલકોટ લઈ ગયા હતા. ત્યાંના મહારાજ પણ એક મહાન પ્રસિદ્ધ સિદ્ધ પુરુષ અંતર્યામી, યોગી, વિદ્વાન અને પરોપકારી હતા. આ મહારાજ એટલે અક્કલકોટના મહાન દત્તઅવતારી સંત ‘સ્વામી સમર્થ’ હતા. તેઓ ઇ.સ. ૧૮૩૮માં મંગલવેદામાં પ્રગટ થયા હતા. ત્યારબાદ થોડા જ સમયમાં અક્કલકોટ આવ્યા અને ઇ.સ. ૧૮૭૮માં તેમણે સમાધિ લીધી ત્યાં સુધી તેઓ તે જ મુકામે રહ્યા હતા. તારા પિતા પણ આચરણથી ખૂબ જ શુદ્ધ હતા. તેમની પૂજાથી અક્કલકોટના યોગીરાજ પ્રસન્ન થયા હતા. અને તેમણે પ્રસાદરૂપે બે રૂપિયા આપણા ઘર માટે પૂજામાં મૂકવા માટે આપ્યા હતા. એ બે રૂપિયા આપણા દેવઘરમાં દેવ દેવીઓની પૂજા વચ્ચે રાખવામાં આવેલા. તારા બાપ પુષ્કળ શ્રદ્ધાથી નિયમિત એનું પૂજન કરતા હતા. તેમની નિષ્ઠા અને ભક્તિની મને એકલીને જ ખબર છે. તે જ પ્રમાણે છેવટ લગી તેઓ વર્તતા હતા. પણ એમની હયાતી બાદ તે બધી પૂજાની સામગ્રીઓ નાનાં બાળકોનાં રમવાનાં

સાધનો થઈ ગયાં. છોકરાઓની ઇશ્વર ઉપરની શ્રદ્ધા ઓછી થઈ. પૂજામાં બેસવા માટે પણ શરમ લાગવા લાગી. અને પૂજા કરવા માટે એક નાના છોકરાની નિમણૂક કરવામાં આવી. પછી એ રૂપિયાની સંભાળ લેનાર કોણ ? તેની તરફ કોઈનું પણ ધ્યાન રહ્યું નહિ અને આમને આમ કેટલાંય વર્ષો વીતી ગયાં. અવ્યવસ્થામાં તે બે રૂપિયાની યાદ પણ ભૂંસાઈ ગઈ અને બે રૂપિયાની નોંડી પણ ખોવાઈ ગઈ. તમે નસીબવાળા છો કે સાઈના રૂપે અક્કલકોટ સ્વામી મહારાજનું વિસ્મરણ થયેલું. તેથી પડદો પડી ગયેલી વાતને દૂર કરવા માટે અને સંકટોનું નિરાકરણ કરવા માટે તમને બાબા મળ્યા. તો હવે ભૂલ્યા વગર ખોટી કલ્પનાઓ કે તર્ક છોડીને પોતાના પૂર્વજોનાં આચરણ તરફ ધ્યાન આપો. આવો ખોટો વહેવાર ન કરતાં આ ત્રણ રૂપિયાને દેવધરમાં પૂજા માટે મૂકી તેને સંતોના પ્રસાદનું ભૂષણ માનો. સાઈસમર્થે આ વાતનો અણસાર આપીને અને તમને સમજાવીને તમારી અંદરની ભક્તિ ફરીથી જાગત કરી છે.’ પોતાની માતાના આવા મધુર શબ્દો સાંભળી પિતૃને મનમાં ખૂબ જ સંતોષ અને આનંદ થયો અને શ્રી સાઈબાબાની સર્વવ્યાપકતાનો અંદાજ આવ્યો. મનમાં ખાતરી થઈ અને તેમનાં દર્શન સાર્થક થયાં હોય એમ લાગ્યું. માના શબ્દરૂપી અમૃતથી પિતૃને દબાયેલી અને નષ્ટ થયેલી ભાવનાઓ ફરી જાગૃત થઈ તથા પશ્ચાતાપ રૂપી પ્રાયશ્ચિત્ત થયું. તેમજ હવે પછીના કલ્યાણનો માર્ગ બતાવી દીધો. જે થવાનું હતું તે થઈ ગયું. સંતે આગળના કાર્ય માટે જાગૃત કર્યા છે. તેમનો ઉપકાર માનીને પિતૃને પોતાના કામમાં જીવનભર સાવધાન થઈ ગયા. (ઓ. ૯૭-૧૧૨)

આવો જ એક બીજો અનુભવ સંભળાવું છું. ભક્તોની મનમોજી અને અવિચારી વૃત્તિને બાબા કેવી રીતે સુધારતા હતા તે હવે સ્વસ્થ ચિત્તે સાંભળો. પૂનામાં રહેનારા ગોપાળ નારાયણ આંબેડકર નામના સાઈબાબાના એક શ્રેષ્ઠ ભક્ત હતા. તેમની કથા આદરથી સાંભળો અંગ્રેજ સરકારના રાજ્યમાં આબકારી-એક્સાઇઝ ખાતામાં તેમની નોકરી હતી. દશ વર્ષની નોકરી પૂર્ણ થતાં તેઓ ઘરે બેઠા. તેમનું નસીબ બદલાયું અને પલટો આવ્યો. બધા જ દિવસો કંઈ સરખા નથી હોતા. ગ્રહદશા બેઠી. તે ભોગવ્યા વીના કોઈનો છૂટકો થતો નથી. શરૂઆતમાં તેઓ થાણા જિલ્લામાં નોકરી કરતા હતા. પછી નસીબ તેમને જાલ્હાર ગામમાં લઈ આવ્યું. તેઓ ત્યાંના અમલદાર બન્યા અને ત્યાં જ તેઓ બેકાર થયા. નોકરી એટલે અળવીના પાતરાનાં પાન ઉપરના પાણીનાં ટીપાં જેવી ક્ષણભંગુર હોય છે. હવે નોકરી પાછી ક્યાંથી મળશે ? બીજો પડાવ ક્યાંનો થશે ? આંબેડકરે ત્યાર પછી ખૂબ જ પ્રયત્નો બાદ હાર માની લીધી. તેમને કોઈ પણ રીતે યશ મળ્યો નહિ. આથી કોઈની પણ ગુલામી ન કરતાં સ્વતંત્ર રહેવાનો તેમણે વિચાર કર્યો. તેમની ઉપર આપત્તિઓનો કળશ ઢોળાયો હોય તેમ તેઓ બધી જ રીતે હતાશ થઈ ગયા. દરેક વર્ષે તેમની પૈસે ટકે પરિસ્થિતિ વણસતી ગઈ. મુશ્કેલીઓ ઉપર મુશ્કેલીઓ આવીને ઘરની સ્થિતિ સહન શક્તિની બહારની થઈ ગઈ. આમને આમ બીજાં સાત વર્ષ નીકળી ગયાં. દર વર્ષે તેઓ શિરડી બાબા પાસે જતા દંડવત્ પ્રણામ કરીને પોતાનું આ દુઃખનું ગાણું રાત દિવસ ગાતા. ઇ.સ. ૧૯૧૬માં તેઓ પોતાની પરિસ્થિતિથી ખૂબ જ કંટાળી ગયા. અને તેમને લાગ્યું કે શિરડીમાં જઈને ત્યાં આત્મહત્યા કરવી. આ પ્રવાસમાં કુટુંબકબીલા સાથે તેઓ બે મહિનાથી ઉતર્યા હતા. એક રાતે શું વાત બની તે સાંભળો. દીક્ષિતના વાડાની સામે બળદગાડા ઉપર બેઠેલા આંબેડકરના મગજમાં વિચારની લહેરો દોડવા માંડી. જીવનથી તો તેઓ ખૂબ કંટાળેલા હતા જ અને મનથી તેટલા જ ઉદાસ રહેતા હતા. ‘આ ત્રાસ હવે બસ વધારે સહન નહીં થાય. જીવવાની આશા હવે છોડી દેવી જોઈએ.’ આવો મનમાં મક્કમ વિચાર કરીને પોતાના જીવ પર આવી જઈને આંબેડકર કૂવામાં કૂદકો મારવા માટે તૈયાર થયા. આજુબાજુ કોઈ જ નથી માટે શાંત સમય જોઈને પોતાના મનનું ધારેલું કરવા એને દુઃખથી છૂટકારો મેળવવા માટે તેઓ ઉઠ્યા અને આત્મહત્યા કરવાનું નક્કી કરી લીધું. આત્મહત્યાથી વધારે મોટું કોઈ પાપ નથી. તેમ છતાં તેઓ એ કરવા માટે તૈયાર થયાં. પણ શ્રી સાઈ તો આ જગતના ચાલક છે અને સૂત્રધાર છે. તેમણે આંબેડકરના મનનો આ વિચાર ટાળ્યો. ત્યાંથી જ ચાર ડગલાં

ચાલતાં એક વીસી ચલાવનારાનું ઘર હતું. તે પણ બાબાનો પરમ સેવક હતો. આ રસોઇઘર ચલાવનારનું નામ હતું સગુણ મેરુ નાઇક. મૂળ ગોવાનો રહીશ. બાબાએ તેમને નાનપણમાં એક સાધુના વેષમાં દર્શન આપ્યાં હતાં. ત્યારબાદ તેઓ હૈદરાબાદ ગયા હતા. ત્યાં તેમની મુલાકાત એક શ્રીમંત સાઇબકત જોડે થઇ અને ઓળખાણ થતાં તેમની સાથે તેઓ શિરડી આવ્યા. બાબાએ તેમને નાનપણમાં આપેલી મુલાકાતની યાદ તાજી કરીને શિરડીમાં કાયમ માટે સ્થાયી કરી લીધા. સગુણે પોતાની આજીવિકા માટે અને દર્શન આવતા ભકતો માટે એક જમવાની લોજ શરૂ કરી હતી. પાછલા અધ્યાય પમાં ઓ. ૬૧માં લીંબડાના ઝાડ નીચે પાટુકાની વ્યવસ્થા કરવા માટે તેમના નામનો ઉલ્લેખ આવેલો છે. સગુણે એ સમયે પોતાના ઘરના ઉંબરામાં આવીને આંબેડકરને પૂછ્યું કે, અક્કલકોટ મહારાજની પોથી કદી આ પહેલાં વાંચી છે કે ? જોવા દોને કઇ છે એ પોથી. એવું વિચારીને આંબેડકરે તે હાથમાં લીધી અને સહજ પાનાં ઉથલાવી જોયાં અને વચમાં વચમાંથી તેઓ વાંચવા લાગ્યા. કર્મધર્મસંયોગ કેવો આવ્યો કે વાંચવા માટે વિષય પણ એવો જ આવ્યો. અને વાંચતાં જ હૃદયમાં વિચારોનો હુમલો થયો. તેનું પરિણામ કેવું આવ્યું એ કથા સાધારણ ધ્યાનમાં આવી છે. તે શ્રોતાઓને વિસ્તારના ભયને લીધે બિલકુલ થોડામાં જ કહું છું. (ઓ. ૧૧૩-૧૩૩)

અક્કલકોટમાં આત્મ સ્વરૂપમાં મગ્ન એવા મહાન સંત સ્વામીસમર્થ મહારાજ હતા. તે વખતે જ અનેક રોગોનો શિકાર થયેલા તેમના એક ભકતને સહન કરી ન શકાય તેવું ભયંકર દર્દ શરૂ થયું. રોગથી મુક્ત થઇ જઇશ એવું સમજીને તેમણે ઘણા બધા દિવસ સુધી મહારાજની સેવા કરી હતી. પણ હવે એ સહન ન થતાં તે ભકત ખૂબ ભયભીત થયો હતો. આત્મહત્યા જ આ દુઃખનું નિવારણ છે એવું સમજીને મનમાં નિશ્ચય કરીને રાતનો સમય જોઇ એક કૂવા ઉપર જઇને તેમાં પડતું મૂક્યું. એટલામાં સ્વામીસમર્થ મહારાજ ત્યાં આવ્યા. પોતાના હાથે તેને બહાર ખેંચી કાઢ્યો અને ઉપદેશ કર્યો, 'પ્રારબ્ધમાં આવેલાં ભોગવવાનાં સુખ દુઃખ તમામ ભોગવવાં જ જોઇએ. આપણાં પૂર્વ કર્મનાં બંધનો પ્રમાણે, વ્યાધિ, મહારોગ, કલેશ અથવા તો રોગ, ભોગવ્યા વગર આત્મહત્યાનો માર્ગ અપનાવવાથી છૂટકો થોડો થાય છે ? આ ભોગ જો અપૂરતા રહ્યા તો બીજા જન્મ લેવો પડશે અને ભોગ ભોગવ્યા વગર છૂટકો જ નથી. માટે થોડી તકલીફ વધારે સહન કરી લે. પોતાના આત્માની હત્યા જાતે જ કરનારો થઇશ નહિ.' આ ભકત એટલે સ્વામીસમર્થના પરમભકત બ્રહ્મનિષ્ઠ પ. પૂ. વામનબુવા વાંબોરીકર ઉર્ફે વામન રાજ્ય વૈદ્ય જેમણે સ્વામીસમર્થની 'શ્રી ગુરુલીલામૃત' નામની પંચાવન અધ્યાયની વિસ્તૃત પોથી લખીને મરાઠીમાં પ્રસાદિક ચરિત્ર લખ્યું છે. આ પ્રસંગ ગુજરાતમાં વડોદરા મુકામે શહેરની મધ્યમાં આવેલા સૂરસાગર નામના તળાવની પશ્ચિમ દિશાના કિનારા પર આવેલા એક કુવા ઉપર તા. ૨૦ એપ્રિલ ૧૮૭૬ના રોજ બન્યો હતો. આ પ્રસંગનું વર્ણન સ્વામીસમર્થના ચરિત્રના અધ્યાય ૪૦ ઓવી ૧૬૫-૧૭૨માં કરવામાં આવેલું છે. જે કૂવામાં વામનરાવે કૂદકો માર્યો હતો તે કૂવો અને જે જગ્યાએ સ્વામી સમર્થ પ્રગટ થયા હતા તે ઠેકાણે સ્થાપના કરેલી 'સ્વામીસમર્થની પાટુકા આજે પણ વડોદરા મુકામે જોવા મળે છે.' ઠેક એટલે કે ઇ.સ. ૧૯૬૦માં પ્રસિદ્ધ દત્તભકત નારેશ્વર નિવાસી શ્રી રંગ અવધૂત મહારાજશ્રીના વરદ્ હસ્તે સ્વામીસમર્થ અક્કલકોટ મહારાજની મૂર્તિની સ્થાપના કરીને મંદિરની શોભા વધારી છે. પ. પૂ. વામનબુવાનું ઇ.સ. ૧૯૦૧માં નિર્વાણ થયું. તેમની સમાધિ વડોદરા મુકામે રણમુકતેશ્વર મહાદેવ પાસે છે. આવી સમયોચિત કથા વાંચીને આંબેડકર મનમાં અચંબો પામી ગયા. અરે સાઇની વ્યાપકતાનો વિચાર કરીને તેઓ તેજ સ્થળે બેસી પડયા. આંબેડકર મનમાં એટલું ચોક્કસ સમજી ગયા કે, પ્રારબ્ધ ભોગવે જ છૂટકો છે. આવું શ્રી બાબાએ યોગ્ય સમયે મને તેની સમજ આપતાં મેં કોઇ ભળતું સાહસ કર્યું જ નહિ. આ દૃષ્ટાંત એટલે જાણે કે આકાશવાણી થઇ હોય એવું આંબેડકરને લાગ્યું અને તેમની સાઇચરણોમાં આસકિત સ્થિર થઇ ગઇ. ખરેખર શ્રી બાબા આ બધી અસંભવ ઘટનાઓ સર્જે છે. 'સગુણના મુખેથી આ સાઇનો ઇશારો એ જ પોથી દ્વારા મળવામાં જો થોડું પણ મોડું થયું હોત તો એક જન્મનો

નાશ થયો હોત. મારા પ્રાણને મેં દુઃખી કર્યા હોત. અને કુટુંબનું ભયંકર નુકસાન કર્યું હોત. મારી સ્ત્રી ઉપર અનર્થ થયો હોત, અને સ્વાર્થ તેમજ પરમાર્થ બંનેને હું ગુમાવી બેઠો હોત.' પોથીને નિમિત્તે બાબાએ સગુણને પ્રેરણા કરી કે, આત્મહત્યાથી તેનું મન પાછું વાળે. જો આવું ન બન્યું હોત તો બિચારા આંબેડકરે મફતમાં જીવ ગુમાવ્યો હોત. જ્યાં સાઈ જેવો તારણહાર છે ત્યાં મારનારો શું કરી શકે ? આ ભક્તના પિતા પણ અક્કલકોટ સ્વામીના ભક્ત હતા. તે જ રીતે પુત્રએ આગળ ચલાવવું એવો સ્પષ્ટ નિર્દેશ બાબાએ તેમને આ અનુભવરૂપે કરાવ્યો. સમય જતાં બધાં જ સારાંવાનાં થયાં. આવા દિવસો પણ નીકળી ગયા. આંબેડકરે ખૂબજ મહેનતથી જ્યોતિશાસ્ત્રનો ઊંડો અભ્યાસ કર્યો અને તેનાં ફળ પણ પામ્યાં. સાઈકૃપાણી પ્રસાદ મેળવીને આગળ સારા દિવસો આવ્યા. જ્યોતિષશાસ્ત્રમાં પારંગત થયા અને ત્યારબાદની સાધારણ સ્થિતિ સારી રીતે પસાર થઈ ગઈ. ગુરુનાં ચરણમાં પ્રેમ વધ્યો તથા આરોગ્ય, ખુશાલી અને પરમસુખ પ્રાપ્ત થયું. સંસારના આરામ અને ઉત્કર્ષ મેળવીને ખૂબ જ આનંદિત થયા. બાબાના આવા અગણિત એક કરતાં પણ એક મોટા ચમત્કારો કહેવા જઈશ તો આ ગ્રંથનો વિસ્તાર વધશે માટે ફક્ત તેનો સાર જ કહું છું. (ઓ. ૧૩૪-૧૫૧)

હેમાડપંત સાઈબાબાનાં શરણે ગયા છે. આગળના અધ્યાયમાં શ્યામાને માધવરાવ દેશપાંડેને-બાબાએ વિષ્ણુસહસ્રનામનું દાન કેવી રીતે આપ્યું તેનું મધુર વર્ણન જોઈશું. શ્યામા ના.... ના પાડતા પણ તેમની ઉપરના અગાધ પ્રેમને લીધે બાબા બળજબરીથી અને આગ્રહથી વિષ્ણુસહસ્રનામનું સુંદર મહાત્મ્ય કહી સંભળાવશે. હવે ધ્યાનપૂર્વક સાદર થનારી તે કથા સાંભળજો. કૃપાનો યોગ્ય સમય આવતાં શિષ્યોની બિલકુલ ઇચ્છા વિરુદ્ધ બાબા તે આપતા દેખાશે. સદ્ગુરુના આંગણે કૃપા કરવાની રીતો કેટલી અલૌકિક હોય છે તે અધ્યાયમાં દેખાશે. શ્રોતાઓએ તેને આદરપૂર્વક સાંભળવી. બાબા તો બધા જ ગુણોની ખાણ છે. કલ્યાણનું પણ કલ્યાણ છે. તેમનું ચરિત્ર પવિત્ર અને પુણ્યકારક છે. સદ્ભાગ્યે જ એ આપણને સાંભળવા મળે છે. (ઓ. ૧૫૨-૧૫૬)

સર્વનું કલ્યાણ થાઓ. આ પ્રકારે સંત અને સજ્જનોની પ્રેરણા પામેલા ભક્ત હેમાડપંત રચિત
શ્રી સાઈ સમર્થના સત્ય ચરિત્રનો 'અપરમાર આત્મહત્યા નિવારણ તથા નીજ ગુરુ પદ સ્થિરીકરણ'
નામનો છઠ્ઠીસમો અધ્યાય અહીં સમાપ્ત થાય છે.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ.

અધ્યાય ૨૬ નું અર્થ વિવરણ

આ અધ્યાયમાંની ત્રણે કથાઓ સંતોની એક બીજા સાથેની એકાગ્રતાનાં દર્શન કરાવે છે.

પંતની પહેલી કથામાં સાઇબાબાએ પંતના ગુરુ સાથે એકાત્મતા સિવાય જ તેમણે પંતના ગુરુનું શિષ્યત્વ પહેલેથી જ પ્રાપ્ત છે તેની જાણ થઇ હતી અને પછી જ ‘અપના તકિયા છોડના નહીં’ એવો ઉપદેશ કર્યો હતો. બીજી હરિશચંદ્ર પિતળેની કથામાં તો સાઇબાબાની અક્કલકોટ સ્વામીસમર્થની સાથેની રહેલી એકાત્મતા બિલકુલ ચોખ્ખી દેખાય છે. બાપુ તને બે પહેલાં । દીધાં છે તેમાં ત્રણ આ । મૂકી કરજે પૂજન એનાં । કૃત કૃત્ય થઇ જઇશ તું ॥૯૦॥ ત્રીજી પૂનાના આંબેડકરની કથામાં પણ બાબાએ તેમને જમવા માટેની લોજ ચલાવનારા સગુણ નાયક અક્કલકોટ મહારાજની પોથીમાંનો જે જરૂરી હતો તે યોગ્ય પ્રસંગ વંચાવીને જાણે કે તેમના વડીલની ‘સ્વામીની ભક્તિ’ હતી માટે, હવે પોતે પણ સ્વામીસમર્થ જ હોવાને કારણે પહેલાં જેમ કોઈ એક ભક્તને કૂવામાં ડૂબી મરીને આત્મહત્યાના પ્રયાસથી બચાવ્યો હતો. તેવી જ રીતે અહીંયાં આંબેડકરને બચાવ્યો અને પોતાના વડીલની ભક્તિ આગળ પણ ચલાવતા રહેવું, તેની પ્રતીતિ કરાવી.’

શ્રી સાઇબાબાની સ્વામીસમર્થ સાથે રહેલી એકાત્મતા અંગે અધ્યાય ૫ ઓવી પૃ ૧૬ વચ્ચે લીંબડાના ઝાડ નીચે પાટ્ટકાસ્થાન ઉપરના આખ્યાનમાં આપેલું છે -

એ સિવાય સ્વ. પૂ. નરસિંહ સ્વામીજી તેમના SAIBABA'S CHARTERS AND SAYINGS આ પુસ્તકમાં અનુક્રમ ૭૪માં આવેલ એક ભક્તને આ બાબતમાં અનુભવનું કથન કરેલું છે. તે આ પ્રમાણે છે -

‘મુંબઇ તારદેવમાંના કેશવ નાઇક આશરે ઇ.સ. ૧૮૭૮માં અક્કલકોટ ગયા હતા, ત્યારે ત્યાં સ્વામીસમર્થની તે સમાધિસ્થ થવાના છે તેની વાતો ચાલતી હતી, તે જાણ્યું ત્યારે તેમણે શ્રી અક્કલકોટના સ્વામીસમર્થ મહારાજને પૂછ્યું કે, ‘મહારાજ ! તમારા ગયા બાદ અમારા જેવાને કોનો આશરો ? એના જવાબમાં સ્વામીએ તેમની પાટ્ટકા આપીને તેની પૂજા કરવા માટે કહેલું. ‘હવે મારો અવતાર અહમદનગર જિલ્લાના શિરડી ગામમાં થશે, ‘ત્યાં તું હંમેશા જજે, અને ત્યાં જ તારી ભક્તિ ચાલુ રાખજે, જેથી તને મારી યાદ આવશે નહિ અને તું સુખી થઇશ.’ એવું કહ્યા બાદ કેશવ નાઇક પછી હંમેશને માટે શિરડી જવા લાગ્યા હતા.’

સ્વામીસમર્થને તેમના ભક્તો ભગવાન દત્તના સાક્ષાત્ અવતાર માનતા હતા. ત્યારે સાઇબાબાને પણ અમે દત્તનો જ અવતાર માની લઇને તેમની આરતી કરીએ તો એમાં કોઈ આશ્ચર્ય નથી.

॥ અધ્યાય ૨૭ ॥

દીક્ષા, અનુગ્રહ, દાન

(શ્યામાને વિષ્ણુસહસ્રનામની દીક્ષા આપવી અને ખાપડે ઉપર કૃપા કરવી)

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,
શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથ મહારાજને વંદન.

શ્રી સદ્ગુરુનાં ચરણ દઢ પણે પકડી રાખતાં બ્રહ્મા વિષ્ણુ અને મહેશ એ ત્રિમૂર્તિને નમન કર્યા બરાબર છે. સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મને વંદન કર્યા જેવું છે. એમ કરવાથી સ્વનો આનંદ સહજ રીતે વિપુલ પ્રમાણમાં પ્રગટ થાય છે. સમુદ્રમાં ડૂબકી મારી એટલે જાણે કે બધાં જ પ્રકારનાં અને બધાં જ તીર્થક્ષેત્રોની યાત્રા કર્યા બરાબર ગણાય છે. તેવી જ રીતે કોઈ એક સદ્ગુરુનાં ચરણોમાં વિશ્વાસથી આશ્રય લેતાં પણ ત્યાં સર્વ દેવો પ્રાપ્ત થાય છે. હે સદ્ગુરુ સાઈનાથ ! તારો જય જયકાર હો. જે શાશ્વત મુક્તિમાં જીવ ઇશ્વર સાથે એકરૂપ થાય છે. તેની પ્રાપ્તિ કરાવનારા કલ્પવૃક્ષ ! તારો જય જયકાર હો. હે આત્મજ્ઞાનના સાગર ! તારી જય થાઓ. તું શ્રોતાઓના મનમાં તારી જ કથા અને તારા જ વિષયોનો પૂજ્યભાવ ઉત્પન્ન કર. આકાશમાંથી વરસતુ પાણી ચાતક પક્ષી જેટલી આતુરતાથી પીએ છે, તેટલી જ ઉત્સુકતાથી તારો બધો ભાવિક ભક્તગણ તારા કથામૃતનું પાન કરે અને સદા સુખી રહે. તારી પવિત્ર કથા સાંભળીને આપ્ત, ઇષ્ટમિત્રો સહિત શ્રોતાઓના શરીર ઉપર બધે જ પરસેવો જણાય, આંખોમાંથી પ્રેમાશ્રુઓનાં પુર આવે. પ્રાણજાણે કે અધવચ્ચે જ અટકી ગયો હોય, મન ભરાઈ આવે અને શરીર પર રોમ ઉભાં થઈ જાય. ઘડીએ ઘડીએ જીવ રડી ઉઠે અને ડૂસકાં ભરે. એક બીજનો વિરોધ અને નાનામોટાનો ભેદભાવ મટી જાય એટલે જાણવું કે ગુરુકૃપાની વૃષ્ટિ થઈ છે તેવું મનનું પરીક્ષણ કરતાં ધ્યાનમાં આવશે. સદ્ગુરુ સિવાય આ કૃપા બક્ષનારો દાતા ત્રણેય લોકમાં શોધતાં પણ મળશે નહીં. કામ ક્રોધ વગેરે છ વિકારો શાંત થયા સિવાય અને ગુરુચરણોમાં ભક્તિભાવ, સીમાઓ ઓળંગીને થતો પ્રેમ અને શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થયા સિવાય અષ્ટભાવોનો ઉદ્ગમ થતો નથી. ભક્તોને સુખ પ્રાપ્ત થાય છે અને ગુરુને તેનો ખૂબ જ હરખ હોય છે. ભક્ત જેમ જેમ પરમાર્થ તરફ વળતો જાય છે તેમ તેમ ગુરુને તેનું આશ્ચર્ય થાય છે. આ શરીર એટલે હું છું અને આ ઘરબાર, પુત્ર અને પત્ની વગેરે મારાં છે, એવું માનવું પણ શરીર પર નકામી તકલીફ જેવું છે. તે પણ બપોરના છાંયડાની માફક ક્ષણભર ટકનારી માયા જ છે. આ માયાની આંટીઘૂટીની પીડા થાય નહિ, એવું મનને લાગતું હોય તો અનન્ય ભાવે બાબાશ્રીનાં શરણે જવું. માયાનો અંત લાવવા માટે વેદ, શાસ્ત્રોએ હાથ હેઠા મૂકી દીધા છે. જે સર્વ સજીવ અને નિર્જીવ વસ્તુઓમાં ઇશ્વરને જ્ઞેશે, તે જ આ માયાને ખાત્રીથી પાર કરી શકશે. (ઓ. ૧-૧૩)

નિઝામશાહી છોડીને ચાંદભાઈ પાટીલ સાઈ ફકીરને લઈને પહેલાં અહમદનગર જિલ્લાના નેવાસ ગામે આવ્યા. જ્યાં ગોદાવરી નદીથી બે કોસ ઉપર પ્રવરા નદીના કાંઠે આવેલા સ્થાને, જ્ઞાનદેવ મહારાજે પોતાની જ્ઞાનેશ્વરી અને અમૃતઅનુભવ એમ બે ગ્રંથો લખીને પૂર્ણ કર્યા હતા. અહિં અર્ધનારી નટેશ્વરીમોહિની રાજની અર્ધાંગિની લક્ષ્મી સાથે શ્રી વિષ્ણુભગવાનનું પ્રસિદ્ધ મંદિર આવેલું છે. ત્યાં છ મહિના સુધી કે લગભગ વર્ષ સુધી સાઈ ફકીરનું રહેવાનું થયું. ત્યાં જ તેમની સાથે કાનડ ગામના 'કમા' ની સંગાથે રહ્યા હતા. પાછળથી આગળ ઉપર પ્રસિદ્ધ ટાકળી ગામના દગડુ તંબોળીને સાથે લઈને કમા

તેમજ સાઇબાબાની સાથે આ મંડળી શિરડીમાં આવી હતી. તે સમયમાં ઔરંગાબાદથી શિરડી પગપાળા અથવા તો બળદગાડામાં આવવા માટેનો આ એક જ માર્ગ હોવો જોઈએ. પરંતુ લગ્નની જનના પ્રવાસમાં વર્ષ અથવા તો છ મહિના નીકળી જવા તે શક્ય નથી. તો પછી સાઇબાબા શિરડીમાં ચાંદબાઇને કારણે આવ્યા તે વાત ખરી. પણ લગ્નની જનમાં ન આવતાં આમ જ આવ્યા હોય એવો અમુકનો મત છે. એવું હેમાડપંત અહીંયા કહેતા જણાય છે. તે ભલે કંઈ પણ હોય, સાઇબાબા શિરડી આવ્યા અને શિરડી નિવાસીઓ નહીં પણ આપણા સૌનો ભાગ્યોદય થયો તે તદ્દન સો ટચ સોના જેવી સાચી વાત છે. અનેક ઠેકાણે પવિત્ર તીર્થનાં સ્થળો પુષ્કળ અને અગણિત છે. છતાં શ્રી સાઇબાબાના ભક્તો માટે શિરડી તે જ અત્યંત પવિત્રક્ષેત્ર અવશ્ય મનાય છે. જો સૌભાગ્યે આ યોગ બરાબર આવ્યો ન હોત તો આ મહાન ભાગ્ય અમારા જેવાના ભાગમાં કયાંથી આવ્યું હોત ? અમારા જેવા પામરોને આ સાઇનો સુંદર અને પ્રેમાળ સહવાસ કેવી રીતે મળ્યો હોત ? જે ભક્તો પોતાનાં કાર્ય સિદ્ધ કરવા માટે સાઇબાબાનાં શરણે આવે છે, તેમના કલ્યાણ અર્થે બાબા યથાર્થ માર્ગદર્શન આપે છે. શ્રોતાઓએ એકાગ્ર મન કરીને શ્રી સાઇના ચરિત્રનું પારાયણ કરવું. આ સાઇનું પાપનાશક તેમજ પરમ પાવન ચરિત્ર ગુરુકૃપાની પ્રાપ્તિ માટેનું ઉત્તમ સાધન છે. (ઓ. ૧૪-૨૦)

પાછળના અધ્યાયમાં એકને પોતાનાં ગુરુનાં ચરણમાં સ્થિર કર્યો. એકને અક્કલકોટ સ્વામીનો અણસાર દેખાડીને જ્ઞાત કર્યો અને એકને અકલ્પિત યુક્તિ યોજીને આત્મહત્યા કરતો અટકાવીને અને તેની ઉપર આવેલી મૃત્યુની છાયાને ટાળીને તેને જીવતદાન આપ્યું એનું વર્ણન કરેલું છે. હવે આ અધ્યાયમાં અમુક વખતે પ્રસન્ન થઈને સાઇબાબા પોતાના ભક્તોને કૃપાનું વરદાન આપીને કેવી રીતે સુખી કરતા હતા, એ કહેવામાં આવશે. એ દીક્ષા આપવાનો એક અદ્ભુત પ્રકાર હસતાં ખેલતાં વિનોદવૃત્તિથી કોના માટે અને કેવી રીતે યોજ્યો હતો, તે વિષે શ્રોતાઓએ સાવધાનીથી એકચિત્તે સાંભળવું. ઉપદેશ કરવાની બાબાની અનેક રીતોનું વર્ણન આ ગ્રંથમાં આગળ પણ કરવામાં આવ્યું છે. જેવી જેની ગ્રહણ કરવાની શક્તિ, અથવા તો અધિકાર તેવા જ માર્ગે બાબા તેમને ઉપદેશ કરતા હતા. એક રોગીના રોગની માહિતી અને નિદાન એ ફક્ત વૈદ્યરાજને ખબર હોય છે અને તેમને જ દવાની કેટલી માત્રા આપવી અને કયા ઔષધથી ફાયદો થશે તેની સંપૂર્ણ જાણકારી હોય છે. રોગીને તેની કલ્પના નથી હોતી. રોગી પહેલા ગોળ લાવો એમ કહે છે પણ ગોળ મીઠો હોવા છતાં નુકશાનકારક હોય છે. રોગી તેને માટે જીવ કરે છે અને ગોળ લીધા વીના ઔષધની વાડકી હાથમાં પકડતો નથી. રોગી ઉપર બળજબરી પણ થઈ શકતી નથી. માટે વૈદ્યો યુક્તિ કરતા હોય છે. પહેલા ગોળ આપે અને પછી દવા આપે છે. એમ કરીને પોતાનું કાર્ય સિદ્ધ કરતા હોય છે. ફક્ત ઔષધ જોડે અથવા તો પાછળથી લેવામાં આવતા પદાર્થમાં ફેરફાર કરવામાં આવે છે કે જેને હિસાબે ગોળનો દોષ નહિ જેવો થઈને આપવામાં આવેલ ઔષધનો ઉપયોગ અને ઉપાય બરાબર થાય. બાબાની પણ આવી જ રીત હતી. પણ તેમનો આ નિયમ બધાને માટે અને દરેક વખતે લાગુ પડતો ન હતો. આ અંગેની બીજી એક મનોરમ્ય ઉપમા પાછલા અધ્યાય ૧૯માં જે આવી ગઈ તે જુઓ, ‘બાળક માગે મીઠો લાડુ । માતા પીવડાવે કડવો કાઢો । બાળક રહે તરફડીને । પ્રેમ કરનાર વ્યક્તિ જ એવું કરી શકે ? ॥૬૧॥ બોળની જે કડવાસ છે । યોગ્ય કાળે તેનો ઉપાય । બાળક શું જાણે તે લક્ષણ । ફક્ત માતાને જ હોય એનો અણસાર ॥૬૨॥’ જેવો જેનો અધિકાર, સ્વભાવ હોય છે, જેવી જેની સેવા અને જેવો જેનો ભક્તિ યુક્ત પ્રેમ હોય છે, તે અનુસાર જ તેમની ઉપર બાબાનો કૃપાપૂર્વકનો ઉપદેશ રહેતો. આ બાબતમાં બાબાની રીત ખરેખર જ વિચિત્ર અને આશ્ચર્યકારક હતી. તેઓ જ્યારે કોઈ ઉપર પ્રસન્ન થતા, ત્યારે તે વ્યક્તિ ઉપર કૃપા કરીને ઉપદેશ કેવો અને કઈ પરિસ્થિતિમાં કરતા હતા તે સાંભળો. (ઓ. ૨૧-૩૧)

એકાદ વખત જો તેમના મનમાં આવે તો કોઈના, ધ્યાનમાં પણ ન આવે એવી રીતે આસાનીથી ઠઠા વિનોદ કરીને ભક્તોને કૃતાર્થ કરતા હતા. ભક્તોને એકાદ કોઈ ગ્રંથ વાંચવાની ઇચ્છા થતી તો તે ગ્રંથ બાબાના હાથમાં આપીને પ્રસાદ

સમજીને તે પાછો લઇ લેવો એવું કદાચ ભક્તોના મનમાં આવતું હશે. પછી તેવા ગ્રંથનું વાચન કરતાં પોતાનું હિત સધારો અને શ્રેય મળશે. તેનું મનથી પવિત્રતા પૂર્વક શ્રવણ કરવાથી શ્રોતા અને વક્તા બંનેનું પરમ કલ્યાણ થશે. કોઇ દશાવતારનાં ચિત્રો અથવા તો સ્તોત્ર પવિત્ર પુસ્તકો અને ચરિત્રો અર્પણ કરતા હતા. કોઇ દાસગણુના રચેલા સંતલીલામૃત અને ભક્તલીલામૃત પણ અર્પણ કરતા હતા. તો વળી કોઇ વિવેકસિંધુ આ ગ્રંથ આદ્યકવિ મુકુંદરાજે ઇ.સ. ૧૧૮૮ની સાલમાં એટલે કે જ્ઞાનેશ્વરીના ૧૦૨ વર્ષ પહેલાં મરાઠી ભાષામાં લખેલ હોવા છતાં મુખ્ય વિષય અદ્વૈતવાદ છે. ‘ઉપનિષદોના કરિ મંથન । કરિને ગ્રંથ કર્યો નિમાણ ॥’ અર્પણ કરતા હતા. પણ બાબા આ બધાં શામાને આપતા હતા. અને કહેતા, ‘શામા ! આ બધાં પુસ્તકો તારી પાસે રહેવા દે અને ઘરે બાંધીને જાળવી રાખ.’ શામા એ આજ્ઞા શિરોમાન્ય રાખી આ અમુલ્ય પુસ્તકોને બાંધીને સંભાળીને રાખતા. બાબાના હાથમાં આપીને તેને પ્રસાદ તરીકે પાછા લેવાની મનમાં ઇચ્છા રાખીને ભક્તો દુકાનમાંથી ગ્રંથ વેચાતો લાવતા હતા. બાબાનો સ્વભાવ ભલે ઉદાર હતો છતાં આમ કરવા માટે ધૈર્ય જોઈએ. માટે ભક્તો માધવરાવને જોડે લઈને તેમને આ કામ માટે આગળ ધરતા. તેમના દ્વારા તક સાધીને ગ્રંથ બાબાના હાથમાં આપતા હતા. બાબાને જેમ ગ્રંથનું મહત્વ ખબર હતું, તેવી જ રીતે ભક્તોની સમજવાની યોગ્યતા કેવી છે તેની પણ ખબર રહેતી. ભક્તો દ્વારા ગ્રંથ હાથમાં આપવો, બાબાનું તે ગ્રંથનાં પાન ફેરવીને જોવું અને ભક્તોએ તે ગ્રંથ પોતાને પાછો મળે તે માટે હાથ લાંબો કરવો એમ બનતું પણ કોઇ વખત બાબા આવા ગ્રંથોને પાછા નહિ આપતા માધવરાવને આપીને કહેતા, ‘શામા આ પુસ્તકોની પ્રત તારી પાસે રાખ, અને હાલમાં તેને તારી પાસે જ રહેવા દે’ ત્યારે શામા બાબાને સ્પષ્ટ રીતે પુછી લેતા, ‘કે આ ભક્તો આતુરતાથી હાથ પ્રસરાવીને પાછા માગી રહ્યા છે તેમને એમની પ્રત આપી દઈ ?’ ત્યારે બાબા, ‘તું જ એને રાખ’ એવું કહેતા હતા. (ઓ. ૩૨-૪૩)

એક વખતે ભક્ત કાકા મહાજની જેમને એકનાથી ભાગવત વાંચવાનો ઘણો રસ હતો તેઓ તેની એક નકલ લઈને શિરડીમાં આવી પહોંચ્યા. માધવરાવ તેમને મળવા માટે આવ્યા. એવામાં એમણે વાંચવા માટે એક પુસ્તક ઉંચક્યું અને હાથમાં પકડીને મસ્જિદમાં આવ્યા. બાબાએ તેમને સહજ પૂછ્યું, ‘શામા આ પુસ્તક કયું છે ?’ એ સાંભળી શામાએ તે વિષે જણાવ્યું. બાબાએ તેને હાથમાં લીધું અને જોઈને તે એમને પાછું આપ્યું. આ જ પુસ્તક અને આ જ એકનાથી ભાગવતની નકલ મહાજનીને પહેલીવાર શ્રી સાઇબાબાના હાથે પ્રસાદ રૂપે મળેલી હતી, ‘આ ગ્રંથ મારા માલિકોનો નથી. એ તો કાકા મહાજનીનો છે. વાંચવાની ઇચ્છા થતાં તત્પુરતો વાંચવા માટે હું લાવ્યો છું.’ આ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં માધવરાવે બાબાને કહ્યું હતું, છતાં બાબાએ તેમને કહેલું કે, ‘જે માટે મેં તને આપ્યો છે, તે કામ માટે જ તું તારી પાસે રાખીને સંગ્રહ કર તે કામમાં આવશે.’ થોડા સમય બાદ કાકા મહાજની ફરીથી શિરડીમાં આવ્યા, અને એકનાથી ભાગવત લાવીને સાઇના હાથમાં મૂક્યું. બાબાએ પ્રસાદ સમજીને તે પાછું આપ્યું. અને બાબા બોલ્યા, ‘ખૂબ જીવ લગાડીને પ્રેમથી વાંચ. ખાસ તો આ જ તારા જીવનમાં ઉપયોગી થવાનું છે.’ એવું કાકાને આશ્વાસન આપ્યું હતું. ‘આ જ તારા કામમાં આવશે. આ ઉત્તમ પુસ્તક કોઈને આપતો નહિ.’ આવું ભારપૂર્વક મોટેથી કહ્યું હતું. ત્યારબાદ કાકાએ બાબાને ખૂબ જ પ્રેમથી નમસ્કાર કર્યા હતા. (ઓ. ૪૪-૫૨)

સાઇબાબા તો સર્વ ઇચ્છા પ્રાપ્ત થયેલા હતા. કોઇ પણ ચીજ વસ્તુનો તેમને લોભ ન હતો. ઇશ્વરની ભક્તિ તે જ તેમની નૈસર્ગિક પ્રવૃત્તિ હતી. તો પછી તેમણે કોઇ પણ વસ્તુ ભેગી કરવા કે સંઘરવા માટે શ્રમ શા માટે લેવો ? બાબાના મનમાં શું હતું એ તો એ પોતે જ જાણે ! પણ આ ગ્રંથોનો સંગ્રહ એ આ વ્યવહારની દૃષ્ટિએ જોતાં ભક્તો માટે પાપનાશક ગ્રંથ શ્રવણ કરવાનું સાધન છે. ‘હવે શિરડી એક પવિત્ર યાત્રાનું ક્ષેત્ર થયું છે. દેશ વિદેશથી આપણા છાત્રો વખતો વખત અહીં ભેગા થશે, અને જ્ઞાનસત્ર શરૂ કરવામાં આવશે. ત્યારે આ બધા ગ્રંથો ઉપયોગી નિવડશે. આપણે તો સ્વધામ

જઈશું. પણ શ્યામા પોતાના ગ્રંથાલયમાંથી આ ગ્રંથ તેમને બતાવશે અને પછી જાણે કે તે મારી પ્રતિમા જ બનશે. અર્થાત્ 'હું જ્યારે દેહધારી હતો અને તે સમયે ભક્તોને જે રીતે જ્ઞાનનો ઉપદેશ આપતો હતો, તેવી જ રીતે આ ગ્રંથો અવશ્ય જ્ઞાન અને બોધ આપશે.' એવી રીતે અત્યંત પવિત્ર અને પાપનાશક ગ્રંથોનો ભક્તોને શિરડીમાં અથવા અન્યત્ર સ્થાને પણ સ્મરણ કરવા માટે આ ગ્રંથોનો સંગ્રહ કરવાનો બાબાનો ઉદ્દેશ હોઈ શકે. રામાયણ હોય કે ભાગવત અથવા કોઈ પણ પરમાર્થને લગતો ગ્રંથ હોય, તેમાંનું રામનું કે કૃષ્ણનું અથવા તો અન્ય દેવ કે સંતનું ચરિત્ર વાંચતા આગળ પાછળ સાઈબાબાએ જાતે જ રૂપ ધારણ કરેલું હોય એવું લાગે છે. શ્રોતાઓને અને વક્તાઓને આ ગ્રંથમાં આંખો સામે એ મહાપુરુષની જગ્યાએ સાઈબાબાની જ મૂર્તિ દેખાય છે. ભક્તોને જે ગ્રંથ ગુરુને અર્પણ કરે છે અથવા તો બ્રાહ્મણોને દાન કરે છે તેમાં પણ દાતાઓનું કલ્યાણ જ હોય છે. આ કથનને શાસ્ત્રનો આધાર છે. બાબાની શામાને આજ્ઞા થઈ કે, આ ગ્રંથ ઘરે લઈ જઈ તારા સંગ્રહાલયમાં સંભાળીને રાખ, આ કાંઈ સીધો સાદો ઉદ્દેશ કહી શકાય ? (ઓ. ૫૩-૬૧)

શામા જેમ બાબાના અસીમ ભક્ત હતા, તેટલો જ બાબાનો પણ તેમની ઉપર ખાસ પ્રેમ હતો. તેમને કોઈક પરમાર્થનો નિયમ આપવો એવી બાબાના મનમાં ઈચ્છા ઉત્પન્ન થઈ. તે વખતે બાબાએ શું કર્યું તે જુઓ. શામાની ઈચ્છા ન હતી, છતાં તેની ઉપર કયો અને કેવી રીતે અનુગ્રહ કર્યો તે હવે જાણીએ. એક દિવસે એક રામદાસી બુવા મસ્જિદમાં આવ્યા. તેમનો રામાયણ વાંચવાનો રોજનો નિમય હતો. પ્રાતઃકાળે દિનચર્યા પતાવી, ભસ્મ વગેરે ચોપડી સ્નાન સંધ્યા પતાવી, ભગવાં વચ્ચે ધારણ કરીને તેઓ વિધિપૂર્વક પોતાના આ નિયમ પ્રમાણે બેસતા હતા. પહેલા વિષ્ણુસહસ્ત્રનામનું પઠન અને ત્યાર બાદ તેમનું આધ્યાત્મ રામાયણનું પારાયણ શ્રદ્ધાપૂર્વક ચાલતું હતું. આવું લાંબા સમય ચાલ્યા બાદ, માઘવરાવનો વારો આવતા સાઈ સમર્થના મનમાં શું વાત આવી તે હવે શ્રોતાઓ સાંભળો. માઘવરાવની સેવાનું કાર્ય ફૂલું છે. તેમના જીવને કોઈ નિયમ આપવો જોઈએ. ભક્તિ માર્ગનો તેમને ઉપદેશરૂપી પ્રસાદ મેળવી આપું અને સંસારમાં તેમનો વિસામો અને શાંતિ મળે તેવું બાબાના મનમાં થયું. (ઓ. ૬૨-૬૮)

બાબાએ પેલા રામદાસીને બોલાવ્યો અને કહ્યું કે, 'મારા પેટમાં સખત ચૂંક ઉપડી છે. જાણે કે આંતરડા તૂટતા ન હોય ! પેટનો દુઃખાવો પણ ઓછો થતો નથી. હાલમાં તરત જ બજારમાં જા અને 'સોનામુખી' લઈ આવ. એની થોડી અમસ્તી ફાકી લીધા વગર આ પેટની ગરબડ મટવાની નથી.' રામદાસ બિચારો ભલો ભોળો આજ્ઞા અનુસાર વર્તનારો. તેણે પોથીના બે પાન વચ્ચે નિશાની મૂકી પોથી બંધ કરીને નીચે મૂકી અને બજાર તરફ જલ્દીથી જવા માટે નીકળી પડ્યો. તે રામદાસી બુવા હજુ તો મસ્જિદમાંથી નીચે ઉતર્યો નથી. અને અહીં બાબાએ શું કર્યું ? તાત્કાલિક બાબા પોતાના આસન ઉપરથી ઊભા થઈ ગયા. અને પેલા રામદાસીએ મૂકેલી પોથી તરફ ગયા. ત્યાં આગળની બધી પોથીઓમાંથી તેમણે વિષ્ણુસહસ્ત્રનામની જે પોથી હતી તેને ઉચકી લીધી. અને પોતે પાછા પોતાની જગ્યા ઉપર જઈને બેસી ગયા. ત્યાર પછી ત્યાં બેઠેલા માઘવરાવને બાબાએ કહ્યું, 'શામા ! જાે આ પોથી છે, તે ખૂબ જ કલ્યાણકારી છે. માટે હું તારે માટે તને આપી રહ્યો છું. એ પોથી તું જરૂરથી વાંચજે. એક વખતે મને ખૂબ જ ત્રાસ થયો હતો, કાળજી ઘડકવા લાગેલું અને જીવ પણ બચેની અનુભવી રહ્યો હતો. મને મારું જ ઠેકાણું લાગતું ન હતું, આવો એ પ્રસંગ શામા તને હું કેવી રીતે કહું ? આ વિષ્ણુસહસ્ત્રનામ પોથીનો જેવો ઉપયોગ કર્યો કે મારો પ્રાણ તેને લીધે બચી ગયો. એક ક્ષણ માટે આ પોથી મેં છાતી સાથે ચાંપી દીધી, અને તરત જ આ જીવ શાંત અને ઠંડો પડ્યો. માટે કહું છું શામા, આ પોથી તું તારે માટે લઈ જા. દરરોજ તું એને થોડી થોડી વાંચ તેમજ રોજ ધીમે ધીમે કરીને એકએક અક્ષર પણ ધ્યાનમાં રાખતા શીખ. આ પોથી ખૂબ આનંદ આપનારી છે.' આ બાબાનો સરળ ઉપદેશ સાંભળી શામા બોલ્યા, 'આ પોથી મારે નહિ જોઈએ. પેલો રામદાસી મારી ઉપર ઘણો જ ગુસ્સે થશે, અને સાથે સાથે

આ ખોટું કામ મેં જ કર્યું છે એવું આળ પણ મારે જ માથે આવશે. એક તો એ માણસ પહેલેથી જ જાતનો વિચિત્ર છે અને મગજનો ફરેલો પણ છે અને એના ગુસ્સાનું ઠેકાણું નથી. પાછળથી કચકચ અને માથાકૂટ કરવાવાળો છે. આવા સાથે વગર કામના ઝગડાનું કારણ શા માટે જોઈએ ? મારે આ કટકટમાં પડવું નથી. તે સિવાય આ પોથીની ભાષા સંસ્કૃતમાં છે, જ્યારે મારી ભાષા તો ગલિચ્છ અને ગામઠી છે. મોઢામાંથી જોડાક્ષરવાળા શબ્દો સુદ્ધાં વ્યવસ્થિત નીકળતા નથી, કે નથી મને એનો સ્પષ્ટ ઉચ્ચાર કરતાં આવડતો.’ બાબાની આ બધી લીલા જોઈને શામાને લાગ્યું કે બાબા અમારી બંને વચ્ચે ઝઘડો કરાવવાની પેરવી કરી રહ્યા છે. તેમને કલ્પના પણ ન હતી કે બાબાને તેમની કેટલી ચિંતા થતી હતી ? ‘મારો શામા તો ગાંડો છે, પરંતુ મને એની ખૂબ જ લાગણી છે. એને પણ મારી ઉપર અપાર પ્રેમ છે, માટે જ મારા હૃદયમાં એને માટે દયાનો મોટો જુવાળ છે. આ વિષ્ણુસહસ્રનામની માળા એના ગળામાં હું મારા હાથે જ બાંધીશ અને એની જીભ ઉપર એની લત લગાવીને એનાં સંસારનાં દુઃખોથી મુક્ત કરીશ.’ (ઓ. ૬૯-૮૪)

‘દેવનું કે ગુરુનું નામ પાપના પર્વત તોડી નાખે છે, નામસ્મરણ દેહનાં બંધનો છોડાવે છે. નામનો જાપ કરોડો ખરાબ વાસનાઓને જડમૂળથી દૂર કરીને નહીં જેવી કરી નાખે છે. નામસ્મરણ કાળની ગર્દન તોડી નાખે છે. અને જન્મમરણની ખેંચતાણમાંથી બચાવે છે. એવો આ સહસ્રનામનો મહિમા છે. એની લત શામાને લાગે તે જ મારી ઇચ્છા છે. નામનું રટણ ઇરાદાથી અને જાણી જોઈને લેવામાં આવે તો તે ઉત્તમ જ સમજવું અને જે નામસ્મરણ સાધારણ રીતે ન સમજતાં લેવાઈ જાય તો તે પણ તે ખરાબ નથી. મનમાં નહીં પણ જીભ ઉપર પણ આવે તો પણ તેનો પ્રભાવ દેખાડે છે. ઉદાહરણ અર્થે મહાપાપી અન્નમિલે મૃત્યુ સમયે પોતાના ‘નારાયણ’ નામના છોકરાને બોલાવ્યો જેથી નારાયણ પ્રભુના નામનું ઉચ્ચારણ થયું. તેમ થતાં તેનો ઉદ્ધાર થઈ ગયો. તેવી જ રીતે વાલ્યો ‘મરા મરા’ એમ રામ નામ ઉલટું બોલ્યો તેમ છતાં વાલ્યામાંથી વાલ્મીકી ઋષિ થયા. અંતઃકરણની શુદ્ધિ માટે નામઃસ્મરણ જેવું સહેલું બીજું કોઈ સાધન નથી. તુકોબા કહે છે, ‘નામઃસ્મરણ જેવી અન્ય કોઈ વધારે શક્તિશાળી સાધના નથી. ‘એનાથી વધારે કોઈ સાધન નથી । વહે છે આણ વિઠોબાની ॥’ નામ જપવું એ જીભનું ભૂષણ છે, એ પરમાર્થના માર્ગ માટે પણ પોષણરૂપ છે. નામઃસ્મરણ માટે સ્નાન કરવું પડતું નથી અને એને માટે શાસ્ત્રોનાં નિયમો પાળવાની પણ જરૂર નથી. ‘બોલતાં ચાલતાં ધંધો કરતાં । ખાતાં, પીતાં અને સુખી થતાં । અનેક ઉપભોગ ભોગવતાં । નામ લેવું ભૂલવું નહીં. ॥ દાસબોધ, દશક ૪, સમાસ ૩, ઓ. ૭ નામ લેવાથી બધાં જ પાપ નાશ પામે છે. નામનું રટણ સદાયે પવિત્ર હોય છે. ‘નામનું સ્મરણ નિરંતર કરે । એ જાણજો પુણ્ય શરીર । મહાદોષોનો પર્વત । રામનામથી ભાગે છે ॥૨૨॥ દાસબોધ, દશક ૪, સમાસ ૩ અખંડ મારું પણ નામ લેતા સંપૂર્ણપણે બેડો પાર ઉતરશે. કાર્ય સિદ્ધ થશે. બીજી કોઈ પણ સાધનાઓની જરૂર રહેતી નથી. કેવળ નામઃસ્મરણથી મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે. જેણે મારા નામનું રટણ કર્યું છે, તે મને ઉત્તમ ગુણસંપન્ન માણસોમાં પણ અત્યંત ગુણવાન માણસ લાગે છે.’ અગાઉ અ. ૨માં કહ્યું છે તેમ ‘એક વાર્તા કહું છું શામા । પ્રેમથી મારું નામ લેતા । પૂર્ણ સઘળાં સઉનાં કામ । કરુ છું પ્રેમ ભરતી લાવવા ॥૧૧॥ ‘સાઈ સાઈએ’ નામસ્મરણ । કરશે સકલ કલિયુગનાં પાપોનું દહન ॥૨૦॥’ આજ બાબાશ્રીના મનમાં હતું અને તે જ પ્રમાણે એમનું વર્તન પણ હતું. (ઓ. ૮૫-૯૧)

શામા ના ના કહેતા રહ્યા પણ બાબાએ વિષ્ણુસહસ્રનામની પુસ્તીકા તેમને પકડાવી દીધી. વડિલોપાર્જિત પુણ્યકર્મો સબળ હતાં તેથી સાઈ કૃપાનું આ ફળ શામાને મળ્યું. આ પવિત્ર સહસ્રનામ હવે શામાના સંસારની અસ્વસ્થતા અને અકળામણને દૂર કરશે. બીજાં કર્મોના અથવા તો શાસ્ત્રોના નિયમો પાળવા પડે છે, પરંતુ નામઃસ્મરણ જ્યારે સમય મળે ત્યારે સતત કરવું. સ્વામી રામદાસ-સ્વામી સમર્થે કહ્યું છે તેમ બચપણથી જવાની સુધી । કપરા સમયથી માંડીને વૃદ્ધત્વ સુધી । દરેક સમયે અંતઃકાળ સુધી । નામઃસ્મરણ થવું જોઈએ ॥ દાસબોધ દશક ૪, સમાસ ૩, ઓ. ૧૪ નામઃસ્મરણને કોઈ

બાધા કે પ્રદોશનું કોઈ જ નડતર નથી. નામ:સ્મરણ જેવી અન્ય કોઈ પણ ઉપાસના નથી. ભગવાને જાતે જ એકનાથી ભાગવતમાં કહ્યું છે કે, 'સાધના જ મારી મુખ્ય ભક્તિ । એમાં જ વિશેષ નામ કીર્તિ ।' એ જ પ્રમાણે એકનાથ મહારાજે પણ પોતાના એક નજીકના પાડોશીને વિષ્ણુસહસ્રનામનો ગ્રંથ બળજબરીથી સોંપ્યો હતો, અને તે શિષ્યને પરમાર્થના માર્ગ તરફ વાળ્યો હતો. એકનાથ મહારાજને ઘેર દરરોજ પુરાણો અને કીર્તન ચાલતાં હતાં. તેમની પાડોશમાં રહેનારો એક બ્રાહ્મણ હોવા છતાં સ્નાન સંધ્યા કંઈ જ કરતો નહિ અને તે ખરાબ અનીતિનાં કૃત્યો કરવામાં હંમેશા જ વ્યસ્ત રહેતો. પુરાણ કે કીર્તન સાંભળવા માટે ક્યારેય પ્રયત્ન ન કરતો. સાથે સાથે આ દુષ્ટ બ્રાહ્મણ નાથના વાડામાં ક્યારેય પગ મૂકતો નહીં. એકનાથને તેની ઉપર દયા આવી અને તે બ્રાહ્મણને એક દિવસ બોલાવ્યો. ઉચ્ચ બ્રાહ્મણ જાતિમાં જન્મ લીધા છતાં તેનો જન્મ એળે જઈ રહ્યો હતો. તેનું રહસ્ય સમજીને એકનાથ મહારાજને તેની ઉપર ખૂબ જ દયા આવી કે કેમે કરીને આનું આવું ખરાબ વર્તન રોકી શકાય માટે તેનો નકાર હોવા છતાં એકનાથ મહારાજે તેને સહસ્રનામના ઉચ્ચાર શિખવાડીને એક એક શ્લોક સમજાવ્યો અને તેનો ઉદ્ધાર કર્યો. સહસ્રનામનું વાંચન કરવું અથવા મોઢે કરવું તે ચિત્ત શુદ્ધિનો સહેલામાં સહેલો અને સરળ માર્ગ છે. આદિકાળથી ચાલી આવતી આ લોકમાન્ય રૂઢિ છે. માટે જ જાણે કે બાબાને આ ગ્રંથ શામાને વહેલી તકે મળે તે માટેની જહેમત હતી. (ઓ. ૯૨-૧૦૦)

એટલામાં જ પેલો રામદાસી બજારમાંથી સોનામુખીનાં પાન લઈને જલ્દી પાછો ફર્યો. સ્વભાવે નારદ જેવા અણણા ચિંચણીકર સ્વ. દામોદર ઘનશ્યામ બાવરે, ત્યાં જ ઊભા હતા. તેમણે પેલા રામદાસીને બનેલી બધી જ હકીકત કહી સંભળાવી. એક તો રામદાસી પહેલેથી જ ખૂબ કોઠી હતો, તેમાં પાછી આ નારદ જેવાની દરમિયાનગીરી. પછી આવા અજબ પ્રસંગનું યથાસ્થિતિ વર્ણન કોને કરવું ? આમ પણ રામદાસીની ખરાબ તર્કોવાળી પ્રતિભા તો હતી જ અને તેમાં પાછો તેના મનમાં માધવરાવ માટેનો સંશય ઊભો થયો અને બોલ્યો, 'મારી પોથી બળજબરીથી પડાવી લેવા માટે તે જ જાણી જોઈને બાબાને આ વાતમાં વચ્ચે નાખ્યા છે.' તે સોનામુખી પાનની વાત ભૂલી ગયો અને માધવરાવ ઉપર ગુસ્સે થઈ ગયો. તેના મનનો સંતાપ સીમા વટાવી ગયો અને મોટેમોટેથી ખેંચાઈ-ખેંચાઈને એ ગમે તેવા શબ્દો ભાંડવા માંડ્યો, 'બાબાના પેટનો દુઃખાવો એ તો ઢોંગ હતો. તે જ બાબા પાસે આ બધું કરાવ્યું છે. મારી પોથી ઉપર તારી પહેલેથી નજર હતી. તારી આવી બધી ચાલાકી મારી પાસે ચાલશે નહિ. મને ગમે તેવો ન સમજતો, હું એક બહાદુર રામદાસી છું. પોથી જો તે સીધી રીતે અને ચોખ્ખા મનથી મને પાછી ન આપી, તો હું તારું માથું ફોડી નાખીશ અને લોહીલુહાણ કરી નાખીશ. તારી નજર પહેલેથી જ મારી આ પોથી ઉપર હતી. માટે તે જાતે જ આ કારસ્તાન રચીને એ બધું બાબા ને માથે ઢોળીને તથા પોતે નિર્દોષ હોય એવો રહીને તે દેખાવ કર્યો છે.' માધવરાવે તેમને સમજાવવાની ખૂબ જ કોશિશ કરી પણ રામદાસી શાંત થયા જ નહિ. ત્યારે માધવરાવે તેમને ખૂબ જ મૂઢુ ભાષામાં કહ્યું કે, 'હું કપટી છું એવો વીના કારણનો આરોપ મારા માથે નાખતા નહિ. તમારી પોથીની આટલી મોટી શી વાત છે ? જોઈએ એટલી તો બજારમાં મળે છે. શું તમારી પોથી ઉપર સોનું અને હિરા જડેલા છે કે તમને બાબા ઉપર વિશ્વાસ નથી ? તમારા આવા જીવનને ધિક્કાર છે.' આ પ્રકારે રામદાસનો આવો વિચિત્ર વર્તાવ જોઈને બાબાએ તેને મધુર શબ્દોમાં કહ્યું, 'કેમ રે રામદાસી તું આટલો બધો બગડ્યો છે ? વગર કામની આફત કેમ ઉભી કરી રહ્યો છે ? અરે આ શામા પણ આપણો જ છોકરો છે. તું વગર કામનો વાદવિવાદ શાને વધારે છે અને નકામો ત્રાસ સર્જીને દુનિયાને શા માટે તમારો દેખાડે છે ? આવો તે તું કેવો કબિયાખોર છે ? શું પ્રેમાળ શબ્દોથી તું જવાબ આપી શકતો નથી ? અરે આ પોથીનું આટલું વાંચન કર્યા પછી પણ તારું મન આટલું કલુષિત કેમ ? દરરોજ આધ્યાત્મ રામાયણ વાંચે છે, વિષ્ણુસહસ્રનામનું પારાયણ કરે છે, છતાં સાવ અવિચારી અને ઉદ્ભત સ્વભાવ છોડતો નથી. અને પોતાને રામદાસી કહેવડાવે છે ? એવો તે તું કેવો રામદાસી ? તું તો હંમેશા વૈરાગી હોવો જોઈએ. તને તો

પોથીનો લોભ પણ છૂટતો નથી. તારા આવા વર્તનને શું કહેવું ? રામદાસીને કશાની મમતા ન હોવી જોઈએ. નાનામોટા દરેક સાથેનું વર્તન એકસરખું જ રાખવું જોઈએ. પણ તું તો આ બાળકો સાથે ભેદભાવ રાખે છે અને તેમની સાથે એક પોથી જેવી વસ્તુ માટે પણ આગ ઓકે છે. જા, પોતાની જગ્યા ઉપર જઈને બેસ. પોથીઓ તો એક પૈસામાં જોઈએ એટલી મળે છે. પણ જોઈએ તેવા લાયક માણસો કલ્પનામાં પણ શોધ્યા મળતા નથી. આ ધ્યાનમાં રાખ. તારી પોથીનું તે વળી શું મહત્વ છે ? એ શ્યામા કેવી રીતે સમજવાનો છે ? ગામડાના આ સાધરણ માણસને પોથીમાંનું શું સમજમાં આવ્યું કે તે શ્યામાને આપવી જેથી તે આ પોથી વાંચી શકે અને એનું ધ્યાન કરે એટલે એનું પણ કલ્યાણ થાય.' બાબાના આ પ્રેમાળ શબ્દોમાં કેટલી મોહકતા, કેટલી રસાળતા, મધુરતા, અને બોધદાયક તેમજ આત્મઆનંદરૂપી જળની શીતલતા હતી ! અરેખ આ શબ્દોની અપૂર્વતા અને અસાધારણતા ગજબની હતી. (ઓ. ૧૦૧-૧૨૦)

રામદાસી મનમાં ગમ ખાઈ ગયો અને માધવરાવને મોઢું લાલ તાંબા જેવું કરીને મિલ્લસમાં બોલ્યો, 'આ સહસ્રનામની પોથીના બદલામાં પંચરત્નની ગીતા લઈશ. આ તને કહી દઉં છું.' રામદાસી એટલામાં શાંત થયો તે જોઈને માધવરાવને આનંદ થયો અને તેઓ બોલ્યા, 'એક શું, હું તમને દશ પંચરત્નની ગીતા લાવી આપીશ.' પછી એ ઝઘડાનો અંત આવ્યો અને પંચરત્નની ગીતાનો ગ્રંથ જામીન તરીકે રહ્યો. પંચરત્નની ગીતામાં દેવને જેણે ઓળખ્યો નથી તેને શું અર્થ ? પંચરત્નની ગીતામાં પાંચે સ્રોતમાં તેમજ ગીતામાં શ્રી વિષ્ણુ ભગવાનની સ્તુતિ, લીલાઓ અને ઉપદેશનું વર્ણન છે. માટે એના દેવ શ્રી વિષ્ણુ છે, અને વિષ્ણુ એ જ શ્રી બાબા એવી અહિંયાં ભાવના છે. સાઇબાબાની સામે જે આધ્યાત્મ રામાયણનું વાંચન કરતો હોય તેવા પેલા રામદાસીને સાઇબાબા સાથે ઝઘડો શા માટે કરવો જોઈએ ? પણ હું એ કેવી રીતે કહી શકું ? દોષ કોને દેવો ? જો આ પ્રસંગ બન્યો ન હોત તો આ શ્રીવિષ્ણુસહસ્રનામનું મહત્વ કેવી રીતે સમજ્યું હોત ? જે વિષ્ણુસહસ્રનામે આટલો ઝઘડો કરાવ્યો અને બાબાને ત્રાસ કરાવીને તેમને મનમાં દુઃખ કરાવ્યું. તે કથા સાંભળીને મારું હેમાડપંતનું પણ કલ્યાણ થયું. અર્થાત્ વિષ્ણુસહસ્રનામનું વાંચન કરવાની બુદ્ધિ સુઝી આ સાઇબાબાની પોતાના ભક્તો માટેની એક અલૌકિક બક્ષિસ હતી. બાબાને આટલો બધો ત્રાસ થયો ન હોત તો માધવરાવને વિશ્વાસ જ બેઠો ન હોત. તેમની જીભ પર આ પોથીના અક્ષરો ચઢ્યા જ ન હોત, અને મોઢે પણ ન થયા હોત. આવો આ પ્રેમાળ સાઇનાથ પરમાર્થ મેળવી આપવા માટે આવો કઠીન ખેલ પણ કરાવે છે. તેઓ ક્યારે કેવાં સૂત્રો હલાવશે અને ચાંપ દાબશે એ આપણને સમજવાનું નથી. સમય જતાં શામાની આ પોથી પર શ્રદ્ધા દ્રઢ થઈ અને કાકાસાહેબ દીક્ષિત, અને પ્રો. ગણેશ ગોવિંદ નરકે જે બાપુસાહેબ બુટ્ટીના જમાઇ અને પૂનાના ઇજનેરી કોલેજના પ્રાધ્યાપક હતા તેમને ઉચ્ચાર સાથે એ શિખવાડી. ત્યારબાદ માધવરાવને તે પોથી વાંચતા આવડી, અને મુખ પાઠ થઈ ગઈ. માધવરાવનો જે વાદવિવાદ એટલે સાઇબાબાના નિર્મળ ઉપદેશનું બીજા શબ્દોમાં સ્પષ્ટીકરણ હતું. આ અત્યંત શ્રેષ્ઠ આનંદ આપનારું અને સંશય વગરનું સુખકારક અને વિનોદી પ્રયોજન હતું. (ઓ. ૧૨૧-૧૩૦)

જે ભક્ત અધ્યાત્મ વિદ્યા બ્રહ્મવિદ્યાનો અભ્યાસ કરતા તેમની ઉપર સાઇબાબાને વિશેષ પ્રેમ રહેતો અને પ્રસંગ આવતાં તેમને કેવી રીતે અભિવ્યક્ત કરી બતાવતા હતા તે જુઓ. એક દિવસ બાપુસાહેબ જોગનું શિરડી ખાતે ટપાલમાં એક પાર્સલ આવ્યું માટે તેને છોડાવવા માટે તેઓ ઉતાવળે તે તરફ નીકળ્યા. શું છે એવું જોતાં તો એ લોકમાન્ય ટિળકનું 'ગીતા રહસ્ય' નામનું પુસ્તક છે એવું સમજ્યું. તે ગીતા રહસ્ય ગ્રંથ બાપુસાહેબ જોગે પોતાની સાથે લીધો અને મસ્જિદમાં દર્શન માટે આવી પહોંચ્યા. નમસ્કાર કરવા માટે માથું નમાવતા તે બગલમાં દબાવેલું પુસ્તક બાબાનાં ચરણો પાસે પડ્યું, ત્યારે બાબાએ પૂછ્યું, 'બાબા સાબ ! આ પાર્સલ શાનું છે ? જોગે બાબાની સમક્ષ ખોલતાં અંદર શું છે, એ કહીને પુસ્તક બાબાના હાથમાં મૂક્યું. બાબાએ હાથમાં લીધું. એ પુસ્તક જોયું અને એનાં પાનાં ઉથલાવીને ઉપરથી વાંચી લીધું અને

તરત જ કફનીનાં ગજવામાંથી એક રૂપિયો કાઢીને ખૂબ માનથી તેની ઉપર મૂક્યો. પછી રૂપિયા સાથે એ પુસ્તક જોગને પાછું આપ્યું અને બોલ્યા, ‘આ પુસ્તક ધ્યાનથી પહેલેથી છેલ્લે સુધી વાંચજે, એટલે તારું કલ્યાણ થશે.’ બાબાએ આ પુસ્તક ન વાંચતા, અને તે અંગે પહેલા કાંઈ ન સાંભળ્યું હોવા છતાં તેનું મહત્વ સમજીને તેનાં વખાણ કર્યાં. આ ઉપરથી તેમની અંતરજ્ઞાનની શક્તિ કેટલી બધી હશે તે સમજાય છે. અને તેને પાછું બાપુસાહેબ જોગને સંપૂર્ણ અને અભ્યાસપૂર્વક વાંચવાનું કહ્યું માટે તેમની ભક્તો પ્રત્યેની ચિંતા આપણા ધ્યાનમાં અવશ્ય આવે છે. આવી ભક્તો ઉપર કૃપા કરનારી બાબાની વાતો અસંખ્ય છે. જેનું વર્ણન કરી શકાય તેમ છે, પણ પછી આ ગ્રંથનો વિસ્તાર ખૂબ વધી જશે માટે સંક્ષિપ્તમાં આ પ્રસંગ સમાવ્યો છે.’ (ઓ. ૧૩૧-૧૩૮)

ઉપર જણાવેલા ફકરામાં લોકમાન્યનું નામ આવ્યું છે માટે એ બાબતનો બીજા એક પ્રસંગનો વિસ્તાર દોષ લઈને પણ કહેવો જોઈએ એમ લાગે છે. તા. ૧૯-૫-૧૯૧૭ના રોજ લોકમાન્ય ટિળક સ્વ. દાદાસાહેબ ખાપડેની સાથે સાઈમહારાજના દર્શન માટે શિરડી આવ્યા હતા, બાબાએ તેમને માધવરાવને ત્યાં મોકલ્યા હતા. અને જમી પરવારીને તથા થોડો આરામ કરીને પછી આગળ જવા માટે કહ્યું હતું. ટિળકે બાબાને આપણા દેશના સ્વરજ્યના કાર્ય અંગેની સલાહ પુછી હતી અને અંતર્યામી બાબાએ તેમને ઉત્તર આપ્યો હતો, ‘તમે હવે વયોવૃદ્ધ થયા છો, વિશ્રાંતિની હવે જરૂર છે, તમે હવે આરામ કેમ કરતા નથી?’ અને ખરેખર ત્યાર બાદ જલદી જ એટલે તા. ૧-૮-૧૯૨૦ના રોજ લોકમાન્ય ટિળકનું નિધન થયું. અને એમનું સ્વરાજ્ય પ્રત્યેનું કાર્ય અધૂરું રહ્યું, જેને મહાત્મા ગાંધીએ હાથમાં લઈને આગળ પડતો ભાગ ભજવીને પૂર્ણ કર્યું.

એક દિવસ શિરડીમાં એવું બન્યું કે, અમરાવતીના દાદાસાહેબ ખાપડે સહકુટુંબ શિરડી આવ્યા હતા. બાબાની પાસે શિરડીમાં સહકુટુંબ રહ્યા. તે શિરડીમાં રહ્યા અને બાબાના પ્રેમમાં પૂરેપૂરાં રંગાઈ જ ગયા. આ ખાપડે કોઈ સામાન્ય ગૃહસ્થ ન હતા. તેઓ અતિ વિદ્વાન અને ઘણા સંપત્તિ અને વિદ્વાન એવા અસામાન્ય માણસ હતા. તેમ છતાં સાઈબાબાની સામે તેઓ હાથ જોડીને પગ પર માથુ મૂકીને નમતા હતા. તેમનું અંગ્રેજી ભાષામાં અભ્યાસ અને ભાષા પર અભૂતપૂર્વ પ્રભુત્વ હતું, અને વિધાનસભામાં નામ કમાયેલું હોવાં છતાં પોતાના વક્તૃત્વથી બધાને હલાવી નાખતા હતા. આ બધું જ હોવા છતાં સાઈની સામે તેઓ ચૂપચાપ બેસી રહેતા. બાબાના અસંખ્ય ભક્તો હતા પણ તેમની સામે ખાપડે, પંદરપુરના સબ જજ નુલકર અને નાગપુરના ઘનાદય ગૃહસ્થ બુટ્ટી આ ત્રણને બાદ કરતા બાબાની સામે મૌન વ્રત પાળનારા બીજા કોઈ ભક્ત પેદા થયા નહીં. બીજા બધા બાબા સાથે વાતો કરતા. ઘણા તો મોઢે ચઢીને વાતો કરતા. પૂજ્ય ભાવ અથવા તો ડર તેમનાંમાં દેખાતો નહિ. પણ આ ત્રણેય બાબા સામે એક શબ્દ પણ બોલતા નહિ. બોલવાની તો વાત ક્યાં? બાબા સામે હંમેશા ગરદન હલાવી તેમની દરેક વાતમાં પોતાની સંમતિ દર્શાવતા. તેમનું નમ્રપણું વર્ણનશક્તિની બહારનું હતું અને કોઈ પણ વાત સાંભળવા માટે વિનય પણ એટલો જ રાખતા હતા. મહાપંડિત વિદ્યાચરણે રચેલી પંચદશી કે જે બધા જ ઉપનિષદોનો સાર સમજાવે છે તે સંસ્કૃત ભાષામાં રચેલો ગ્રંથ અદ્વૈત મત સમજાવતો સર્વમાન્ય ગ્રંથ છે. પરંતુ તે સહેલાઈથી સમજાવા માટે ખૂબ અઘરો છે. તે ગ્રંથ તે સૌને સમજાવતા હતા તેવા દાદાસાહેબ ખાપડે મસ્જિદમાં આવે ત્યારે તે મૌન થઈને બેસતા. શબ્દબ્રહ્મનું તેજ ગમે તેટલું હોય છતાં તે શુદ્ધબ્રહ્મની સામે નિસ્તેજ થઈ જતું હતું. સાઈમહારાજ પોતે સાક્ષાત્ તેજસ્વી પરબ્રહ્મ હતા. વિદ્વત્તા તેમની સામે આવતા શરમાતી હતી. (ઓ. ૧૩૯-૧૪૬)

દાદાસાહેબ ખાપડેનું શિરડીમાં ચાર મહિના રહેવાનું થયું હતું અને તેમનાં પત્ની સાત મહિના સુધી રહ્યાં હતા. બંનેને શિરડીમાં રહેવાથી ખૂબ જ આનંદ મળ્યો. તેમનાં પત્ની પણ ખૂબ જ નિષ્ઠાવાન અને શ્રદ્ધાળુ હતાં. તેમને સાઈનાં ચરણોમાં અત્યંત પ્રેમ હતો. તેઓ બાબા માટે નૈવેદ્યનો થાળ પોતે જ રસોઈ કરીને મસ્જિદમાં તૈયાર કરીને લઈ આવતાં હતાં. જ્યાં સુધી બાબા નૈવેદ્ય મોઢામાં મૂકતા નહીં ત્યાં સુધી તે બહેન ભૂખ્યાં રહેતાં હતાં. મહારાજ તેનો સ્વીકાર કરતા

ત્યાર બાદ જ તેઓ પોતે જમતાં. એક સમયે બહેનના ભાગ્યનો સરસ સમય આવ્યો અને તેમની દૃઢ શ્રદ્ધા જોઈને પરમભક્ત વત્સલ બાબાએ તેમને પરમાર્થનો ઉત્તમ માર્ગ બતાવ્યો. દરેક સંતોની જુદી જુદી રીત હોય છે. છતાં બાબાની ઉપદેશની રીત સાવ જ જુદી હતી. તેઓ હસતાં હસતાં વાતચીત કરતાં એવી કૃપા કરતા હતા કે તેમને સાંભળનારાના મનમાં અને હૃદયમાં તે સજ્જડ ઠસી જતું. એક દિવસ તે બહેને સાંજે શીરો, પૂરી, દાળ, ભાત, શાક અને ખીર તેમજ પાપડી, પાપડ અમે કચુંબર વગેરેથી ભરેલો થાળ જમવાને માટે બાબા પાસે લાવ્યાં. જેવો તે થાળ પાસે આવ્યો કે બાબાએ ખૂબ મોહ પમાડે તેવી રીતે કફનીની બાંયો ઉપર ચઢાવીને પોતાના આસન ઉપરથી ઊભા થયા. અને જ્યાં જમવા માટે થાળ મૂક્યો હતો તે તરફ જઈને બેઠા. થાળી પોતાની તરફ ખેંચી લીધી અને તેની ઉપર ઢાંકેલ વસ્ત્ર બાજુએ ખસેડીને તેઓ અન્ન ગ્રહણ કરવા માટે તૈયાર થયા. જે થાળ આવ્યો હતો, તેના કરતાં બીજાનાં અનેક સારાં નૈવેદ્ય આવ્યા હોવાં છતાં તે બધાં તેમને તેમ જ પડી રહ્યાં પછી આ બહેનના નૈવેદ્ય ઉપર આટલો બધો પ્રેમ કેમ હશે ? આવી પસંદ નાપસંદની વાતો સંસારમાં હોય છે. સંતોના મનને તે થોડી સ્પર્શી શકે ? માધવરાવ પાસે જ હતા. તેમણે સાઇસમર્થને કહ્યું, ‘આ ભેદભાવ અને વિષમતા શા માટે કરો છો ? કોઈકની થાળીઓ તો બાજુમાં મૂકી દો છો ! અમુકના ચાંદીના થાળ પણ બાજુએ કરી નાખો છો ? ફક્ત આ બાઇ જે થાળી લાવે છે કે તરત જ આવતાની સાથે ખાવા લાગો છો. મને એ વાતનું આશ્ચર્ય થાય છે ! તેમનું ભાણું તમે આટલું શા માટે પસંદ કરો છો ? દેવા ! આ અમને મોટો ન સમજાય તેવો ગલન કોયડો છે. શું આ બધા તમારા દાવપેચ છે ? આવું પસંદ નાપસંદ તમારા જેવાને શા માટે હોવું જોઈએ ?’ તેમની વાત સાંભળીને બાબાએ જવાબ આપ્યો, ‘શું કહું તને આ અન્નની વિશિષ્ટતા ? પાછલા જન્મમાં આ સ્ત્રી એક વાણિયાની ખૂબ જ મજબૂત અને પુષ્કળ દૂધ આપનારી ગાય હતી. પછી તે અચાનક નજરથી દૂર થઈ ગઈ અને ત્યારબાદ એક માળીને ત્યાં એનો જન્મ થયો. એ જ પછી ફરીથી એક ક્ષત્રિયને ત્યાં ગઈ અને ત્યારબાદ એક વાણિયાની પત્ની થઈ. આ વખતે એક બ્રાહ્મણને ઘેર જન્મ થયો છે. તે બ્રાહ્મણની પત્ની પણ થઈ છે. ખૂબ જ લાંબા અરસા પછી એ મારી દષ્ટિએ ચઢી છે. તેની પાસેથી મળેલા પ્રેમના બે કોળિયા પેટમાં જવા દે અને મનમાં સુખ અને સમાધાન થવા દે.’ આવું બોલીને બાબા મનથી પેટ ભરીને જમ્યા. હાથમોઢું ધોયું અને સંતોષના ઓડકાર આવતાં પોતાની ગાદી ઉપર જઈને બેઠા. તે બહેને પછી નમસ્કાર કરી બાબાનાં ચરણની સેવાની શરૂઆત કરી. બાબા પણ આ તકનો લાભ લઈ તેને તેના કલ્યાણ માટેની વાત કહેવા લાગ્યા. જે હાથથી બહેન બાબાનાં ચરણની સેવા કરતાં હતાં, તે જ હાથ બાબા પોતાના હાથથી દબાવવા લાગ્યા. આવી દેવ અને ભક્તની પરસ્પર સેવા ચાકરી જોઈને શામા તેમની મશકરી કરતાં બોલ્યા, ‘દેવા ! સારું ચાલ્યું છે આ બધું ! શું મજનું દશ્ય છે ! એક બીજા ઉપરનો પ્રેમ જોઈને મનમાં નવાઈ લાગે છે.’ બહેનની સેવા કરવાની આસક્તિ જોઈને બાબાના અંતરમાં પ્રસન્નતા થઈ. તેઓએ ધીમેથી તે બહેનને કહ્યું, ‘રાજરામ રાજરામ’ આવું મોઢેથી બોલતી રહેજે, એટલે મારી મા ! તારું જીવન સફળ થશે. તારું મન શાંત થશે અને તું અગાધ કલ્યાણ પ્રાપ્ત કરીશ.’ શું એ શબ્દોનો ચમત્કારીક સામનો ! તે હૃદયમાં જઈને ખોસાતો હોય એમ તરત શબ્દોથી જ જાણે શક્તિપાત કરતા હતા. આવા કૃપાળુ અને શરણે આવેલાઓને સંભાળનાર આ સમર્થ સાઇનાથ સદાએ ભક્તોનાં મનોરથ પૂર્ણ કરતા અને એમનું કલ્યાણ કરતા હતા. (ઓ. ૧૪૭-૧૬૯)

હવે શ્રોતાઓને ખૂબ નમ્રપણે તલ્લિન થઈને પ્રેમથી તેમની અંગત હિતોની વાતો કહું છું. તે તેમને પોતાના મનમાં ઠસાવી દેવા માટે અંતરઆત્માની વિનંતિ કરું છું. જેવી રીતે ગોળના જ ગળપણથી મોહિત થયેલી કીડીનું માથું તૂટી જાય તેમ છતાં તે ગોળને છોડતી નથી, તેવી રીતે તમે પણ સાઇચરણની શરણાગતિ સ્વીકારો, જેથી તે ભલા સાઇ મોટી કૃપા કરીને તમારું રક્ષણ કરશે. ગુરુ અને શિષ્ય જરા યે જુદા નથી હોતા. જેવામાં ભલે તેઓ ભિન્ન દેખાય છતાં તેઓ એકાંગી,

એટલે કે શરીરના સરખા ગુણ, બુદ્ધિ અથવા જ્ઞાનવાળા હોય છે. તેમને જે કોઈ પોતાની જીવંતી છૂટા પાડવાનો પ્રયત્ન કરશે તે હારી જશે અને તેનું અભિમાન ઓગળી જશે. એ બંને પૈકી એકને છોડીને જો બીજો રહ્યો તો તે ગુરુ પણ કાચો અને શિષ્ય પણ કાચો જ નાણવો. જે કોઈ આત્મજ્ઞાનમાં પૂર્ણત્વને પહોંચેલા ગુરુની છત્રછાયામાં તૈયાર થાય છે તેવાને જુદાપણું સ્પર્શ કરતું નથી. ગુરુએ એક ગામ રહેવું અને શિષ્ય બીજા ગામ રહે એવું જેને પસંદ છે એ બંને જૂઠા ગપ્પીદાસ હોય છે. મૂળમાં જ જો એ બે નથી તો તેમનું જુદાપણું વળી કેવું ? એકબીજા સિવાય પળભર દૂર રહી શકાય નહિ તેવા તે બંને એકબીજામાં એકરૂપ થયેલા હોય છે. ગુરુ અને ભક્ત તેમનામાં પણ કોઈ અંતર ન હોવાને લીધે નિરંતર સાથે જ રહેલા હોય છે. ભક્તે ગુરુનાં ચરણમાં મસ્તક મૂકવું, એ પણ એક સ્થૂળ બુદ્ધિનો વ્યવહારિક પૂજનો ઉપચાર છે. ભક્ત ગુરુને એકાત્માથી ભજન કરનારો, અને ગુરુ પણ ભક્તને એકાત્મની ભાવનાથી જ્ઞાનારા હોય છે. જો બંને એક બીજામાં સમરસ થયેલા ન હોય તો એ કેવળ નામ પુરતો જ વહેવાર છે. (ઓ. ૧૭૦-૧૭૭)

તમે ખાવા માટે અન્ન અને પહેરવાં માટે વસ્ત્ર કેવી રીતે મળશે તેની તલમાત્ર ફિક્કર રાખતા નહિ. આ બધું નસીબ ઉપર જ આધારિત છે અને પ્રયત્ન કર્યા વગર જ મળનારું હોય છે. પ્રયત્ન કરીને જો તે મેળવવા માટે જોશો તો તે ફોગટનો જ શ્રમ પુરવાર થશે. પ્રયત્ન જ જો કરવાનો હોય તો ફક્ત પરમાર્થ સાધવા માટે જ કરો અને રાત દિવસ તેની જ ફિક્કર કરો. ‘ઉત્તિષ્ઠત’ અને જાગૃત થાઓ. એવું શ્રુતિ માઉલી જ્ઞેર જ્ઞેરથી બોધ આપીને કહી રહી છે, અને ભક્તોને જગાડી રહી છે. કઠોપનિષદમાં કહ્યું છે ઉત્તિષ્ઠત જાગૃત પ્રાપ્યવરાન્નિબોધત । ક્ષુરસ્ય ધારા નિશિતા દૂરત્યયા દુર્ગ પથસ્કવયો વદન્તિ ॥૧૪॥ હે મનુષ્યો ! ઊઠો જાગૃત થાઓ ! શ્રેષ્ઠ મહાપુરુષો પાસે જઈને તેમના ઉપદેશથી પોતાના કલ્યાણનો માર્ગ સમજી લો. એ માર્ગ તલવારની તીક્ષ્ણ ધાર ઉપર ચાલવા જેવો મુશ્કેલ છે. માટે જે લોક બધાં અનર્થોનાં બીજાં હોય એવા જન્મ જન્મમાંતરની અજ્ઞાનરૂપી નિદ્રામાં આળોટી રહ્યા છે. તેમણે સમયસર સાવધાન થઈને ગુરુ પાસેથી જ્ઞાનરૂપી અમૃતનું સેવન કરવું. તેને માટે અતિનમ્ર થઈને ગુરુનાં ચરણમાં શરણે જવું. તેને એકલાને યોગ્ય કયું અને અયોગ્ય કયું તેની ખબર હોય છે. અમે તો અન્નાણ બાળકો છીએ. અધુરા જ્ઞાનનું હું પણું હોય એવા જીવાત્મા અને સર્વ કંઈ જાણનારો હું પણા વગરનો પરમાત્મા આ બંનેમાં એકાત્માની ભાવના પેદા કરવા માટે ગુરુ એ જ એક ઉત્તમ ઉપાય છે. અજ્ઞાનની ઉપાધિવાળો આત્મા અને માયાની ઉપાધિઓથી ત્રાસેલો આત્મા જે શિવ છે તે બે વચ્ચેનો ભેદભાવ ઓછો કરવા એકલા ગુરુજાજ જ સમર્થ હોય છે. મન તો શંકા કુશંકા કરવાવાળું છે. તેને સાઈનાં ચરણોમાં અર્પણ કરો એટલે ત્યાંથી જે કાંઈ કરવાની પ્રેરણા મળશે તેનું અહમપણું તેમની પાસે જ જશે. તેવી જ રીતે કાર્યો કરવાની પોતાની બધી જ શક્તિ સાઈબાબાને સમર્પિત કરો. પછી તેઓ જેવી આજ્ઞા કરે તેવી રીતે જ વર્તો. આ જગતમાં બધી સત્તા સાઈની જ છે, એ ધ્યાનમાં રાખો. માટે તેમની ઉપર તમારી સંપૂર્ણ જવાબદારી નાખીને કોઈ પણ કામ માટે અભિમાન ન કરવાથી, સંપૂર્ણ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થશે. પણ આ કાર્ય હું કરીશ એવું સમજીને લેશમાત્ર પણ અભિમાન રાખશો તો એક જ ક્ષણમાં વિલંબ વગર તેનું નકારાત્મક પરિણામરૂપી ફળ દેખાવા માંડશે. માયાથી ઉત્પન્ન થયેલા મોહના અજ્ઞાનની રાત્રીમાં આ ઓશિકાથી બીજે ઓશિકે પાસુ બદલાતું રહે છે. એવામાં હેમાડપંતને હરિ અને ગુરુ આ બંનેની કૃપા થઈ એ પણ માત્ર દૈવયોગથી, મહેનત અથવા તો પ્રયત્ન કર્યા સિવાય મળી ગઈ. તેમણે જ પોતાના ઉદ્દેશ્ય માટે મને ગૌરવ આપ્યું હોય તેવું લાગે છે. ભક્તોનો ઉદ્ધાર કરવા માટે, પોતાનું ચરિત્ર પ્રસિદ્ધ કરવાના નિર્ધાર સાથે તેમની પાસેથી બળજબરીથી આ ચરિત્ર સવિસ્તાર લખાવ્યું છે. ત્યારે અખંડ ધ્યાનરૂપી દોરામાં, અનન્ય પ્રેમરૂપી અનેક પ્રકારનાં રંગબેરંગી ફૂલોનો મનોહાર ગૂંથીને આદરપૂર્વક સાઈને અર્પણ કરીએ અને આત્મસ્વરૂપી સ્વરાજ્યનું સિંહાસન મેળવીએ. પછી તે સિંહાસન ઉપર સ્થિર થઈને બિરાજમાન થઈ અહંકાર વગરના આત્માનંદના ઉપભોગ કરી અને પોતાના હૃદયથી સુખી થઈએ. થોડામાંની કહેવાનું હોય તે એ કે સાઈબાબાના અનન્ય

શ્રી સાઇનું સત્ય ચરિત્ર

પ્રેમથી અને પૂજ્યભાવથી આપણે ધ્યાન કરીએ જેથી કરીને આપણું મન આત્મસ્વરૂપે સ્થિર થઇને પોતાનો આત્માના આનંદનો ઉપભોગ મેળવીને આપણું મન સુખ પામશે. (ઓ. ૧૭૮-૧૯૩)

આવું આ સાઇનું અગાધ ચરિત્ર છે. આગળની કથા તો આના કરતાં પણ આશ્ચર્યકારક છે. શ્રવણેન્દ્રિય શુદ્ધ કરવા માટે ક્ષણભર માટે અહીંયાં ધ્યાન આપો. આગળ ત્રણ અધ્યાય આવશે. એમાં બાબા પોતાની જગ્યા ઉપર જ બેસીને દૃષ્ટાંતની અપૂર્વ નવાઇ બતાવશે. એમાંનો શરૂઆતનો અધ્યાય લાલા લખમીચંદ વિષે છે. તેમના પગને પ્રેમરૂપી દોરીથી બાંધીને એમને તેમનું આશ્રય સ્થાન બાબાએ બતાવ્યું હતું. મધ્ય પ્રદેશના ખંડવા જિલ્લાના બરહાનપુરના અહીંયાં રહેનારી એક બાઇની ખિચડી માટે આસકત થઇને બાબાએ તેને પોતાના દર્શન માટે ઉત્સુક કરીને તેના પ્રેમ અને ભક્તિનાં વખાણ કરી બતાવ્યાં. આગળ મેઘા નામના એક અસીમ ભક્તને સ્વપ્નમાં ભીંત ઉપર ત્રિશૂળ દોરવાનું દૃષ્ટાંત આપ્યું અને તેની સાથે સાથે એકાએક શંકરનું શિવલીંગ તેને પ્રાપ્ત થયું. આવી અનેક કથાઓ આનાથી આગળ હવે આવવાની છે. તો શ્રોતાઓએ તે ભક્તિભાવથી સાંભળવી તેથી એ સાંભળવું સાર્થક થશે. મીઠાનો ગાંગડો જેવી રીતે સમુદ્રમાં ડૂબતાં તેની સાથે એકરૂપ થઇ જાય છે, તે પ્રમાણે સોહમ્ ભાવથી અભિન્નપણે હેમાડપંત સાઇને અનન્યપણે નમસ્કાર કરી રહ્યા છે. તે ઉપરાંત પ્રેમની વિનંતી કરી રહ્યા છે કે, 'અમને સાઇનું રાત અને દિવસ ધ્યાન લાગેલું રહે. તેમના સિવાય બીજું કાંઈ પણ મનમાં ન આવે, અને મન હંમેશા સમાધાન વૃત્તિવાળુ રહે. તેમજ ભૂતકાળ ભૂંસાઇ જાય, ભવિષ્કાળનો અંત આગળ ધકેલાઇ જાય અને બાકી રહેલો વચ્ચેનો ગાળો વર્તમાનકાળ ગુરુનાં ચરણોમાં સતત રહે. (ઓ. ૧૯૪-૨૦૨)

સર્વનું કલ્યાણ થાઓ. આ પ્રકારે સંત અને સજ્જનોની પ્રેરણાં પામેલા ભક્ત હેમાડપંત રચિત શ્રી સાઇ સમર્થના સત્ય ચરિત્રનો 'દીક્ષા, અનુગ્રહ, દાન' નામનો સત્તાવીસમો અધ્યાય અહીંયાં સમાપ્ત થાય છે.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઇનાથને અર્પણ.

અધ્યાય ૨૭નું અર્થ વિવરણ

આ અધ્યાયનો વિષય, બાબાના ભક્તો ઉપરની કૃપા કરવાની રીતનાં ઉદાહરણ સાથેનું વર્ણન છે. સદ્ગુરુ એકવાર પ્રસન્ન થયા કે એ ભક્તને અનેક પ્રકારની યુક્તિઓ કરીને એનો ઉદ્ધાર કરવાનો તેઓ પ્રયત્ન કરતા હોય છે. તેવી જ રીતે એકાદ ભક્તને તેમણે જાતે શોધેલો માર્ગ ગમતો હોવા છતાં સદ્ગુરુના મતે તે માર્ગ, તે ભક્ત માટે અયોગ્ય હોવાને લીધે તેને તે બાબતમાં ઉત્તેજન ન આપતાં તેનાથી દૂર કરે છે. સાઇબાબાની રીત આવી જ હતી.

પહેલાં ઉદાહરણમાં ભક્તો ધાર્મિક પુસ્તકો બજારમાંથી લાવીને બાબાના હાથમાં આપતા અને પ્રસાદ સમજીને તે પાછાં લેવાની ઇચ્છા દર્શાવતા. તેમને લાગતું કે આમ કરવાથી અને પુસ્તકનું પારાયણ કરવાથી તેઓ અર્થ સરસ રીતે જ સમજશે. પણ બાબા તે ગ્રંથ બધાને પાછો આપતા નહીં. ભક્તને બુદ્ધિ, ગ્રહણ શક્તિ અને સ્વભાવની ખરી પરીક્ષા કરીને જ તેઓ આપતા હતા. બાકીના માધવરાવ-શામા પાસે જમા કરાવી દેતા હતા.

પણ શામાએ વાંચવા માટે લીધેલું કાકા મહાજનીનું એકનાથી ભાગવત, બાબાએ જોવા માટે માગેલું અને તે તેમને પાછું આપ્યું. કદાચ શ્યામાની તે વાંચવાની પ્રબળ ઇચ્છા થઇ છે કે નહિ તે પાકું કરવા માટે તો બાબાએ આવું નહિ કર્યું હોય ને ? બાબાને કલ્પના હતી કે એ પુસ્તક શામાનું નથી, પણ કાકા મહાજનીનું જ છે. પોતે જ તે તેમને પહેલાં આપેલું હતું. પણ આ સમયે આ પુસ્તકની જરૂર શ્યામાને વધારે હતી. માટે જ બાબાએ શામાને આપ્યું હોવું જોઈએ એવું લાગે છે. આગળ બીજું ભાગવત બાબાએ કાકા મહાજનીને આપ્યું અને તેને બરાબર સાચવીને રાખવા માટે કહ્યું જ ને !

બાપુસાહેબ જોગના ગીતારહસ્યના પાર્સલ વિષય લો. આ પાર્સલ શેનું છે ? એ જોગ ટપાલમાં ઉત્સુકતાથી જોવા લાગ્યા હતા. આથી જાહેર થાય છે કે, એ પુસ્તકવિક્રેતા પાસેથી તેમણે મંગાવ્યું ન હતું. પણ તેમને કોઈએ મોકલાવેલું હોવું જોઈએ, અથવા તો બાબાએ તો એ વ્યવસ્થા કરી નહિ હોય ને ? નમસ્કાર કરતી વખતે જ બરાબર તેનું બાબાનાં ચરણોમાં પડવું, અને બાબાની તે અંગે પૂછપરછ કરવી. આ ઘટના આશ્ચર્યજનક જ છે ! મને લાગે છે કે, બાબાની ઇચ્છા હતી કે, ટિળકનું ગીતારહસ્ય એટલે કર્મયોગશાસ્ત્ર ઉપરનું આ પુસ્તક જોગે જરૂર વાંચવું જોઈએ. કારણ કે જોગનાં પત્ની જીવતાં હતાં તે પહેલાં જ તેમના મનમાં સંન્યાસ લેવાના વિચાર આવતા હતા. સર્વજ્ઞ બાબા જાણતા હતા કે, એ વાતને હજુ વાર છે. ત્યાં સુધી જોગે પોતાનાં સંસારનાં કર્તવ્યો પાર પાડવાં જોઈએ, માટે બાબાનો આ કીમિયો તો નહીં હોય ને ? પાછળથી જોગનાં પત્નીનું અવસાન થતાં અને આગળ અધ્યાયમાં ૪૪, ઓ. ૧૪૩ થી ૧૪૬માં કહ્યાં પ્રમાણે જોગે સાચે જ સંન્યાસ ગ્રહણ કર્યો. ગામડિયા શામાને એકનાથી ભાગવત વાંચવા માટે અને સુશિક્ષિત જોગને ‘ગીતારહસ્ય’ વાંચવા માટે કહેવામાં પણ બાબાનો ભક્તો ઉપરનો અધિકાર જોઈએ. કૃપા કરવાની તેમની પદ્ધતિ જણાઇ આવે છે.

શામાને વિષ્ણુસહસ્રનામની પોથી આપવામાં તો, બાબાની ભક્તો માટેની અત્યંત ચિંતા દેખાઇ આવે છે. એ માટે રામદાસીને પેટમાં ચૂંક થાય તેમ બાબા ખોટું પણ બોલ્યા અને તેમની પોથીની ચોરી પણ કરી. સદ્ગુરુ કે દેવ ભક્ત માટે શું નથી કરતા ? મહાભારતના યુદ્ધ પ્રસંગે અર્જુનને બચાવવા માટે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન ભીષ્મ ઉપર સુદર્શન લઇને દોડ્યા અને પોતે શસ્ત્ર હાથમાં ન લેવાની પ્રતિજ્ઞાનું પણ ખંડન કર્યું હતું ને ?

પછી બાબાએ રામદાસીને પણ ક્રોધ ન કરવા માટે અને કોઈ પણ જાતનો લોભ ન રાખવા માટે તથા રામદાસીને પંથને શોભે એવો વ્યવહાર કરવાની શિખામણ આપી. ધન્ય છે બાબાની આ ઉપદેશ કરવાની યુક્તિને !

સૌ. લક્ષ્મીબાઇ આપડેને એમની અપૂર્વ ભક્તિનું ફળ બાબાએ આપ્યું. કેટલાએ જન્મોનો ઋણાનુબંધ હતો ને ?

શામાને ઋણાનુબંધ પણ મહાન એટલે આગળ અ. ૩૬, ઓ. ૧૪૦માં કહ્યા પ્રમાણેનો, બોત્તેર પેઢીનો બંને વચ્ચેનો સંબંધ, બંનેને નામ:સ્મરણનો સહેલો અને સરળ માર્ગ બાબાએ બતાવ્યો. મોટાભાગે જરા પણ શિક્ષણ લીધા વગરના સૌ. ખાપડે બાઈને ફક્ત 'રાજરામ' 'રાજરામ'નો મંત્ર આપ્યો. બાબા કોઈપણ ભક્તને ગુપ્ત ગુરુ મંત્ર આપતા નહીં. પણ આ ભક્તબાઈ માટે નક્કી કરેલો આ નિશ્ચય પણ તેમણે તોડ્યો અને તે પણ કેવી સરસ રીતે ? પોતાનાં ચરણની સેવા કરી રહેલા ભક્તનો હાથ પોતાના હાથથી પ્રેમપૂર્વક દબાવી આપ્યો. આવો ઉપદેશ અથવા તો દીક્ષા ભક્તના મનમાં ઠસ્યા વગર રહેવાની કે ? આ બહેનનો ઉદ્ધાર કેવી રીતે થયો તે આપણે ઉપરના અધ્યાયમાં, ઓ. ૧૬૯ની આલોચનામાં વાંચ્યો છે.

પોતે અને ખાપડે ખૂબજ જ્ઞાની અને ધર્મશાસ્ત્રોનો ખૂબજ ઊંડો અભ્યાસ કરેલા એવા વિદ્વાન હતા. પણ બાબાએ કોઈ કોઈવાર ફક્ત યૌગિક દષ્ટિક્ષેપ કરીને સ્વાનંદનો અનુભવ કરાવ્યો. કારણ એ કે, તે સુખદ અનુભવની આશામાં ખાપડેએ પોતાના ધંધા તરફનું અને મોટાઈ મેળવવા પાછળનું ધ્યાન પરમર્થ તરફ વાળ્યું. પણ જ્ઞાની માણસ સહેલાઈથી અહંકાર છોડીને આ તરફ વળતો નથી. એટલું તો ખરું કે,

હરિ તો નિજ ભક્તે કર્યો । સીધા સાદા ભોળાનો એ ભૂખ્યો ।

પ્રેમ માટે સમૂળ વેચાયો । દાંભિકોથી સદા દૂર ॥૯॥

અધ્યાય - ૩

॥ અધ્યાય ૨૮ ॥

દષ્ટાંત કથનમ્

(શાંતાકુઝના લાલા લખમીચંદને, બહરાનપુરનાં એક બહેનને અને શિરડીમાં પરમભક્ત મેઘાને ભૂત અને ભવિષ્યનો સ્વપ્ન દ્વારા સૂચક તેમજ પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરાવવો.)

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,
શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથ મહારાજને વંદન.

શ્રી સાઈબાબા એક જ જગ્યા પૂરતા મર્યાદિત નથી. તેઓ સર્વ સજીવ અને નિર્જીવ પદાર્થોમાં વસેલા છે. બ્રહ્મદેવથી માંડીને તે કીડા કીડી અને માખી જેવા નાનાંમાં નાનાં પ્રાણીમાત્રમાં અને દરેક ઠેકાણે વ્યાપેલા અને સમાયેલા છે. શ્રી બાબા વેદ વેદાંતોમાં પારંગત અને નિપૂણ છે અને પરબ્રહ્મનાં તમામ લક્ષણો તેઓમાં જણાયાં છે. તે તેનો અણસાર આપી રહ્યા છે. આ પ્રકારે બંને વાતોમાં પ્રવિણ અને પરિપૂર્ણ હોવાથી તેઓ સદ્ગુરુ હોવાને પાત્ર છે. જાતે મોટા પ્રખર વિદ્વાન હોય, પણ શિષ્યોને તે જ્ઞાન આપી શકતા નથી. એક બાપ બાળકના શરીરને જન્મ આપે છે, પણ તે બાળકના જન્મની સાથેસાથે છેવટે મરણ પણ હોય છે. પણ ગુરુ પોતાના બાળક જેવા શિષ્યોને જન્મ અને મરણ આ બંનેમાંથી મુક્તિ અપાવે છે. માટે જ ગુરુના હૃદયનો ઉમળકો અને તેમની કૃપા દૃષ્ટિનું મહત્ત્વ અધિક ગણાય છે. (ઓ. ૧-૪)

હવે પહેલાનાં આવી ગયેલાં વર્ણનોમાં સ્વપ્નોના અધ્યાયનું શ્રવણ કરો તેમજ બાબા ભક્તોના સ્વપ્નમાં આવી તેમને કેવી રીતે દર્શન આપતા હતા તે પણ જુઓ. કોઈને હાથમાં છડી લઈને માસ્તરના રૂપમાં એની પીઠ ઉપર સોળ પાડી દેતા, તો કોઈને ત્રિશૂળ કાઢવાનું કહેતા તો વળી કોઈની પાસે ખીચડી પણ માંગતા. તો કોઈકને સ્વપ્નમાં જઈને મનમાં ડર પેસાડીને દાડૂ જેવા વ્યસનની લતથી છોડાવતા. આ પ્રકારે ભક્તોનાં અનેક સંકટો ટાળીને, તેમને પોતાનાં ચરણોમાં લાવીને શાંતિ બક્ષતા. તો વળી કોઈની પીઠ ઉપર માર મારીને સોળ પાડ્યા, ચટણી વાટવાના પથ્થરથી છાતી છુંદી કાઢી, આવી વાતો મેં પાછળના અધ્યાય ૧૩માં કહી છે, જે શ્રોતાઓએ પહેલાં સાંભળી છે. તે વિષે ખુલાસો કરવાની જરૂર છે કે પોથીમાં દશમાં અધ્યાયમાં જે લખેલું છે તે ખોટું છે. ભીમાજી પાટીલની, જેમના એક માસ્તરે લાકડી વડે તેમનો બરડો મારી મારીને લાલચોળ કરી નાખેલો અને પથ્થરથી છાતી છુંદી હતી, તે કથા અ. ૧૩ ઓ, ૧૬૪-૧૬૯ વચ્ચે આવેલી છે. હવે જે નવી કથા શરૂ થાય છે તેની નવાઈની તો હું શું વાત કરું ? ધન્ય છે એ સાંભળનારને અને ધન્ય છે એ ગાનારને અને કહેનારને બંને પોતપોતાની રીતે તલ્લિન થાય છે અને ક્યારેય ઓછાં અથવા તો નાશ ન થનારાં સુખોનો લાભ લે છે. ખોટી અને ખરાબ વાતો અથવા તો નિંદા સાંભળવાનાં પાપોનું નિરાકરણ કરનારા અને સદાય પુણ્યકારી અને પાવન હોય એવી સંતકથા વારંવાર સ્પષ્ટતા કરીને કહીએ. હવે એ જ કથાઓનું વર્ણન હું શ્રોતાઓ માટે રજૂ કરું છું. તેને ધ્યાન દઈને સાંભળો તેમાં તમને સાઈબાબાના કૃપાળુ સ્વભાવનાં ડગલે પગલે દર્શન થશે. (ઓ. ૫-૧૧)

રાલી બંધુ (REILLY BROTHERS) તે એક ગ્રીક વ્યાપારી તે સમયમાં આખા હિન્દુસ્તાનમાં મોટાપાયે ખરીદી કરતો હતો. તેમની પેઢીઓ દરેક શહેરમાં હતી. અને તેમાંની એક મુંબઈમાં હતી. ત્યાં અધિકારીના પદ પર

લખ્મીચંદ્ર નોકરી કરતા હતા. તેઓ ખૂબ જ વિશ્વાસુ અને આજ્ઞાકારક હોવાને કારણે તેમને મુનીમજી તરીકે અને પત્ર વ્યવહારનું કામ કરતા હોવાથી તેઓની પદવી ચિટનીસની હતી. સર્વ પ્રથમ તેઓ રેલ્વેમાં હતા. ત્યાર પછી વ્યંકટશ નામના છાપખાનામાં કામ કરતા હતા. તે વખતે શ્રી સાઇનો સમાગમ તેમની સાથે કેવી રીતે થયો તે હવે સાંભળો. ‘મારો માણસ પરદેશમાં હોય કે હજારો કીલોમીટર દૂર હોય, હું તેને ચકલીના બચ્ચાની માફક પગને દોરી બાંધીને મારી તરફ ખેંચી લાઉં છું.’ અહીં બાબાએ ચકલીના બચ્ચાને બાંધીને લાવવાનું, જે ઉદાહરણ આપ્યું છે તે ખૂબ માર્મિક છે. એક વખત ચકલીના પગમાં દોરો બાંધ્યો છે પણ તેનું કંઈ પણ ચાલતું નથી. તે બચ્ચુ કાયમ માટે બંધાઈ જાય છે અને ફરી તેમાંથી છુટકારો થતો નથી. બાબાની સંગતમાં ખેંચાઈ આવેલા ભક્તોની પણ આવી જ દશા થતી હશે. આવું બાબા અનેક વખત બોલ્યા હતા, જે મોટાભાગના લોકોએ સાંભળ્યું છે અને અનુભવ્યું પણ છે. એવી જ બાબાની લીલાઓનું વર્ણન હવે હું કરી રહ્યો છું. દેશવિદેશની અનેક ચકલીઓને તેમનાં બાળબચ્ચાં સહિત શિરડીમાં બાબાએ આણ્યાં હતાં. તેમાંનું આ લખ્મીચંદ્ર પણ બાબાનું ભાવિક બાળક હતું. જ્યારે અનેક જન્મોના પ્રારબ્ધ કર્મનો ઉદય થાય છે ત્યારે જ સંતોનો સમાગમ પ્રાપ્ત થાય છે અને મોહથી ઉત્પન્ન થયેલું અજ્ઞાન નાશ પામે છે, બુદ્ધિનો વિવેકરૂપી અગ્નિ પ્રજ્વલિત થાય છે અને સંસારની આશા, આકાંક્ષાઓમાંથી નિવૃત્તિ થાય છે. વૈરાગ્યના ઉત્કર્ષનો સમય પાકે છે ત્યારે ત્યાં સંઘરાયેલા પૂર્વજન્મનાં કર્મોનો ક્ષય થાય છે અને જીવંત સાર્થક અને સફળ થાય છે. શ્રી બાબા એક વખત આંખોમાં વસી જાય કે પછી ત્યાં બીજા કોઈનું પણ સ્થાન રહેતું નથી. આંખો ભલે મિંચાયેલી હોય છતાં ચારેબાજુ વ્યાપેલા શ્રી સાઇબાબા તેમાં દેખાય છે. એક વખત લાલા લખ્મીચંદ્ર અને મારી હેમાડપંતની મુલાકાત થતાં તેમને જે પોતાના સ્વાનુભાવોની વાતો કહી અને મેં તેને પ્રેમપૂર્વક મારી હૃદયરૂપી તિબ્બેરીમાં સંઘરી રાખી. તે શ્રોતાઓને કહેવાની ઉત્કંઠા જાગતાં હું હવે એનું કથન કરું છું. લાલાજીને સાઇબાબાનું કહેણ આવ્યું. તે પણ બાબાની અપૂર્વ અને અલૌકિક લીલા જ છે. કાન અને મનની એકાગ્રતા સાધીને, ભાવિક શ્રોતાઓએ તેને સાંભળે. (ઓ. ૧૨-૨૨)

ઇ.સ. ૧૯૧૦ની સાલ અને નાતાલનો દિવસ હતો. લાલાજીને શિરડી જવાનો યોગ આવ્યો. તે વખતે પ્રથમ વખત જ તેમને બાબાશ્રીના દર્શન થયાં. પણ આ યોગ આવવાનો અણસાર તેમને એક બે મહિના પહેલાં જ આવ્યો હતો. તે કેવી રીતે તેને હવે સાંભળો. મુંબઇના હાલના ઉપનગર શાંતાકુઝમાં તે રહેતા હતા. ત્યારે ધ્યાન મગ્ન ન હોવાં છતાં આ લાલાજીને અચાનક સ્વપ્ન આવ્યું અને તેમાં એક આશ્ચર્યકારક અનુભવ થયો. ભક્તગણોથી ચારે બાજુએ ઘેરાયેલા, દાઢીવાળા ઘરડા સાધુને લખ્મીચંદ્રે ઊભા રહેલા જ્ઞેયા અને તેમણે તે સાધુને વંદન કર્યાં. લખ્મીચંદ્ર દાસગણુ કે જે ગણેશ દત્તાત્રેય સહસ્રબુદ્ધેનું કીર્તન સાંભળવા માટે દત્તાત્રેય મંજુનાથ બિજૂર નામના ગૃહસ્થ પાસે આવ્યા. દાસગણુએ તે હંમેશ પ્રમાણે સાઇબાબાની છબી સામે મૂકેલી હતી. તે જ્ઞેતાં જ લખ્મીચંદ્રને પેલી સ્વપ્નમાં જ્ઞેયેલી વ્યક્તિની યાદ આવી. એ જ દાઢી, એટલી જ ઉંમર અને એવા જ અવયવો અને એવાં જ ચરણો જ્ઞેઇને લખ્મીચંદ્રને એ જ આ મારા સ્વપ્નમાંના મહાત્મા છે તેની ખાતરી થઇ ગઇ અને તેનું મન બહેર મારી ગયું. તેમાં દાસગણુનું કીર્તન, તેમાં વળી તુકારામનાં આખ્યાન, અને તેમાં પેલા સ્વપ્નમાંના સાધુનું દર્શન. લાલાજી તો એકદમ તલ્લિન થઇ ગયા. તેઓ ખૂબ કોમળ મનોવૃત્તિના માણસ હતા. તેમની આંખોમાંથી પ્રેમનાં અશ્રુ ભરાઇ આવ્યાં. અને મનમાં થયું કે આ પ્રેમાળ મૂર્તિને હું ક્યારે જ્ઞેઇ શકીશ ! એવી તેમને તાલાવેલી લાગી. જેવી સાધુની આકૃતિ સ્વપ્નમાં જ્ઞેયેલી એવી જ આબેહૂબ નકલ તેમને કીર્તનમાં દેખાઇ અને તેમની તરફ તેમનું ધ્યાન કેન્દ્રિત થયું તે સિવાય બીજું મનમાં કાંઈ આવતું નહીં. ‘શિરડી જવા માટે કોઇ મિત્રનો સંગાથ મળશે કે કેમ ? આ સંતના ચરણમાં મારું મસ્તક હું ક્યારે મૂકીશ ? આ સાધુનું દર્શન મને ક્યારે થશે અને તેનો પ્રેમાનંદ ભોગવવાનો મને મોકો મળશે કે નહીં ?’ આવી લખ્મીચંદ્રના

મનમાં એકસરખી ઉત્સુકતા જાગી. 'હવે જવા માટે ખર્ચનો પ્રબંધ કરવો જોઈએ. હવે શું કરું તો સાધુના દર્શન મને સત્વરે થાય, એનો ઉપાય શોધવો જોઈએ.' ઇશ્વર હંમેશા પ્રેમનો ભૂખ્યો હોય છે કેવો ચમત્કાર થયો એ જુઓ ! એ જ દિવસે રાત્રીના બરાબર આઠના ટકોરે લાલાજીના મિત્રે દરવાજો ખટખટાવ્યો. દરવાજો ઉઘાડતાં જોયું તો તેમના સ્નેહી શંકરરાવ બહાર ઊભા હતા. તેમણે પૂછ્યું, 'શિરડી આવવું છે કે? પહેલાં કેડગાંવ નારાયણ મહારાજનાં દર્શને જવાનું મન હતું. પણ હવે થયું કે શિરડી જઈએ. મનમાં જેની ખટખટ ચાલી રહી હતી તે જ વાત જાણે કે આપોઆપ સામે ચાલીને આવી હોય એવું લાગ્યું. લખમીચંદના મનમાં આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. તેમણે પોતાના કાકાના દિકરા પાસેથી પંદર રૂપિયા ઉછીના લીધા. શંકરરાવે પણ એવી જ કોઈ વ્યવસ્થા ગોઠવી અને શિરડી જવા માટે પૂરતી સગવડ કરી લીધી. તથા બિસ્તરા પોટલાં લઈને નીકળવાની તૈયારી કરી. સમયસર પહોંચીને ટિકીટો મેળવી લીધી અને ગાડીમાં જઈને બેઠા. શંકરરાવ તો મોટા ભજનિક હતા. ગાડીમાં બંનેએ મળીને ભજન કર્યાં. લખમીચંદ પ્રવાસમાં જિજ્ઞાસાથી પૂછપરછ કરવા લાગ્યા. શિરડી જતા માણસો અથવા તો શિરડી જઈ આવેલા કોઈ જણ મળે તો તેમને નમસ્કાર કરીને પૂછતા, 'અમને સાઈબાબાનો મહિમા અને સંતોષ થાય તેવા તમારા પોતાના કોઈ અનુભવ કહો. અહમદનગર તરફ સાઈબાબા અતિ પ્રખ્યાત મોટા સંત છે તેમને કોઈ અનુભવ હોય તો અમને નિશ્ચિત જણાવો.' એ જ ડબ્બામાં શિરડીથી પાસેના ગામમાં રહેનાર ચાર મુસલમાનો હતા. જેમની સાથે વાર્તાલાપમાં લખમીચંદને સંતોષ થયો. લખમીચંદ ખૂબ ભાવિક હતા. મુસલમાનને પૂછતા તેનો જવાબ આપતાં તેઓ બોલ્યા કે, સાઈબાબા એક મહાન સંત છે, શિરડીમાં તેમનો કેટલાંય વર્ષથી નિવાસ છે. તેઓ પ્રસિદ્ધ ઓલિયા છે. આમ બાબા વિષેની અન્ય માહિતીઓ તેઓ કહેતા ગયા અને લખમીચંદ અને શંકરરાવ કોપરગાંવ પહોંચ્યા. ત્યાં તેમણે સાંભળેલી વાતો ઉપરથી લખમીચંદ શેઠને યાદ આવ્યું કે સાઈબાબાને જામફળ બહુ જ ભાવે છે અને અહીં કોપરગાંવમાં સરસ મજાનાં પાકેલાં જામફળ મળે છે તથા ગોદાવરીના કાંઠે તે વેચાય છે. તે લઈ લઈએ જેથી કરીને બાબાને અર્પણ કરી શકાય. પણ ગોદાવરીના કાંઠે પહોંચતાં ત્યાંનું રમ્ય વાતાવરણ જોતાં તેમના મનમાં એટલો બધો આનંદ થઈ ગયો કે ટાંગો સામે કિનારે પહોંચ્યો ત્યાં સુધીમાં લખમીચંદ પેલાં જામફળની વાત જ ભૂલી ગયા. ત્યાંથી શિરડી ચાર ગામ દૂર છે. ટાંગો અડધે રસ્તે પહોંચ્યો હશે અને લખમીચંદને પેલાં જામફળની યાદ આવી. પણ ત્યાંતો તેનું કોઈ જ ઠેકાણું ન હતું. એટલામાં એક ડોશી માથા ઉપર મોટો ટોપલો લઈને ટાંગાની પાછળ દોડતી દેખાઈ. તેને કારણે ટાંગો રોકાવ્યો તેમને ટોપલામાં સારામાં સારી જાતનાં જામફળ દેખાયાં. આ જોઈ લખમીચંદ આનંદવિભોર થઈ ગયા. તેમણે વીણી વીણીને સારામાં સારાં જામફળી લીધાં અને જેટલાં ટોપલીમાં બાકી બચ્યાં તે પેલી વૃદ્ધ બાઈએ, 'મારા તરફથી બાબાને અર્પણ કરજો' એવું કહીને લાલાજીને આપી દીધાં. પહેલાં જામફળની યાદ અપાવવી, પછી એ વાતનું વિસ્મરણ થવું અને ત્યાર બાદ આ વૃદ્ધ બાઈની મુલાકાત થવી અને એની સાથે પ્રત્યેની ભક્તિ આ બધું જોઈને બંનેના મનમાં ખૂબ આશ્ચર્ય થવા લાગ્યું. 'શરૂઆતમાં એક વૃદ્ધ સાધુ સ્વપ્નમાં આવ્યા અને એ જ પાછા કીર્તનમાં નજરે ચઢ્યા. વૃદ્ધા તેની તો કોઈ સગી નહિ હોય ને?' તેવો સંશય લખમીચંદના મનમાં આવ્યો. (ઓ. ૨૩-૫૫)

પછી ટાંગો આગળ હાંક્યો અને જોતજોતામાં તે બંને શિરડી આવી પહોંચ્યા. દૂરથી જ મસ્જિદની ઘન્ટઓ દેખાઈ અને બંનેએ ભક્તિભાવથી તેમને વંદન કર્યાં. પછી તરત જ પૂજાની સામગ્રી લઈને તેઓ મસ્જિદમાં ગયા અને સાઈબાબાના દર્શન કરીને આનંદથી તેમનાં મન તૃપ્ત થયાં. મસ્જિદના આંગણમાં સભામંડપની જગ્યામાં પ્રવેશતાં દૂરથી બાબાની મૂર્તિ જોઈને તેમનો કંઈ ભરાઈ આવ્યો અને તે ગદ્ગદ થઈ ગયા. મનની કલ્પનાની આવી મૂરત જોઈને તેમનાં દર્શનની લખમીચંદ તલિલન થઈ ગયા. તે સાન ભાન ભૂલી ગયા અને આત્માની જાણકારી થઈ તથા આનંદરૂપી ઉત્સાહ પ્રાપ્ત

થયો. બાબાની સામે બેસીને તથા હાથમાં સ્વચ્છ પાણી ગ્રહણ કરીને તેમણે બાબાના ચરણકમળ ધોયાં, અને અર્ધ્ય લઇને પૂજા કરીને શ્રીફળ અર્પણ કર્યું. ઘૂપ, દીપ, પાનનું બીડું, દક્ષિણા વગેરે પૂજાવિધિ પતાવી અને બાબાની બેઠેક પાછળ ભીંત હોવાથી તેમની આજુબાજુ ફરી શકાય નહીં માટે મનોમન પ્રદક્ષિણા કરી. બાબાના ગળામાં ફૂલહાર પહેરાવ્યો, ત્યારબાદ લખમીચંદ બાબાનાં ચરણો પાસે બેઠા. તેઓ ખૂબ જ પ્રેમાળ ભક્ત હતા. તેમને ગુરુકૃપાનો આનંદ મળ્યો અને એક ભમરાની માફક સાઇચરણરૂપી કમળમાં તેમનું મન રમી રહ્યું. ત્યારે બાબા બોલ્યા, ‘સાલે ! રાસ્તેમેં ભજન કરતે હૈં, ઔર દુસરે આદમી કો પૂછતે હૈ ? કયા દુસરોંસે પૂછના ? સબકુછ અપની આંખોસે દેખના, કાયકુ દુસરે સે પૂછના ? ઝૂઠ હૈ કે સચ્યા, સપના કરલો અપના. બિચાર આપ, મારવાડીસે લેકર ઉછીના કયા જરૂર દર્શાન કી હોતી ? હુઇ અબ મુરાદ પુરતી ?’ આ સાંભળીને લખમીચંદને મનમાં નવાઇ લાગી. રસ્તામાં કરેલી પૂછપરછની ખબર બાબાને કેવી રીતે જાણ થઇ ? ખરેખર આ કેવું અંતર્જ્ઞાન ! દર્શાનની ઉત્કંઠા અને પૈસાની ખેંચાખેંચ પણ હતી. માટે તો ઉછીના લેવા પડ્યા તેની પણ બાબાને ખબર છે ! લખમીચંદને નવાઇનો પાર ન રહ્યો. સાઇનાં પવિત્ર ચરણરૂપી કમળો ઉપર આસક્ત થયેલા અને ભમરાની માફક જામેલા બધા ભક્તોને પણ આશ્ચર્ય થયું કે ખરેખર બાબાનું કૌશલ્ય અતકર્ય છે. ઉધારી કરીને તહેવાર મનાવવો અથવા તો યાત્રા પ્રવાસ કરવો એવો ઉધારીનો ધંધો બાબાને જરાયે ગમતો નહીં. એ જ એમાંથી મળતી મુખ્ય શિખામણ છે. (ઓ. ૫૬-૭૦)

બીજા બધા ભક્તોની સાથે લખમીચંદ અને તેમના મિત્ર શંકરરાવ સાઠેના વાડામં ગયા અને બપોરની વેળા થતાં ખૂબ જ પ્રેમથી જમવા માટે બેઠા. એટલામાં કોઇ ભક્તે બાબાને શીરાનો પ્રસાદ લાવીને પતરાળામાં પિરસ્યો અને તે ખાઇને લખમીચંદ તૃપ્ત થઇ ગયા. બીજે દિવસે જમવાના સમયે લાલાજીને એ શીરાની યાદ આવી. પણ શીરો કંઈ દરરોજ જમવાના સમયે મળતો નહીં માટે તે ન મળતાં લખમીચંદની એ ઇચ્છા મનની મનમાં જ રહી. પણ ત્રીજા દિવસની નવાઇ તો જુઓ ! લાલાજીની આ અપૂરતી ઇચ્છા સાઇમહારાજે કેવી રીતે પૂર્ણ કરી અને શો ઉપાય અજમાવ્યો તે હવે જુઓ. એ દિવસે બપોરના દરરોજની માફક બાપુસાહેબ જોગ, ગંધ, અક્ષત, ફૂલ વગેરે સાથે ઘંટકી, નિરંજન અને પંચારતી લઇને મસ્જિદમાં આવ્યા અને બાબાને પૂછવા લાગ્યા, ‘આજે નૈવેદ્ય કયું લાવું ?’ એ સાંભળતા મહારાજે આજ્ઞા કરી, ‘પહેલાં મારે માટે થાળ ભરીને શીરો લઇ આવે, અને પછી જ આરતી અને પૂજન કર.’ જોગ પૂજાની સામગ્રી બાજુ ઉપર મુકીને તરત જ પાછા ગયા અને બધાને પહોંચી રહે તેટલો શીરો લઇને સમય ન બગાડતાં પાછા ફર્યા. પછી બપોરની આરતી પૂરી થઇ અને ભક્તોએ પહેલેથી જ આણેલી નૈવેદ્યની થાળીઓ મસ્જિદમાં આવવા માંડી. ત્યારે બાબા પોતાના ભક્તોને બોલ્યા, ‘આજનો દિવસ સરસ છે, મને લાગે છે કે આજે જમવાની સાથે શીરાનો પ્રસાદ હોવો જ જોઇએ, શીરો જલદીથી લઇ આવો અને બધા મળીને તે શીરો પેટ ભરીને ખાવ. પછી ભક્તો નીચે જઇને શીરાની બે તપેલીઓ ઉપર લઇ આવ્યા. અહીંયા પેટમાં કકડીને ભૂખ અને પીઠમાં સંધીવાના કળતરને લીધે લખમીચંદ અસ્વસ્થ થયા હતા. પણ તે જ સમયે બાબાના મુખમાંથી શું અને કયા શબ્દો સરી પડ્યા તે શ્રોતાઓએ હવે ધ્યાનપૂર્વક સાંભળવા, ‘ભૂખ લગી હૈ ? અચ્છા હુઆ. કમ્મરમેં દર્દ ? ચાહિયે દવા ? અબ સાંજે કી-શીરાની ચલી હૈ હવા કરો સવાર આરતી ઉઠ તૈયાર હો.’ લખમીચંદના મનમાં જે કાંઈ હતું તે બધું બાબાએ સાફ કહી નાંખ્યું. અંતર્જ્ઞાની મહારાજનાં મનમાં બીજાના મનના વિચારોના પડઘા, તેમણે એક શબ્દ બોલ્યા વીના મનમાં સમજાઇ જતા હતા. આરતી પૂર્ણ થતાં જમવાના સમયે લખમીચંદને શીરો મળ્યો અને તેમની તે બાબતની આસક્તિ પૂર્ણ થતાં તેમને અતિ આનંદ થયો. (ઓ. ૭૧-૮૪)

તે દિવસથી લખમીચંદનો બાબા ઉપરનો પ્રેમ વધુ દૃઢ બેસી ગયો. તેમણે ફૂલોની માળા, અગરબત્તી, નારિયેળ વગેરે સામગ્રીસહ બાબાની પૂજા કરવાના નિયમથી શરૂઆત કરી અને મબલખ માનસિક સુખ-શાંતિ પ્રાપ્ત કરવા

લાગ્યા. તેમની સાથે પ્રત્યેની ભક્તિ એટલી બધી વધી ગઈ કે કોઈ પણ શિરડી જનારો મળે કે તેમની સાથે હાથોહાથ માળા, કપૂર, અગરબત્તી અને દક્ષિણા વગેરે શ્રી બાબાને મોકલાવતા. કોઈ શિરડી જઈ રહ્યું છે, બસ એટલી માહિતી લખમીચંદને મળવી જોઈએ કે આ બધી વસ્તુઓ તે નિયમિતપણે દક્ષિણા સહ બાબાને જરૂરથી મોકલી આપતા. મનની ઇચ્છા પ્રમાણે શીરો જમવાના સમયે મળ્યો. તે જ વખતના શિરડીના ફેરામાં ચાવડી સરઘસનો રાત્રીનો એ સમારંભ જોવા માટે લખમીચંદ ગયા હતા. તે વખતે બાબાને ખૂબ ખાંસી ઉપડી અને તેમનો જીવ પણ ગભરાવા લાગ્યો. લખમીચંદ મનમાં બોલ્યા, ‘આ ખાંસી બાબાને કેટલો ત્રાસ આપી રહી છે ? મને લાગે છે કે તેમને લોકોની જરૂર નજર લાગી હોવી જોઈએ અને એથી જ આવી ખરાબ ખાંસી તેમને ઉપડી છે.’ આવો વિચાર લખમીચંદના મનમાં ઉઠ્યો હતો. પણ બીજા દિવસે સવારે તેઓ મસ્જિદમાં બાબા પાસે ગયા ત્યારની મઝા જુઓ, બાબા પણ એવું જ કાંઈ બોલ્યાં, માઘવરાવ દેશપાંડેની સામે જોઈ બાબા પોતાની મેળે જ કહેવા લાગ્યા, ‘કાલે મને ખૂબ ખાંસી ઉપડી હતી. કોઈની ખરાબ નજરનું તો આ પરિણામ નહીં હોય ને ? એવું મને લાગે છે કે કોઈની ખરેખરમાં ખરાબ નજર જ લાગી છે. એથી જ આ ખાંસી અનેક રીતે મને અને મારા જીવને બેચેન કરી રહી છે.’ આ સાંભળીને લખમીચંદના મનમાં આશ્ચર્ય થયું અને બોલ્યા, ‘આ તો મારા જ વિચારોનું પુનરાવર્તન છે.’ બાબાને આની ખબર કેમ કરીને પડી હશે ? બધાના જ હૃદયમાં તેમનો વાસ છે તે વાત તદ્દન સાચી છે. પછી લખમીચંદે બાબાને બે હાથ જોડીને વિનંતી કરી કે, ‘આપનાં દર્શનથી ખૂબ જ આનંદ થયો, આવી કૃપા કરીને અમારું સદાએ રક્ષણ કરતા રહેજો. મારે તો હવે આપનાં આ ચરણો સિવાય બીજી કોઈ જગ્યા જ નથી કે નથી કોઈ અન્ય દેવ. આપનાં ચરણોમાં અને આપનાં આ ચરણો સિવાય બીજી કોઈ જગ્યા જ નથી કે નથી કોઈ અન્ય દેવ. આપનાં ચરણોમાં અને આપનાં જ ભજનોમાં મારું મન સદાને માટે રંગાઈ જાય એવું ઇચ્છું છું. હે સાઈ સમર્થ ! તમારાં ચરણોમાં મારું મસ્તક ટેકવું છું, તેમજ આપનો આદેશ માંગુ છું. અમને અમારા ઘરે જવાની આજ્ઞા આપો. અમારા જેવા અનાથોની આ જ રીતે સંભાળ રાખજો. સદાએ રહેમ નજર રાખજો, જેથી સંસારમાં અમે દુઃખી થઈએ નહીં. તમારા નામઃસ્મરણની અમારા મુખેથી વૃદ્ધિ થાય, અને દરેક બાજુથી અમને સમાધાન પ્રાપ્ત થાય.’ આ પ્રકારે આશીર્વાદ સાથે ઉદીપ્રસાદ શ્રી બાબાની પાસેથી મેળવીને તે મિત્રની સાથે આનંદ પામીને રસ્તામાં સાઈના ગુણગાન ગાતાં ગાતાં લખમીચંદ પોતાના ગામ પાછા ફર્યા. (ઓ. ૮૫-૯૮)

આવી જ એક બીજી ચકલીને પગે દોરો બાંધીને બાબાએ તેને શિરડીમાં આણી. એ ચકલી એટલે એક પ્રેમાળ બાઈ હતી. એની કથા તો ખૂબ જ આશ્ચર્યકારક છે. મધ્યપ્રદેશમાંના બરહાનપુર શહેરની તે વતની હતી. તે દરમિયાન એક દિવસ તેને સ્વપ્ન આવ્યું. તેમાં તેમણે સાઈબાબાને જોયા. તે પહેલાં તેણે ક્યારેય શ્રી બાબાનાં પ્રત્યક્ષ દર્શન કર્યાં ન હતાં. છતાં બાબા તેમના સ્વપ્નમાં આવ્યા અને બારણે ઊભા રહીને ખીચડી ખાવી છે એવું કહેવા લાગ્યા. બાઈ એકદમ સફાળી જાગીને ઉભી થઈ ગઈ, જુએ છે તો ત્યાં કોઈ પણ નથી. પછી તેણે આ સ્વપ્નની વાત બધાને જ લગભગ અધીરાઈથી કહી નાખી. આ બાઈનો પતિ તે જ શહેરમાં ટપાલ ખાતાનો અધિકારી હતો. તે પછી અકોલા ગામે બદલી થતાં તે લોકોએ શિરડી જવાની તૈયારી કરી. આ પતિ-પત્ની ખૂબ જ ભાવિક હતાં. દિવ્યદષ્ટિથી જે જોવા મળેલું તેનું તેમને ખૂબ જ આશ્ચર્ય હતું. શ્રી સાઈની આ અજબ લીલા તેમને અલૌકિક લાગી અને તેમના પ્રત્યક્ષ દર્શન કરવા માટે ઉત્સુક થયાં. બધી જ રીતે ફાવે એવો એક દિવસ જોઈને પતિ પત્ની શિરડી તરફ જવા માટે નીકળ્યાં. રસ્તામાં પવિત્ર ગોદાવરી નદીમાં સ્નાન કરી નમસ્કાર કરી તેઓ શિરડી ધામમાં આવી પહોંચ્યાં. તેમણે પ્રેમથી બાબાના દર્શન કર્યાં. અને અતૂટ ભક્તિથી બાબાની પૂજા કરી. પછી દરરોજ બાબાનાં ચરણોની સેવા કરવાનું સુખ પ્રાપ્ત થયું. આમ તે દંપત્તિ આનંદિત મનથી શિરડીમાં બે

મહિના રોકાયાં. બાબા પણ તેમના ભક્તિભાવથી અને ખીચડીના ભોજનથી સંતુષ્ટ થયા. હકીકતમાં તે દંપતિ બાબાને ખીચડી જમાડવા માટે જ શિરડી આવ્યાં હતાં, પણ ચૌદ દિવસ વિતી ગયા હોવાં છતાં ખીચડીનું નૈવેદ્ય ધરાવવાનું રહી ગયું હતું. કરેલા સંકલ્પની પરિપૂર્ણતા ન થતાં અને એમાં લાંબો સમય નીકળી જતાં પેલી બાઈને ગમ્યું નહીં, અને પંદરમાં દિવસે જ બપોરના સમયે એ ખીચડી લઈને મસ્જિદમાં આવી. ત્યાં તેને સમજાયું કે, પડદા છોડેલા છે અને બાબા પોતાના બધા ભક્તો સાથે અગાઉથી જ જમવા માટે બેઠેલા છે. આવું જ્યારે જમણ ચાલતું હોય ત્યારે તેવા સમયે પડદાની અંદર કોઈ જતું નહિ. પણ તે બાઈને ઉતાવળ હતી અને તે કારણથી નીચેના આંગણામાં એ સ્વસ્થ રીતે બેસી શકી નહિ. કેવળ ખીચડીના નૈવેદ્યનો આનંદ લેવા માટે તેમણે અકોલાથી શિરડી સુધીનો પ્રવાસ ખેડ્યો હતો. આવા સન્નેગોમાં એની આવી અપૂર્વ ઉત્કંઠા ચૂપચાપ કેવી રીતે રહી શકે ? કંઈ પણ નહિ સાંભળતાં પોતાના હાથે પડદો ખસેડીને અને કોઈની પણ પરવાનગી કે પરવા કર્યા વગર તેણે અંદર પ્રવેશ કર્યો અને પોતાની ઇચ્છા પૂર્ણ કરી લીધી. બાબાએ આ વખતે કાંઈ અજુગતું જ કર્યું. ખીચડી માટે જાણે કે તે એટલા બધા અધીરા થયા હતા કે પહેલા એ જ થાળી માંગવા લાગ્યા અને પોતાના બંને હાથે થાળી પકડી રાખી. તેઓ ખીચડી જોઈને અત્યંત ખુશ થયા અને એક પછી એક કોળિયો લઈને મોઢામાં મૂકવા લાગ્યા. બાબાની આવી આતુરતા જોઈને સાથે જે જમવા બેઠા હતા તેઓને ખૂબ નવાઈ લાગી. પણ જ્યારે સર્વેને ખીચડીની આખી કલાણી સાંભળતાં જ સાઈબાબાની અસામાન્યતા બધાના ધ્યાનમાં આવી. (ઓ. ૯૯-૧૧૬)

હવે અહીંથી બીજી કથા ચાલુ થતાં શ્રોતાઓના મનમાં પ્રેમનો ઉભરો આવશે. એક ગુજરાતી બ્રાહ્મણ સાઈબાબાની સેવા કરવા માટે અચાનક શિરડી આવ્યો. શરૂઆતમાં તેણે સ્વ. રાવબહાદુર હરિ વિનાયક સાહે કે જેઓ ગુજરાતના ખેડા જિલ્લાના પ્રાંત અધિકારી એટલે કે ડેપ્યુટી કલેક્ટર હતા. તેમણે શિરડી આવનારા યાત્રાળુઓ માટે લીંબડાના ઝાડની ચારે બાજુથી પહેલો વાડો બાંધ્યો હતો. તેમની ત્યાં નોકરી કરી હતી. તે શુદ્ધ સેવા ચાકરી કરતા હતા, તે દરમિયાન તેમને શ્રી બાબાનો આશ્રય પ્રાપ્ત થયો. તે હકીકત ખૂબ મધુર છે. જેને ભક્તિ પ્રેમની રુચિ છે, તેના કોડ અને મનની ઇચ્છા શ્રી હરિ કેવી રીતે પૂર્ણ કરતા હોય છે તે હવે સાંભળો. એ ગુજરાતી બ્રાહ્મણનું નામ મેઘા-મેઘશ્યામ હતું. સાઈમહારાજ સાથે તેને કંઈક પૂર્વ જન્મનો સ્નેહ સંબંધ હોવો જ જોઈએ, માટે તે શિરડી ક્ષેત્રમાં આવી પહોંચ્યો હોવો જોઈએ. હવે કથા તરફ ધ્યાન આપો. સાહે સાહેબ ખેડા જિલ્લાના પ્રાંત અધિકારી હોવાને કારણે, અચાનક તેમને મેઘા સાથે ઓળખાણ થઈ. તેમણે મેઘાને તેમના શિવમંદિરની દરરોજની પૂજા માટે નોકરી ઉપર રાખી લીધો. સમય જતાં સાહે શિરડી આવ્યા અને ભાગ્યનો ઉદય થયો. ત્યાં સાઈમહારાજના સહવાસનો લાભ મળ્યો, અને તેમનાં ચરણોમાં સાહેને પૂર્ણ શ્રદ્ધા બેસી ગઈ. બાબાનાં દર્શન માટે આવનારા જનારા યાત્રીકોનો ઘસારો જોઈને તેમના મનમાં પોતાનો એક વાડો બાંધવાનો વિચાર કર્યો. જેથી રહેવા બેસવા ઉઠવાની સગવડ થઈ શકે. આ વિચારે તેમણે ગામના આગળ પડતા કાર્યકરોને ભેગા કરીને વાડા માટેની જગ્યા મેળવી લીધી. બાબા શરૂઆતમાં જે લીંબડાના ઝાડ નીચે પ્રગટ થયા હતા તે સ્થાન વાડા માટે નક્કી કર્યું. આ પવિત્ર જગ્યાના મહિમાનું વર્ણન ચોથા અધ્યાયમાં કર્યું છે. તેથી તેને ફરીથી કહેવાની જરૂર રહેતી નથી. મેઘાનું પૂર્વનું પ્રારબ્ધ ઘણું મોટું હતું, માટે જ રાવબહાદુર સાહે જેવા સાથે તેનો મેળ પડ્યો અને ત્યારે જ તેના ખાસ પ્રયત્નથી મેઘા પરમાર્થના માર્ગે વળ્યો. પરિસ્થિતિને વશ થઈને આ મેઘા કર્મભ્રષ્ટ થયેલો હતો. સાહેએ તેને ગાયત્રી મંત્રનો ઉપદેશ કર્યો અને સારા માર્ગે વાળ્યો. મેઘા સાહેને ત્યાં નોકરીએ લાગ્યો અને ધીરેધીરે તે બંનેના એકબીજા ઉપર માન અને પ્રેમ વધ્યા. મેઘા તો સાહેને ગુરુ જ સમજવા લાગ્યો, અને સાહેને પણ તેની સાથે એટલી જ માયા થઈ. (ઓ. ૧૧૭-૧૨૮)

એક વખતે સહજ રીતે વાતો કરતાં કરતાં એ પોતાના ગુરુનો મહિમા કહેતી વખતે સાહેના હૃદયમાં પ્રેમ ઉભરાઈ આવ્યો અને મેઘાને ઉત્સુકતાથી કહ્યું, ‘બાબાને ગંગાનાં ગોદાવરીનાં પાણીથી સ્નાન કરાવવાની મને ઇચ્છા થઈ છે. તે જ

મુખ્ય કામ માટે હું તને શિરડી મોકલી રહ્યો છું. તે ઉપરાંત તારી બધી સેવા ચાકરીની રીત જોઈને મારા જીવને એમ લાગે છે, કે આ મારા સદ્ગુરુ સાથે તારી પણ સંગત થવી જોઈએ. અને તેમનાં ચરણોમાં તારી ભક્તિ પણ દઢ થવી જોઈએ. જા.... જા.... કાયા, વાચા અને મનથી આ સદ્ગુરુના પગે પડ. તારો આ જન્મ સાર્થક થશે અને આ જન્મમાં તારું પરમ કલ્યાણ જ થશે.’ ત્યારે મેઘાએ તેમને પૂછ્યું કે સાઈબાબાની જાત કઈ ? પણ ખરું જોતા સાઈને પણ તે વિષે વધારે કોઈ જ માહિતી ન હતી. સાઈ બોલ્યા, ‘સાઈબાબા તો મસ્જિદમાં રહે છે. તેમને અમુક લોકો કાન વીંધ્યા વગરના મુસલમાન પણ કહે છે.’ બસ આ શબ્દ કાન ઉપર પડતા જ મેઘાનું મન ડગુમગુ થવા લાગ્યું. તેના મનમાં વિચારો ઉમટ્યા. ‘મુસલમાન કરતાં પણ નીચ બીજા કોઈ ગુરુ હોઈ શકે ? પણ જો સાઈ સાહેબને ના પાડીશ તો તેઓ ગુસ્સે થશે અને હા પાડીશ તો મારી દુર્ગતિ નક્કી.’ મેઘાને હવે મનમાં ધર્મસંકટ પેદા થયું. શું કરવું તે સમજાતું ન હતું અને વગર કામની ચિંતામાં પડ્યો. તેની તો દશા એક તરફ ઊંડી ખીણ અને બીજી તરફ તરફ ઊંડા કૂવા જેવી થઈ ગઈ. તેનું મન બિલકુલ જ અસ્થિર અને ડોલાયમાન થઈ ગયું. પણ સાઈનો ખૂબ આગ્રહ હોવાના કારણે એણે શ્રી બાબાનાં દર્શન કરવા માટે નક્કી કર્યું. પછી મેઘા શિરડીમાં આવ્યો, અને મસ્જિદના આંગણમાં આવીને ઊભો રહ્યો. જેવો એ પગથિયાં ચઢવા લાગ્યો, ત્યાં જ બાબાએ પોતાની લીલાઓ શરૂ કરી. ઉગ્ર સ્વરૂપ ધારણ કરી હાથમાં પથ્થર પકડીને બૂમ મારી, ‘ખબરદાર ! પગથિયા ઉપર ભૂલેચૂકે જો પગ મૂક્યો તો ધ્યાન રાખ. આ જગ્યા તો મુસલમાનોને રહેવાની છે. તું તો એક ઉચ્ચ કોટીનો બ્રાહ્મણ છે અને હું તો એક નીચમાં નીચ એવો મુસલમાન છું. મારો ને તારો મેળ જ ક્યાં થાય ? તું અભડાઈ જઈશ જા, તું અહીંથી પાછો આવ્યો જા!’ આવું બાબાનું વિચિત્ર ગુસ્સાવાળું સ્વરૂપ જાણે કે પ્રલયકાળનું ત્રિનેત્ર ભગવાન શંકરનું રૌદ્ર સ્વરૂપ હતું. જોનારા તો થરથર કાંપી ઉઠ્યા. મેઘા પણ ધ્રુણ ઉઠ્યો. પણ બાબાશ્રીનો આ ગુસ્સો માત્ર ઉપર ઉપરનો જ હતો. હૃદયમાં તો દયાનો સાગર વહેતો હતો. મેઘા વિચારોમાં છક્ક થઈ ગયો કે મારા મનના વિચારો બાબાએ જાણ્યાં કેવી રીતે ? ક્યાં ખેડા જિલ્લો અને ક્યાં આ અહમદનગર પાસેનું શિરડી ગામ. આ બંનેની વચ્ચે માઈલોનું અંતર, મારા મનમાં જે સંશય હતો તેને પ્રગટ કરવા માટે જ બાબાએ કોઈ દર્શાવ્યો છે. બાબા જેમ જેમ મારવા દોડતા હતા, તેમ તેમ મેઘાનું ધૈર્ય ખચકાતું હતું. તે એક ડગલું પાછળ ખસવા માંડ્યો અને આગળ વધવાની તો વાત જ ક્યાં ? ત્યારબાદ આમને આમ જ થોડા વધારે દિવસો શિરડી મુકામે રોકાયો. બાબાના રાગરંગ જોયા અને બને તેટલી તેમની સેવા ચાકરી કરવા લાગ્યો. પણ દઢ વિશ્વાસ બેઠો નહીં. ત્યાંથી તે પોતાને ઘેર પાછો વળ્યો. ત્યાં એ તાવમાં સપડાયો, પીડાયો અને પથારીવશ થઈ ગયો. પણ બાબાની એક સરખી યાદ તેને આવવા માંડી અને ફરી પાછો શિરડી આવ્યો. (ઓ. ૧૨૯-૧૪૫)

આમ મેઘો શિરડીમાં પાછો આવ્યો અને ત્યાં જ કાયમ માટે રહી ગયો. તેનો સાઈબાબાનાં ચરણમાં પ્રેમભાવ દ્રઢ થયો. સાઈનો તે અનન્ય ભક્ત બન્યો. બાબા જ તેને માટે દેવસ્વરૂપ થયા. મેઘો પહેલેથી જ ભગવાન શંકરનો ઉપાસક હતો. સાઈનાં ચરણમાં આસક્ત થયાં બાબાને જ ભગવાન શંકર માનવા લાગ્યો. બાબા જ તેના ઉમાનાથ થયા. મેઘો રાતદિવસ મુખેથી ‘સાઈશંકર’નો ઘોષ કરતો હતો. તેની અંતઃકરણની પ્રવૃત્તિઓ પણ સાઈશંકર સ્વરૂપમાં સંપૂર્ણપણે એકરૂપ થઈ અને ચિત્ત એકદમ નિર્મળ અને પાપરહિત થઈ ગયું. મેઘો હવે સાઈનો અનન્ય ભક્ત બની ગયો હતો. શ્રી બાબા પ્રત્યક્ષ શંકર ભગવાન જ છે. એવી ભાવના તેના મનમાં પાકી થઈ ગઈ હતી. તે હંમેશા ‘શંકર....શંકર’ એવું જ મુખથી બોલ્યા કરતો હતો. બીજા કોઈ દેવદેવીઓમાં તે માનતો નહીં. સાઈની પૂજા તે જ તેના માટે બધા જ દેવોની પૂજા બરોબર હતી. સાઈ જ એના ગિરિન્દરમણ હતા. આ જ વિચાર મનમાં પાકી કરીને મેઘો સદાને માટે પ્રસન્ન ચિત્ત રહેતો. ભગવાન શ્રી શંકરને બીલીપત્ર ખૂબ જ ગમે છે. શિરડીમાં એક પણ બીલીનું વૃક્ષ ન હતું. માટે મેઘો બીલીપત્ર લાવવા માટે કોસ, દોઢ કોસ ચાલીને જતો અને તે લઈ આવતો. દોઢ કોસ એટલે કે ત્રણ કિ.મી. ચાલવાની તેને કોઈ પરવા ન હતી.

બીલીપત્ર માટે તો મેઘો પર્વત પણ પાર કરી ગયો હોત. પણ પોતાના પૂજના કોડ અને મનની હોંશ તેને જરૂરથી પૂરી કરી હોત. ખૂબ દૂરદૂર સુધી પગપાળો તે બીલીપત્ર ભેગા કરવા જતો, અને પૂજની બધી સામગ્રી એક થાળમાં લઈને બધા ગ્રામદેવતાઓના મંદિરે નક્કી કરેલ સમય મુજબ વિધિપૂર્વક પૂજન કરી ચઢાવતો. પછી તરત જ મસ્જિદમાં જતો અને પ્રેમપૂર્વક બાબાની ગાદીને નમસ્કાર કરતો, બાબાનાં ચરણની સેવા કરતો, ચરણો ઉપર અભિષેક કરી ચરણતીર્થનું આચમન કરતો. એવો એનો નિત્યક્રમ હતો. (ઓ. ૧૪૬-૧૫૪)

મેઘાની બીજી એક કથા સાંભળતા શ્રોતાઓના મનને આનંદ મળશે. તેમજ સાંભળનારો ગ્રામદેવતા માટેનો આદરભાવ અને વ્યાપકતા વિશેની ભાવના સમજાશે. મેઘા શિરડીમાં ઇ.સ. ૧૯૧૨માં તેના મૃત્યુ સુધી રહ્યો ત્યાં સુધી દરરોજ બપોરની આરતી કરતો હતો. પણ પહેલાં ગામનાં સમસ્ત મંદિરોમાં બિરાજેલા સર્વ દેવો જેવા કે ખંડોબા, ગણપતિ, શનિ, શંકર, પાર્વતી, મારુતિ, લક્ષ્મીમાતા વગેરેની પૂજા કરીને જ તે મસ્જિદમાં જતો. આવો એક નિત્યક્રમ તે એક દિવસ ચૂક્યો. પ્રયત્ન કરવા છતાં ખંડોબાની પૂજા બાકી રહી ગઈ. પૂજા કરવાના અનેકો પ્રયત્નો કર્યા, ખટપટ કોશિષ કરી છતાં દરવાજા ઉઘડયા નહિ. કારણ કે તે સમયે અંદર બેઠેલા ઉપાસની મહારાજે તે અંદરથી બંધ કરી દીધા હતા માટે ખંડોબાની પૂજા આમ જ છોડીને મેઘો આરતી લઈને મસ્જિદમાં આવ્યો. ત્યારે બાબાએ તેને કહ્યું ‘આજે તે પૂજામાં ખાડો પાડ્યો. બધા દેવોને પૂજા પહોંચી પણ એક દેવ પૂજા વગરના જ રહ્યા છે. જા એ કરીને ફરી પાછો આવ.’ મેઘાએ બાબાને કહ્યું, ‘દરવાજા બંધ હતા, ઉઘડતાં ફાવે એવું ન હતું માટે પૂજામાં આવો ખાડો પડ્યો.’ આ સાંભળતા બાબા બોલ્યા, ‘જા તું જા ! હવે દરવાજા ખુલ્યા છે.’ મેઘો તરત જ એકપણ ક્ષણનો વિલંબ કર્યા વગર ગયો, અને ખરેખર બાબાના શબ્દોનો તેને અનુભવ થયો કે દરવાજા ખુલ્યા હતા. મેઘાએ ખંડોબાની પૂજા કરી અને તેના મનની અસ્વસ્થતા પણ દૂર થઈ. ખંડોબાની પૂજા થયા પછી જ બાબાએ પોતાની પૂજા મેઘાને કરવા દીધી. મેઘો સંપૂર્ણ પૂજા સામગ્રીથી અને આદરપૂર્વક બાબાની પૂજા કરતો અને યથાશક્તિ દક્ષિણા આપીને હાર અને ફળ અર્પણ કરતો હતો. (ઓ. ૧૫૫-૧૬૩)

એક વખત મકરસંક્રાંતિના દિવસે ગોદાવરી નદીનું પાણી લઈ આવીને બાબાને તેલ, ગંધ અને ચંદનનો લેપ લકરીને તેમને સ્નાન કરાવવું એવું મેઘાના મનમાં આવ્યું. પોતાને મનની તે માનતા પુરી કરવા માટે તે બાબાની આજ્ઞા લેવા માટે તેમનો પીછો કરતાં ‘તારા મનમાં ફાવે તેવું કર’ એવું બાબા બોલ્યા તેથી મેઘો પાણી ભરવાના મોટા તાંબાના દેગડા લઈને નીકળ્યો. સૂર્યોદય થતાં પહેલાં જ મેઘો હાથમાં ખાલી દેગડા લઈને અને ભડભડતા તકડાથી બચાવે તેવાં કોઈ પણ સાધન વગર તે પગમાં વગર જોડે પાણી લાવવા માટે ગોદાવરી નદી તરફ જવા માટે નીકળી પડ્યો. આવવા જવાના મળીને આઠ કોસ એટલે કે પચીસ કોસ રસ્તો કાપવો પડશે, ખૂબ કષ્ટ અને મહેનત પડશે એ વિશે તેણે સ્વપ્નામાંય વિચાર કર્યો જ ન હતો. આ બાબતની તો ચિંતા તેને જરા પણ ન હતી. આજ્ઞા મળતાં જ તે નીકળી પડ્યો. ઈરાદો પાકો હોય તો કામ કરવામાં પણ ઉત્સાહ એટલો જ રહે છે. ગંગાના ગોદાવરીના પાણીથી સાંભળનાથને સ્નાન કરાવવું એટલું જ તેના મનમાં હતું. પછી તેને ત્રાસ કેવો અને થાક કેવો ? દઢ મનોબળ જ કાર્ય સિદ્ધિ માટેનો આધાર હોય છે. આ પ્રકારે મેઘો એ પાણી લાવ્યો અને તાંબાના બીજા દેગડા ભર્યાં. બાબા પાસે જઈને મેઘાએ સ્નાન માટે આવવા આગ્રહ કર્યો. પણ બાબાએ જરા પણ ધ્યાન આપ્યું નહિ. પછી બપોરની મધ્યાન આરતી થઈ. ભક્ત મંડળી પોતપોતાના ઘર તરફ જવા માટે નીકળી ગઈ. લાગ જોઈને મેઘો બોલ્યો, ‘બાબા ! બપોર થઈ ગઈ છે અને સ્નાન માટેની બધી જ તૈયારી થઈ ગઈ છે.’ આવો મેઘાનો અતિ આગ્રહ જોઈને લીલા અને કીડા કરવા માટેનો દેહ ધારણ કરનારા સાઈએ મેઘાનો હાથ પોતાના હાથમાં લઈને કહ્યું, ‘નહિ જોઈએ મહારે ગંગા સ્નાન, મૂર્ખ આવો તું કેવો નાદાન ! મારા જેવા ફકીરને વળી ગંગાનું પાણી શા માટે ? મને એનો શું ઉપયોગ ? પણ મેઘો તો કંઈ પણ વાત માનવાને તૈયાર હતો નહિ. બાબાને તો એ સાક્ષાત્ ભગવાન શંકર જ માનતો

અને ગંગા સ્નાનનો શંકર ભગવાનને હરખ હતો. બસ તે એટલું જ જાણતો હતો. મેઘાએ બાબાને કહ્યું આજના આ મકરસંક્રાંતિના પવિત્ર દિવસે ભગવાન શંકરને ગંગાના જળ વડે સ્નાન કરાવવાથી તેઓ પ્રસન્ન થાય છે.' પછી તેનો પ્રેમ, અને શુદ્ધ મન અને અટલ વિશ્વાસ જોઈને બાબા બોલ્યા, 'સારું, તો તારી ઇચ્છાને પુરી થવા દે.' એવું કહીને બાબા ઉઠ્યા અને સ્નાન માટે તૈયાર કરેલ પાટલા ઉપર જઈને બેસી ગયા તથા મેઘા સામે મસ્તક ધરીને બોલ્યા, 'આની ઉપર થોડું પાણી રેડ. બધાં અંગોમાં માથું પ્રમુખ હોય છે. એના ઉપર થોડું પાણી છાંટ જેથી કરીને પૂર્ણસ્નાન કર્યા જેવું થશે. આટલું તો તું મારું સાંભળ !' મેઘાએ સારું કહીને પાણીનો ભરેલો દેગડો ઉચક્યો અને બાબાના મસ્તક ઉપર રેડતાં રેડતાં તેને એટલો બધો પ્રેમ ઉભરાઈ આવ્યો કે, 'હર.... હર.... ગંગે' બોલતા તેણે તે બાબાના શરીર પર આખો જ ખાલી કરી નાંખ્યો. મેઘાના આનંદનો પાર ન રહ્યો કે મેં મારા શંકરને વચ્ચે સાથે નવડાવ્યાં. પછી મેઘાએ ખાલી થયેલો દેગડો નીચે મૂક્યો અને બાબા સામે નજર કરતાં જ તેને ચમત્કાર દેખાયો. એણે તો મસ્તક સાથે આખા શરીર પર પણ પાણી રેડ્યું હતું, છતાં બાબાનું તો ફક્ત મસ્તક જ ભીનું હતું અને બાકીનું શરીર અને અવયવો વચ્ચે સાથે બિલકુલ કોરાકટ હતાં. તેમણે પહેરેલાં વચ્ચેમાં પાણીનું ટીપુ પણ ન હતું. મેઘાનું અભિમાન પીગળી ગયું અને પાસે ઉભેલા લોકો પણ આશ્ચર્યમાં ગરકાવ થઈ ગયા. આ પ્રકારે શ્રી સાઈમહારાજ ભક્તોના લાડકોડ બધી જ રીતે પૂરા કરતા. 'તારા મનમાં નવડાવવાની ઇચ્છા હોય તો કરાવ, પણ તેમાં મારા ગુપ્ત રહસ્યનો અણસાર તને સહેલાઈથી સમજાશે એટલું તું ધ્યાનમાં રાખજે. આમ કહેવાનું કારણ એ હતું કે મેઘાને અભિમાન થયું હતું કે, બાબાની વિરુદ્ધ મેં એમને આખા શરીર ઉપર પાણી રેડીને નવડાવ્યા. પણ બાબાએ તેને ચમત્કાર બતાવ્યો. પોતાનું માથું જ એકલું ભીનું રહેવા દીધું અને જોઈને કે તેને સમજાવી દીધું કે તેમની પોતાની ઇચ્છા વિરુદ્ધ કોઈ કાંઈપણ કરી શકતું નથી. તેવી જ રીતે મેઘાએ રેડેલા પાણીને માથા ઉપર જ રોકી રાખી પોતે બાબાએ મેઘાને પ્રતીતિ કરાવી આપી કે તે જોઈને સ્વર્ગમાથી નીચે ઉતરનારી ગંગાને પોતાની જટામાં સમાવી લેનારા સાક્ષાત્ ભગવાન શંકર જ છે. આ જ સાઈની ભક્તિનું તત્ત્વ અને સાર. સદ્બાગ્યે માત્ર એ ભક્તિનો સમાગમ થવો જોઈએ, પછી એ ભક્ત માટે કાંઈ પણ પ્રાપ્ત કરવું અશક્ય નથી. ક્રમે ક્રમે બધું જ મેળવવું સહેલું બની જાય છે. બેસતાં ઉઠતાં, વાતો કરતાં, સવારે, બપોરે, આમ તેમ ફરતાં ભક્તો જો શ્રદ્ધા અને સખુરી મનમાં ધરશે તો સાઈ ચોક્કસ જ તે ભક્તના મનોરથો પૂર્ણ પાર પાડે છે. તેઓ વ્યવહારમાં આવો અણસાર આપીને ક્રમેક્રમે તેમની પ્રીતિ લગાડીને સાઈ ભક્તોને પરમાર્થનો બોધ તો અવશ્ય આપતા હતા. (ઓ. ૧૬૪-૧૮૬)

આવી જ મેઘાની અનેક કથાઓ સાંભળીને શ્રોતાઓને આનંદ આવશે અને એમાંથી સાઈના ભક્ત પ્રત્યેનો પ્રેમ જોઈને તેમના મનમાં સુખનો અનુભવ થશે. નાનાસાહેબ ચાંદોરકરે મેઘાને બાબાની એક મોટી નવી છબી આપી હતી. સાઈના વાડામાં પોતાની ઓરડીમાં મૂકીને તેની પણ તે ભક્તિપૂર્વક પૂજા કરતો હતો. મસ્જિદમાં પ્રત્યક્ષ મૂર્તિ અને વાડામાં તેમનું આબેહૂબ ચિત્ર, બંને ઠેકાણે પૂજા અને આરતી રાત અને દિવસ ચાલુ જ રહેતી. આવી નિઃસ્વાર્થ સેવા કરતાં કરતાં આરામથી એક વર્ષ પૂરું થઈ ગયું. અને એક દિવસે મેઘાને વહેલી સવારે જાગૃત અવસ્થામાં પ્રત્યક્ષ એક અનુભવ થયો. બિંધાનામાં મેઘો ભલે આંખો બંધ કરીને પડ્યો હતો છતાં પણ મનથી તે સંપૂર્ણ સ્વસ્થ અને જાગૃત હતો. આવા સમયે બાબાની સ્પષ્ટ આકૃતિ તેને દેખાઈ. બાબાએ પણ એ જાગેલો છે, એ જોઈને એની પથારી ઉપર ચોખાના દાણા નાખીને, 'મેઘા, ભીંત ઉપર શંકરના ત્રિશૂલનું ચિત્ર કાઢ' એવું કહીને બાબા ત્યાંથી અલોપ થઈ ગયા. બાબાના શબ્દો મેઘાના કાને પડતાં જ મેઘાએ અતિ આનંદથી આંખો ઉઘાડી. પણ બાબા અદૃશ્ય થયેલા જોઈને તેને નવાઈ લાગી. પછી મેઘાએ જોયું તો બિંધાના ઉપર જ્યાં ત્યાં ચોખાના દાણા વેરાયેલા હતા. અને વાડાનો મુખ્ય દરવાજો સદંતર બંધ હતો. મેઘાના મનમાં મોટો એક પ્રશ્ન ઊભો થયો. તરત જ તે મસ્જિદમાં ગયો અને બાબાનું દર્શન કરતાં તેણે ત્રિશૂલની વાત કહી અને ભીંત

ઉપર ચિતરવાની આજ્ઞા માંગી લીધી. મેઘાએ જ્યારે પોતાનો અનુભવ વર્ણવ્યો ત્યારે બાબા બોલ્યા, ‘દૃષ્ટાંત કેવું ? મારા શબ્દો નહિ સાંભળ્યા ? દોરી જો એ ત્રિશુલ ભીંત ઉપર. દૃષ્ટાંત સમજીને મારા શબ્દો ખોટા છે કે ખરા તે કરવા જાય છે. મારા શબ્દોનો અર્થ ખૂબ જ ઊંડો હોય છે. એમાંનો એક અક્ષર વ્યર્થ નથી હોતો.’ મેઘા બોલ્યો, ‘તમે મને જગાડ્યો એવું મને પહેલા લાગ્યું. પરંતુ એક પણ દરવાજો ઉઘાડો હતો નહિ, માટે મારી આવી ગેરસમજ થઈ.’ એ સાંભળીને બાબાએ જવાબ આપ્યો, ‘મને પ્રવેશવા દરવાજાની જરૂર રહેતી નથી. મને આકાર નથી કે રૂપ નથી, વિસ્તાર નથી અને કયાંય જવું આવવું પણ પડતું નથી. હું સદા સર્વ ઠેકાણે વસતો હોઉં છું.’ મારી ઉપર બધો ભાર મૂકીને જે ખરેખર મારી સાથે એકરૂપ થયેલો હશે. અને મારું સતત ચિંતન કરતો હશે તેના સર્વ શરીરના કારભારનો હું સૂત્રધાર છું અને હું જ તને ચલાવતો હોઉં છું. ત્રિશૂલ દોરાવવા માટેનો બાબાનો હેતુ કેટલો કૌશલ્યપૂર્ણ અને આશ્ચર્યકારક હતો. તે હવે, કાળજીપૂર્વક સાંભળો એટલે તેના સંબંધે અવશ્ય ખાત્રી થશે. (ઓ. ૧૮૭-૨૦૧)

અહીંયા મેઘો જેવો વાડામાં પાછો આવ્યો કે તરત જ તેણે ત્રિશૂલ ચીતરવાની શરૂઆત કરી. ભીંત ઉપરની બાબાની છબી પાસે લાલ રંગથી ત્રિશુલની આકૃતિ દોરી. બીજા દિવસે મસ્જિદમાં એક રામદાસી પંથનો બાબાનો ભક્ત પૂનથી આવ્યો અને બાબાને નમસ્કાર કરીને તેણે એક શંકરનું લિંગ બાબાને અર્પણ કર્યું. એટલામાં જ મેઘો પણ ત્યાં આવ્યો અને તેણે બાબાને દંડવત્ પ્રણામ કર્યાં. ત્યાં બાબાએ તેને કહ્યું, ‘આ તારા શંકર આવ્યા, હવે તું તેમને સંભાળ.’ આમ ત્રિશૂલના દૃષ્ટાંતની સાથે સાથે જ ભગવાન શંકરનું લિંગ પણ પ્રાપ્ત થતાં મેઘો ચક્રિત થઈ ગયો અને કૂતુહલથી તે લિંગ જોતો રહ્યો. આવો અદ્ભુત અનુભવ થતાં તેનો કંઠ ભરાઈ આવ્યો. આવો જ લિંગનો બીજો એક અપૂર્વ અનુભવ કાકાસાહેબ દીક્ષિતને થયો. તે વાતને પણ શ્રોતાઓ આદરપૂર્વક સાંભળો. જેથી સાઇચરણમાં તમારી શ્રદ્ધા દઢ થશે. અહીંયાની લિંગ જોઈને જેવો મસ્જિદમાંથી મેઘા નીકળ્યો, ત્યારે ત્યાં વાડામાં કાકાસાહેબ દીક્ષિત નાહી ધોઈને નામઃસ્મરણમાં મગ્ન હતા. ધોયેલાં વસ્ત્રોથી પોતાનું શરીર લૂછીને એક શિલા ઉપર ઊભા રહીને માથા ઉપર ટુવાલ લપેટીને સાઇબાબાનું સ્મરણ કરતા હતા. દરરોજના નિયમ પ્રમાણે માથું ઢાંકીને નામઃસ્મરણ કરતી વખતે તેમને લિંગના દર્શન થયાં. નામઃસ્મરણ ચાલુ હતું એ અરસામાં આજે જ આમ લિંગ દર્શન શા માટે થયું હશે એનું તેમને આશ્ચર્ય થતું હતું. તે સમયે આનંદિત અને સમાધાન યુક્ત ચહેરામાં તેમણે મેઘાને ઊભો રહેલો જોયો. મેઘો બોલ્યો, ‘જુઓ કાકા ! બાબાએ મને આ શિવલિંગ આપ્યું છે !’ કાકાસાહેબને એ લિંગની વિશેષતા જોઈને આશ્ચર્યની સાથે સાથે ઘણો આનંદ પણ થયો. એક ક્ષણ પહેલાં જે રૂપ, આકાર અને અણસાર ધ્યાનમાં આવ્યો હતો, એવું જ લિંગ નજરે જોઈને મનમાં ખૂબ જ આનંદ થયો. દીક્ષિત સાઇબાબાનું નામઃસ્મરણ કરતા હતા, પણ તેમને દર્શન થયાં. શિવલિંગના તેથી બાબાએ એ જ ભગવાન શંકર છે એવી પ્રતીતિ મેઘાને કરાવી તેવી જ ફરીથી કાકાસાહેબને પણ કરાવી કે નહિ ? આમ આ પ્રકારે ત્રિશૂલની આકૃતિ ભીંત ઉપર ચિત્રાવીને પોતાના છબીની બાજુમાં જ તે શિવલિંગની સ્થાપના બાબાએ કરાવી. મેઘો શંકરનો જ ઉપાસક હતો, માટે તેને ભગવાન શંકરનું શિવલિંગ આપીને તેની શિવભક્તિ બાબાએ પાકી કરી આપી. ખરેખર શ્રી સાઇનું કૌશલ્ય અદ્ભૂત લાગે છે. (ઓ. ૨૦૨-૨૧૪)

આવી તો કેટલીય કહી શકાય તેવી બાબાની કથાઓ છે ! જે અગણિત છે. પણ ગ્રંથનું લંબાણ વધી ન જાય માટે શ્રોતાઓએ ક્ષમા કરવી. હજુ પણ તમે તે કથાને સાંભળવા ઉત્સુક છો માટે એક બીજું કથન કરીશ. આગલા અધ્યાયમાં સાઇબાબાની લીલાનાં વખાણ આ કરતાં પણ અલૌકિક રીતે જ જોવા મળશે. હેમાડપંત બાબાને શરણે આવીને તેમનું ચરિત્ર શ્રોતાઓને કહી રહ્યા છે. તેથી બધાને સંસારનો ભય દૂર થશે અને આવી પડેલા સંકટોનું નિવારણ પણ થશે. (ઓ. ૨૧૫-૨૧૭)

સર્વનું કલ્યાણ થાઓ. આ પ્રમાણે સંત અને સજ્જનોની પ્રેરણા પામેલા ભક્ત હેમાડપંત રચિત શ્રી સાઈસમર્થના સત્ય ચરિત્રનું 'દષ્ટાંત-કથનમ્' નામનો અઠ્યાવીસમો અધ્યાય અહીં સમાપ્ત થાય છે.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ થાઓ.

અધ્યાય ૨૮નું અર્થ વિવરણ

કે. હ. ભ. પ. દાસગણુ મહારાજે પોતાના ભક્તિસારામૃતમાં ૫૩માં અધ્યાયમાં મેઘાનું ખરેખર આબેહૂબ યથાસ્થિત વર્ણન કરેલું છે.

અડધા માથા ઉપર મોટી જટા રહેતી । બાંધો ઊંચો મજબૂત ખૂબ ।
બોલે શિવહરના નારા । આઠે પ્રહર જેના ॥૭૧॥
આ મેઘો બ્રહ્મચારી । કર્મયોગની પ્રીતિ મારી ।
આવ્યો સાઠેની સાથે । શિરડી ક્ષેત્રે એ કારણે ॥૭૨॥
દરરોજ વહેલી સવારે સ્નના કરે । ઠંડા પાણી વડે ।
શરીરે ભસ્મ લગાવી । મૃગ ચર્મ પર તે બેસે ॥૭૩॥
કપાળે કરે આડું ત્રિપુંડ । ચંદન કપાળે લગાવીને મેઘો ।
લાગે બીજે બલંધરનાથ જ । તપોબળ એના શરીરનું ભાસે ॥૭૪॥

ખરેખરમાં તે મેઘાની તપશ્ચર્યા અલૌકિક અને વખાણ કરવા જેવી હતી. કહેવાય છે કે તે બાબાની આરતી એક પગ ઉપર ઊભો રહીને કરતો હતો. ચોક્કસ બાબાની સાથે એનું ઋણાનુબંધ હોવું જ જોઈએ. નહિ તો કર્મભ્રષ્ટ થયેલા ને સ્વ. રાવબહાદુર સાઠે શિરડી ખેંચી લાવ્યા. યેનકેન પ્રકારે શ્રી બાબા પોતે એકમેવ દેવ સાક્ષાત્ શંકર જ છે એવું તેના મનમાં ઉતાર્યું. તથા એની ભક્તિથી અને તેની તપશ્ચર્યાથી પ્રસન્ન થઈને શિરડીમાં પોતાની પાસે જ રાખીને તેનું મૃત્યુ થતાં બાબા પોત સ્મશાનયાત્રામાં હાજર રહીને અને તેના દેહ ઉપર કૂલ ચઢાવીને બાબાએ એને સદ્ગતિ આપી હતી. મેઘો ખરેખર જ ભાગ્યવાન હતો. તેનું તકદીર એવું કે જે એના માલિક રાવબહાદુર સાઠેને ના મળ્યું તે મેઘાને મળ્યું. સાઠેને બાબાના આશીર્વાદથી પાછલી ઉંમરે પુત્રનો જન્મ થયો, અને પેન્શન પણ વધી ગયું. પણ પરમાર્થની પ્રગતિ એવી ને એવી જ રહી. બાબાએ પોતાના તરફથી તેમની કામવાસના કાબૂમાં કરવા સાઠે એક ખરાબ ચા લચલગત વાળી સ્ત્રીના ઘરે જઈને

એકાંતમાં કંઈ અનૈતિક આચરણ કરવાના વિચારમાં હતા તે વખતે બાબાએ અચાનક પ્રગટ થઈને એમને રોકી લીધેલા. (C and S 206) તેમજ એમના ક્રોધને કાબૂમાં કરવા માટે સાથે કોઈ કારણોસર ગુસ્સામાં પોતાની પત્નીને ચાબકા મારવાની તૈયારીમાં હતા (C and S 547) બાબાએ બરાબર તે જ ક્ષણે તેમને બોલાવવા માટે મેઘાને મોકલીને એક ખરાબ પળને ટાળવા પ્રયત્ન કર્યો હતો. પણ સાથે સુધર્યા ન હતા. તે કારણે આ પ્રકારે હતા કે સાઠેના મનમાં પોતાની મોટાઈનો અહંકાર હતો. તેમને શિરડી ગામના માણસો સાથે તેમજ બાબા સાથે અને ત્યારબાદ મુંબઈથી આવેલા ચાંદોરકર, દીક્ષિત જેવા સુશિક્ષિત અને મોટા ભકતોની સાથે વધારે ફાવતું ન હતું એવું લાગે છે. ઇ.સ. ૧૯૧૮ની શરૂઆતમાં બાબાની હયાતીમાં જ તેઓ શિરડી છોડીને પૂના પોતાના ગામ ગયા તે પાછા આવ્યા જ નહીં. મેઘાએ પોતાનું આયુષ્ય સાર્થક કર્યું. આ વાત ઉપરથી એટલું સિદ્ધ થાય છે કે ગુરુની કૃપા હોય તો પણ સાધકે પોતાનું કલ્યાણ પોતે જ સાધી લેવું પડે છે. ગુરુ તો ફક્ત માર્ગદર્શન કરે છે અને શિષ્યને સાધના માટે રસ્તો બતાવે છે. બાબાએ જાતે નથી કહ્યું કે :-

તમો કષ્ટ વેઠવા લાગો । દૂધની કાળજી સર્વ છોડો ।
વાડકી લઈ હું છું ઊભો । તમારી જ પાછળ નક્કી ॥
હું કષ્ટ વેઠું એવું કહો । દૂધનો ખ્યાલો તમે ખાલવો ।
એવું તો હું નથી જાણતો । કાર્યાર્થે સદા સાવધ રહો ॥

અધ્યાય - ૧૯

॥ અધ્યાય ૨૯ ॥

સ્વપ્ન, કથા, કથનં

(શિરડીમાં મદ્રાસી ગૃહસ્થને, મુંબઈમાં તેંડુલકરના પત્નીને અને ગ્વાલિયરમાં ડૉક્ટર કેપ્ટન હાટેને બાબાએ સ્વપ્નમાં સાક્ષાત્કાર કરાવ્યો તે કથા.)

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,
શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઇનાથ મહારાજને વંદન.

પાછલા અધ્યાયમાં જે કથન કર્યું છે, તેનાં કરતાં પણ વધારે આ અધ્યાયમાં શ્રી સાઇબાબાની કલ્પાનું કૌશલ્ય હું કહી રહ્યો છું. કથાનો સાર પાછળના અધ્યાયની માફક જ છે. ઇ.સ. ૧૯૧૬ની સાલમાં બાબાની અગાધ લીલાઓ સાંભળીને તે વર્ષે અનેક ભજનિકોનો સંઘ શિરડીમાં બાબાનાં દર્શન માટે આવ્યો. આ બધાં મંડળના સભ્યો જ્યાં ત્યાં આ રીતે ધાર્મિક પ્રવાસ કરતા હતા. તેમણે મદ્રદેશ-મદ્રાસ, તામિલનાડુમાં બાબાની કીર્તિ ખૂબ સાંભળી હતી, અને તે સૌ કાશીની જાત્રાએ જતી વખતે બાબાની કીર્તિ ખૂબ સાંભળી હતી, અને તે સૌ કાશીની જાત્રાએ જતી વખતે બાબાની કીર્તિ સાંભળીને રસ્તામાં શિરડી મુકામે રોકાયા હતા. શ્રી બાબા ! ધીર, ઉદાર અને દાનવીર એવા મહાન સંત હતા. યાત્રાળુઓ પર કૃપાવંત થઇને તેઓ ખૂબ જ પૈસા વહેંચતા હતા. તેઓ દોઢ પાવલી એટલે કે આજના લગભગ આડત્રીસ નવા પૈસા સરળતાપૂર્વક આપતા કિંમતનું નાણું. ૪ પૈસા=૧ આનો અને ૧૬ આના=૧ રૂપિયો એકદમ સહેલાઈથી હાથના મેલની અને અઘેલો અને પાવલી એટલે ચાર કે આઠ આના, એટલે આજના ૨૫ અને ૫૦ પૈસાનો વરસાદ વરસાવતા હતા. એટલે ઘણું જ વહેંચતા હતા. બાબા કોઇને દસ, વીસ તો કોઇને વળી પચાસ રૂપિયા પણ આપતા હતા. એ સિવાય કોઇ તહેવાર કે ઉત્સવના દિવસે અથવા કોઇ વિશેષ કાર્ય હોય ત્યારે અને સારો સમય હોય કે ન હોય તેમ છતાં દરરોજ ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે ખૂબ ખુશીથી તેઓ પૈસા વહેંચતા. તમાશો કરનારા બજારિયા અને ભવાઇ કરવાવાળાઓ પણ આવતા અને નાચગાન કરતા હતા. ગવૈયા ગાવા માટે આવતા, ભાટ ચારણ સ્તુતિ કરતા હતા. મુજરા થતા, હરિભક્ત ભજન કરવામાં રંગાઇ જતા હતા. મહારાજની આવી ઉદારવૃત્તિ અને દાનધર્મ કરવાની છૂટા હાથની કીર્તિ કાનોકાન સાંભળીને આ લોકોમાં દર્શનની ઇચ્છા રાખીને આવતા હતા. ક્યારેક મનમાં આવતા બાબા પ્રવાસીઓને પણ પૈસા વહેંચતા હતા. સાઇનાથ દયાની મૂર્તિ હતા. તેમજ તેમને મદદ પણ કરતાં. એક પુરુષ, ત્રણ સ્ત્રીઓ કે જે પુરુષ પોતે, તેની પત્ની તથા ભાણીઓ અને દીકરી આમ ચાર જણાનો શંભુમેળો સંત દર્શનાર્થે ઉત્સુકતાથી આવ્યો. શ્રી બાબાનું દર્શન કરીને આ લોકોને ખૂબ જ સંતોષ અને સમાધાન થયું. તેઓ નિયમ પ્રમાણે બાબા સામે પ્રેમથી ભજન કરવા લાગ્યા. તેમનો સંપ્રદાય પણ રામદાસી હતો. તેઓ અત્યંત ઉત્સાહથી ભજનો ગાતાં અને બાબા પણ મનમાં આવે એવી રીતે, રૂપિયો આઠઆના તેમને આપી દેતા. ક્યારેક બરફી ખવડાવતા તો ક્યારેક ખાલી હાથે પાછા મોકલી આપતા હતા. બાબાની તો આ કાયમની રીત હતી. પણ નક્કી કાંઈ પણ નહીં. પૈસા વહેંચતા હતા એ તદ્દન સાચું છે. તેમાં જરા પણ શક નથી. પરંતુ પૈસા તેઓ બધાને જ આપતા હતા એવું પણ ન હતું. તેમના મનનો કોઇને જ અંદાજ આવતો ન હતો. ફકીરો, ફોગટિયાઓ, ભિખારીઓ, બાબાના દરવાજે હંમેશા જ આવતા હતા. બાબા ભલે દયાળુ હતા પણ દાનધર્મ બધાને કરતા

નહીં. જેની શુભ ઘડી આવી હોય તેને જ આવી સંતોની સ્પર્શેલી ભાગ્યવાન વસ્તુઓ કે પૈસા મળતા હોય છે. આ વિષયને લગતી એક વાતને સાંભળીને શ્રોતાઓ સંતુષ્ટ થશે. તે તેમની સમક્ષ મૂકીને પછી આપણે આગળની વાટ પકડીશું. (ઓ. ૧-૧૭)

પ્રાતઃકાળની દૈનિક ક્રિયા પતાવીને બાબા જ્યારે મસ્જિદમાં ઘૂણી પાસે થાંભલાને ટેકવીને બાજુમાં બેસતા હતા ત્યારે ‘અમની’ કે જે કોંડાજી નામના ભક્તની છોકરી હતી તે ત્યાં આવતી. ત્રણ વર્ષની ખુલ્લા શરીરે હાથમાં જીન્તાનની ગોળીઓની ખુલ્લી ડબ્બી હાથમાં લઈને ફાવે તે સમયે દોડતી દોડતી આવી જતી. અમની બાબાના ખોળામાં બેસતી અને ડબ્બી બાબાના હાથમાં આપીને, હાથ ધરીને, ‘બાબા રૂપિયો.... રૂપિયો એમ બોલતી’ આમ તો બાબાને નાનાં બાળકો ઘણાં જ વહાલાં હતાં. અને આ અમની પણ ગોળમટોળ અને સુંદર દેખાવડી હતી. બાબા તેને વહાલ કરતા, લાડ લડાવતા, ગાલે ઝીણી ઝીણી ચૂંટલી ભરતા અને પેટથી પકડીને અદ્ધર કરતા. પણ આ અમનીનું ચિત્ત રૂપિયા તરફ જ રહેતું. બાબાના ખિસ્સા તરફ જોઈને તે બોલતી, ‘બાબા આપને મને આપને’ અમનીનો તો બાળ સ્વભાવ પરંતુ ઉંમરમાં મોટાઓને પણ પૈસાનો એટલો જ લોભ હોય છે. તથા પ્રપંચનો લાભ મેળવવા માટે સ્વાર્થની દોડાદોડ કરે છે. પરમાર્થ માટે ભાગ્યે જ કોઈ પ્રયત્ન કરે છે. પેલી બાળકી બાબાના ખોળામાં બેઠેલી હોય, અને તે અમનીની મા કઠેરાની બહાર દૂર ઊભી ઊભી અમનીને ઇશારો કરતી કે રૂપિયો મળે નહિ ત્યાં સુધી ત્યાંથી ઉઠતી જ નહિ. પણ બાબા તે છોકરીને વહાલ સાથે ગુસ્સો દર્શાવીને કહેતા કે, ‘તારા બાપનો શું લાગું છું તે મારી પાછળ આમ લાગી પડી છે ? કામ વગરનાં મફતનું ખાનારા સાલા !’ પણ આ ગુસ્સો તો એક માત્ર બાહ્ય દેખાવ જ હતો. અંદરથી તો હૃદયમાં પ્રેમનાં મોજાં જ ઉછળતાં હતાં. પછી કહે છે કે બાબા પોતાની કફનીના ખિસ્સામાંથી રૂપિયો બહાર કાઢતા અને તે છોકરીની ખાલી જીન્તાનની ડબ્બીમાં મૂકી બરાબર બંધ કરીને આપતા. જેથી અંદર મૂકેલો રૂપિયો ખખડાવી શકાય. જેવી ડબ્બીને બંધ કરીને અમનીના હાથમાં મૂકતા કે તરત જ તે પોતાના ઘર તરફ દોડી જતી. આમ લગભગ સવારના નાસ્તાના સમયે જ થતું તેમજ જ્યારે બાબા લેંડીબાગ જવા માટે નીકળતા ત્યારે પણ તે અમનીને એક રૂપિયો આપતા. અને જેવું સવારે બોલતા અને ગુસ્સો કરતા એવું બપોરે પણ કરતા. આવી રીતે દરેક દિવસે અમનીને બે રૂપિયા મળતા, છ રૂપિયા અમનીની મા જમલીને મળતા. પાંચ રૂપિયા દાદા કેળકરને આપતા તથા બે રૂપિયા ભાગોજી શિંદેને અને બે રૂપિયા રાધાકૃષ્ણબાઈને આપતા. રાધાકૃષ્ણબાઈ એટલે સુંદરીને કે જેમનું નામ સુંદરાબાઈ ક્ષીરસાગર હતું. પરંતુ આ બહેને દરેકને બોલાવતી વખતે, ‘રાધાકૃષ્ણા’ કહીને બોલાવતા માટે, ‘રાધાકૃષ્ણાબાઈ’ નામ પડ્યું હતું. દશથી પંદર રૂપિયા તાત્યા કોતે પાટીલને, પંદરથી પચાસ ફકીર બાબાને અને લગભગ આઠ રૂપિયા ગરીબ ગુરબાંને નિયમિત વહેંચી દેતા. આ રૂપિયાનો સરવાળો કરીએ તો લગભગ ૯૦/- રૂપિયા થતા હતા. આટલા બધા રૂપિયા બાબા દરરોજ આ રીતે વહેંચી દેતા હતા. આ કેવું રાજશાહી ઉદારણું ! તે સમયે સરકારે બાબા ઉપર આવકવેરો લગાવવા માટેની દૃષ્ટિથી તપાસ કરવા એક અધિકારીની નિમણૂંક પણ કરી હતી. (ઓ. ૧૮-૩૦)

આ રીતેનું ઉદારપણું અને દાની વૃત્તિ તથા બાબાના આવા સ્વભાવની કીર્તિ મદ્રાસી મંડળીએ સાંભળેલી. માટે સાહજિક રીતે પૈસો મેળવવાની આશાથી જ બાબાની સામે તેમણે ભજન કરવાની શરૂઆત કરી. આ દરરોજનો ઉપક્રમ થયો. બહારથી આ ભજનો ભાવ અને ભકિતથી સુંદર લાગતા હતાં. પણ અંદરથી તેની પાછળ પૈસો કમાવવાની મેલી મુરદ જ હતી. બાબા પૈસા આપશે એ આશા ઉપર તે મંડળી શિરડીમાં જ રોકાઈ. તેમાંથી પેલા મદ્રાસીની પત્નીનો સાઇચરણમાં ભજન કરવાનો શુદ્ધ ભાવ હતો. આકાશમાં વરસાદનાં વાદળોને જોઈને જેવી રીતે મોર આનંદથી નાચે છે તેમજ ચંદ્રને જોઈને ચકોર આનંદિત થઈ જાય છે તેવી જ રીતે બાબાની સામે નજર કરતાં પેલી બાઈને ખૂબ જ આશ્ચર્ય

થયું અને બાબા પ્રત્યે પ્રેમ ઉભરાઈ આવ્યો. એક દિવસે બપોરની આરતી ચાલતી હતી, તે સમયના અરસામાં કૃપામૂર્તિ સાઈએ એની શુદ્ધ ભાવની અવસ્થા જોઈને તેને પ્રભુ રામચંદ્રજીના સ્વરૂપમાં દર્શન આપ્યાં. બીજાઓની દૃષ્ટિમાં દરરોજના સાઈનાથ દેખાતા હતા, પણ પેલી બાઈની નજરમાં જનકીનાથ એટલે સીતાપતિ શ્રી રામ દેખાયા. એ બાઈની આંખોમાંથી ખળખળ આંસુ વહેવા લાગ્યાં. તે બંને હાથ તાલી પાડતી હતી અને તેની સાથે સાથે આંખોમાંથી આંસુ ટપકતાં હતાં. આ દૃશ્ય જોઈને બધાને ખૂબ નવાઈ લાગી અને બધાના મનમાં એક જિજ્ઞાસા ઉત્પન્ન થઈ કે, તેને એકલીને જ આવાં પ્રેમનાં પુર અને આટલો આનંદ શા માટે થયો ? પછી ત્રીજા પહોરે પોતાના પતિને પોતે ખૂબ આનંદમાં આવીને તે બાઈને થયેલા રામદર્શનનો ચિતાર અને સાઈબાબાની અદ્ભુત લીલાનાં વર્ણન કરવા લાગી. ‘ગુલાબી ભુરા રંગના, કમળની પાંખડીઓ જેવા, ભકતોની મનોકામના પૂર્ણ કરવાવાળા, કલ્પવૃક્ષ જેવા, ભરતના મોટાભાઈ, સીતાને આનંદ આપનારા, દશરથ પુત્ર રામ મને દેખાયા. માથા ઉપર મુગટ, કાનમાં કુંડળથી અલંકૃત, વન્ય પુષ્પોનાં હારથી શોભાયમાન, પીળા રંગનાં વસ્ત્રો ધારણ કરેલા, ચાર હાથવાળા જનકીજીના પતિ મને દેખાયા. શંખ, ચક્ર, ગદા ધારણ કરેલા, છાતી ઉપર શ્રી વત્સની નિસાની કે જે શ્રી વિષ્ણુ ભગવાનની છાતી ઉપર સફેદ વાળના ભમરા રૂપે જણાય છે. તેને જ ભૃગુઋષિની લાતના પ્રહારની નિશાની કહેવામાં આવે છે. તે નિશાનીવાળા અને કૌસ્તુભ મણિ કે જે સમુદ્ર મંથનમાંથી ૧૪ રત્નો નીકળ્યા હતાં તેમાંનું એક રત્ન ગળામાં ધારણ કરેલા એવા, આ મનોહર રૂપવાળા સર્વશ્રેષ્ઠ પુરુષોત્તમને મેં જોયા. મનુષ્યનું રૂપ ધારણ કરેલા, વિષ્ણુના અસામાન્ય અવતાર એવા સીતાના પ્રાણ પુરુષ, ચેતન શક્તિવાળા, ધનુષ ધારણ કરેલા શ્રી રામ મને દેખાયા. સાધારણ રીતે જોતાં તો બાબા એક ફકીર અથવા તો ઓલિયા જ દેખાય છે. તે ઘરે ઘરે ભિક્ષા માંગનારા એ રીતે બીજાઓને જે દેખાતા હશે તે પણ મને તો બાબામાં રામનાં દર્શન થયાં. પેલી બાઈ મોટી ભાવિક હતી, પણ તેનો પતિ ખૂબ જ સ્વાર્થી હતો. સ્ત્રીઓની જાત ભોળી જ હોય છે. આવા સ્થાને રઘુપતિ ક્યાંથી અને કેવી રીતે આવવાના છે ? મનમાં જેવો ભાવ હોય તેવું જ ભોળા ભાવિકોને દેખાય છે. અમને બધાને સાઈ જ દેખાય છે અને તેને એકલીને રામનું રૂપ કેવી રીતે દેખાયું ? આવા અનેક પ્રકારનાં વાંકાચૂંકા આરોપ મૂકીને તેણે તે બાઈની અનાદરની મશકરી કરી. છતાંયે એ બાઈને જરાયે ખેદ થયો નહિ. તેને એવી ખોટી કલ્પનાઓ કરવાની ખબર ન હતી. તે પહેલાં તે ખૂબ મોટી અધિકારી સ્ત્રી હોવાને લીધે તેની મોટી ખ્યાતિ હતી. કહેવાય છે કે તેને એક વખતોવખત સુખદાયક રામનાં દર્શન થતાં હતાં. સમય જતાં તેને દ્રવ્યનો લોભ જાગ્યો પરંતુ દ્રવ્ય પાસે ઇશ્વર નથી હોતો, માટે રામનાં દર્શનનો અભાવ થયો. લોભ અને મોહનો આ રીતે નૈસર્ગિક ગુણ છે. સાઈબાબાને તેની બાબતે બધી જ હકીકતોની માહિતી હતી. એ બાઈની ખરાબ વૃત્તિઓનો અંત આવતાં જ બાબાએ તેને ફરીથી રામનાં દર્શન કરાવ્યાં અને તેની ઇચ્છા પૂર્ણ કરી હતી. (ઓ. ૩૧-૫૧)

પછી એ જ રાત્રે કેવી એક આશ્ચર્યકારક ઘટના બની તે જુઓ. ઊંઘમાં પેલા ગૃહસ્થને કે જે બાઈના પતિ છે તેમને એક ભયંકર સ્વપ્ન આવ્યું. આપણે જાણે કે એક શહેરમાં છીએ. ત્યાંની પોલીસે આપણને પકડ્યા છે, અને હાથ પાછળ વાળીને સખત બાંધી દીધેલા છે. બાંધેલા હાથનાં દોરડાં બરાબર જકડીને તે પાછળ ઊભો છે. ત્યાં એ જ જગ્યા ઉપર એક પિંજરું છે. જેની બહારની બાજુએ સાંનિધ્યમાં સાઈ મહારાજ ગુપચૂપ સ્વસ્થ ઊભા છે. જાણે કે બધું જોવા માટે ન ઊભા હોય ? આમ શ્રી બાબાને પ્રત્યક્ષ ઉભેલા જોઈને પેલો ગૃહસ્થ એ બે હાથ જોડી આજીજી કરીને દયામણા મોઢે બોલ્યો, ‘બાબા ! તમારી કીર્તિ સાંભળીને અમે તમારી પાસે તમારા ચરણોમાં આવ્યા હતા. તો પછી તમારી સામે જ અમારી ઉપર તમે હોવા છતાં આવો પ્રસંગ કેમ આવ્યો છે ?’ મહારાજે જવાબ આપ્યો, ‘કરેલાં કર્મોનું ફળ ભોગવવું જ જોઈએ.’ તે સાંભળતા પેલો ગૃહસ્થ વિનમ્રપણે બોલ્યો, ‘મેં તો આ જન્મમાં આવું કાંઈ પણ કર્યું જ નથી કે જેને લીધે આવાં સંકટોમાંથી પસાર થવું પડે.’ ત્યારે મહારાજ બોલ્યા કે, પહેલાંના જન્મોમાં કંઈ ગરબડ કરી હશે. ફરી પાછો પેલો

ગૃહસ્થ બોલ્યો, ‘પાછલા જન્મની મને શી ખબર ? એવું કોઈ ખરાબ કામ કર્યું પણ હોય તો પણ આપનાં દર્શન થવાથી તો તે ભસ્મ થઈ જવું જોઈએ. અમને તો તમારા દર્શન થતાં અગ્નિમાં જેવું સુકાયેલું ઘાસ જ ભસ્મ થઈ જાય છે. તેવી જ રીતે કરેલા કર્મોથી હું કેમ મુક્ત ન થઈ શકું ?’ ત્યારે સાઈ મહારાજે પૂછ્યું, ‘આવો વિશ્વાસ છે ખરો કે ?’ ગૃહસ્થે હા કહેતા બાબાએ તેને આંખો બંધ કરવા માટે કહ્યું. આજ્ઞા અનુસાર તે આંખો બંધ કરીને ઊભો રહ્યો એટલામાં ઘબ દઈને કોઈનો પડવાનો અવાજ આવ્યો. એ પેલા ગૃહસ્થે સાંભળ્યો અને તે ચમક્યો અને ડોળા ફાડીને જોવા લાગ્યો તો તે બંધનોમાંથી પૂર્ણપણે જ છૂટી ગયેલો દેખાયો અને પોલીસોએ લોહીમાં ખરડાયેલો જોયો. આવું જોઈને પેલો ગૃહસ્થ ખૂબ જ ગભરાઈ ગયો અને મહારાજ તરફ જોવા લાગ્યો. મહારાજ હસતાં હસતાં તેને બોલ્યા, ‘હવે તું ખરાબર ઝડપાયો છે. પોલિસ અધિકારીઓ હમણાં જ આવશે અને આ બધી અહીંની હકીકત જોઈને તને સંભાળવામાં અધરો અને રીઢો ગુન્દેગાર સમજીને ફરી પાછો ગિરફતાર કરશે.’ પછી પેલો ગૃહસ્થ નિઃસંશય મનથી બોલ્યો, ‘બાબા ! આપ ખરું જ બોલો છો. હવે ગમે તેમ કરી મને છોડાવો તમારા વગર તેમાંથી ઉગારનારો હવે કોઈ મને દેખાતો નથી.’ આ સાંભળીને સાઈ મહારાજે તેને કહ્યું, ‘પાછી ફરીથી તારી આંખો બંધ કર.’ એ પ્રમાણે કરીને, પેલા ગૃહસ્થે આંખો ખોલી તો વળી વધારે આશ્ચર્ય પમાડે એવી પરિસ્થિતિ થઈ. પોતે જાતે પિંજરાની બહારની જગ્યા ઉપર અને બાબા પોતાની નજદીમાં જ ઊભા હોય એવું દેખાયું. તરત જ તેણે સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કર્યા. તેની સાથે જ બાબાએ પૂછ્યું, ‘આ હમણાના તારા નમસ્કાર અને આ પહેલાં હંમેશા તું જે નમસ્કાર કરતો હતો તે બંને વચ્ચેનો શું ફરક છે ? તે વિચાર કરીને મને કહે.’ એ સાંભળતાં પેલા સદ્ગૃહસ્થે જવાબ આપ્યો, ‘જમીન આસમાનનો ફરક છે. પહેલાના નમસ્કાર ફક્ત પૈસા માટે જ કરતો હતો, પણ હવે જે કર્યા તે આપ સાક્ષાત્ પરમેશ્વર છો એ ભાવનાથી કરેલા છે. પહેલાં આની ઉપર મને જરા પણ પ્રેમ કે ભક્તિ ન હતી. એટલું જ નહિ પણ એક મુસલમાન થઈને અમને હિન્દુઓને વટલાવતા હો અથવા તો શાસ્ત્રો વિરુદ્ધ આચરણ કરાવતા હો તે માટેનો તમારી ઉપર મનમાં રોષ હતો.’ એ સાંભળીને બાબાએ પૂછ્યું, ‘તારા મનમાં મુસલમાન દેવો માટેની ભક્તિ નથી?’ ગૃહસ્થે ‘ના’ કહેતાં બાબાએ તેને પૂછ્યું, ‘તારે ઘેર પંજે જે પાંચ પવિત્ર પુરુષ દર્શાવતો મુસલમાન લોકોનો એક ધાતુમાંથી બનાવેલો હાથ છે તે નથી કે ? જેની તું મહોરમના દિવસોમાં પૂજ કરે છે તેમજ તારે ઘેર ‘કાડ-બિબી’ નામની મુસલમાની દેવી નથી ? જે લગ્ન કાર્યોમાં પૂજન અને માનપાન આપીને શાંતિ નથી કરતો ?’ ‘હા,’ તે ગૃહસ્થે વાતને માન્ય રાખીને કહેતાં, મહારાજે તેને પૂછ્યું કે, ‘બોલ તારી બીજી કોઈ ઇચ્છા છે ? અને જો હોય તો કહે,’ એવું પૂછતાં પોતાના ગુરુ સમર્થ રામદાસ સ્વામીનાં દર્શનની ઇચ્છા દર્શાવી. ત્યારે તેને બાબાએ કહ્યું કે મારી તરફ તારી પીઠ ફેરવીને દિવાલ સામે મોઢું રાખીને ઊભો રહે. તે બાબાના કહ્યા પ્રમાણે ઊભો રહ્યો ત્યાં બાબાએ કહ્યું ચાલ ફરી પહેલા ઊભો હતો તેવો ઊભો થઈ જા, એને જેવું પાછું વળીને જોયું તો સ્વામી સમર્થ રામદાસ મૂર્તિમંત સનમુખ ઉભેલા દેખાયા. ગૃહસ્થે તેમનાં ચરણોમાં પડીને નમસ્કાર કર્યા અને તે જગ્યા ઉપરથી પાછા અદૃશ્ય થઈ ગયા. પછી પેલો ગૃહસ્થ જિજ્ઞાસાપૂર્વક બીજું વધારે કંઈક મહારાજને પૂછવા લાગ્યો, ‘બાબા ! હવે તમારી ઉંમર થઈ છે. આપનું આ શરીર ઘરડું દેખાય છે. આપને આપની આયુષ્ય મર્યાદાની, એટલે કે બીજા કેટલાં વર્ષ આપ જીવંત રહેવાના છો એની ખબર છે ?’ ‘શું કહે છે હું ઘરડો છું ? મારી સાથે દોડીને તો જો !’ આવું કહીને સાઈમહારાજ દોડવા લાગ્યા, પેલો ગૃહસ્થ બાબાની પાછળ પાછળ દોડવા લાગ્યો. મહારાજ ખૂબ જ વેગથી દોડતા હોવાના કારણે જે હવામાં ધૂળના ગુબારા ઉઠ્યા, એટલામાં એને અનુકૂળ લાભ ઉઠાવીને બાબા અદૃશ્ય થઈ ગયા. અને પેલા ગૃહસ્થની ઊંઘ ઊડી ગઈ. (ઓ. ૫૨-૮૦)

તે બાઈનો પતિ જ્યારે જાગ્યો ત્યારે તેને સ્વપ્નમાંની સ્થિતિનો વિચાર કર્યો. તેથી તેના મનની ભાવનાઓમાં પલ્ટો આવ્યો. તે બાબાના મહિમાની પ્રશંસા કરવા લાગ્યો. સાઈની આવી આશ્ચર્યકારક કરણી જોઈને તેમનાં ચરણોમાં તેની

ભક્તિ દૃઢ થઈ. પહેલાંની સ્થિતિ બદલાઈને બાબા તરફની જે સંશયાત્મક ભાવના હતી તે નાશ પામી. જોવા જઈએ તો આ એક સાધારણ જ સ્વપ્ન હતું. પણ પેલા પ્રશ્નો અને તેના જવાબોના સંવાદ સાંભળીને શ્રોતાઓને એમાં રહેલો ગૂઢાર્થ અથવા તો ભાવાર્થ ધ્યાનમાં લેવો. આવી રીતે પ્રશ્નો ઉત્તરો અને સંવાદોમાં તથા પેલા મદ્રાસી ગૃહસ્થને ખાસો બોધ મળ્યો. તેમજ એના મનમાંથી સાઈબાબા પ્રત્યે જે વિરોધ હતો તે રહ્યો નહિ. (ઓ. ૮૧-૮૩)

બીજા દિવસે સવારે આ આખી મંડળી મસ્જિદમાં દર્શન કરવા આવી, ત્યારે સાઈનાથે કૃપા કરીને તેમને બે રૂપિયાની બરફી આપી. એ ઉપરાંત પોતાની પાસેથી બે રૂપિયા આપીને તે બધાને થોડા દિવસ માટે ત્યાં જ રોકી લીધાં. તે બે રૂપિયા શ્રદ્ધા અને સબૂરી તો નહિ હોય ને ? તે મંડળીનું આવું નિયમિત ભજન અને પૂજન ચાલતું રહ્યું અને થોડા સમય બાદ તે લોકો બાકીની યાત્રા માટે નીકળી પડ્યા. બાબા પાસેથી ભલે વધારે પૈસા તો ન મળ્યા પણ આશીર્વાદ તો ખૂબ જ મળ્યા. ‘અલ્લા માલિક બહોત દેગા, અલ્લા તુમહારા અચ્છા કરેગા.’ આગળ ઉપર આ જ શબ્દો તેમના ઉપયોગમાં આવ્યા. સાઈના આશીર્વાચનો રસ્તામાં ચાલતી વખતે અને તેની યાદ રાત અને દિવસ ધ્યાનમાં રાખીને તેમને તલમાત્ર તેટલું દુઃખ નડ્યું નહીં. આશીર્વાદ પ્રમાણે કોઈ પણ પ્રકારનો ત્રાસ અથવા તો ઉણપ ન લાગતાં યાત્રાઓ થઈ. માર્ગમાં કોઈપણ જાતની મુશ્કેલી ન પડતાં તેઓ સુખરૂપ પાછા પોતાને ઘેર આવી પહોંચ્યા હતાં. મનમાં જેટલી ધારેલી હતી, એના કરતાં પણ વધારે બીજી અનેક યાત્રાઓ પણ થઈ. દરેકને એક ઉત્તમ પ્રકારના આનંદનો અનુભવ થયો અને તેઓ સાઈની સ્તુતિ ગાવા લાગ્યા. સાઈ સંતના આશિર્વાચન, ‘અલ્લા અચ્છા કરેગા’ એ બોલેલા શબ્દો અક્ષરે અક્ષર સાચા પડ્યા. યાત્રા પુરતા અને યાત્રા બાદ તે મંડળીના અનેક મનોરથો પૂર્ણ થયા. એવા આ તીર્થયાત્રાએ નીકળેલા સદાચારી અને સાત્વિક ભગવંત ભક્ત આ મદ્રાસી લોકોને, સાઈબાબા સંસારનાં બંધનોમાંથી છોડાવનારા સાબિત થયા. (ઓ. ૮૫-૮૩)

આવી જ અન્ય એક સરસ કથા હું તમને કહું, જેને શ્રોતાઓએ કાળજીપૂર્વક અને ભક્તિભાવથી સાંભળવી. ભક્તોના મનોરથ પૂર્ણ કરનારા, કલ્પવૃક્ષ પરમ કૃપાળુ સાઈ, ભક્તોની ઇચ્છાઓ કંટાળો ન કરતાં હંમેશા પ્રેમથી કેવી રીતે પૂર્ણ કરે છે તેનું શ્રોતાઓને જરૂરથી આશ્ચર્ય થશે. હાલનું મુંબઈનું ઉપનગર વાંદરામાં રઘુનાથરાવ તેંડુલકર નામના એક ખૂબજ ચતુર અને ગંભીર સ્વભાવના તથા અનેક બાબતોનું જ્ઞાન ધરાવનારા એક ભક્ત હતા. તે હંમેશા નિજનંદમાં જ રહેતા. અને સાઈનાં ચરણકમળમાં સ્થાન ગ્રહીને ઉપદેશરૂપી મઘની આશાથી સાઈનામનો અખંડ જ્ઞય કરતાં કરતાં ભક્તિમાં ઓતપ્રોત થઈને તેના રંગે રંગાઈ ગયા હતા. જાતે રચેલા અભંગોના સંગ્રહમાં, ‘રઘુનાથ સાવિત્રી ભજનમાલા’ નામના પુસ્તકનું રૂપ આપીને તેમાં તેમણે સાઈબાબાની અપાર લીલાઓનું વર્ણન કરેલું છે. તે જે કોઈ વાંચશે તેને એમાં ડગલેને પગલે શ્રી સાઈનાં જ દર્શન થશે. તેમનાં પત્નીનું નામ સાવિત્રીબાઈ હતું. તેમજ તેમના મોટા દીકરાનું નામ બાબુ હતું. આ બંનેનો વિચિત્ર અનુભવ સાંભળો અને સાઈના ચરિત્રની નવાઈ જુઓ. વૈદ્યકીય પાઠશાળામાંથી પરદેશી વૈદ્યકીય શિક્ષણ લઈ રહેલો બાબુ ઉર્ત્તીણ થવાની ખાત્રી અંગે મનમાં શંકા સેવતો હતો. તે જ કારણે પરીક્ષામાં નહિ બેસવા વિચારતો હતો. તેણે રાત દિવસ એક કરીને ખૂબ જ અભ્યાસ કર્યો હતો. તેને એક દિવસ એક જ્યોતિષી મળ્યો. તે પરિચિત હતો આથી બાબુએ પ્રશ્ન કર્યો કે હું પાસ થઈશ કે નપાસ ત્યારે તે જ્યોતિષીએ પંચાગનાં પાના ઉથલાવીને એક કાગળ ઉપર કુંડળી દોરી અને આગંતીનાં વેદા ગણતાં, રાશિ, નક્ષત્રોનો હિસાબ જાણી ચિંતિત ચહેરાથી બાબુ તરફ જોઈને કહ્યું કે, ‘તે ખૂબ મહેનત કરી છે, પણ આ વર્ષે તને ગ્રહોનું પીઠબળ નથી. આવતા વર્ષે એનું શ્રેષ્ઠ ફળ મળશે. માટે આવતા વર્ષે પરીક્ષા કોઈ પણ શંકા વગર આપવી.’ આ વાત સાંભળી વિદ્યાર્થી બાબુના મનને આઘાત લાગ્યો. તેના મનમાં ભય ધર કરી ગયો. જો મારો પરિશ્રમ નકામો જ જવાનો હોય તો પરીક્ષામાં બેસવાનો શો અર્થ ? સફળતા તો મળવાની નથી. આ બધું થયા બાદ થોડા દિવસો પછી બાબુના મા શિરડી ગયાં હતાં અને બાબાનાં ચરણોમાં મસ્તક ઝૂકાવી નમસ્કાર કરતાં હતાં તે સમયે જ

કુશળ મંગળની વાતો નીકળી. તે વખતે આ છોકરાની પરીક્ષા બાબતની વાત પણ નીકળી. માએ ખૂબ જ દયામણા સ્વરે બાબાને કહ્યું, ‘ગ્રહોનું ભેર હોત તો છોકરો પરીક્ષામાં બેઠો હતો, જ્યોતિષીએ એની કુંડળી જોઈ અને આ વર્ષે યોગ સારો નથી એવું કહ્યું છે માટે આપણા બાબુએ પરીક્ષાની બધી જ તૈયારી કરી હોવા છતાં પરીક્ષા માટે બેસવાનો નહીં. બાબા આ આવી ગ્રહદશા શા માટે બેઠી ? આ જ વર્ષે આવી નિરાશા કેમ મળી ? એક જ વખતે પરીક્ષા આપીને તે પાસ થઈ જાય તેવી અમારા બધાની ઇચ્છા હતી.’ તે બાઈની દુઃખી મનથી કરેલી પ્રાર્થના સાંભળી બાબા બોલ્યા, ‘એને કહેજે કે મારું માનીને, કુંડળીને વીંટાળીને બાબુ ઉપર મૂકી દે અને સ્વસ્થ ચિત્તે જઈને પરીક્ષામાં બેસે કોઈના નાદે લાગતો નહિ. જન્મપત્રિકા પર વિશ્વાસ રાખે નહીં. પોતાનો રોજીંદો અભ્યાસ ચાલુ રાખે. બાબુને કહેજે કે તને યશ મળશે. સ્વસ્થ મનથી પરીક્ષા આપે. નિરાશ થાય નહિ અને મારી ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખે.’ બાબાની આવી આજ્ઞા અને આશીર્વાદ લઈને મા પોતાના ઘરે પાછી ફરી. બાબુને બાબાશ્રીનો સંદેશો આપીને ઉત્સાહપૂર્વક આશ્વાસન આપ્યું. આથી બાબુ પણ સાઈના વચનોથી આનંદિત થઈને પરીક્ષામાં બેઠો અને નિયતિ સમયમાં પૂછાયેલા પ્રશ્નોના જવાબો પણ લખ્યા. લેખિત પરીક્ષા પૂર્ણ થઈ, બધા જવાબો પણ લખાયા, પણ પોતાની ઉપર અવિશ્વાસ હોવાને કારણે એની સ્થિર બુદ્ધિ ચલિત થઈ. સારી રીતે પાસ થઈ શકાય એવી ઉત્તમ ઉત્તરવાલીઓ લખી હોવા છતાં તેને મનમાં ઉચાટ હતો. તેણે ધીરજ છોડી દીધી. ખરેખર તો તે લેખિત પરીક્ષામાં પાસ થઈ ગયો હતો. પણ તેને એવું લાગતું હતું કે તે નાપાસ છે. એમ ખોટું સમજીને ઉદ્વાસ થઈને મૌખિક પરીક્ષામાં પ્રેક્ટીકલ્સ બેસવાની આનાકાની કરવા લાગ્યો. આ તરફ મૌખિક પરીક્ષાઓ ચાલુ થઈ ગઈ, પહેલો દિવસ એમ ને એમ જ ગયો. બીજે દિવસે તેનો એક મિત્ર ઘરે આવ્યો ત્યારે બાબુ જમવા બેઠો હતો. મિત્ર બોલ્યો, ‘શું આશ્ચર્યની વાત છે ! કે પરીક્ષકને તારી ચિંતા ? તેમણે મને કહ્યું છે, જ જોઈ આવ તુંડુલકર કાલે પરીક્ષામાં કેમ નથી આવ્યો ?’ ત્યારે મેં એમને કહ્યું, ‘એ લેખિત પરીક્ષામાં નાપાસ થયો છે, તો મૌખિક પરીક્ષાનો શ્રમ શા માટે લેવો જોઈએ ? એટલે જ તે ઉદ્વાસ થઈને ઘરે બેઠો છે. એ સાંભળી પરીક્ષકે કહ્યું કે તું તેને ઘેર જ અને તેને અહીંયા લઈ આવ. તેને ખબર આપે કે તે લેખિત પરીક્ષામાં પણ પાસ છે. આવી ખબર મિત્ર તરફથી મળતાં તો બાબુના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. અને ત્યાં જ એણે સાઈબાબાનું સ્મરણ કરીને નમસ્કાર કર્યા અને એક પણ ક્ષણનો વિલંબ કર્યા વીના ખૂબજ ઉત્સાહથી તે દોડ્યો અને મૌખિક પરીક્ષા આપી. આગળ બધું જ સારું થયું. એની પરીક્ષામાં પાસ થવાની તમામ હોંશ પૂર્ણ થઈ, મનના કોડ પૂરા થયા અને બાબાએ પોતાના ચરણોમાં લીન કરી લીધો. (ઓ. ૯૪-૧૨૨)

દળવાની ઘંટીના પથ્થર ઉપરનો હાથો જેવો એક સરખો મજબૂત પકડીને ફેરવવામાં આવે છે, તેવી જ ગુરુનાં ચરણની નિષ્ઠાની વાત છે. સાઈબાબા નિષ્ઠાને પણ એક સરખી જંઝોળીને સરસ મક્કમ કરીને ચોખવટ કરતા હતા. કોઈને પણ ક્યારેય એવું કહેતા નહિ કે જેને લઈને તેના મનની ભાવનાઓ હાલી જાય નહીં. આ તો બાબાની હંમેશની રીત હતી. આવી જ રીતે તેઓ પોતાના ભક્તોની શ્રદ્ધા મક્કમ કરતા હતા. તેમણે આંગળી ચિંધેલો માર્ગે જવા લાગતાં, શરૂઆતમાં ઘણું સારું લાગતું પણ પાછળથી એવા સપાટા પડતા અને જ્યાં ત્યાં કાંટા જ ભોંકાતા. પછી આપણી શ્રદ્ધામાં તિરાડ પડતી અને મનમાં થોડો સંશય પણ પેદા થવા લાગતો. તેમજ એવું લાગવા માંડતું કે આવા આડકતરા રસ્તે સાઈબાબા શા માટે લાવે છે ? પરંતુ આવું જ્યારે લાગવા માંડે છે ત્યારે જ પ્રયત્નપૂર્વક શ્રદ્ધાને અવશ્ય વળગી રહેવું. આ સંકટોમાં મોટેથી અખંડ સાઈનું નામ સ્મરણ કરતા રહેવાથી લગભગ તમામ સંકટો નાશ પામે છે. સાઈના નામ સ્મરણમાં આવી પ્રચંડ શક્તિ છે. આ ૨૭માં જણાવ્યું છે નામ પાપ પર્વત ફોડે । નામ દેહબંધન તોડે । નામ કોટી દુર્વાસનાને । ઉખેડી મૂળથી ફેંકી દે ॥૮૫॥ નામ કાળ ગરદન ચગદે । જન્મ મરણ ફેરી ચૂકવે ॥૮૬॥ આવા અંતરાયોનું આ જ પ્રયોજન હોય છે, અને તે સંકટો પણ સાઈ પોતે જ નિર્માણ કરતા હોય છે. (ઓ. ૧૨૩-૧૨૯)

અગાઉ જણાવેલા તબીબી વિદ્યાર્થી બાબુના પિતા જે બાબાના પરમ પ્રેમાળ ભક્ત હતા અને સ્વભાવથી ગંભીર ઉદાર અને નીતિથી જીવનારા હતા. તેમનાં ગાત્રો ઢીલાં પડવાથી તે નિર્બળ થઈ ગયા હતા. મુંબઈ શહેરમાં આવેલી ગ્રેહમ નામની પ્રસિદ્ધ વ્યાપારી પેઢીમાં તેમણે ખૂબ જ ખંતથી અને ઇમાનદારીથી નોકરી કરી હતી. વૃદ્ધાવસ્થા થતાં તેમની આંખો પર ઝાંખ વળવા લાગી હતી. ઇન્દ્રિયો પોતાના કામમાં અસમર્થ થતાં સ્વસ્થ બેસીને તેઓ આરામની ઇચ્છા કરવા લાગ્યા. હવે કામ કરવાની શક્તિ રહી ન હતી. માટે શારીરિક પ્રકૃતિને સુધારવા માટે રઘુનાથરાવને રત્ન મૂકી અને સ્વસ્થતાથી આરામ કરવા લાગ્યા. બધી રત્ન પૂરી થતાં અને સંપૂર્ણ આરામ ન મળતાં, ફરીથી તેમણે અરજી લખી અને રત્નનો ગાળો વધારવા વિનંતી કરી. પણ તે પેઢીના મુખ્ય અધિકારી ખૂબ વિચારશીલ અને દયાળુ હતા. પોતાના એક પ્રમાણિક કામ કરનારને જોઈને ઉદાર મનના માલિકો તેમને આગળ ઉપરના નિર્વાહ માટે પ્રેમથી અડધી ભાખરી-પેન્શન આપતા હોય છે. આવી આ સરકારી પદ્ધતિ ઉત્તમ પેઢીઓ પણ પ્રસંગ અનુસાર પ્રમાણિક સેવકો માટે અને તેમને ઉત્તેજન આપવા માટે નક્કી કરતા હોય છે. પણ તેઓ વિચારવા લાગ્યા કે, આ મારો માલિક આવી રીતે અડધું પેન્શન આપીને મદદ કરશે કે ? હું બેકાર તો નહિ થઈ જાઉંને ? એવી ચિંતામાં તેમને થવા લાગી. દોઢસો રૂપિયા મારો પગાર, એટલે પંચોત્તેર રૂપિયાના પેન્શન ઉપર દરરોજનું જીવન ચલાવવાનો ભાર પડવાનો. આવો વિચાર સતત તેમના મનમાં ઘેરાવા લાગ્યો. પણ ત્યાં એક સરસ મઝા થઈ. બાબાની અશ્ચર્યકારક કરામત તો જુઓ ! રઘુનાથરાવ માટે હુકમ થવાના પંદર દિવસ પહેલાં બાબાએ સાવિત્રીબાઈના સ્વપ્નમાં આવીને હિતાવહ પેન્શન માટેનો મત પૂછ્યો કે, ‘સો રૂપિયા મળવા જોઈએ એવી મારી ઇચ્છા છે, તારા મનની અપેક્ષાઓ પૂર્ણ થશેને ?’ તે સાંભળીને બાઈ બોલ્યા, ‘આ શું પૂછો છો ? અમને તો માત્ર તમારા ઉપર જ પૂરેપૂરો ભરોસો છે.’ આ તરફ ટૂંક સમયમાં તેમની અરજી ઉપર ઠરાવ પસાર થયો કે રઘુનાથરાવ એક ઇમાનદાર કર્મચારી છે તેમણે પુષ્કળ સેવા કરી છે. તો તેમને અડધા પગારથી વધારે પેન્શન તરીકે આપવા. બાબા મોઢેથી ભલે સો રૂપિયા બોલ્યા હતા, છતાં તેની ઉપર બીજા વધારાના દશ રૂપિયા અપાવ્યા. એવા આ દયાના સાગર સાઈસમર્થ છે. ભક્તો ઉપરનો અતિશય પ્રેમ તેઓ રોકી શકતા જ નથી. (ઓ. ૧૩૦-૧૪૪)

હવે એક વધુ સુંદર, મનોરંજક, ભક્તો માટે ઉલ્લાસકારક અને શ્રોતાઓને પણ આનંદ આપનારી કથા સાંભળો. કેપ્ટન હાટે નામના એક ડૉક્ટર બાબાના ખૂબ મોટા શ્રદ્ધાળુ ભક્ત હતા. બાબાએ તેમને મળસ્કે સ્વપ્નમાં દર્શન આપ્યાં. તેની આ એક સુંદર કથા છે. હાટે મધ્યપ્રદેશના ગ્વાલિયરના રહેવાસી હતા. હવે બાબાની સ્વપ્નમાં પ્રશ્ન પૂછવાની રીત અને હાટેનો તે અંગેનો ખુલાસો સાંભળીએ. બાબા બોલ્યા, ‘મને ભૂલી ગયો કે ?’ ત્યાં હાટે એ તરત જ એક સરસ જવાબ વાળ્યો, ‘બાળક જે માને ભૂલી જાય તો એના સિવાય એને જીવવા માટે બીજું કોઈ સાધન હોય છે ?’ પછી ઊઠીને ઝટપટ હાટે બાગમાં ગયા. તાજી વાલપાપડી તોડી, રસોઈ બનાવવા માટે વપરાતા ચોખા, દાળ, લોટ, ઘી, તેલ, મરી મસાલા સાથે રોકડી દક્ષિણા પરબિડિયામાં મૂકીને ખાસ પદ્ધતિથી આ બધું ભક્તિપૂર્વક તૈયાર કર્યું. તૈયારી પૂર્ણ થયેલી જોઈને હાટે સીધાંનો થાળ અર્પણ કરવા લાગ્યા. એટલામાં જ અચાનક તેમની આંખો ખુલી ગઈ અને જે અનુભવ્યું હતું તે સ્વપ્ન હતું તેનું ભાન થયું. હાટેના મનમાં તરત જ આવ્યું કે આ બધા પદાર્થો ભેગા કરીને શિરડી જઈ પ્રત્યક્ષ અર્પણ કરવા. પણ તે સમયે પોતે ગ્વાલિયરમાં હતા. માટે મુંબઈ એક પત્ર લખીને આ બધી હકીકત વિસ્તારપૂર્વક પોતાના મિત્ર સ્વ. કાકાસાહેબ દીક્ષિતને જણાવી અને તેમને શિરડી જવાની વિનંતી કરી અને વધારેમાં એ પણ જણાવ્યું કે, ‘ટપાલ મારફતે પૈસા મોકલાવું છું. યોગ્ય સીધું ધરાવવું, પણ વાલપાપડીની સુંદર શિંગો ખાસ કોઈની પાસેથી મેળવી લાવવી. તેમાંથી વધેલા પૈસા સાથે લઈ જવા અને સીધાની સાથે દક્ષિણા ગણીને બાબાને જ સુપ્રત કરવા. પછી બાબાનાં ચરણ વંદન કરીને પ્રસાદ માગીને લેવો અને મને અહીં ગ્વાલિયર મોકલી આપવો.’ પૈસા ટપાલ મારફતે મળતાં જ દીક્ષિત નીકળ્યા. શિરડી

જઇ સીધું સામગ્રી ખરીદી પણ વાલપાપડીની વ્યવસ્થા થઇ નહિ. એટલામાં એક બાઇ અચાનક માથા ઉપર ટોપલો લઇ ત્યાં આવી. તેને બોલાવીને જોયું તો વાલપાપડીની શિંગો જ મળી. તેથી બધીને ખૂબ જ આશ્ચર્ય થયું. તેઓ બધી સામગ્રી લઇ મસ્જિદમાં ગયા અને બધું સાઇ મહારાજને અર્પણ કર્યું. બાબાએ તે બધી વસ્તુઓ નાનાસાહેબ નિમોણકરને આપી અને નિમોણકર બીજે દિવસે રાંધીને તેનું નૈવેદ્ય તૈયાર કરીને લઇ આવ્યા. ત્યાં બાબા જમવા બેઠા ત્યારે દાળ, ભાતને હાથ ન લગાવતાં તેમણે વાલપાપડીના શાકને જ ઉંચકી લીધું. તે જોઇને બધાંને ખૂબ જ નવાઇ લાગી. એમાંથી ફક્ત શાક જ ખાધું. આ વાત જ્યારે હાટેએ જાણી ત્યારે તેમને પુષ્કળ આનંદ થયો. (ઓ. ૧૪૫-૧૬૦)

હવે આગળ ઉપરની કથાનો ચમત્કાર જુઓ. સાઇનું ભકતોને લાડ કરવું એ કેટલું સુખદાઇ હોય છે. એક વખતે હાટેના મનમાં ઇચ્છા થઇ કે, શ્રી સાઇસમર્થના હાથના સ્પર્શથી પાવન થયેલો એક નગદ્દ રૂપિયો ઘરમાં પૂજામાં હોવો જોઇએ અને તેમની એ ઇચ્છા શ્રી સાઇએ પૂર્ણ પણ કરી. મનની વૃત્તિઓ અને ભાવનાઓ હજારો અને લાખો હોય છે. તેમાંની ખરાબ વૃત્તિઓને છોડી દઇને જે સારી વૃત્તિઓ છે, તેનો સ્વીકાર કરવો અને તે પ્રમાણે આચરણ કરવું. હવે સાઇની કલાકસબી કેવી રીતે હતી તે જુઓ. તેઓ તો પીઠ પાછળ ઊભા જ હોય છે. આવા પ્રકારની ઉત્તમ ઇચ્છાઓ ઉત્પન્ન થઇ કે તેની સફળતા મળવામાં જરા પણ વાર લાગતી નથી. તેમનો એક સ્નેહી તરત જ સાઇબાબાનાં દર્શન માટે ઉત્સાહપૂર્વક શિરડી જવા માટે નીકળ્યો. વૃત્તિ માત્ર સુદૃઢ હોવી જોઇએ, તે સાઇ હોંશ હોંશે કૌતુકથી પાર પાડે છે. જેમનામાં સદ્ગુણોના વર્તનની જ વૃત્તિ હોય છે. તેમના લાડ પુરા કરવાની પૂરેપૂરી જવાબદારી સાઇ પાસે છે. પેલા સ્નેહીને હાટેએ ખૂબ પ્રેમથી એક રૂપિયો આપ્યો અને કહ્યું કે ભૂલ્યા વગર આ બાબાના હાથમાં મૂકજે. સ્નેહી જ્યારે શિરડી ગયો ત્યારે બાબાના દર્શન કર્યાં. બાબાનાં ચરણો ઉપર માથુ નમાવીને નમસ્કાર કર્યાં. અને બાબાની સામે જઇને બેઠા. દક્ષિણા માટે બાબાએ હાથ લાંબો કરતાં પહેલાં તો પોતાની દક્ષિણા તેમણે આપી, જે બાબાએ તરત જ ગજવામાં મૂકી દીધી. પછી તેમણે હાટેનો રૂપિયો કાઢ્યો અને તે પણ નમસ્કાર કરીને બાબાની હથેળીમાં મૂક્યો અને બોલ્યા કે, બાબા આ દક્ષિણા હાટેએ મારી સાથે તમારે માટે મોકલાવી છે. સાઇબાબા તો સર્વના હૃદયમાં વાસ કરનારા છે. હાટે ભલે ગ્વાલિયરમાં રહેતા હતા છતાં તેમના મનની ઇચ્છા જાણીને પેલા રૂપિયા સામે તેઓએ ધ્યાન દઇને જોયા કર્યું. હૃદયમાં પ્રેમ ઉભરાઇ આવ્યો, બાબાએ તે રૂપિયો હાથમાં ઝાલ્યો અને ફરી પાછા એકીટસે એને જોવા લાગ્યા, ત્યાં ભેગા થયેલા લોકો પણ આ જે બની રહ્યું હતું તે ચકિત થઇને જોવા લાગ્યા. જમણા હાથના અંગુઠાથી તે રૂપિયાને ઉપરાઉપરી ઉછાળવા માંડ્યા અને પોતાના હાથમાં ઝીલવા લાગ્યા. આ ક્રીડા થોડો સમય ચાલી અને ત્યારબાદ એ રૂપિયો તેમને પાછો આપી દીધો અને હાટેના સ્નેહીને બાબા બોલ્યા, ‘આ જેનો છે તેને જ પાછો આપજે. જોડે આ પ્રસાદ પણ લઇ જજે, અને કહેજે કે અમારે એનું કંઈ જ જોઈતું નથી. ફક્ત તું સ્વસ્થ અને આરામથી રહે.’ પછી પેલા સ્નેહીએ બાબાને દંડવત્ પ્રણામ કર્યાં, ઊઠી પ્રસાદ વ્યવસ્થિત મૂકી દીધો અને બાબાની આજ્ઞા મેળવીને ગ્વાલિયર પોતાને ઘેર પાછા ફર્યા. તે ગ્વાલિયર જઇને ડૉક્ટરને મળ્યા અને રૂપિયો આપતાં બધી હકીકત કહી સંભળાવી. તે સાંભળીને હાટેનું હૃદય પ્રેમથી ભરાઇ આવ્યું અને તે બોલ્યા, ‘મનમાં જેવી ઇચ્છા કરી હતી અને જે પ્રમાણે ધાર્યું હતું તેમ સમજીને જ બાબાએ મારી ઇચ્છા પૂર્ણ કરી છે.’ આ તો હાટેના મનનો વિચાર હતો. અને તેમની પોતાના મનની કલ્પના હતી. સંતની યોજના અને તેમના ઉદ્દેશની કોઈને ક્યાંથી ખબર પડે ? (ઓ. ૧૬૧-૧૭૩)

હાટેને જે લાગ્યું એ ખરું માનવું પડે, તો એક બીજા અનુભવ જુઓ. એ તો આના કરતાં પણ તદ્દન વિરુદ્ધનો છે. સંતોના મનની વાતની તેમને જ ખબર ! એકનો રૂપિયો પાછો આપે તો બીજાનો ગજવામાં સરકાવી દેતા બાબાનાં મનમાં એનું કારણ શું હોઇ શકે એ કોને ખબર ? તેમનાં કારણોની તેમને જ ખબર ! આપણે ફક્ત એની મજા જ લેવી

અને આવો લાગ ન જવા દેતાં તે વિષયની કથા સાંભળવી. એક વખત બાબનો જેની ઉપર અપાર પ્રેમ હતો તેવા વામન નાર્વેકર નામના ભક્ત એક સુંદર મજનો સિક્કો બાબાને ભક્તિપૂર્વક અર્પણ કરવા માટે લાવ્યા. એ સિક્કાની એક બાજુએ રામ, લક્ષ્મણ અને સીતા હતા. બીજી બાજુએ હાથ જોડેલા હનુમાનજીની સુંદર મુદ્રા હતી. તે અર્પણ કરતી વખતે તેના મનમાં એવું હતું કે તેને બાબાના હાથનો સ્પર્શ કરાવીને તથા ઉદ્દીપ્રસાદ સાથે એ સિક્કો આપણને મળે માટે તેમણે બાબાના હાથમાં મૂક્યો. કોના મનમાં કંઈ વાત છે એ જાણવા છતાં બાબાએ રૂપિયો હાથમાં આવતા જ એને તરત ખિસ્સામાં નાંખી દીધો. માધવરાવે-શામાએ વામનરાવના મનનો વિચાર બાબાને જણાવ્યો, અને એ રૂપિયો પાછો આપવા માટે ખૂબ વિનંતી પણ કરી. પણ બાબાએ વાનમરાવની સાથે તેમને કહ્યું, 'એને શા માટે જોઈએ છે ? આપણે જ એ રાખવાનો છે.' બાબાએ વધુમાં કહ્યું કે, 'જે એ પરચીસ રૂપિયા આની કિંમત આપે તો એના બદલામાં આ રૂપિયો પાછો આપીશ.' વામનરાવે આમતેમ ફરીને લોકો પાસેથી જલ્દીથી તે રૂપિયા ભેગા કર્યા. પણ બાબાએ તો પરચીસ પણ ખિસ્સામાં નાખી દીધા અને બોલ્યા, 'રૂપિયાઓનો મોટો ઢગલો કરી નાંખશે તો પણ આ રામ, લક્ષ્મણ, સીતા અને હનુમાનજીની છાપવાળા સિક્કા જોડે એની તુલના ના થઈ શકે. એની સામું તો આ પણ ઓછા પડશે. શામા ! આ તું જ લે. પોતાની પાસે સંગ્રહ કરીને રાખ. દેવધરમાં મૂકીને એની પૂજા કરજે.' આવું કેમ કરી રહ્યા હતા એ પૂછવાની કોઈની પણ સત્તા ન હતી. સાઈ યોગ્ય અને અયોગ્ય શું તે બરાબર જાણતા હતા. અને તે લેવા માટે કે આપવા માટે માત્ર તેઓ પોતે જ સમર્થ હતા. (ઓ. ૧૭૭-૧૯૯)

હવે આ કથન પુરું કરીને શ્રોતાઓના મનને વિશ્રાંતિ આપીએ, કે જેથી કરીને સાંભળેલી આ કથાનું મનન, ચિંતન કે તેની ઉપરનો ફરી ફરીને કરેલો ઊંડો વિચાર તેમને આવે. કોઈ પણ કહેલી અથવા તો સાંભળેલી વાતનો વ્યવસ્થિત વિચાર કર્યા વગર આત્મશાંતિ મળતી નથી. અને તેનો ફરી ફરીને ઊંડાણથી વિચાર ન કરતાં તે સાંભળેલું વ્યર્થ જાય છે. હેમાડપંત બાબાનાં શરણે આવ્યા છે અને દરેક સાધનાઓનાં સાધન એવા બાબાનાં ચરણ ઉપર માથું ધરી રહ્યા છે. હવે એનું આગળ ઉપરનું વર્ણન આવશે. (ઓ. ૧૯૧-૧૯૩)

સર્વનું કલ્યાણ થાઓ. આ પ્રકારે અને સજ્જનોની પ્રેરણા પામેલા, ભક્ત હેમાડપંત રચિત શ્રી સાઈ સમર્થના સત્ય ચરિત્રનો 'સ્વપ્ન-કથા-કથનમ્' નામનો ઓગણત્રીસમો અધ્યાય અહીંયા સમાપ્ત થાય છે.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ.

॥ અધ્યાય ૩૦ ॥

નવસાદિ, કથા, કથનમ્

(માધવરાવની માની વ્યાધા એટલે કે પોતાની કોઈ મનમાં ધારેલી વસ્તુ થાય તો ઇશ્વરને એકાદ કૃત્ય કરીને અથવા એકાદ વસ્તુ અર્પણ કરીને પ્રતિજ્ઞા પુરી કરવી તથા સ્વપ્ન દર્શનોની કથા વિશે કહેવું.)

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,

શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથ મહારાજને વંદન.

હે ભક્ત વત્સલ, કરુણાલય, દયાવાન સાઈનાથા ! તમને અમારા નમસ્કાર. ફક્ત તારાં દર્શન માત્રથી ભક્તોના સંસારના ભયને તું દૂર કરે છે, અને તેમની આપદાઓનો તું નાશ કરે છે. હે સંતોના મસ્તક ઉપર ધારણ કરેલા રત્ન જેવા સંતશ્રેષ્ઠ સાઈનાથા ! પહેલાં તું ગુણ અને આકાર વગરનો હતો, અને પછી ભક્તોના ભાવ અને ભક્તિના દોરામાં ગુંથાઈને આકાર અને ગુણ સાથેનો થયેલો છે. અહીં ગુણ આ શબ્દનો શ્લેષ થતાં ‘સ્વભાવ અને દોરો આમ બે અર્થ થાય છે’ પોતાના ભક્તોનો ઉદ્ધાર કરવાનું કાર્ય કર્યા વીના સંતોની પાસે બીજા કોઈ ઇલાજ જ નથી હોતો. તું તો સંતોના વૃન્દનો પણ આચાર્ય છે. ત્યારે તારે માટે તે કાર્ય છોડી દેવું શક્ય નથી. જેણે તારાં બંને ચરણોનો આશ્રય કર્યો અથવા તો તારા શરણે ભયરહિત અને અવરોધ વગરનો થયો છે. તારાં ચરણોની યાદ આવતાં કાશી જેવાં મોટાં ક્ષેત્રોમાં સ્થાઈ થયેલા બ્રાહ્મણો પણ શિરડીમાં આવતા હોય છે અને ‘ગાયત્રી મંત્રની’ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવા માટે શાસ્ત્રોક્ત અનુષ્ઠાન કરતા હોય છે તથા પોથી પુરાણો વાંચતા હોય છે. આવા સતકૃત્યો તીર્થક્ષેત્રે કરવાથી તે જલદીથી સફળ થતાં હોય છે. પરંતુ આ બ્રાહ્મણોને મહાન તીર્થક્ષેત્રો કરતા શ્રી સાઈબાબાના ચરણ વધારે પવિત્ર લાગતાં હતાં, માટે ત્યાંથી તેઓ આ અનુષ્ઠાનો કરવા માટે શિરડી આવતા હતા. શુદ્ધિકરણની વિધિ ન થયેલા અને સાધારણ શક્તિ વગરના એવા અમને ભક્તિની શી કલ્પના ? બધા જ અમને છોડી દેવા અથવા તરછોડવા લાગે તેમ છતાં સાઈબાબા અમને તેમનાથી જુદા પાડવાના નથી. જેની ઉપર તેમની કૃપા થાય છે તેમને કલ્પના બહારનું મહાન સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય છે અને આત્મા અને અનાત્માથી આ બે વચ્ચેનો ફરક સમજવાનો મોકો મળે છે. સાથે સાથે આત્મજ્ઞાનનો પણ લાભ મળે છે. સાઈના મુખેથી વહેલા શબ્દો સાંભળવા માટેની લાલસાથી ભક્ત-જન ગાંડા થઈને તેમના શબ્દે શબ્દ પોતાના મનમાં ઠસાવીને શ્રદ્ધાથી તે શબ્દોના અક્ષરે અક્ષરની સચ્ચાઈનો અનુભવ પામે છે. પોતાના ભક્તોની મનની ઇચ્છા સાઈનાથ સંપૂર્ણપણે જાણતા હોય છે, અને તેને પૂર્ણ કરવા માટે પણ તેઓ સમર્થ છે. માટે જ તેમના ભક્ત કૃતાર્થ થતા હોય છે. ‘હે સાઈનાથ ! જલદીથી આવો અને અમને તમારો પ્રેમ પામવા દો. તમારાં ચરણોમાં હું મારું માથું મૂકું છું. મારા બધા જ અપરાધ માફ કરો. અને આ આપના દાસની ચિંતા દૂર કરો.’ આ પ્રકારે અનેક પ્રકારનાં સંકટોથી ઘેરાયેલા ભક્તો જો સાઈનાથનું સ્મરણ કરશે તો તેના ભયગ્રસ્ત ચિત્તને શાંતિ આપનારા તેઓ એકલા જ છે. દયાના સાગર એવા સાઈનાથ મારી ઉપર કૃપાવંત થતાં જ હું આ કલ્યાણકારક ગ્રંથ વાંચકોની સામે મૂકી શક્યો છું. નહીં તો આ ગ્રંથ લખવાની મારી કઈ યોગ્યતા ? કોઈએ આ કાર્ય પોતાને માથે લીધું હોત કે ? તેમની પોતાની વ્યવસ્થા પોતે જ કરનારા હોવાને કારણે મારા માથા ઉપર વળી ભાર શેનો ? મારી વાણી પ્રકાશિત કરનારા અને મારા અજ્ઞાનરૂપી અંધકારનો નાશ કરનારા સાઈ સમર્થરૂપી જ્ઞાનનો દીવો મારી પાસે હોવાને

લીધે મારે મનમાં શંકા શા માટે રાખવી ? એ અત્યંત દયાળુ પ્રભુનો મને સંપૂર્ણ ભરોસો હોવાને લીધે મને લેશમાત્ર પણ ત્રાસ થયો નહીં અને મારા મનની ઇચ્છા પૂર્ણ થઈ. આ ગ્રંથ એટલે તેમનો જ કૃપાપ્રસાદ છે. આ ગ્રંથરૂપી સંતસેવા એટલે મારા પૂર્વના જન્મોનાં પુણ્યોનો સંગ્રહ છે માટે આ સેવા મને પ્રાપ્ત થઈ છે. હે પ્રભુ ! આ સેવા આપે મારી પાસે ખૂબ જ સુંદર રીતે કરાવી છે, આથી હું ભાગ્યવાન અને ધન્ય થયો છું. (ઓ. ૧-૬)

પાછલા અધ્યાયમાં અત્યંત દયાળુ એવા સાઈનાથ ભક્તોને અનેક પ્રકારનાં દષ્ટાંત આપીને કેવી શિખામણ આપતા હતા તે તમે સાંભળ્યું. હવે આ ચાલી રહેલા અધ્યાયમાં નાસિક જિલ્લાના વાણી ગામ પાસે ૩૬૦૦ ફૂટની ઊંચાઈએ, ઊંચા શિખર પર પહાડમાંની ગુફાના ખડકોમાં કોતરેલી મૂર્તિ જેને સિંદૂર લગાડેલું છે તથા જેના હાથ અદાર છે, અને અંદાજે ૧૦ ફૂટ ઊંચી છે. દેવીની જે સાડા ત્રણ શક્તિપીઠો છે તેમાની આ અર્ધપીઠ માનવામાં આવે છે. તે સપ્તશૃંગી માતા એક ઉપાસકની ચમત્કારી અને આનંદ પમાડનાર કથા હવે સાંભળો. દેવ-દેવીઓ પોતાના ભક્તોને, સંતોને સ્વાધીન કેવી રીતે કરે છે. એ પણ એક ચમત્કારિક રીત જ છે. એ ભાવપૂર્વક જુઓ. સાઈમહારાજની પુષ્કળ કથાએ છે જે એક થી એક ચઢિયાતી છે, તેમાંની આ પણ એક કથા સાંભળવા યોગ્ય છે તે ધ્યાનથી સાંભળો એટલે તમને સમાધાન થશે અને તમને સાઈબાબાનો મહિમા અને સર્વવ્યાપકતા સર્વ ઠેકાણે અને દરેક કાર્યમાં હાજર રહેવાની શક્તિનો ખ્યાલ આવશે. ભળતા ભળતા સંશય કરનારા અને તર્કવાદી એ આ બાબતમાં નાદે લાગવું નહીં. અહીંયા વાદ-વિવાદની જરૂર નથી પણ અપાર અને ગાઢ પ્રેમ જોઈએ. આ કથા સાંભળનારા જ્ઞાની હોવા છતાં ભાવિક, શ્રદ્ધાવાન અને નિષ્ઠાવાન તો અવશ્ય હોવા જોઈએ. જે સંતોની ભક્તિ આદરપૂર્વક કરી શકે. અન્યને આ કથા ખોટી લાગશે. સાઈનાથની લીલાઓનું આ કલ્પવૃક્ષ નિશ્ચિતપણે ફળ અને ફૂલ ધરાવનારું છે. જે કોઈ ભક્ત સબળ ભાગ્ય લઈને જન્મ્યો હશે, તે જ આ ફળ ફૂલોને આ વૃક્ષ પરથી નીચે ઉતારી શકશે. આ પરમ પાવન કથા પરમાર્થની ઇચ્છા કરવાવાળાઓને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી આપવાના બધાં જ સાધનોમાં મુખ્ય સાધન છે. તે બધાનું કલ્યાણ કરનારી છે. જડ જીવોનું એટલે કે મતિમંદ પ્રાણીઓનો સહેલાઈથી ઉદ્ધાર કરનાર આ સાઈ કથારૂપી અમૃતનું પીણું સંસારી લોકોને સમાધાન આપનારું અને મોક્ષની ઇચ્છા કરનારાને માટે જે મોક્ષનું સાધન છે. અહીં એક કથાનું મંડાણ કરતાં બીજી અનેક કથાઓ યોજનાઓ અને પ્રસંગોની યાદ તાજ થાય છે. માટે હેમાડપંત નમ્રતાથી શ્રોતાઓને સાંભળવા માટે આમંત્રણ આપી રહ્યા છે. આવી એક એક કથાઓ કહેતાં કહેતાં સાઈલીલાઓની રસની મીઠાસ વધશે. તેમજ સંસારરૂપી દાવાનળથી ત્રાસેલાઓને સમાધાન થશે. શ્રી સાઈની કાર્યક્ષમતા અને સમર્થતા તે આ જ છે. (ઓ. ૧૭-૨૮)

નાસિક જિલ્લાના વાણી નામના ગામમાં કાકાજી વૈદ્ય નામના સપ્તશૃંગી દેવીના મંદિરના પૂજારી રહેતા હતા. આ દેવીનું નામ 'સપ્તશૃંગી' હતું કારણ કે તે સાત પર્વતોનાં શિખર ઉપર નિવાસ કરતા હતાં. આ કાકાજી વૈદ્ય મનથી અસ્થિર થયા હતા. અનેક ઉપાધિઓ અને આપત્તિઓથી સંસારમાં હેરાન થયેલ હતા. જ્યારે કાળચક્રનો ફેરો શરૂ થયા કે મન ભમરાની માફક ગોળગોળ ફરવા લાગે છે. શરીર અને મન અહીં તહીં દોડવા લાગે છે. તેમજ શાંતિ ક્ષણવાર મળતી નથી. આવી રીતે દુઃખી થયેલા કાકાજી ચિંતામાંથી મુક્ત થવા માટે દેવીના મંદિરમાં જઈને કરુણાની ભીખ માંગવા લાગ્યા. તેમણે મનથી કરેલી પ્રાર્થના સાંભળી. અને તેમનો ભક્તિભાવ જોઈને સપ્તશૃંગી દેવી કાકાજી વૈદ્ય ઉપર પ્રસન્ન થયા. તે જ રાત્રે તેમણે એક એવો અનુભવ થયો એ શ્રોતાઓ ધ્યાન દઈને સાંભળો. સપ્તશૃંગી મા કાકાજીના સ્વપ્નમાં આવ્યાં અને કહ્યું કે, તું શ્રી બાબાની પાસે જ તો તારું મન સ્થિરતા અને શાંતિ અનુભવશે. આ બાબા એટલે કોણ અને કયા ? એનો ખુલાસો દેવી કરશે માટે પૂછ્યું નહીં. દેવીએ ખુલાસો ન કરતાં વૈદ્યજીનું મન વધુ ઉત્સુક થયું અને ત્યાં જ તેમની આંખો ખુલી ગઈ તેઓ જાગી ગયા અને તેમની જિજ્ઞાસા મનની મનમાં જ રહી ગઈ. અને સ્વપ્ન પુરું થઈ ગયું. માતાજી જે બોલ્યા તે બાબા

કોણ તે અંગે કાકાજીએ પોતાની બુદ્ધિ ચલાવી કે એ બાબા એટલે ‘ત્ર્યંબકેશ્વર’ હોવા જોઈએ. કાકાજીએ મનમાં એ જ પાકો નિશ્ચય કર્યો, અને ત્ર્યંબકેશ્વરના દર્શન માટે તરત જ નીકળી ગયા. પણ તેમના મનની અશાંતિ દૂર થઈ નહીં. કાકાજી ત્યાં લગભગ દશ દિવસ રહ્યાં. પણ છેવટ સુધી તેઓ ઉદાસ જ રહ્યા. તેમના મનની પરિસ્થિતિમાં કંઈ ઝાઝો ફરક પડ્યો નહિ. ઉલ્ટાનું તે દિવસો દિવસ નિરુત્સાહી જ થતા ગયા. રોજ વહેલી સવારે સ્નાન કરીને રુદ્ર અધ્યાયનો પાઠ વારંવાર પુનરાવર્તન કરીને તેઓ શિવલિંગ ઉપર સતત અભિષેકની જળધારાઓ વહાવતા હતા, છતાં તેમના મનની સ્થિતિ બિલકુલ જ અશાંત હતી. માટે કાકાજી વણી પાછા ફર્યા અને માતાજીના દ્વારે ફરી જઈને અત્યંત કરુણાથી કાકલુદ્દી કરીને કહેવા લાગ્યા કે, ‘મને તમે ત્ર્યંબકેશ્વર શા માટે મોકલ્યો ? હું ત્યાં જઈ આવ્યો, હવે તો મારું મન શાંત કર ! આવા વગર કારણના ઘક્કા મારાથી થઈ શકે તેમ નથી.’ સપ્તશૃંગી માતાજીએ તે રાત્રિના ફરીથી દર્શન આપીને કહ્યું, ‘મેં જે બાબા પાસે જવાનું કહ્યું હતું એ તો ‘શિરડીના સમર્થ સાઈબાબા’ છે. ત્ર્યંબકેશ્વર તું આમ નિરર્થક જ ગયો, શા માટે ત્યાં ગયો તે સમજાવું નથી.’ કાકાજી મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા. ‘આ શિરડી વળી ક્યાં આવ્યું ? ત્યાં કેવી રીતે જવું ? આ સાઈબાબા કોણ છે તે પણ મને જરાયે ખબર નથી. હવે ત્યાં જવાનું કેવી રીતે બનશે ? કંઈ જ સમજાવું નથી.’ પણ જે સંતનાં ચરણમાં આસક્ત થઈને અભિલાષા રાખે છે તેની તે ઉત્તમ ઇચ્છા સંત નહિ, પણ જાતે પરમેશ્વર જ પૂર્ણ કરે છે. દરેક સંત બધા જ ઇશ્વર હોય છે, બંનેમાં લેશમાત્ર પણ ફરક હોતો નથી. તેમને બંનેને જુદા માનવા એ જ દ્વેષ છે. સંતોની ઇશ્વરની સાથે હંમેશા એકરૂપતા હોય છે. હું મારી પોતાની ઇચ્છાથી સંતોનાં દર્શને ચાલીને જઈશ અને પોતાની મનોકામનાઓ પૂર્ણ કરીશ એવું કહેવું પણ કેવળ અહંકાર અને બડાશ મારવા જેવું છે. સંતોનાં કાર્યોની યોજના કલ્પના બહારની હોય છે. સંતોનાં મનમાં આવ્યા સિવાય તેમના દર્શને કોણ જઈ શકે ? આશ્ચર્ય તો તે વાતનું છે કે, તેમની પરવાનગી વગર ઝાડનાં પાન પણ હાલતાં નથી. જેવી જેની દર્શન કરવા માટેની ઉત્કંઠા જેવો જેનો ભાવ અને નિષ્ઠા તેવો જ તે ભક્ત શ્રેષ્ઠને સ્વઆનંદનો પરાકાષ્ઠાનો અનુભવ થાય છે. (ઓ. ૨૯-૪૯)

સાઈબાબાનાં દર્શન માટે કેવી રીતે જવું તેની કાકાજીને ફિક્કર થઈ રહી હતી. તે દરમિયાન જ ત્યાં તેમનું ઠેકાણું શોધતો શિરડીનો મહેમાન આવી પહોંચ્યો. આવેલો એ કોઈ સામાન્ય માણસ હતો ! જે બધા કરતાં બાબાને વધારે માનીતો હતો. જેમનું નામ માધવરાવ - શામા હતું. જેમની દેશપાંડે પણાની વતનમાં વંશપરંપરાની નિમણૂક હતી. જેમના વીના બીજા કોઈની બાબા પાસે લાગવગ ચાલતી ન હતી. જેની સાથે બાબાનો હંમેશ માટેનો પ્રેમનો ઝઘડો રહેતો, અરે... તુરેનો સંબંધ અને એકબીજા સાથે બોલાવાનું આવું જ કંઈક હતું. બાબા સાથે તેમનો પોતાના દીકરા કરતાં પણ વધારે પ્રેમ હતો. એવો એ મહેમાન એ વખતે જ વાણી આવી પહોંચ્યા. માધવરાવ નાના હતા ત્યારે બીમારીથી કંટાળેલી તેમની માએ સપ્તશૃંગી માતાજીની બાધા રાખેલી. ‘તારા હાથમાં મારું બાળક અર્પણ કરું છું તેને તારવું કે મારવું તારા હાથમાં છે. મારું બાળક મારું થશે તો તેને નિશ્ચિતપણે તારા ચરણોમાં સોંપી દઈશ અને તારાં દર્શન માટે જરૂરથી લઈ આવીશ.’ આવી બાધા રાખતાં બાળકને આરામ થયો હતો. વૈદ્ય શું કે દેવ શું, એનું કામ પતી જતા તેઓ ભૂલી જવાય છે. બાધાની યાદ તો સંકટ ટળતું નથી ત્યાં સુધી જ હોય છે. જો તેને પૂરી ન કરાય તો એક ભયનું કે બીકનું કારણ બનતું હોય છે. કેટલાયે દિવસો અને વર્ષો વીત્યાં અને માધવરાવની મા તેણે લીધેલી બાધા વિસરી ગઈ. છેવટે મૃત્યુના સમયે તેમણે માધવરાવને વિનવ્યા. ‘ઘણાં વર્ષો પહેલાંની આ બાધા છે પૂરી કરતાં કરતાં મારો આ દિવસ પણ આવી ગયો. આટલું બધું મોડું કે આજસ સારી નહીં. દેવીનાં દર્શને જલ્દીથી જઈ આવજે.’ તેમની માના બંને સ્તનો ઉપર કોઈ ચર્મ વ્યાધિને લીધે ભીંગડા થયેલા આથી એ ખૂબ ત્રાસી ગયેલાં. સહન ન થવાને કારણે તેમણે માતાજીની એક બીજી પણ બાધા રાખી હતી. ‘તને હું દંડવત્ પ્રણામ કરું છું. આ બીમારીમાંથી મારો છૂટકારો કરાવશે તો ચાંદીનાં બે સ્તનો તારા ઉપરથી ઉતારીને તને અર્પણ

કરીશ.' તે બાધા પુરી કરતાં કરતાં રહી ગઇ હતી. તે પણ માધવરાવની માને અંત સમયે યાદ આવી. તેની પણ યાદ દેવડાવી બાધા પૂર્ણ કરાવવાનું વચન લેવડાવીને અને પોતે ઇચ્છારહિત થઇને હરિચરણમાં વિલીન થઇ ગયા. જાઉં, જાઉં કરતાં દિવસો અને મહિના અને વર્ષો વીતી ગયાં. માધવરાવ પણ તે વાતને ભૂલી ગયા. અને તેમની માની બંને માનેલી બાધાઓ પૂર્ણ કર્યા વગર જ રહી ગઇ. (ઓ. ૫૦-૬૩)

આમ ત્રીસ વર્ષ વીતી ગયાં અને શિરડીમાં શું બન્યું તે હવે જુઓ. એક જ્યોતિષી પ્રવાસ કરતો કરતો ત્યાં આવી પહોંચ્યો. તે એ શાસ્ત્રનો ખૂબ જ ઊંડો અભ્યાસી હતો. સંપૂર્ણ જ્ઞાની હોવાને કારણે તે ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન જાણતો હતો. વિવિધ પ્રશ્નો પૂછનારાઓના મનનું સમાધાન કરીને તેણે સારી એવી વાહવાહ મેળવી હતી. શ્રીમંત કેશવરાવજી બુટ્ટી તે જે નાગપુરના શ્રીમંત બાપુસાહેબ બુટ્ટીના ચિરંજીવી હતા તેમને તથા પુષ્કળ માણસોને ભવિષ્યમાં બનનારી વાતોનું ભવિષ્ય કહીને, ઘણા બધાને એ જ્યોતિષીએ સમાધાન કરાવ્યું હતું. માધવરાવના નાના ભાઇ બાપાજીએ પોતાનું ભવિષ્ય પૂછતાં, પેલા જ્યોતિષીએ કોઇ દેવીની તેમની ઉપર નારાજગી થઇ છે એવું કહ્યું. તેમણે ખુલાસો કરતાં બીજું પણ કહ્યું કે, 'તમારી માએ મૃત્યુ સમયે લીધેલી બાધા તારા મોટાભાઇને પૂર્ણ કરવાની આજ્ઞા કરી હતી. જે આજદિન સુધી પૂર્ણ ન કરવામાં આવતાં તને આ ત્રાસ ભોગવવો પડે છે. તેમજ એ જ તને નડી રહી છે.' માધવરાવ ઘરે આવતાં જ બાપાજીએ વાત કહી સંભળાવી. તે સાંભળીને માધવરાવને એની યાદ આવી. સોનીને બોલાવીને ચાંદીનાં બે સ્તનો ઘડાવી લીધાં, અને તે લઇને તેઓ મસ્જિદમાં ગયા. બાબાને પ્રણામ કરીને એ બંને ચાંદીનાં સ્તનો આગળ મૂકી દીધાં, અને બોલ્યાં, 'આ બાધા પૂરી કરી આપ. તું જ અમારી સપ્તશૃંગી છે, તું જ અમારી દેવી છે. આ લે... કબૂલ કર્યા પ્રમાણે સ્વીકાર કર ને અમારું નડતર દૂર કર.' શ્યામાની વાત સાંભળતા જ બાબાએ જવાબ આપ્યો, 'સપ્તશૃંગીના મંદિરમાં જઇને તારા હાથે જ આ સુંદર સ્તનોને એમનાં ચરણો ઉપર મૂકી આવ.' બાબાનો આવો આગ્રહ જોઇને માધવરાવે પણ મનમાં એ જ પ્રમાણેનો વિચાર કરીને, દેવીનાં દર્શને જવાનો વિચાર કર્યો. તેમણે બાબાનાં દર્શન કર્યા અને આશીર્વાદ માગ્યા. શામાએ આજ્ઞા લીધી, બાબાએ તેમને ઉદ્દીપ્રસાદ આપ્યો અને તેઓ શિરડીથી સપ્તશૃંગી આવ્યા. ત્યાં પહોંચતા જ પોતાના પૂર્વજ્ઞેના સમયથી ચાલી આવતા ઉપાધ્યાયની શોધ કરવા લાગ્યા. સારા નસીબે અચાનક જ તેઓ કાકાજીના ઘરે આવી પહોંચ્યા. સાઇબાબાની જલદીમાં જલદી મુલાકાત લેવી એવી કાકાજીના મનમાં ઉત્સુકતા તો હતી જ. એમાં પાછી માધવરાવની મુલાકાત થવી તે કંઈ સીધી સાદી વાત છે ? કાકાજીની પાસે તેઓ અચાનક પહોંચ્યા, ત્યાં જ તેમણે પૂછ્યું, 'આપ કોણ અને ક્યાંથી પધાર્યા છો ! શામાએ કહ્યું, 'હું શિરડીથી આવું છું.' તેવું જાણતાં તેમને આનંદનો પાર ન રહ્યો. તેઓ બંને પ્રેમથી ભેટી પડ્યા. આમ તેઓ બંને પ્રસન્નચિત્તે સાઇબાબાની લીલાઓનાં ગુણગાન ગાવા લાગ્યા. તેમજ બાધાનું કામ પૂર્ણ થતાં કાકાજી વૈદ્ય માધવરાવ સાથે શિરડી જવા નીકળ્યા. માધવરાવ જેવાનો સંગાથ અને તે પણ આવી અણધારી રીતે મળતાં ઉપાધ્યાય બુવા ખૂબ જ આનંદમાં આવી ગયા. એમનું બધું જ ધ્યાન શિરડી ક્યારે પહોંચાય છે એમાં લાગી ગયું. બાધા પૂર્ણ થયા બાદ પહેલાં જેવી મનની તૈયારી હતી એવા જ ઉતાવળે કાકાજી નીકળ્યા અને ત્યાં ગોદાવરીના કિનારે નાસિક આવી પહોંચ્યા અને તરત શિરડી તરફ પ્રયાણ કર્યું. શિરડી આવતાંની સાથે જ ખૂબ પ્રેમથી અને ઉત્સુકતાથી સાઇબાબાના દર્શને, મસ્જિદમાં આવ્યા અને કાકાજીએ બાબાનાં ચરણમાં વંદન કર્યાં. અશ્રુપૂર્ણ આંખોને ધોઇ નાંખી અને દર્શનનું સુખ સંપન્ન થયું. જે કારણસર દેવીએ સ્વપ્ન આપ્યું હતું એવા એ સાઇસમર્થને નજરથી નિરખતા કાકાજી ખરા અર્થમાં સુખી થયા. તેમના મનોરથ પૂર્ણ થયા. સાઇદર્શનથી કાકાજી સુખ સંપન્ન આનંદચિત્ત થયા. તેમજ બાબાની અત્યંત કૃપાની વર્ષાથી તેમનું મન નિશ્ચિત્ત થયું. તેમના મનની જે ચંચળતા

હતી, તે શમી ગઇ. કાકાજીને તેની નવાઇ લાગી. પોતે જ પોતાની જાતને પ્રશ્ન કર્યો, 'કેવી વિચિત્ર આ કરણી ! નથી એક શબ્દ બોલ્યા, કે નથી એક પણ પ્રશ્ન પૂછ્યો, નથી કોઇ આશીર્વાદ આપ્યો. ફક્ત એમના દર્શન માત્રથી જ મારા મનની ચંચળતા શાંત થઇ અને એક પ્રકારની અલૌકિક સુખ સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થઇ. આને જ કહેવાય છે સાઇનાં દર્શનનો મહિમા.' કાકાજીની દષ્ટિ બાબાનાં ચરણોમાં ખીલી ઊઠી અને તેમના મુખમાંથી એક પણ શબ્દ નીકળી શક્યો નહિ. બાબાની વાતો કાને પડતાં જ પોતાના આનંદનો પાર ન રહ્યો. કાકાજી વૈદ્ય ઉપાધ્યાય બુવા ભક્તિભાવથી સાઇસમર્થના શરણે ગયા અને પોતાના મનની શાંતિ પાછી મેળવી. આ પ્રકારે કાકાજી શિરડીમાં બાર દિવસ સુધી રોકાયા અને સ્થિર મન સાથે સપ્તશૃંગી પાછા ફર્યા. (ઓ. ૬૪-૯૧)

સ્વપ્નો સાચા પડવા માટે પ્રાતઃકાળનો સમય હોવો જરૂરી છે. આ સમયે આવનાર સ્વપ્નો જ સાચા પડતાં હોય છે, અને બાકીના સમયમાં દેખાતાં સ્વપ્નો સાર્થક થતાં નથી. એવી એક જગપ્રસિદ્ધ વાત છે. પરંતુ શિરડીમાંનાં સ્વપ્નો કોઇ પણ સ્થાને અને કોઇપણ સમયે આવે તો પણ ભક્તોને તેનો વિના અવરોધ અનુભવ થાય છે જ. આવી એક કથાની સંપૂર્ણ હકીકત હવે શ્રોતાઓને કહું છું. એ સાંભળીને નવાઇ લાગશે. તેમ જ બાબાની બીજી બધી કથાઓ પણ સાંભળવાનો ઉત્સાહ વધશે. એક દિવસે ભર બપોરે બાબા કાકાસાહેબ દીક્ષિતને બોલ્યા, 'ટાંગો કરીને રાહતા જા, અને ખુશાલભાઈને લઇ આવ. 'ઘણા દિવસો થયા તેમને મળવાની મારા મનમાં ઇચ્છા થઇ છે, માટે તેમને મળવાને બોલાવ્યા છે. એવું એમને કહેજે.' દીક્ષિતે બાબાની આજ્ઞા શિરોમાન્ય રાખી, ટાંગો કરીને તરત જ રાહતા ગયા. ખુશાલભાઈ મળતાં જ પોતાનું આવવાનું કારણ કહ્યું. બાબાનો સંદેશો સાંભળીને ખુશાલભાઈને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું અને બોલ્યા, 'હમણાં જ એક ઊંઘ કાઢીને ઊભો થયો છું. ઊંઘમાં પણ બાબાએ મને સ્વપ્નમાં આવીને આવું જ કહ્યું. હમણાં જ શિરડી આવ' એવું બોલ્યા. મને પણ પ્રબળ ઇચ્છા થઇ પણ શું કરું, ઘોડો પાસે ન હતો માટે છોકરાને મેં બોલાવ્યો છે. પણ છોકરો ગામની ભાગોળે પહોંચ્યો હશે એટલામાં જ મારે ત્યાં ટાંગો આવ્યો અને ખરેખર જ સ્વપ્નમાં જેમ ટાંગો આવ્યો, તેવું આ હકીકતમાં બન્યું.' ખુશાલભાઈની વાત સાંભળતા દીક્ષિત ગમ્મત કરતાં બોલ્યા, 'માટે જ બાબાએ મને ટાંગો લઇને જ મોકલ્યો છે. તમે જો આવવા તૈયારી બતાવતા હો તો ટાંગો બહાર જ ઊભો છે.' પછી ખુશાલભાઈ આનંદિત મનથી દીક્ષિતની સાથે શિરડી આવ્યા. એનો ભાવાર્થ કહેવાનો કે, ખુશાલભાઈને પણ બાબાનાં દર્શનની ઇચ્છા હતી તે પૂર્ણ થઇ. ખુશાલભાઈનું મન પણ બાબાની આવી લીલા જોઈને ઘણું જ ખુશી પામ્યું. (ઓ. ૯૨-૧૦૩)

એક દિવસ મુંબઈમાં વસતા રામલાલ પંજાબી નામના એક બ્રહ્મણને સ્વપ્નમાં બાબાએ દર્શન આપ્યાં. આકાશ-વાયુ-રવિ-વજ્રણ તેમની કૃપાના પ્રભાવથી બાહ્ય અને આંતરિક વિષયોનું જે જ્ઞાન થાય છે તેને જ્ઞાત અવસ્થા એવું કહેવામાં આવે છે. બધી ઇન્દ્રિયો જ્યારે વિરામ કરતી હોય છે ત્યારે જ્ઞાત અવસ્થાનો મન ઉપર ઉપસેલો સંસ્કાર જાગી જઈને ગ્રાહ્ય અને ગ્રાહક એને સ્વીકારનારો તેના રૂપે મનમાં એનું સ્ફૂરણ થાય છે તેવું જ આ સ્વપ્ન લક્ષણ છે. પણ તે રામલાલનું સ્વપ્ન વિચિત્ર હતું. કેમ કે તેમને બાબાના રૂપ કે ગુણની ખબર જ ન હતી, કે તેમણે બાબાનાં દર્શન પણ કરેલાં નહીં છતાં તેમને કહ્યું કે, 'મારી પાસે આવી જા.' એવું તે બોલ્યા. આકાર ઉપરથી તો તેઓ કોઈ સાધુ જ જણાતા હતા. પણ તેઓ ક્યાં રહેતા તેની ખબર રામલાલને ન હતી. રામલાલ જાગી ગયા અને બેઠા થઇ ગયા. વિચારમાં ડૂબી ગયા. તેમજ તેમને સ્વપ્નમાં આપેલ દર્શનવાળા સાધુ પાસે જવાની મનમાં ઇચ્છા થઇ. તેમના નામ ઠામની ખબર તો એમની પાસે ન હતી. છતાં જેને તે દર્શન માટે બોલાવે છે, એની યુક્તિની તેને જ ખબર હોય છે. પછી એ જ દિવસે બપોરે રસ્તા ઉપર લટાર મારતાં એક દુકાનમાંની છબી ઉપર તેમની ઓચિંતી નજર પડતાં રામલાલ ચમક્યા. તેમને સ્વપ્નમાં જે રૂપ દેખાયું હતું તે આ જ છે, એવું તેમને સમજાયું. તે તરત જ પેલા દુકાનદારની પાસે જઈને પૂછપરછ કરવા લાગ્યા. ધ્યાન

દૃષ્ટને તે છબી જ્ઞેતાં તે કોણ અને ક્યાંના છે એમ પૂછતાં તેઓ સાઈ સમર્થ શિરડીમાં રહેનારા એવી જાણ થતાં રામલાલ સ્વસ્થ થઈ ગયા અને નામ ઠામ વગેરે મળતાં તે ઓ શિરડી પહોંચી ગયા. બાબાના તેઓ પરમ ભક્ત બની ગયા અને જીવનના અંત સુધી શિરડીમાં જ રહ્યા. (ઓ. ૧૦૪-૧૧૩)

પોતાના ભક્તોની ઇચ્છા પુરી કરાવી, તેમને દર્શન માટે શિરડી બોલાવવા અને એમના સ્વાર્થ અને પરમાર્થ સાધી આપવા એ જ બાબાનો ઉદ્દેશ રહેતો. આમ પણ તેઓ હરહંમેશને માટે સર્વ ઇચ્છા પૂર્ણ થયેલા હતા. નિષ્કામ, નિસ્વાર્થ, નિરઅહંકાર અને કોઈપણ વસ્તુના મોહ વગરના હોવા છતાં ભક્તોની ઇચ્છાઓ પૂર્ણ કરવા માટે જ એમનો આ અવતાર હતો. ક્રોધ જ્યાં પવનની માફક ફૂંકાતો નથી, દ્રેષને જ્યાં સ્થાન નથી, અને મતલબી માણસો તરફ પાછું વાળીને પણ જે જ્ઞેતા નથી અને જેમનો બધા ઉપર નિઃસ્વાર્થપણે પ્રેમ છે, ને એ જ જીવનનો શ્રેષ્ઠ અને અંતિમ ધ્યેય છે. જે ધર્મ વિષે વિષય સિવાય ક્ષણ પણ વાચાને છૂટો દોર આપતા નથી તેમને ખરેખરમાં 'સાધુ સમજવા' ટૂંકાણમાં મારો હાથ પકડીને બાબાએ જે મારી પાસે ચરિત્ર લખાવ્યું છે, તેના ઉદ્દેશમાં ભક્તોએ બાબાનાં સ્મરણોની યાદમાં રંગાઈ જઈને મગ્ન થઈ જવું તે જ છે. માટે હેમાડપંત ખૂબ જ વિનયથી શ્રોતાઓને એક સરખી રીતે વિનવી રહ્યા છે કે તેમણે સાઈનું સચ્ચરિત્ર હંમેશા શ્રદ્ધા અને ભક્તિપૂર્વક સાંભળવું અને સમય કાઢી વંચાય તેટલું અવશ્ય વાંચવું. અવારનવાર તેમના ચરિત્રગાનના પઠનથી દરેક વખતે અલગ અલગ કંઈ ને કંઈ નવું જ જાણવા મળશે. જેથી મન શાંત થશે. દુરાચરણો તરફ ઉદાસીનતા ઉપજશે અને સંસારમાંથી સંપૂર્ણ મુક્તિ અપાવનારાં એવા સાઈના પાવન ચરણોમાં ભક્તિ દઢ થશે. (ઓ. ૧૧૪-૧૨૦)

હવે આગલા અધ્યયામાં સંન્યાસી વિજ્ય આનંદ જેમને માનસરોવર જતી વખતે, બાબાનાં શરણમાં મુક્તિ મળી તેમની કથા આવશે. ભક્ત બાબારામ માનકર તેમને પણ એવો જ વિસામો આપ્યો હતો. તેમજ તાત્યાસાહેબ નુલકર અને મેઘાની પણ ઇચ્છા સાઈનાથ યથેચ્છ પૂર્ણ કરશે. એટલું જ નહિ પણ વાઘ જેવો કૂર પ્રાણીને પણ બાબા પોતાનાં ચરણમાં જગ્યા આપશે. આવી સાઈબાબાની અગાધ લીલાઓ સાંભળવાનો દુર્લભ લ્હાવો અને આનંદદાયક પ્રસંગ યોજશે. (ઓ. ૧૨૧-૧૨૩)

સર્વનું કલ્યાણ થાઓ. આ પ્રકારે સંત અને સજ્જનની પ્રેરણા પામેલા, ભક્ત હેમાડપંત રચિત શ્રી સાઈસમર્થના સત્ય ચરિત્રના 'નવસાદી-કથા-કથનમ્' નામનો ત્રીસમો અધ્યાય સમાપ્ત થાય છે.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ.

અધ્યાય ૩૦નું અર્થ વિવરણ

આ અધ્યાય અને આ પહેલાનાં બે અધ્યાયો ભક્તોને આપેલાં દષ્ટાંતરૂપી સ્વપ્નો વિષેના છે. આવાં સ્વપ્ન અને વ્યવહારમાં હંમેશા આવનાર સ્વપ્ન, આમાં શો ફરક છે તેનું વિવેચન આ ઠેકાણે કરવું યોગ્ય જ ઠરશે.

જાગૃત અવસ્થામાં આપણે જે વાતો જોઈએ છીએ, અનુભવીએ છીએ અને તેનું જ આપણા મન પર, સ્વભાવ પર અને વિચારો અનુસાર જે પરિણામ થાય છે તે જ આપણે સ્વપ્નોમાં જોતા હોઈએ છીએ. મુખ્ય એ કે સ્વપ્નમાં આવનારા અનુભવોનો આપણા મૂળ સ્વભાવ સાથે અને સ્વપ્નમાં દેખાનારી વ્યક્તિનો અથવા તો પદાર્થનો આપણી તે અંગેની ભાવના સાથેનો સંબંધ હોય છે. દાખલા તરીકે, આપણો કોઈ એક વ્યક્તિ ઉપર પ્રેમ હોય તો તેનું સ્વરૂપ સ્વપ્નમાં આંખો સામે આવીને તેનો આપણને આનંદ આવતો હોય છે. તેવી જ રીતે કોઈ એક વ્યક્તિ પ્રત્યે તિરસ્કાર, વેર કે ભય લાગતો હોય તો સ્વપ્નમાં આપણે તેની સાથે લડતા હોઈએ છીએ. અમુક વખતે તો કલ્પનાના ઊંચા કૂદકા મારીને સ્વપ્નમાં આપણે ભળતી જ ઘટનાઓ અને વ્યક્તિઓને જોતાં હોઈએ છીએ. આ બધાનો ત્યાર બાદ તેનો જાગૃત અવસ્થા સાથે કોઈપણ સંબંધ હોતો નથી. કહેવાય છે કે, વહેલી સવારે આવેલાં સ્વપ્નો સાચા જ ઠરે છે. પણ યોગાનુયોગ બનેલ અમુક ઘટનાઓ ઉપરથી અમુક લોકોએ માની લીધેલી આ વાત છે. એ સોએ સો ટકા ખરું જ ઠરે છે એવું નથી.

દષ્ટાંતની માત્ર એક જુદી જ પરિસ્થિતિ હોય છે. પ્રથમ દષ્ટાંત આપણા આરાધ્ય દેવતા, સદ્ગુરુ અથવા એકાદ સંત પાસેથી મળતાં હોય છે. સાધારણ માણસ તરફથી નહીં. દષ્ટાંતના સ્વપ્નમાં પણ જેની ઉપર આપણી શ્રદ્ધા અને પ્રેમ છે, તેવી વ્યક્તિ સામે દેખાય છે. એમાં શંકા નથી, પરંતુ કોઈ કોઈવાર આપણે પહેલાં ન જોયેલી વ્યક્તિ પણ આપણી સામે આવીને કોઈ આદેશ આપી જતી હોય છે. આ અનુભવનો અથવા તો દર્શનો આપણી પહેલાંની જાગૃત અવસ્થા સાથે સંબંધ હોય છે જ, એવું નથી. માત્ર ફરીથી જાગૃત થતાં સ્વપ્નમાં જોયેલી ઘટનાની અથવા આદેશની સો ટકાની પ્રતીતિ થાય છે.

શાંતાકુઝના લખમીચંદે સ્વપ્નમાં દાઢીવાળા મોટી ઉંમરે પહોંચેલા સાધુને જોયા અને ત્યારબાદ એમની છબી એમણે દાસગણના કીર્તનમાં જોઈ અને એ જોઈને તેઓ બાબા પાસે શિરડીમાં ગયા અને સુખી થયા. બહરાનપુરની બાઈના સ્વપ્નમાં પહેલાં કદાપિ ન દર્શન થયેલા એવા, સાઈ મહારાજ આવ્યા અને ખીચડી માગી. તે બાબા બનતાં તે પોતાના પતિને લઈને શિરડી ગઈ તેમજ ખીચડીનું નૈવેદ્ય ઘરતાં બાબાએ તે થાળી બે હાથથી ખેંચી લઈને ખીચડીના કોળીયા પર કોળીયા મુખમાં મુક્યા. શંકર ભક્ત મેઘાને સ્વપ્નમાં બાબાએ ત્રિશૂળનું ચિત્ર ભીંત ઉપર દોરવાની આજ્ઞા કરી અને તરત જ બીજા દિવસે તેને પૂનાથી અચાનક આવેલું શંકરનું લિંગ બાબા પાસેથી મળ્યું.

મદ્રાસી ભજનિક ગૃહસ્થને સ્વપ્ન આવ્યું અને તેમાં સાઈબાબા સાથે, ‘પ્રશ્નોત્તર અનુવાદ રચાયો’ અને જાગૃત થતાં સાઈબાબા માટેની સંશયવૃત્તિ નાશ પામી. અને તેમનાં ચરણોમાં તેની ભક્તિ દઢ થઈ. આ કોઈ સાધારણ સ્વપ્ન ન હતું કે ? રઘુનાથ તેંડુલકરને અર્ધા પગરા જેટલું પણ પેન્શન મળશે કે નહીં તેની ખાત્રી ન હતી. તેની તેને ચિંતા હતી. સાઈબાબાએ તેની પત્નીના સ્વપ્નમાં જઈને સો રૂપિયા પેન્શન મળે તો પુરતું છે ને ? એમ પૂછ્યું અને ‘આ શું પૂછો છો? અમને તમારો જ ભરોસો !!’ આવો પૂર્ણ શ્રદ્ધાયુક્ત જવાબ આપતાં પ્રસન્ન થઈને વધારાના દસ રૂપિયા બાબાએ અપાવ્યાનો મધુર અનુભવ તેમને થયો.

ઠાંકટર કેપ્ટન હાટેને સાઈબાબાએ ગ્વાલિયરમાં મળસ્કે સ્વપ્નમાં દર્શન આપ્યાં અને કહ્યું કે ‘મને ભૂલી ગયો કે ?’ એવું પૂછ્યું. હાટેએ બાબાના પગ તરત પકડી લીધા અને ‘બાળક જે માને ભૂલી જાય । તો એનો તરણ ઉપાય શો !!’ માટે

બાગમાં તાજી વાલપાપડી તોડી સીધું સામગ્રી ભેગી કરી અને દક્ષિણા સાથે એ છાબડી અર્પણ કરતા હતા. એવામાં એમની આંખ ઉઘડી ગઈ અને એ સ્વપ્ન હતું એમ જ સમજાયું. છતાં તેમણે પોતાના મિત્રને ઉતાવળે પત્ર મોકલાવીને સીધું વાલપાપડી અને દક્ષિણા શિરડી પહોંચતાં કરીને બાબાને અર્પણ કરવા માટે વિનંતી કરી. તે મિત્રે તે જ પ્રમાણે કરતાં નિમોણકરે બીજા દિવસે એની રસોઈ બનાવીને નૈવેદ્ય લઈ જતાં બાબાએ બીજી કોઈપણ વસ્તુને હાથ ન લગાડ્યો અને વાલપાપડીનું શાક ફક્ત લઈ લીધું અને ખાધું.

સપ્તશૃંગીના પુત્રી કાકાજી વૈદ્યને સાઈબાબાનું નામ પણ ખબર ન હતું, તેમજ શિરડી ક્યાં આવ્યું છે તેની પણ ખબર ન હતી. સ્વપ્નમાં સપ્તશૃંગી દેવીએ મનની અસ્વસ્થતા દૂર કરવા માટે, બાબા પાસે જવા કહ્યું અને સાચેસાચ બીજા દિવસે કલ્પના પણ નહીં હોય કે, તેમને માધવરાવ દેશપાંડે જેવાનો સંગાથ મળશે. અને કોઈપણ જાતનો પ્રયાસ કર્યા વીના શિરડી જવા મળ્યું અને તેમને સાઈનાં સહેલાઈથી દર્શન થયાં. આથી મન શાંત થઈ ગયું. રાહતાના ખુશાલભાઈ બપોરે જમીને આરામ કરતા હતા, તેવામાં તેમની આંખ બંધ થઈ અને બાબાએ સ્વપ્નમાં આવીને તેમને કહ્યું, ‘હવે શિરડીમાં આવીજા.’ તેમને જાગતાની સાથે શિરડી જવા માટેની પ્રબળ ઇચ્છા થઈ પણ ઘોડો પાસે ન હોવાને કારણે સગવડ થઈ નહીં. એ આશ્ચર્ય તો એ થયું કે બાબાની આજ્ઞાથી કાકાસાહેબ દીક્ષિત ટાંગો લઈને રાહતા તેમને લેવા આવ્યા. પંજાબી બ્રાહ્મણ રામલાલ મુંબઈમાં રહેતા હતા. તેમને બાબાના રૂપની કે લક્ષણોની કોઈપણ ખબર ન હતી. કેમ કે તેઓ પહેલા કદાપિ શિરડી ગયા ન હતા. તેમને બાબાએ સ્વપ્નમાં ‘મારી પાસે આવી જા’ એવો હુકમ કર્યો. એ જ દિવસે આપોઆપ બન્નરમાં લટાર મારવા જતાં એક દુકાનમાં બાબાની છબી ટાંગલી જોઈને વિગત પૂછતાં તેઓ શિરડી ગયા અને જીવન પર્યન્ત શિરડીમાં જ રહ્યા. દાબોલકરને હોળીના દિવસે વહેલી સવારે ઊંઘમાં સ્વપ્ન આવ્યું. ‘જુઓ સાઈની લીલા । સુંદર વેશ સંન્યાસી હતા । મને દર્શન આપીને જગાડે છે । આવું છું હું ભોજન માટે આજે ॥૧૧૪॥’ અને ખરેખર બપોરે સો જમવાની શરૂઆત કરતા હતા એટલામાં દાબોલકરના બે મુસલમાન મિત્રો અચાનક જ શ્રી બાબાની સુંદર તસ્વીર લઈને આવી પહોંચ્યા. જાણે કે બાબા જ સાક્ષાત જમવા માટે આવ્યા ન હોય ?

ઉપર જણાવેલા દાખલા ઉપરથી વાંચકોએ વ્યવહારિક સ્વપ્ન કરતાં દૃષ્ટાંત થોડાં જુદાં પડતાં હોય છે તે સમજાશે. કેટલાયે ભાવિક ભક્તોને બાબા સ્વપ્નમાં દેખાયા અને તેમની સાથે વાતો પણ કરી એવો ભાસ થયો, માટે એમાં ભરમાઈ જઈ ઓતપ્રોત થઈને મોટી આધ્યાત્મિક પ્રગતિ થઈ છે. એવું સમજીને અથવા પોતાને બાબાશ્રીનો સાક્ષાત્કાર થયો છે એવું માનીને તેઓ બધાને કહ્યા કરતા હોય છે. હકીકતમાં રાત-દિવસ બાબાનું જ ધ્યાન અને સ્મરણ ચાલતું હોવાને લીધે અને બાબાએ આપણે દર્શન આપવા જોઈએ. અને અમારી સાથે વાતો કરવી જોઈએ એવું મનમાં સતત લાગતું હોવાને કારણે એવું જ સ્વપ્નમાં પણ દેખાતું હોય છે. પણ આ બધો મનનો ખેલ છે અને કલ્પનાનાં જાળાં છે. અર્થાત્ પેલા ભક્તને બાબા માટેની ભક્તિની ઘેલછા જરૂર છે. પણ આ વાત કાંઈ ઓછા મહત્વની નથી ? પરંતુ આ સ્વપ્ન આવ્યાં તેથી બાબાશ્રી જાતે જ આપણી સમક્ષ પ્રગટ થયા અને આપણને તેમનો સાક્ષાત્કાર થયો, એવું સમજી લેવામાં માલ નથી. તે માટે જાગૃત થયા બાદ કોઈ પણ પ્રકારનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ થવો જોઈએ.

આ બધું કહેવા પાછળનું ધ્યેય એટલા માટે કે અસલમાં ગેરસમજથી કોઈ ભક્તે અહંકારનો સહારો લઈને ગર્વમાં ગરકાવ થવું નહીં. અથવા તો જેને લીધે આપણી પોતાની આગળ ઉપરની પ્રગતિ અને સાધના રૂંધાઈ જાય એવું પણ કરવું નહીં.

॥ અધ્યાય ૩૧ ॥

દર્શન મહિમા

(મરણ સમયે સંતના દર્શનનો મહિમા)

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,
શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથ મહારાજને વંદન.

દષ્ટિ સામે સંતચરણ । થતાં જે પ્રાણીનું મરણ ।
ધન્ય દેહ તે કૃષ્ણાર્પણ । પુનર્જન્મ ના તેને ॥૧૪૮॥
સંતની દષ્ટિ સન્મુખ । મરણ નહીં તે વૈકુંઠ સુખ ।
જીત્યો તેણે મૃત્યુલોક । ન ફરી તેને જન્મનો શોક ॥૧૪૯॥
સંત દેખતાં દેહ છોડે । ન તેને ફરી આવવું પડે ।
સર્વ પાપ નષ્ટ થાયે । ઉદ્ધારગતિ પામ્યો ખચિત તે ॥૧૫૦॥
*આનખાગ્ર સંત અવલોકન । કરતાં કરતાં જે દેહપતન ।
તેને કેમ કહેવાય મરણ । એ તો સાચું નિજ ઉદ્ધારણ ॥૧૫૧॥
(*આનખાગ્ર - પગના નખથી માથા સુધી)

પાછલા અધ્યાયમાં સપ્તશૃંગી દેવીના ભક્તની કથા કહેવામાં આવી. માઘવરાવની બાધા બાબાએ કેવી રીતે પૂર્ણ કરી તથા ખુશાલશેઠને અને રામલાલને સ્વપ્નમાં કેવાં દર્શન આપ્યાં તેમજ રામલાલ પંજાબીને જીવન પર્યાંત કેવા પોતાની પાસે રાખ્યા તે બધાનું વર્ણન પુરુ થયું. તેનાથી પણ અપૂર્વ આ બાકી રહેલી કથા શ્રોતાઓએ ખૂબ જ ધ્યાન દઈને સાંભળવી. એક સંન્યાસી હિમાલયમાં આવેલા માન સરોવરમાં જતાં મુક્તિકેવી રીતે પામ્યા. બાલકરામ માનકર, તાત્યાસાહેબ નૂલકર અને મેઘાને પણ હેતુ કેવી રીતે પાર પડ્યો, આ તો મનુષ્યો હતા પણ એક કૂર ઉગ્ર હિંસક વાઘ જેવાને પોતાનાં ચરણોમાં સ્થાન કેવી રીતે આપ્યું તે બધી કથા ખૂબ વિસ્તૃત છે, તેમજ ગ્રંથનો વિસ્તાર વધે માટે એનો પણ સંક્ષિપ્ત સાર કહી રહ્યો છું. જે કલ્યાણકારક થશે. (ઓ. ૧-૫)

મૃત્યુ સમયે જેવી બુદ્ધિ વિચાર અને મતિ હોય છે, તે જ પ્રમાણે પ્રાણી માત્રને આગલા જન્મની ગતિ મળતી હોય છે. ભગવદ્ગીતા, અ. ૮માં તે બાબાને આ પ્રમાણે જણાવ્યું છે. યં યં વાપિ સ્મરન્ભાવ ત્યજત્યન્તે કલેવરમ્ । તં તમેવૈતિ કૌન્તેય સદા તદ્ભાવભાવિતઃ ॥૬॥ અંત સમયે મનુષ્ય જે જે ભાવોનું સ્મરણ કરીને દેહ છોડે છે, એ જ ભાવમાં સદાય રંગાયેલો હોવાને લીધે એને જ પામે છે. દાખલા તરીકે કીડાઓ ભમરીના ડંખ ડરથી સ્વયં ભમરી થાય છે. એક હરણી જેનું મન ચોંટેલું અને તેની પ્રીતિને લીધે સંસારનો સંપૂર્ણ ત્યાગ કર્યો હોવા છતાં જડ ભરત રાજને ફરીથી હરણીની જ યોનિમાં જન્મ લેવો પડ્યો. (ઓ. ૬)

ઋષભદેવનો દીકરો પોતાના પિતાની નિવૃત્તિ બાદ અનેક પ્રકારે ઉત્તમ રીતે રાજ્ય ચલાવીને અને સંસાર ભોગવીને નિવૃત્ત થયો. તે વનમાં જઈને ઇશ્વરભક્તિમાં પોતાનો સમય પસાર કરવા લાગ્યો. એક વખતે વંડકી નદી પર જપ કરતો

હતો તે દરમિયાન તરસથી વ્યાકુળ થયેલી એક હરણી આવી અને પાણી પીવા લાગી. એટલામાં તે હરણને સિંહની ભયંકર ગર્જના સંભળાઈ. તેથી ત્યાંથી ભાગી જવા માટે બીજી જગ્યા ન મળતાં તેણે નદીની પેલેપાર જવાની ઇચ્છાથી ગભરાટમાં પાણીમાં કુદકો માર્યો. તેના પેટમાં ગર્ભ હતો તે તેના કૂદવાથી નદીમાં ગર્ભ પડી ગયો. કુદવાના અગાધ પરિશ્રમને કારણે તે તરત જ મરણને શરણ થઈ ગઈ.

અહીંયા ભરતરાજએ પેલા નિરાધાર હરણીના બચ્ચાને નદીમાં વહેતું જોયું તેથી તેમને ખૂબ દયા આવી. તેમણે તે બચ્ચાને ઊંચકી લીધું અને આશ્રમમાં લઈ આવ્યા. ત્યાં આગળ પોતાના બાળકની માફક તેની ખાવા પીવાની સગવડ, બીજા જંગલી જનાવરોની રક્ષણ અને પ્રેમથી એને લાડ લડાવવામાં તેઓ પોતાનો વધારાનો સમય ગાળવા લાગ્યા. હરણના બચ્ચાને તેમની માયા લાગેલી હોવાથી સદાયે તેમની પાસે જ રહેતું હતું, તેના વિના તેમને પણ ગમતું નહિ. આગળ ઉપર સમય જતાં ઇશ્વર તરફનું ધ્યાન ઓછું થતું ગયું અને રાત દિવસ તેઓ બચ્ચાનો જ વિચાર કરવા લાગ્યા.

શું આશ્ચર્ય છે એ જુઓ ! યોગ માર્ગમાં વિદ્યન આવે માટે જેણે રાજપાટ, સ્ત્રી, પુરુષ વગેરેનો ત્યાગ કર્યો હોય એવા એક સાધારણ હરણીના બચ્ચાના મોહમાં આસક્ત થયા ? કહ્યું છે કે, 'વિનાશકાળે વિપરીત બુદ્ધિ !'

કાળ કોઈના માટે થોભતો નથી. ભરત રાજનું મૃત્યુ પાસે આવ્યું. છેલ્લો શ્વાસ તેઓ લઈ રહ્યા હતા તે વખતે જાણે કે પેલા બચ્ચાને બધું જ સમજાઈ ગયું હોય એમ હરણીનું બચ્ચું ગરીબડું થઈને શોકાતુર અવસ્થામાં સામે આવીને બેસી ગયું. ભરત રાજ તેની આ સ્થિતિ જોતા હતા, અને એ જ સ્થિતિમાં તેમનો પ્રાણ નીકળી ગયો. 'અંતે મતિ: સા ગતિ:' આ ન્યાય પ્રમાણે તેમને મુક્તિ તો મળી જ નહિ. અને મનુષ્ય યોનિ પણ ન મળતાં પશુ યોનિમાં હરણીના પેટે જન્મ લેવો પડ્યો. એટલું જ નહિ પણ ફરી પાછો એક જન્મ બ્રાહ્મણ કુળમાં લેવો પડ્યો. અર્થાત્ તેમની પૂર્વની તપશ્ચર્યા ને લીધે તેમને આ યોનિમાં પણ પાછલા જન્મોની યાદ હતી. માટે હવે પછી તેમણે કોઈ પણ પ્રકારના મોહથી તદ્દન અલિપ્ત રહીને પોતાનો ઉદ્ધાર કર્યો. છેવટે યોનિમાં તેઓ સદા એક જડ, મૂર્ખ અને એક બહેરા મૂંગા જેવા વર્તતા હતા, માટે લોકો તેમને 'જડભરત' કહીને સંબોધીત કરતા હતા.

અંત:સમયે જે જે સ્વરૂપ અથવા ધ્યાન આંખોની સામું હોય છે, તે જ રૂપે ફરી જન્મ મળે છે. પ્રભુનાં ચરણમાં લીન થયેલાઓને ફરીથી જન્મ લેવો પડતો નથી. ભગવદ્ ગીતા અધ્યાય ૮માં શ્રી કૃષ્ણભગવાને પણ આ પ્રમાણે કહ્યું છે. 'અંત:કાલે ચ મામેવ સ્વસ્મૃક્ત્વા કલેવરમ્ । ય: પ્રયાતિ સ મદ્ભાવં યાતિ નાસ્ત્ય સંશય: ॥૫૧॥ અંત સમયે જે કોઈ મારું સ્મરણ કરતાં કરતાં દેહ છોડે છે, તે મારા જ સ્વરૂપને પામે છે. મતલબ એને ફરી જન્મ હોતો નથી. આમાં કોઈ સંશય નથી. માટે જ ઇશ્વરનું નામ:સ્મરણ કરતા રહેવાની ટેવ પાડવી જોઈએ જેથી કરીને અંત સમયે ગૂંગળાઈ ન જતાં તે ન ગૂંચવાતા ભગવાન યાદ આવે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે અર્જુનને કહ્યું છે, 'તસ્માત્સર્વેષુ કાલેષુ મામનુસ્મર યુદ્ધ ચ । મચ્યાર્પિત મનોબુદ્ધિર્માર્ભવૈષ્યસ્યસંશયમ્ ॥૭૧॥' અર્જુન ! તુ હર હંમેશ દરેક ક્ષણે મારું સ્મરણ કર અને મને અનુસરીને યુદ્ધ કર. મારામાં તારી બુદ્ધિ અને મન દૃઢ કરીને તથા અર્પણ કરીને વર્તીશ એટલે તું મને જ પામીશ. એમાં કોઈ પણ શંકાને સ્થાન નથી. જીવનભર જે જાગૃત અને સાવધ રહ્યો છે, પણ અંત સમયે જે સૂઈ જાય છે, એવાનો મોક્ષ મેળવવા માટેનો કરેલો સત્સંગ અને સંતોનો સહવાસ પણ નિષ્ફળ જ જાય છે. માટે જ ભાવાર્થી ભક્તો પોતાના મૃત્યુ પછીની આગલી ગતિની વ્યવસ્થા સંતોના હાથમાં સોંપી છે. કારણ કે મૃત્યુ પછી જન્મ લેવાની કે ન લેવાની વાતની તેમને જ ખબર હોય છે. અંત ઘડીમાં તેઓ એકલા જ હોય છે. આ વિષયો પર સાઇબાબાની સામે બનેલી એક મધુર વાત સાંભળવાથી શ્રોતાજનોને સાઇના ભક્તો માટેનો પોતાના સગા દીકરાઓ જેટલો પ્રેમ અને વાત્સલ્ય દેખાઈ આવશે. (ઓ. ૭-૧૧)

ક્યાં મદ્રાસ અને ક્યાં શિરડી તથા ક્યાં માનસરોવરનું ઊંચું પથરિલુ કષ્ટદાયક ચઢાણ ! પણ ભક્તની ઘડી આવી કે

બાબા તેને પોતાના ચરણોમાં ખેંચી લાવે છે. એક વખતે વિજયઆનંદ નામનો મદ્રાસી સંન્યાસી માનસરોવરના પ્રવાસ માટે મદ્રાસથી ખૂબ જ ઉત્સાહભેર નીકળ્યો. એક જાપાની પ્રવાસી પાસેથી માનસરોવરનો નકશો જોઈને તે સરોવર જોવાને અને દર્શન કરવા માટે વિજયઆનંદે મનમાં પાકો નિર્ધાર કર્યો. રસ્તામાં શિરડી આવ્યું. સાઈબાબાની દૈવી શક્તિની અને કીર્તિની વાત સાંભળી અને બાબાથી પ્રભાવિત થઈ તેમનાં દર્શનની ઉત્કૃષ્ટ ઇચ્છાથી તે સાધુ ઠેકાણું શોધતો શોધતો શિરડી ગામમાં આવ્યો. સાઈમહારાજ એક મોટા સંત છે અને તેમની કીર્તિ જગપ્રસિદ્ધ છે. એ સાંભળીને એમનાં દર્શન કરવાની ઇચ્છાથી પેલો સંન્યાસી તે રસ્તે જતાં શિરડી મુકામે રોકાયો. એ સમયે શિરડીમાં હરિદ્વારના સોમદેવજી સ્વામી શિરડીમાં આવ્યા હતા. તેમની અને સંન્યાસીની ભક્ત મંડળી સાથે એકસાથે મુલાકાત થતાં તેમને માનસરોવર કેટલું દૂર છે એ પૂછ્યું. એ સાંભળતાં સ્વામીજીએ જણાવ્યું કે, ‘ગંગોત્રીથી એટલે કે ગંગા નદીના ઉગમથી ઉપરના ચઢાણે લગભગ ૫૦૦ માઇલ અર્થાત્ ૮૦૦ કિ.મી. દૂર છે. ત્યાં ખૂબ જ બરફ પડે છે. દરેક પચાસ ૧૦૦ માઇલમાં અર્થાત્ ૧૬૦ કિલોમીટરે ભાષા બદલાતી રહે છે. ભૂતાનના રહેવાસીઓને શંકા આવતી હોવાને કારણે પરદેશના પ્રવાસીઓને ખૂબ ત્રાસ પડે છે.’ સ્વામીના મુખે આ હકીકત સાંભળતા તે સંન્યાસી નિરુત્સાહી થઈ ગયો. તેનું મન ડામાડોળ થવા લાગ્યું અને ચિંતામાં પડ્યો. (ઓ. ૧૨-૨૦)

સંન્યાસીએ પછી બાબાનાં દર્શન કર્યા અને પગમાં પડ્યો તથા ચિત્તથી સુપ્રસન્ન થતાં તે આસન જમાવીને બેસી ગયો. એટલામાં બાબાની વૃત્તિ ખળભળી ઊઠી, અને ત્યાં બેઠેલા સમૂહને બોલ્યા, ‘કાઠી મૂકો પેલા સંન્યાસીને એની સંગત કામની નથી.’ આમ તો આ સંન્યાસી શિરડીમાં નવો જ હતો. બાબા આમ જોરથી કહેતા એ શર્મિદો થઈ ગયો. અન્ય ભક્તો બાબાની સેવા કરતા હતા. તે જોઈને ત્યાં જ બેસી ગયો. પ્રાતઃ સમયનો એ દરબાર હતો. મસ્જિદમાં લોકોની ખૂબ ભીડ જામી હતી. ભક્તોએ લાવેલી પૂજાની સામગ્રી અને બાબાની થઈ રહેલી વિધિપૂર્વકની પૂજા જોઈને તે દંગ થઈ ગયો. કોઈ બાબાનાં ચરણો ઘોતાં હતાં, તો કોઈ દોડીને આવીને પગના અંગૂઠાનું તીર્થ લઈને શુદ્ધ ભાવનાથી તેનું સેવન કરી રહ્યા હતા. તો કોઈએ તીર્થને પોતાની આંખો પર લગાવી રહ્યા હતા. કોઈ એમને અષ્ટગંધ લગાવી રહ્યા હતા, તો વળી કોઈ સુગંધિત દ્રવ્યો તેમના શરીરે ઘસતા હતા. દરેક ભક્તો, બ્રાહ્મણ હોય કે શૂદ્ર વગેરે પોતાની જાતના અંદરોઅંદરના છૂત અછૂતનાં બંધનો ભૂલી ગયા હતા. બાબા ભલેને સંન્યાસી ઉપર ગુસ્સે થયા હતા, છતાં સંન્યાસીને બાબા માટે પ્રેમ ઉભરાઈ આવ્યો. તેના પગ પાછા વળતા ન હતા. બેઠેલી જગ્યા ઉપરથી, તે ઊભો પણ થઈ શકતો ન હતો. આ રીતે તે સંન્યાસી શિરડીમાં બે દિવસ રોકાયો. એવામાં તેની મા ગામમાં મરણ પથારીએ છે એવો પત્ર તેના હાથમાં આવ્યો. તે વાંચીને તે ખૂબ જ દુઃખી થયો. માને મળવાનું મનમાં આવતાં પોતાના દેશમાં પાછા ફરવાનો તેને વિચાર આવ્યો. પરંતુ બાબાની આજ્ઞા વગર ત્યાંથી તેને પાછા જવાનું ગમ્યું નહિ. તે જ કારણથી તે આવેલો પત્ર હાથમાં લઈને મસ્જિદમાં ગયો. અને બાબાને તેની માની પ્રકૃતિ અંગેની વાત કરતાં કરતાં વિનંતી કરવા લાગ્યો, ‘સમર્થ સાઈ મહારાજ ! મારા મનમાં માને જોવાની અને મળવાની ઉત્કંઠા જાગી છે. માટે આપ પ્રસન્ન થઈને મને જવાની આજ્ઞા આપો અને પ્રવાસે નીકળેલા મારા જેવાને માર્ગમાં કૃપા કરો.’ તે સંન્યાસીએ દોડી જઈને બાબાના પગ પકડ્યા અને ફરીથી બોલ્યો, ‘કૃપા કરીને મને આજ્ઞા આપો. પ્રાણ ગળામાં અટકાવીને મારી મા જમીન ઉપર પડીને મારી રાહ જોતી હશે. તેની સાથે મારી નજર મળવા દો. જેથી કરીને તેનો અંત સુખદાયક થાય !’ (ઓ. ૨૧-૩૩)

પરંતુ સાઈસમર્થ તો અંતર્જાની હતા. સંન્યાસીનું આયુષ્ય પુરું થવા આવ્યું હતું તે તેમણે જાણી લીધું હતું. માટે તેને બાબાએ શું કહ્યું તે ધ્યાન દઈને સાંભળો, ‘આટલું જો મા માટે ગાંડપણ હતું, તો આ સંન્યાસીનો પોશાક શા માટે ધારણ કર્યો ? આ વેશને મારું તારું અથવા તો માયા મમતા શોભતાં નથી. આ પ્રકારે તું ભગવાં વસ્ત્રોને કલંકિત કરે છે. દુઃખી થતો

નહિ. જા જઈને સ્વસ્થ બેસ, થોડા દિવસ જવા દે, પછી આગળ ઉપરનો વિચાર કરીશું મનમાં થોડી ધીરજ રાખ. વાડામાં ખૂબ ચોર આવે છે, બારીબારણાં વ્યવસ્થિત બંધ રાખીને સાવધ રહેવું. નહિતર તે ચોરો બંધુ જ લૂટી જશે, અને જોરથી તારી ઉપર હુમલો કરશે. ઐશ્વર્ય અને વૈભવ કાયમ ટકનારા નથી. આ શરીર નાશવંત છે. મૃત્યુ હંમેશને માટે પાસે જ હોય છે. એવું જાણીને શાસ્ત્રોમાં કહ્યાં પ્રમાણે આચરણ કરવું જોઈએ. આ લોકમાં પોતાનું શરીર પત્ની બાળકો વગેરે વિષયો પર હું અને મારું જે અભિમાન છે અને તેને કારણે ત્રણ પ્રકારનાં દુઃખો ઉત્પન્ન થાય છે. જેને આ લોકમાં અનર્થ અથવા આપત્તિ કહેતા હોય છે, એ પરલોકમાં પણ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રતિબંધક હોય છે તથા સદાને માટે અધોમુખ અર્થાત્ પૃથ્વી ઉપર ફરીથી જન્મનારા હોય છે. પરલોકમાં પુણ્ય ભેગુ કરી શકાતું નથી. પરલોકની પ્રાપ્તિ નિર્ભય નથી હોતી. કારણ કે, ત્યાંથી પણ પુણ્યોનો જથ્થો વપરાઈ જતાં નીચે આ લોકમાં પાછા ફરવાનો ભય રહેલો છે. એવું આ લોક અને પરલોક બંનેમાં ભોગ અને આપત્તિ લાવનાર હોય છે, માટે જ તે બધાનો બધી જ રીતે ત્યાગ કરે તો જ આનંદ પ્રગટવાનું મુખ્ય કારણ બને છે. સંસાર ઉપર જેને તિરસ્કાર ઉપજ્યો હશે અને જે હરિનાં ચરણોમાં ચલિત થયા વગર રંગાઈ ગયેલો હશે, તેવાઓને સંસારના બંધનની ગાંઠ ઉકેલે છે અને માયાનાં બંધનો છૂટી જાય છે. એમ સમજવું. ઇશ્વર ભક્તિમાં અને ભજનમાં તથા નામ:સ્મરણમાં ચિત્ત લાગતાં, પાપ, તાપ, દુઃખ, દૈન્ય ગરીબી વગેરે બધું નાસી જાય છે. ખૂબ પ્રેમથી ઇશ્વરનું ધ્યાન ધરીને મનમાં લેતાં, એ સંકટોમાં ડૂબકી મારીને આપણને બચાવે છે. તારા પૂર્વ જન્મનાં પુણ્યો ખૂબ મોટા પ્રમાણમાં છે, માટે જ તું આ ઠેકાણે મન દઈને આવ્યો છે. હવે મારા કહેવા ઉપર ધ્યાન આપીને પોતાનું જીવન સાર્થક કરી લે. આવતી કાલની શ્રીમદ્ ભાગવત પુરાણનો ખરો અભ્યાસ શરૂ કર. આ ગ્રંથનું કાયા, વાચા અને મનથી સપ્તાહમાં વાંચન પુરું કર, એટલે પરમેશ્વર પ્રસન્ન થશે. તારાં બધાં જ દુઃખોનો અંત આવશે અને સંસારની માયા શાંત થઈ જઈને તને સુખ મળશે. દરરોજની નિત્ય ક્રિયા પતાવીને સ્નાન કરીને શુદ્ધ થઈને શ્રી હરિનાં ચરણમાં મન લગાવીને આ વ્રત યથાસ્થિતિ પૂરું કર, તેથી તારી સંસારમાંથી આસક્તિ નિર્મળ થશે.’ સાઈબાબાએ પોતે પણ, પોતાના દેહનું મરણ પાસે આવેલું જોઈને એ જ ઉપાય યોજ્યો હતો. અને શ્રીધર સ્વામીના, ‘રામવિજય’ ગ્રંથ કે જેને વાંચવાથી મૃત્યુંજય એ વંચાવ્યો હતો. (ઓ. ૩૪-૫૦)

બીજે દિવસે વહેલી સવારે સંન્યાસી વિજયઆનંદે પોતાની દૈનિક ક્રિયાઓ પતાવીને, બાબાને ખોબો ભરીને ફૂલો અર્પણ કર્યાં અને તેમની ચરણ રજ માથે ચઢાવી. પછી ભાગવત વાંચવા માટે એકાંત જોઈએ માટે લેંડીબાગની શાંત વાતાવરણવાળી જગ્યા પસંદ કરી ત્યાં જઈને આસન પાથરી પારાયણ શરૂ કર્યું. મૂળ સંન્યાસી અને તેમાં પાછો ઇશ્વરની ભક્તિ કરનાર ! તેણે બે અઠવાડિયામાં ભાગવત પૂરું કર્યું. ત્રીજું અઠવાડિયું શરૂ થયું હશે ત્યાં જ, તેનામાં અસ્વસ્થતા વધવા માંડી, અશક્તિ લાગવા માંડી પારાયણ અધૂરું છોડીને વાડામાં તે પાછો ફર્યો. મહામુસીબતે બે દિવસ પસાર કર્યાં અને ત્રીજા દિવસે વહેલી સવાર થતાં જ સંન્યાસીએ પ્રાણ છોડી દીધા. ફકીરબાબાના ખોળામાં પોતાનું માથું મૂકીને તે સંન્યાસી શાંત થઈ અને દેહમુક્ત થઈને શારીરિક અથવા તો આ લોકના વિષયોની આસક્તિથી વિમુક્ત થઈને વિદેહી થયો. સંન્યાસીના મૃત્યુની બાબાને જાણ કરતાં તેમણે તેનો દેહ દિવસભર તે પ્રમાણે જ મૂકી રાખવાની આજ્ઞા કરી અને બોલ્યા, ‘તેને હમણાં દાટી દેતા નહિ.’ બાબાએ આવું કહ્યું આથી એકત્રિત લોકોના મનમાં એવું લાગ્યું કે, કદાચ સંન્યાસીનું પ્રેત ફરીથી જીવતું થશે. તેમણે મનમાં મોટી આશા સાથે લોકોએ તે શબની બહુ જ કાળજી રાખી. એક વખત નીકળી ગયેલો પ્રાણ પાછો આવતો હશે કે ? પરંતુ બાબાના શબ્દો એટલે તેમને માટે બ્રહ્મવાક્ય હતા. તે સમજીને તે મૃત દેહનું ખૂબ જતન કર્યું, પરિણામે તે ઉપયોગી સાહિત થયું કે તે સંન્યાસીના બિનવારસી મૃતશરીરની પોલિસે ચકાસણી કરી, અને પોલિસનો સંશય પણ દૂર થયો. જે એક વખત મરી ચૂક્યો છે,

એનું ફરીથી અસ્તિત્વ ક્યાં ? મરેલાને કેવી રીતે જીવતા કરવા એ બાબાને કંઈ ખબર ન હતી એવું થોડું છે ? હા ! તેમનું એટલું સામર્થ્ય હતું પરંતુ આ ઠેકાણે એ મડદાની યોગ્ય તપાસ વગર જમીનમાં દટાઈ જાય નહિ તે જ બાબાનો હેતુ હોઈ શકે. બિનવારસી વસ્તુઓની માલિકી સરકારની હોય છે. તેથી તે પૂછપરછ પહેલાં મૃતશરીર જમીનમાં દટાઈ જાય નહિ માટે બાબાનું આ બહાનું હતું. આકસ્મિક મરણની સરકાર દ્વારા ફોજદારી તપાસ થાય છે. આ બધી ધામલનો અંત આવ્યો. વિધિવત્ શબના સંસ્કાર થયા, યોગ્ય સ્થળે તેને જમીનમાં ઊંડો ખાડો કરીને જ દાટવામાં આવ્યું અને સાઇબાબાનું એક સંન્યાસીને સદ્ગતિ આપવાનું કાર્ય પૂર્ણ થયું. (ઓ. ૫૧-૬૩)

હવે એક બીજી વાત શ્રોતાઓને વર્ણન કરીને કહી રહ્યો છું. ક્ષણભર કાળજીપૂર્વક મન લગાડીને સાંભળો. જેથી કરીને સાઇબાબાની સર્વ વ્યાપકતા બાળારામ નામનો બાબાનો એક મોટો ભક્ત હતો. એની અટક માનકર હતી. તે એક ગૃહસ્થાશ્રમી, પત્ની અને બાલબચ્ચાંઓવાળો હતો. તેની પત્ની ગુજરી જતાં ગૃહસ્થાશ્રમમાં કર્તવ્યો પાર પાડવામાં મુશ્કેલીઓ ઊભી થતાં તેના મનની શાંતિ ભ્રષ્ટ થઈ હતી. પણ તેને કારણે એક અતિ ઉત્તમ એવા શ્રેષ્ઠ ભાગ્યની પ્રાપ્તિ થઈ. પૂર્વ જન્મનાં પુણ્યનાં ફળનો લાભ ગણીને સાઇનાં ચરણોનો સહવાસ તેમના નસીબે મળ્યો અને તેમનામાં ભક્તિ દઢ થતાં સંસાર માટેનો પૂર્ણ વૈરાગ્ય તેમને ઉત્પન્ન થયો. સંસારની અપેક્ષાઓ, હેતુઓ, ઇચ્છાઓ વગેરેનાં જાળાં અને બાલબચ્ચાંઓનાં સર્વ બંધનોને ફગાવીને અસામાન્ય એવા ભાગ્યથી આ માનકર સંસાર સાગરમાંથી નીકળ્યો. જુઓ પરમાર્થનાં બારણામાં અડચણ જે પારકી સેવાનો મોહ અને માયાની માળા પોતાના છોકરાઓનાં ગળામાં નાખીને, તેમને નોકરી ધંધે લગાડીને આ લોકનાં કર્તવ્યને તેણે તાળું મારી દીધું. આ પણ એક પ્રકારનો સંન્યાસ જ છે. સંન્યાસના અનેક પ્રકારો છે. પરંતુ જેમાં પ્રયત્નો કરીને પણ બ્રહ્મજ્ઞાન મેળવ્યું જતું નથી, તે આગળ ઉપર ઘણીવાર ડગલે ને પગલે પુષ્કળ જ ત્રાસ ઉત્પન્ન કરે છે. માટે જ આ મૂર્તિમંત ઉદ્ધાર એવા સાઇનાથે માનકરની અનન્ય ભક્તિ જોઈને તેની ઉપર કૃપા કરવાનું નક્કી કરીને તેમણે તેનો વૈરાગ્ય પાકો કર્યો. અનંત જન્મોના સંસ્કારોનાં આવરણો હોવાને કારણે માનકરનું ચંચળ મન સ્થિર રહેતું ન હતું. મનોરંજનની પ્રબળ ઇચ્છાઓ ઉત્પન્ન થઈને, તેમને વૈરાગ્ય કામચ ટકતો ન હતો. શિરડી તે જ મારું સ્થાન નથી, હું તો દેશ અને કાળની મર્યાદાથી પર છું, એ વાત પુરાવા સાથે બતાવવા માટે બાબાએ માનકરને આજ્ઞા કરી, ‘શિરડીમાં રહેવાનું હવે તારું ભાગ્ય પુરું થયું છે. આ રસ્તાના પ્રવાસ કાર્ય પુરતા બાર રૂપિયા લે અને મચ્છિંદરગઢ પર તપ કરવા માટે જઈને સુખ પ્રાપ્ત કરવાના નિશ્ચયપૂર્વક સ્વસ્થ બેસ.’ સાઇબાબાના આ શબ્દો સાંભળીને માનકરે તેમની આજ્ઞા શિરોમાન્ય રાખી. દંડવત્ પ્રણામ કરી બાબાનાં ચરણોમાં નમસ્કાર કર્યા. પછી તેમણે અતિ નમ્ર થઈને વિનંતી કરતાં બાબાને કહ્યું કે, ‘જ્યાં તમારાં દર્શન થતાં નથી એવી જગ્યા ઉપર જઈને મારે શું કામ છે ? અહીં તો તમારાં ચરણોમાં દરરોજ નિયમિત દર્શન થાય છે અને તીર્થનું સેવન થાય છે. આમ રાતદિવસ તમારું ચિંતન થાય છે. ત્યાં ક્ષુદ્ર નાદાન એવો હું એકલો જ હોઈશ. તેમ છતાં બાબા! તમે પાસે ન હોવાને લીધે ત્યાં મારું ક્યું કલ્યાણ થવાનું છે ? એવી જગ્યા ઉપર તમે મને શા માટે મોકલી રહ્યા છો એ સમજવા માટે હું સમર્થ નથી.’ પણ પછી તરત જ માનકરના મનમાં વિચાર આવ્યો કે ભક્તે પોતાના ગુરુનાં વચનો વિષે જરા પણ શંકા મનમાં લાવવી નહીં. માટે તેઓ સંશય રહિત થઈને ફરીથી બોલ્યા, ‘બાબા ! મને ક્ષમા કરો. મારી બુદ્ધિના તે નક્કામાં વિચારો હતા જેને લીધે હું શંકાશિલ થયો હતો. મારી મને જ શરમ આવે છે. આવો સંશય મને શોભા આપતો નથી. હું તો તમારી આજ્ઞાનો ચાકર છું. તમારા નામ:સ્મરણમાં તત્પર થઈને હું તમારા પ્રભાવથી ગઢ ઉપર પણ રહેવા તૈયાર છું. ત્યાં પણ હું તો તમારા જ ધ્યાનમાં લીન થઈને બેસવાનો છું. તે જ મારું નિરંતર તપ છે. અનન્ય પણે હું તમારાં શરણે આવેલો છું. મારી કોઈ પણ જગ્યાએ આવવા જવાની સ્થિતિ તમારા હાથમાં સોંપી

દીધી છે. માટે મારા મનમાં વિચાર શા માટે આવવો જોઈએ ? તમારી આજ્ઞાની સત્તાના પ્રભાવથી મને ત્યાં પણ શાંતિ જ મળવાની છે. તમારું આવું સામર્થ્ય હોય પછી વગર કામનો હું શા માટે ચિંતા કર્યા કરું ?' (ઓ. ૬૪-૮૪)

સાઇસમર્થ એ અનાદિ બ્રહ્મ છે. તેમના શબ્દો એટલે ખાત્રીના અને નિશ્ચયનાં સંભાષણો હતાં. જે ધ્યાનપૂર્વક વિશ્વાસ મુકશે તેને પૂર્ણ અનુભવ થશે. પછી બાબાએ માનકરને કહ્યું, 'મારા શબ્દો વ્યવસ્થિત રીતે જાગૃત થઈને સાંભળ. શંકા કુશંકાની રામાયણમાં પડતો નહીં. તરત જ મચ્છિંદરગઢ ઉપર જઈને દરરોજ ત્રણ સમય તપ કર. થોડા દિવસો સુધી આમ કરતાં સ્વઆનંદ પરિપૂર્ણ થશે.' આવું સુંદર આશ્વાસન સાંભળતાં હવે આગળ શું બોલવું તે ન સમજતાં માનકર ચૂપ થઈ ગયો અને મચ્છિંદરગઢ જવાની તૈયારી કરી દીધી. ફરી સાઇનાં ચરણોમાં વંદન કરીને ઉઠી, પ્રસાદ અને આશીર્વાદ લઈને સ્વસ્થ ચિત્તે ગઢ તરફ જવા માટે નીકળી પડયા. શુદ્ધ નિર્મળ જળ હોય એવા અને મંદ મંદર મધુર પવન વહેતો હોય એવી રમ્ય જગ્યા ઉપર પહોંચીને તેમના મનને ખૂબ સંતોષ થયો. સાઇબાબાએ મોકલેલા છતાં સાઇની જુદાઈ ભોગવી રહેલા એવા માનકર ત્યાં ગઢ ઉપર રહીને બાબાશ્રીના કહ્યા પ્રમાણે નિયમપૂર્વક તપનું આચરણ કરતા થયા. બાબાનો સાક્ષાત્કાર જુઓ ! માનકર તપમાં લીન હતા એવામાં બાબાએ ગઢ ઉપર જ તેમને પ્રત્યક્ષ દર્શન આપ્યાં, અને તેનો અનુભવ માનકરને થયો. ધ્યાનમાં મગ્ન એવા સમાધિસ્થ, પોતાના ધ્યેયના સાક્ષાત્ દર્શન થાય એમાં કંઈ નવાઈ નથી. પણ માનકરે તો જાગૃત અવસ્થામાં પદ્માસનમાં બેઠા હતા ત્યારે શ્રી સાઇસમર્થને જોયા. ફક્ત આંખોમાં જ નહીં પણ બાલકરામે બાબાને સામેથી પૂછ્યું, 'બાબા ! મને અહીં શા માટે મોકલ્યો ?' તેના જવાબમાં બાબાએ શું કહ્યું તે જુઓ ! 'તું જ્યારે શિરડીમાં હતો ત્યારે તારા મનમાં અનેક પ્રકારનાં તરંગો ઉઠવા લાગ્યા હતા. માટે તારા ચંચળ મનને સ્થિર કરવા માટે અહીંયા ગઢ ઉપર જવાની મેં તને આજ્ઞા આપી. પૃથ્વી પાણી વગેરે પંચમહાભૂતના મિશ્રણના થર ઉપર થર મૂકીને ઊભા રહેવા આ સાડાત્રણ હાથની લંબાઈવાળા શરીરથી વધારે કાંઈ તારી દૃષ્ટિમાં હું ન હતો. તો હવે જે હું ત્યાં હતો તે જ હું આજે અહિંયા તારી સામે પણ છું. તું જો ! મને તું સારી રીતે જોઈ લે. અને મેં જે તને શિરડીથી અહિંયા મોકલ્યો હતો, તેનું કારણ પણ હવે તું જાણી લે.' (ઓ. ૮૫-૯૭)

પછી સમય જતાં માનકરે મનમાં નક્કી કરેલો સમય પૂરો થતાં પોતાના મુકામ પર જવા માટે મચ્છિંદરગઢથી વાંદરા પોતાનું રહેઠાણ હતું ત્યાં જવા માટે મન થતાં પૂનાથી દાદર સુધીનો આગગાડીનો પ્રવાસ કરવાનું તેમણે નક્કી કર્યું. તેઓ પુનામાં સ્ટેશન પર ગયા, અને સમયસર બારી ઉપર હાજર થઈ ટિકિટ લેવા ગયા. એટલામાં એક ચમત્કાર થયો. તેમણે ટિકિટબારી પાસે કમ્મરથી લંગોટી જેવું અડધું અંગ ઢાકેલો, ખભા ઉપર એક કામળો નાખેલો ખેડૂતના પોષાકમાં એક ઓળખાણ વગરના પ્રવાસીને જોયો. દાદરની ટિકિટ લઈ તે વ્યક્તિ પાછી ફરી અને તે માનકરની સામે જોતાં એકબીજાની આંખોમાં આંખો મળી. તે માનકરની પાસે આવીને ઊભો રહ્યો. તેણે આ માનકરને પૂછ્યું, 'તમે ક્યાં જાવ છો ?' તો માનકરે જવાબ આપ્યો કે, 'મારે તો દાદર જવું છે, આવું સાંભળતાં તે વ્યક્તિએ જે ટિકિટ લીધી હતી તે તેમને આપી દીધી અને કહ્યું, 'હું પણ દાદર જવા માટે આવેલો પણ અહીંયા બીજું એક મહત્વનું કામ યાદ આવતાં જવાનું મોકૂફ રાખ્યું છે. તમે નાહકના પૈસા ખર્ચતા નહીં.' ટિકિટ લેવાનું કામ ગાંઠના પૈસાથી પણ કઢાવવું અઘરું જ હોય છે. તે વગર મહેનતે મળી જતાં માનકરના મનમાં સંતોષ થયો. આ બાળારામ માનકરે પેલી વ્યક્તિને આપવા માટે પૈસા કાઢવા ગજવામાં હાથ નાખ્યો ત્યાં તો પેલી વ્યક્તિ ખૂબ જ ચિહ્ન ગિર્દી વચ્ચે ક્યાં ખોવાઈ ગઈ તે સમજ્યું નહીં. તે વ્યક્તિને શોધવા માટે બાળારામે ખૂબ પ્રયત્નો કર્યા પણ તે બધા નિષ્ફળ ગયા. એવામાં ગાડી પ્લેટફોર્મ ઉપર આવી પહોંચી. 'પગમાં જોડા નહીં, માથા ઉપર જૂનો કકડો વીંટાળેલો, ખભા ઉપર કામળો અને કમ્મરે અલ્પ વસ્ત્ર ધારણ કરેલ આ ખેડૂત જેવો લાગતો ભાઈ કોણ હોઈ શકે ? ટિકિટ ભાડું પણ કંઈ ઓછું નથી ? તે પણ

પોતાની ગાંઠનું કાઢીને મારી ઉપર આવો ઉપકાર શા માટે કર્યો હશે ? આ કોયડો મારાથી ઉકેલાતો નથી. અંતઃકરણથી ઉદ્ધાર અને પૈસા પાછા મેળવવાની અપેક્ષા પણ ન કરનારો અને બહારથી એક સાધારણ ખેડૂત જેવો દેખાતો તે કોણ હશે તે મારા મનમાં વણઉકલ્યો સવાલ રહી ગયો. જેનો માનકરને ખૂબ જ ખેદ હતો. આ રીતે નવાઇ પામેલા માનકર ફરીથી તે વ્યક્તિની સાથે મુલાકાત થાય તે આશાએ, જ્યાં સુધી ગાડી ઉપડી નહીં ત્યાં સુધી દરવાજામાં ઊભા રહીને રાહ જોવા લાગ્યા. જ્યારે એ આગગાડી ઉપડી અને મળવાની આશા રહી નહીં ત્યારે તેમણે ગાડીનાં બારણાનો દંડો પકડીને તે ગાડીના ડબ્બામાં બેસી ગયા. ગઢ ઉપર બાબાની આવી પ્રત્યક્ષ મુલાકાત અને અહીંયા આવી જુદી જ ઘટના, અને ઉપરથી આવો ખેડૂત જેવો લાગતો વિચિત્ર વેષ જોઈને માનકરના મનમાં તાલાવેલી લાગી. ‘આ પણ કદાચ બાબા પોતે તો નહિ હોય ને ? ગઢ ઉપર જતી વખતે રસ્તામાં હાથખર્ચના બાર રૂપિયા આપ્યા હતા. તેવી જ રીતે આ ટિકિટ ભાડાના પાછા ફરતી વખતના ભાડાના પૈસા આપવા માટે તો બાબા પાછા નહીં આવ્યાં હોય ને ? કારણ કે તે ફાવે તે વેષ લે । ફાવે ત્યાં પ્રગટ થાયે । ભક્તોને એકેક અનુભવ દાખવે । ફક્ત જોઈએ શિષ્ય ભાવાર્થી ॥ અ. ૩૩ ઓ. ૧૪૦॥ પછી આગળ ઉપર શ્રદ્ધા અને ભક્તિની સાથે સાઇચરણોમાં પૂર્ણ પણે આસક્ત એવા આ શુદ્ધ અંતઃકરણવાળા ભક્ત માનકર શિરડીમાં કૃતાર્થ થયા. તે સાઇબાબાનાં ચરણરૂપી કમળને ચોંટેલી ધૂળરૂપી પરગકણોની જેમ સાઇનામનો ગુંબરવ કરતા ભમરા જેવા ભક્ત બાળકરામજી શિરડીમાં જ રહ્યા. ક્યારેક તેઓ બાબાની આજ્ઞા લઈને, મુક્તારામને તેમની સાથે લઈને શિરડી છોડીને બહાર કરતા હતા. પરંતુ શિરડી એ જ તેમનું કેન્દ્રસ્થાન હતું. ત્યાં જ તેઓ વારંવાર પાછા આવતા હતા. અને ત્યાં જ તે પવિત્ર શિરડીમાં ઇ.સ. ૧૯૧૫ના ડીસેમ્બર માસમાં તેમનો દેહ વિલય થયો.’ (ઓ. ૯૮-૧૧૭)

ધન્ય છે તેમનાં પૂર્વ જન્મોનાં બાકી રહેલાં ભાગ્ય કે જે શ્રી સાઇની દૃષ્ટિનો વિષય બનીને તેમનાં ચરણોમાં લીન થઈને કોઈ પણ પ્રકારના ડર સિવાય મરણ પ્રાપ્ત કરે છે. ધન્ય છે તાત્યાસાહેબ ઉર્ફે લક્ષ્મણ કૃષ્ણાજી નુલકર કે જેઓ પંઢરપુરમાં સબ જજ હતા ત્યારે કે. નાનાસાહેબ ચાંદોરકરની સલાહથી ઇ.સ. ૧૯૦૯માં બાબા પાસે શિરડીમાં સર્વપ્રથમ આવ્યા અને આવતાંની સાથે તેમને કંઈક અનુભવ થવા લાગ્યા. આ અનુભવોને લીધે તેમની બાબા ઉપર શ્રદ્ધા દઢ થઈ ગઈ અને તેઓ શિરડીમાં વસી ગયા. એક વખત નુલકર સાહેબને આંખોમાં ભયંકર વિકાર ઉત્પન્ન થયો તેથી તેમને ખૂબ વેદના થતી. તે કારણે તેમણે બાબાની સહાય માંગી. એ કારણે તેમની વેદના બાબાએ પોતાની આંખો ઉપર લઈને તેમની આંખો સારી કરી. શિરડીમાં હતા તે અરસામાં જ ખૂબ જલદી ઇ.સ. ૧૯૧૧ની શરૂઆતમાં જ નુલકરનું મૃત્યુ થયું. તે વખતે ધાર્મિક વાંચન ચાલતું હતું અને તેમની અંતિમ ઇચ્છા પ્રમાણે બાબાનું ચરણતીર્થ લાવીને તેમને પીવડાવવામાં આવ્યાં હતાં. બાબાના જ ધ્યાનમાં રહીને એમણે દેહ છોડ્યો હતો. તેમના મૃત્યુ બાદ બાબા બોલ્યા હતા કે, ‘તાત્યા તો આપણાથી સૌથી વહેલો મરી ગયો. મારી જ આજ્ઞા પ્રમાણે તે અહીં રહ્યો અને તેણે પોતાના આયુષ્યનું ધ્યેય સાધી લીધું. એનો પૂનર્જન્મ નથી.’ ધન્ય છે તે પ્રખર અને શ્રેષ્ઠ મેઘાને કે જેણે શિરડીમાં ભજન કરતાં કરતાં દેહ ત્યાગ કર્યો. જ્યારે ૧૯-૧-૧૯૧૨ને દિવસે મેઘાનો દેહવિલય થયો, તે સમયે તેની ઉત્તરક્રિયામાં માન અને બાબાનો ભક્ત અંગને સ્નેહ તો જુઓ. મેઘો તો પહેલેથી જ કૃતાર્થ હતો. મેઘાના મૃત્યુના એક મહિના પહેલાં બાબાએ એની પાસેથી ગાયત્રી મંત્રનું પુસ્ત્રચરણ કરાવ્યું હતું. તે નિમિત્તે મેઘાએ તા. ૩-૧-૧૯૧૨ના રોજ કરાવેલા બ્રહ્મભોજનનો ઉલ્લેખ સ્વ. ખાપડેએ પોતાની નોંધપોથીમાં કર્યો છે. ગામડાના લોકો બધા મેઘા જેવા ભક્તની સ્મશાનયાત્રામાં ગયા હતા. તે સ્મશાનયાત્રામાં બાબા પણ જોડાયા હતા. તેમજ બાબાએ મેઘાના શબ ઉપર ફૂલ ચઢાવ્યાં હતાં. અગ્નિસંસ્કાર વિધિ શરૂ થતા માયા મોહમાં સપડાયેલા એક સાધારણ માણસની માફક બાબાની

આંખમાંથી પાણી આવ્યું હતું. બાબાએ પોતાના હાથે શબની ઉપર ફૂલોની ચાદર ઓઢાડી હતી અને અત્યંત કુરણ સ્વરોમાં શોક કરતા કરતા પાછા ફર્યા હતા. ત્યારબાદ મેઘાના તેરમાના દિવસે દાદા કેળકર પાસેથી બાબાએ શાસ્ત્રોક્ત વિધિથી શ્રાદ્ધ ક્રિયાઓ કરાવી અને તે નિમિત્તે જમણવારનો જે કાંઈ ખર્ચ થયો તે બાબાએ જાતે ભોગવેલો. મેઘા રાવબહાદુર સાહેબની આજ્ઞાથી જ શિરડીમાં આવ્યો હતો અને થોડાં જ વર્ષોમાં એટલે કે તા. ૧૯-૧-૧૯૧૨ના રોજ શિરડીમાં મરણ પામ્યો હતો. તાત્યાસાહેબ નુલકર તો શિરડીમાં આવ્યા પછી દોઢથી બે વર્ષના ગાળામાં જ મરણ પામ્યા હતા. આ બંનેનું મૃત્યુ પાસે આવેલું છે તે જાણીને બાબાએ તેમને સદ્ગતિ આપવા માટે જ શિરડીમાં પોતાના સ્નેહથી ખેંચી લાવ્યા હતા એવું લાગે છે. વિજયઆનંદ સંન્યાસીને પણ માનસરોવર ન જવા દેતાં વચ્ચે જ શિરડીમાં તે કારણે જ રોકી રાખ્યો હતો. ખરેખર ભક્તોના ઉદ્ધાર માટે બાબાને કેટલી ચિંતા હતી ! (ઓ. ૧૧૮-૧૨૩)

માનવ જાતનો ઉદ્ધાર કરનારા સંતો તો પુષ્કળ જોયા છે, પણ આપણા સાઇબાબાનો મહિમા કેવી રીતે વર્ણવી શકાય ? વાઘ જેવું કૂર જંગલી પ્રાણી એ કંઈ મનુષ્ય જેવું જ્ઞાની થોડું હોય છે ? પોતાના જન્મની સાર્થકતા શેમાં છે, તે જનવર થોડું જ જાણતું હોય છે ? છતાં એ છેલ્લી ઘડીએ બાબાનાં ચરણોમાં શરણે આવ્યું. ખરેખર બાબાની કરણી અપૂર્વ હતી. આ બાબતે એક સુંદર કથા ધ્યાન દઈને સાંભળો જેને લીધે બાબાની વ્યાપકતા અને બધા વિષયોમાંની રામચિત્તા દેખાઈ આવશે. શિરડીમાં એક દિવસ ચમત્કાર થયો. બાબાના દેહત્યાગના સાત જ દિવસ પહેલાં એક બળદગાડું આવ્યું અને મસ્જિદના દરવાજા પાસે આવીને ઊભું રહ્યું. તેની ઉપર પાછલી બાજુએ ગળામાંથી સાંકળે બાંધેલો અને આકળવિકળ થયેલો વિકરાળ મુખવાળો પ્રચંડ વાઘ હતો. તે કોઈ રોગથી પીડાતો હતો. વાઘ, વરૂ, વાનર વગેરે પાસે ખેલ કરીને પૈસા કમાનારી જાતજાતના ઉપાયો કરીને થાકેલા છેવટે તેમને સંતના દર્શને લઈ જવાનો ઉપાય સૂઝેલો. તે ત્રણ દરવેશી હતા. અને આ બિચારો વાઘ તેમજ આજીવિકાનું સાધન હતું. ગામેગામે ખેલ કરીને તેઓ પોતાનું ગુજરાન ચલાવતા હતા. તે બાજુ ફરતાં ફરતાં બાબાની લીલાઓની વાતો તેમના કાને પડી. તેઓ અંદરોઅંદર બોલ્યા, ‘ચાલો એમના દર્શન કરીએ, અને વાઘને પણ ત્યાં લઈ જઈએ. એમનાં ચરણો જાણે કે ચિંતામણિ છે. આઠેઆઠ સિદ્ધિઓ એમનાં ચરણોમાં પ્રણામ કરે છે. નવનિધિ તેમની સામે જમીન ઉપર આળોટીને એમનાં ચરણનું તીર્થ લે છે, એવા આ સાઇબાબાનાં ચરણોમાં માથું મુકીને વાઘ માટે દુઆ માંગીએ. સંતોનાં આશીર્વાચનોથી દરેકનું કલ્યાણ જ થતું હોય છે. આમ કહીને અને આ હેતુથી પેલા દરવેશીઓએ વાઘને ગાડામાંથી ઉતારીને સાંકળ અને દંડથી તેને સખત રીતે પકડીને તેઓ દરવાજામાં રાહ જોતા ઊભા રહ્યા. એક તો પેલો વાઘ ખૂબ ભયાનક અને કૂર હતો અને તે રોગથી પીડાતો હતો. તેથી તે ખૂબ જ અસ્વસ્થ હતો. બાબાની પાસે બેઠેલા ભક્તજનો તો તેને કુતૂહલથી જોવા લાગ્યા. પછી પેલા દરવેશીઓએ વાઘને લગતી બધી જ વિગતો બાબાને કરી. તેમની સંપત્તિ મેળવીને તેઓ દરવાજા પાસે આવ્યા. વાઘની સાંકળ મજબૂત ખેંચીને અને તે ભાગી ન જાય, એ માટે તેને સાંભળીને બાબાની સામે લાવ્યા. મસ્જિદના પગથિયાં ઉપર લાવતાં જ અત્યંત તેજમય સાઇસ્વરૂપને જોઈને કે કેમ પણ પેલા વાઘે મનથી ખચકાઈને અને અતિઆદરથી પોતાની ગરદન નીચે નમાવી દીધી. પછી તે પગથિયાં ઉપર પગ મૂકતાં જ બીજા એક ચમત્કાર થયો. એકબીજાની નજર મળતાં જ પેલા વાઘે બાબાની સામે ખૂબ પ્રેમપૂર્વક અને ધ્યાન દઈને જોયું. તે પછી તરત જ તેણે પોતાના પૂંજડાનો ગુચ્છો ફૂલાવ્યો અને ત્રણ વખત તેણે તેને જમીન પર પછાડ્યો અને પોતાનો દેહ સાઇનાં ચરણમાં મૂકીને એ નિઃસહાય અને ચેતનહિન દિશામાં ઢળી પડ્યો. વાઘે એક જ રાડ પાડી અને ત્યાં જ દેહ છોડ્યો. આ બધું જોઈને આજુબાજુ બેઠેલા લોકો નવાઈમાં ડૂબી ગયા. એક રીતે જોતાં દરવેશીઓને દુઃખ તો થયું, પણ

પછીથી તેઓ આનંદિત દેખાયા. કેમ કે પેલા રોગથી પીડાતા અને મૃત્યુનાં દ્વારે પહોંચેલા પ્રાણીનો છુટકારો થયો. સાધુ સંતોની દષ્ટિ સામે પ્રાણ જેવો એ પુણ્ય મેળવ્યા જેવું કાર્ય છે. પછી તે જીવજંતુ હોય, કીડો હોય કે વાઘ હોય એ બધાં પાપોથી મુક્ત થયાં એવું જ સમજવું. કોઈ પાછલા જન્મોના ઋણ ફેડીને પેલો વાઘ કરજથી મુક્ત થયો અને સાઇચરણોમાં પોતાનો દેહ મૂક્યો. વિધિની કરણી અતકર્ય હોય છે. સંતોનાં ચરણોમાં જેને માથું મૂકીને મરણ આવે છે, તેનો ઉદ્ધાર જ થાય છે. તે જ તેના જન્મની કમાઈ હશે. ખૂબ મોટા નસીબવાળો હોવા સિવાય કાંઈ અમસ્તો આવા સંતોની નજર સામે એનો દેહ પડે અને ઉદ્ધાર થાય ? સાધુની નજર સામે દેહ છોડ્યો એટલે કે જાણે ઝેરનો પ્યાલો પીતાં જેમ એનું મીઠું અમૃત થઈ જાય છે એવી જ રીતે તે ખૂબ મોટું સુખ પ્રાપ્ત કરે છે. તેને મરણનો હરખ કે શોક રહેતો નથી. સંતોનાં ચરણ જેની નજર સામે હોય અને પ્રાણીનું મૃત્યુ આવે, તે ધન્ય થઈ જાય છે. તે શરીર કૃષ્ણને અર્પણ થયું તેથી દહેને ફરીથી જન્મ ધારણ કરવો પડતો નથી. સંતોની નજર સામેનું મરણ તે મૃત્યુ નથી પરંતુ તે તો વૈકુંઠનું સુખ છે. તેના વડે મૃત્યુલોક પર વિજય પ્રાપ્ત થાય છે અને ફરી પાછા સંસારનાં દુઃખોનો શોક અને સામનો કરવો પડતો નથી. સંત જ્ઞેતા હોય અને જે લોકો દેહનો ત્યાગ કરે છે, તેમને ફરીફરીને જન્મના અને મરણના ફેરામાં પડવું પડતું નથી. તે જ તેમને માટે એમનાં પાપોનું પ્રયાશ્રિત હોય છે અને એ જ મોક્ષ પ્રાપ્તિનું સાધન છે. નખના ટેરવા સુધી એટલે કે ઉપરથી નીચે સુધી આખા શરીર સાથે સંતો સામે જ્ઞેતાં જ્ઞેતાં જે દેહનું પડવું તેને કાંઈ મૃત્યુ થોડું કહેવાય ? એ તો અસલમાં પોતાનો ઉદ્ધાર જ ગણાય. પૂર્વજન્મની આગાહી જ્ઞેતા જ્ઞેતાં કોઈ એક પુણ્યશાળી જીવ પોતાની વિદ્યાનું અભિમાન થતાં અથવા કોઈ હરિના ભક્તનું અપમાન કરવાને લીધે કે તેના શાપથી આ વાઘ જેવી ફૂર યોનિમાં જન્મ પામ્યો હશે અને તેના જ પ્રાપ્ત થયેલા શાપની તીવ્રતા ઓછી કરનારાં વચનોને લીધે તે બાબાનાં ચરણે આવ્યો હશે. ખરેખર ભક્તોનું પણ આચરણ જુદું જ હોય છે. મનને લાગે છે કે, એ સમય પાકતાં એને સાઇનાં દર્શન થયાં અને એના પાપ શમી ગયાં, બધાં જ બંધનો નાશ પામ્યા અને આપોઆપ જ એનો ઉદ્ધાર થયો. પૂર્વના કોઈ સદ્ભાગ્ય હોવા સિવાય, સંતોની દષ્ટિ સામેનું મરણ શક્ય જ નથી. પેલા વાઘના ત્રણ પ્રકારનાં દુઃખો ત્રિપુટીનો નાશ થઈને તે રૂપ અને ગુણરહિત બનીને બ્રહ્મમાં એકરૂપ થઈ ગયો. આ રીતે પૂર્વકર્મોના પ્રભાવને લીધે તેનો ફૂર દેહથી સંબંધ છૂટ્યો અને સાથે સાથે લોખંડની સાંકળોનું બંધન પણ તૂટ્યું. એવો આ એક ઇશ્વરનો નિયમ છે. સાધુસંતોનાં ચરણો સિવાય બીજે કયાંય ઉદ્ધાર થવાનો ખરો કે ? તે આ વાઘને થયો માટે પેલા દરવેશીઓ મનથી આનંદિત થયા. પણ વાઘ એમનું આજીવિકાનું સાધન હતું તેને કારણે તેમના કુટુંબનું પણ ભરણપોષણ થતું હતું માટે તે વાઘનું મૃત્યુ થતાં પેલા દરવેશીઓનો ચહેરો ઉતરી ગયો અને મનથી ઘણા જ દુઃખી થયા. તેમણે મહારાજને પૂછ્યું કે, ‘હવે આગળ અમારે શું કરવું ? વાઘના સંસ્કાર કેવી રીતે કરવા ? કૃપા કરીને તમારે જ હાથે તેને સદ્ગતિ આપો.’ એ સાંભળીને સાઇમહારાજ બોલ્યા, ‘ખોટું ન લગાડતા પણ તેનું મૃત્યુ અહીંયા જ લખેલું હતું. તે મોટો પુણ્યશાળી આત્મા હતો, તેને કારણે આખરમાં તેને મોટું સુખ પ્રાપ્ત થયું છે. પેલા તકિયાવાળી જગ્યાની બાજુએ શંકરનું મંદિર છે, ત્યાં લઈ જઈને તેને નંદીની પાસે જમીનમાં દાટીને એના સંસ્કાર કરો. ત્યાં દાટવાથી તેને સદ્ગતિ મળશે. તે તમારા હાથથી ઋણમુક્ત અને બંધનમુક્ત થયો છે. પાછલા જન્મમાં એ તમારો દેણદાર હતો. પોતાનું ઋણ ચુકવવા તેણે આ જન્મ ધારણ કર્યો હતો. એ માટે જ તે તમારાં બંધનોમાં આજ સુધી રહ્યો હતો.’ પછી પેલા દરવેશીઓ વાઘને ઉચકીને શંકરના મંદિર સામે લઈ ગયા અને નંદીની પાછળના ખાડામાં તેને દાટી દીધો. આ વાઘની સમાધિ શિરડીમાં ભક્તનિવાસ સામે આવેલા શિવમંદિર સામે નંદીની પાછળની

બાબુએ વાઘની પ્રતિમા બેવા મળે છે. કેવો આ ચમત્કાર ! વાઘ કેમ કરીને બાબાની સામે તત્કાળ મરણ પામ્યો ! આટલેથી જ આ પ્રકરણ બે પૂરું થયું હોય તો કદાચ બધાથી એ ભૂલાઈ ગયું હોત. પરંતુ તે દિવસથી માંડીને બરાબર સાતમા દિવસે જ બાબાએ પોતે પણ આ ભૂમી ઉપર પોતાનો દેહ છોડ્યો. માટે તેની યાદ મનમાં ફરીફરીને આવે છે. (ઓ. ૧૨૪-૧૬૧)

સર્વનું કલ્યાણ થાઓ. આ પ્રકારે સંત અને સજ્જનોની પ્રેરણા પામેલા, ભક્ત હેમાડપંત રચિત શ્રી સાઈસમર્થના સત્ય ચરિત્રનો 'દર્શન-મહિમા' નામનો એકત્રીસમો અધ્યાય અહીં સમાપ્ત થાય છે.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ.

અધ્યાય ૩૧નું અર્થ વિવરણ

સ્વ. તાત્યાસાહેબ નુલકરનું શિરડીમાં સાઈબાબાનાં ચરણોમાં કેવી ઉત્તમ સ્થિતિમાં મરણ થયું તેનું વર્ણન ઉપરની ઓવી. ૧૧૯ની આલોચનામાં આપ્યું છે. તે ઉપરાંત હાલમાં જ તેમના પૌત્ર શ્રી રઘુનાથ વિશ્વનાથ નુલકર પાસેથી મને કંઈ અગત્યની માહિતી મળેલી તે એમના જ શબ્દમાં નીચે રજૂ કરું છું.

'અમારા દાદાજી શિરડીમાં ૧૯૧૧ની સાલમાં ૫૦ વર્ષની ઉંમરે ગયા હતા. ત્યાર બાદ અમારા દાદી સ્વ. શ્રીમતી જ્ઞાનકીબાઈની ઇચ્છાથી વડીલશ્રીએ એક લોકેટ કરાવ્યું હતું. તેમાં એકબાબુએ શ્રી સાઈબાબાનો અને બીજી તરફ અમારા દાદાજીનો ફોટો હતો, એ તેને પૂજામાં મૂકવો હતો. એથી જ આ લોકેટ શિરડી રવાના કરીને બાબાના હાથે પાછું મેળવવાનો એમનો આશય હતો. એ પોસ્ટ પાર્સલ શિરડી પહોંચતા શું બન્યું તે સ્વ. માધવરાવ દેશપાંડે-શામા એ અમારા વડીલશ્રીને પત્ર મારફતે જણાવ્યું હતું. તે પત્રને છાપવા માટે એનું નાનું કરેલું છાયા ચિત્ર (zerox) આ સાથે બેડેલ છે.

માધવરાવ દેશપાંડે શિરડી ગામની પ્રાથમિક શાળામાં શિક્ષક હતા. તેમનું મરાઠી શિક્ષણ પણ સર્વ સાધારણ અને બેઠતું જ હતું. તે સમયની ગામઠી ભાષા પણ થોડી જુદી હતી, માટે આ પત્રનું આજકાલની મરાઠી ભાષામાં શુદ્ધિકરણ કરીને એ વાંચકોની સુખ સગવડ માટે ફરી નીચે આપું છું.

॥શ્રી॥

શિરડી

તા. ૨૦-૧૨-૧૯૧૨

સાષ્ટાંગ નમસ્કાર વડીલોને,

આપના તરફથી ગઈકાલે એટલે કે તા. ૧૯ને ગુરુવારે મહારાજની આરતીના સમયે મહારાજની પાસે ટપાલીએ તમારાથી આવેલ લોકેટનું પાર્સલ આપ્યું. અને મહારાજે હાથમાં લઈને પાર્સલની ડબ્બી પોતાના મોઢા ઉપર ફેરવી અને ડબ્બીને ચૂંબન આપ્યું. પછી મને કહ્યું કે 'અંદર બે બુવા છે.' ત્યારબાદ મહારાજ પાર્સલ મને સ્વાધીન કર્યું. હવે અંદર ઉઘાડીને જોતાં ફોટાવાળું લોકેટ અને ભાભી સાહેબનો પત્ર હતો. તે પણ મહારાજને વાંચી સંભળાવ્યો. ફોટો હાથમાં પંદર વીસ મિનિટ રાખ્યો હતો. આરતીમાં આવેલા દરેક માણસને બતાવીને કહેવા લાગ્યા, 'આ જ બુવો મને લઈ ગયો.' મહારાજે આવા શબ્દો ઉચ્ચાર્યા હતા તે જ લખીને મોકલી રહ્યો છું. લોકેટ મને સ્વાધીન કર્યું, અને સંભાળીને મૂકવા માટે કહ્યું. બાઈસાહેબને નમસ્કાર કહેજો એ જ વિનંતી.

સાઈદાસ

માધવ - દેશપાંડે

ઉપરના પત્ર પરથી સ્વ. તાત્યાસાહેબ નુલકર ઉપર બાબાનો કેટલો બધો ગાઢ પ્રેમ હતો તે સમજાય છે. બાબાએ 'લોકેટમાં બે બુવાઓ છે' એવું કહીને 'તાત્યાસાહેબને પોતાની બરાબરીના કહીને તેમની આધ્યાત્મિક શ્રેષ્ઠતા તો દર્શાવી જ છે. પણ ત્યાર પછી તાત્યા સાહેબના ફોટા સામે જોઈને બાબાએ 'આ જ બુવો મને લઈ ગયો' એવા જે ઉદ્ગારો કાઢ્યા, તેની ઉપરથી એવું સમજાય છે કે, તાત્યાસાહેબનો આત્મા એમના દેહ ત્યાગ પહેલાં જ બાબાની સાથે એકરૂપ થયેલો હતો તે સિદ્ધ થાય છે.'

ધન્ય તાત્યાસાહેબ નુલકર ।

અંતે શિરડીમાં ભજન તત્પર ।

દેહ જેમણે વિસર્જન કર્યો ॥૧૧૯॥ અધ્યાય - ૩૧

